

TOMAS CHOCHRIN

DAKTARO DISERTACIJA

**VIENAŠALIS SUTARTIES
NUTRAUKIMAS KAIP KRAŠTUTINĖ
SAVIGYNOS PRIEMONĖ**

**SOCIALINIAI MOKSLAI,
TEISĖ (S 001)**
VILNIUS, 2019

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Tomas Chochrin

**VIENAŠALIS SUTARTIES NUTRAUKIMAS
KAIP KRAŠTUTINĖ SAVIGYNOS PRIEMONĖ**

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

Vilnius, 2019

Daktaro disertacija rengta 2013-2019 metais, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui su Vytauto Didžiojo universitetu Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-160 suteiktą doktorantūros teisę.

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Ramūnas Birštonas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

VARTOJAMŲ SĄVOKŲ IR SUTRUMPINIMŲ SĄRAŠAS

angl.	angliškai.
BGB	Vokietijos Federacinės Respublikos civilinis kodeksas.
CESL	2011 m. spalio mėn. paskelbtas pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl bendrosios Europos pirkimo-pardavimo sutarčių teisės.
CISG arba CISG konvencija	1980 m. Jungtinių Tautų konvencija „Dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių“.
CK arba LR CK	Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.
d.	dalis arba diena (žr. kontekstą).
DCFR	Bendrosios pagrindų sistemos projektas.
DM	Vokietijos markė.
ES	Europos Sąjunga.
kt.	kita.
LAT	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
lot.	lotyniškai.
LR	Lietuvos Respublika.
Lt	litas.
m.	metai.
mėn.	mėnuo.
Nr.	numeris.
oland.	olandiškai.
pan.	panašiai.
PECL arba PECL principai	Europos sutarčių teisės principai.
pranc.	prancūziškai.
proc.	procentai.
str.	straipsnis.
t. y.	tai yra.
t. t.	taip toliau.
tūkst.	tūkstantis.
UNIDROIT principai	Jungtinių Tautų Tarptautinio privatinės teisės vienodinimo instituto parengti tarptautinių komercinių sutarčių principai.
USD	Jungtinių Amerikos Valstijų doleris.
val.	valanda.
vnt.	vienetas.
vok.	vokiškai.
žr.	žiūrėti.

TURINYS

ĮVADAS	6
1. VIENAŠALIS SUTARTIES NUTRAUKIMAS SUTARČIŲ TEISĖS GYNYBOS BŪDŲ SISTEMOJE	16
1.1. Sutarties nutraukimo modeliai lyginamuoju aspektu	16
1.1.1. Prancūziškasis modelis – sutarties nutraukimas teismine tvarka	16
1.1.2. Vokiškasis modelis – papildomas terminas sutarčiai įvykdyti	20
1.1.3. Angliškasis modelis – sutarties nutraukimas dėl fundamentalaus pažeidimo ...	25
1.1.4. Mišrus sutarties nutraukimo modelis – CISG ir negriežtosios teisės šaltiniai ...	27
1.2. Sutarčių teisės principų įtaka nutraukimo instituto taikymui	31
1.2.1. Sutarties privalomumo principo santykis su sutarties nutraukimu	32
1.2.2. Sąžiningumo principo reikšmė nutraukiant sutartis	35
1.2.2.1. Sąžiningumo principas Anglijoje	36
1.2.2.2. Sąžiningumo principas Vokietijoje ir Nyderlanduose	39
1.2.2.3. Sąžiningumo principas negriežtosios teisės šaltiniuose	42
1.2.2.4. Sąžiningumo principas ir iš anksto sutarties šalių aptartas vienašalis sutarties nutraukimas LR CK ir teismų praktikoje	45
1.3. Prievolės įvykdymas natūra, žala ir efektyvus sutarties pažeidimas	49
1.4. Sutarties nutraukimo santykis su sutarties pakeitimu	52
1.4.1. Sutarties pakeitimas ar nutraukimas LR CK 6.186 straipsnio pagrindu	52
1.4.2. Sutarties pakeitimo ir nutraukimo dėl iš esmės pasikeitusių aplinkybių santykis	55
1.4.3. Sutarties pakeitimas dėl esminio sutarties pažeidimo – dalinis sutarties nutraukimas?	58
1.5. Sutarties nutraukimas dėl nenugalimos jėgos	60
1.6. Sutarties vykdymo sustabdymo santykis su sutarties nutraukimu	62
1.7. Skolininko teisės ištaisyti sutarties vykdymo trūkumus santykis su kreditoriaus teise nutraukti sutartį	65
2. SUTARTIES NEĮVYKDYMO (PAŽEIDIMO) SAMPRATA IR PROBLEMATIKA	67
2.1. Sutarties pažeidimo ir sutarties neįvykdymo sąvokų santykis	67
2.2. Skirtingo intensyvumo prievolių reikšmė sutarties pažeidimui konstatuoti	68
2.3. Esminis sutarties pažeidimas	72
2.3.1. Esminio sutarties pažeidimo ir esminės sutarties sąlygos santykis	72
2.3.2. Esminis sutarties pažeidimas ir jo nustatymo kriterijai	75
2.3.3. Svarbiausias kriterijus – pažeidimo padarinių esmingumo	78
2.3.4. Pagal sutarties esmę griežtas prievolės sąlygų laikymasis, turintis esminę reikšmę	87
2.3.5. Skolininko elgesio vertinimo kriterijus – prievolė neįvykdyta tyčia ar dėl didelio neatsargumo	91
2.3.6. Prievolės neįvykdymas leidžia šaliai nesitikėti, kad sutartis bus įvykdyta ateityje	95
2.3.7. Sutartį pažeidusios šalies nuostolių kriterijus	97
2.3.8. Sutartyje numatyta galimybė vienašališkai nutraukti sutartį	99
2.3.9. LR CK 6.217 straipsnio 4 dalis – teisminis sutarties nutraukimas?	103
2.3.10. Numatomas sutarties pažeidimas ir jo taikymo problematika	106

2.4. Sutarties nutraukimo būdų sąveikos problema: papildomo termino sutarčiai įvykdyti kaip sutarties nutraukimo būdo santykis su esminiu sutarties pažeidimu	112
2.4.1. Tinkamo vienašalio sutarties nutraukimo pagrindo pasirinkimo problema.....	113
2.4.2. LR CK 6.209 straipsnio 3 dalies ir 6.217 straipsnio 3 dalies santykis.....	115
2.4.3. Ar papildomas terminas sutarčiai įvykdyti gali būti suteiktas tik tuo atveju, kai sutarties pažeidimas pasireiškia termino praleidimu?	116
2.4.4. Pranešimas apie sutarties nutraukimą dėl esminio sutarties pažeidimo ir jo santykis su pranešimu apie papildomą terminą sutarčiai įvykdyti	119
3. ILGALAIKIŲ, MIŠRIŲ (TARPUSAVYJE SUSIJUSIŲ), VIENOS IŠ ŠALIŲ IŠ DALIES ĮVYKDYTŲ SUTARČIŲ NUTRAUKIMO PROBLEMOS	125
3.1. UNIDROIT iniciatyva dėl ilgalaikių santykinų sutarčių nutraukimo.....	125
3.1.1. Ilgalaikės sutarties samprata	125
3.1.2. Ilgalaikių sutarčių nutraukimas dėl pateisinamos priežasties	129
3.1.3. Ilgalaikių sutarčių nutraukimo dėl pateisinamos priežasties būdai	131
3.1.4. Ilgalaikių sutarčių nutraukimo reglamentavimo problemos Lietuvoje	132
3.2. Vienos iš šalių įvykdytos arba iš dalies įvykdytos sutarties nutraukimo problema.....	134
3.3. Tarpusavyje susijusių arba mišrių sutarčių nutraukimo problemos.....	136
IŠVADOS	139
REKOMENDACIJOS IR PASIŪLYMAI	141
LITERATŪROS SĄRAŠAS	143
SANTRAUKA	157
SUMMARY	177

IVADAS

Tyrimo problematika. Sutarčių privalomumo principas (lot. *pacta sunt servanda*), kuris recepuotas iš romėnų teisės, drąsiai gali būti vadinamas kertiniu šios teisės šakos principu. Šis principas yra grindžiamas idėja, kad sutartis ja susisaisčiusiems šalims turi įstatymo galią. Idealiomis utopinėmis sąlygomis visi civilinių teisinių santykių dalyviai visada laikytųsi šio principo, t. y. sudarytos sutartys ne tik visada būtų įvykdomos, bet ir įvykdomos tinkamai, o kontrahentai vienas kitam neturėtų jokių pretenzijų. Deja, socialinė-ekonominė realybė yra kitokia. Neretai sutartį sudariusios šalys nebenori ar nebepajėgia vykdyti sutarties, todėl toliau tęsti sutartinius santykius gali būti beprasmiška. Kaip teigia J. M. Smits, galimybė nutraukti sutartį yra grindžiama tuo, kad sutarties šalių tarpusavio teisių ir pareigų pusiausvyrą būtų sunaikinta, jeigu kreditorius neturėtų galimybės pasitraukti iš sutartinių santykių, kai skolininkas neįvykdo savo įsipareigojimų¹. Esant tokiai situacijai viena iš šiuolaikinės sutarčių teisės suteikiamų gynybos priemonių yra sutarties nutraukimo institutas.

Viena vertus, galimybė nutraukti sutartį yra teisėta sutarčių privalomumo principo išimtis. Kita vertus, ji užtikrina sąžiningumo principo sutarčių teisėje įgyvendinimą. Tam tikrais atvejais (pavyzdžiui, kai sutartis numato galimybę nutraukti sutartį arba kai sutartis nutraukiama šalių susitarimu) teisė nutraukti sutartį yra sutarčių laisvės principo išraiška. Sąžiningumo principas kartu su sutarties laisvės principu ir sutarčių privalomumo principu yra kertiniai šiuolaikinėje sutarčių teisėje. Per šių trijų principų tarpusavio sąveiką galima atskleisti moderniosios sutarčių teisės veikimo mechanizmą. Derinant šiuos principus tarpusavyje gali būti atskleistos galimybės, kaip pasinaudoti sutarties nutraukimo institutu. Tai grindžiama tuo, kad sutartyje nustatytos sutarčių nutraukimo sąlygos ne visada atitinka sąžiningumo principo keliamus reikalavimus. Be to, kai sutartis nutraukiama vienašališkai dėl jos pažeidimo, taip pat kyla klausimas, ar nukentėjusioji šalis (net ir patyrusi sutarties pažeidimą) sąžiningai naudojasi teise nutraukti sutartį.

Šis institutas nuolat vystosi, kinta ir tobulėja. 2002 m. po Vokietijos prievolių teisės ir 2016 m. Prancūzijos civilinio kodekso reformų prie labiausiai pakitusio teisinio reguliavimo priskirtinos ir sutarties nutraukimo taisyklės. Praktiškai visa Tarptautinio privatinės teisės vienodinimo instituto 2016 m. priimta nauja tarptautinių komercinių sutarčių principų (toliau – UNIDROIT principai) redakcija yra skirta ilgalaikių sutarčių nutraukimo taisyklių sukūrimui. Deja, dėl vidinio konsensuso trūkumo sukurtos taisyklės nebuvo iki galo įgyvendintos. Reguliavimo evoliucija net ir galias teisesines tradicijas turinčiose valstybėse bei nuolatinis mokslininkų dėmesys tik patvirtina, kad ši tema yra neišsemiamą ir iki galo neištirtą. Nors šiame darbe analizuojamas sutarties nutraukimo instituto reguliavimas įvairiose užsienio valstybėse, vis dėlto, šiuo tyrimu nesiekiami išspręsti visus pasauliniu lygmeniu dėl sutarties nutraukimo instituto taikymo kylančius klausimus. Šiuo tyrimu autorius siekia nustatyti sutarties nutraukimo instituto taikymo Lietuvoje probleminius aspektus bei pasiūlyti sprendimo būdus, kaip tinkamai taikyti šį institutą praktikoje ir kaip ištaisyti teisinio reguliavimo trūkumus. Šio darbo autoriaus nuomone, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (to-

1 Jan M. Smits, *Contract law. A comparative introduction* (Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2017), 229.

liau – CK)² nuostatos, kurios nustato sutarčių nutraukimo taisykles, yra gana problemiškos, joms trūksta sistemishumo, nuoseklumo. Be to, kodekso kūrėjams, rengiant LR CK įtvirtintas sutarties nutraukimo taisykles, neišvengta klaidų. Taip pat reikia pripažinti, kad ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktika taikant sutarties nutraukimo institutą, nors ir gausi gerų pavyzdžių, ne visada pateikia tinkamus atsakymus. Pavyzdžiui, LAT ne visada pakankamai argumentuoja, kodėl pripažįsta sutarties nutraukimą dėl esminio pažeidimo (ne) teisėtu. Nutraukimo (ne)teisėtumas teismo sprendimo motyvuose paprastai nebūna išsamiai analizuojamas siejant jį su sutarties nutraukimo vertinamaisiais kriterijais.

Sutarčių teisės reguliavimo kontekste išsiskiria negriežtosios teisės šaltiniai (angl. *soft law*), kurie, nors ir neturi privalomos teisinės galios, operatyviausiai siūlo problemų sprendimo būdus. Kadangi LR CK bendrosios sutarčių nuostatos yra parengtos perkeltant UNIDROIT principus (1994 metų redakcija)³, todėl pastarųjų principų vaidmuo aktualus, kaip pirminio šaltinio, kuriuo paremta Lietuvos sutarčių teisė. O. Lando UNIDROIT principus ir Europos sutarčių teisės principus (toliau – PECL principai)⁴ kartu su Vienos konvencija dėl tarptautinių pirkimo-pardavimo sutarčių (toliau – CISG)⁵ vadina *Troika*⁶. Šie negriežtosios teisės šaltiniai su CISG siejami neatsitiktinai. O. Lando paaiškina, kad kuriant šiuos negriežtosios teisės šaltinius buvo siekta CISG konvencijos reguliavimo idėjas pritaikyti visoms sutarčių rūšims. Norėta nuo specifinių pirkimo-pardavimo santykių pereiti prie bendrųjų sutarčių nuostatų, kurių taikymas nebūtų siejamas su tam tikrais vieno konkretaus tipo sutartiniais santykiais. Siekdamos šio tikslo principų rengimo darbo grupės CISG pagrindu sukūrė UNIDROIT ir PECL principus. Kadangi CISG turi gana gausią užsienio teismų sprendimų taikymo praktiką, todėl tiek konvencija, tiek teismų praktika aktuali aiškinant ne tik negriežtosios teisės šaltiniuose įtvirtintas idėjas, bet ir LR CK esančias sutarčių nutraukimo reguliavimo taisykles. Deja, net ir negriežtosios teisės šaltinių siūlomi sprendimai nėra tobuli. Todėl LR CK įtvirtintos nutraukimo taisyklės, nors ir paremtos UNIDROIT principais, taip pat kelia nemažai problemų Lietuvos teismų praktikoje. Pavyzdžiui, vienašalio nutraukimo taisyklės nėra pritaikytos efektyviai veikti sutarčių, kurių viena iš šalių jau perdavusi sutarties objektu esantį daiktą, pinigus, ar suteikusi paslaugas, atžvilgiu.

LAT yra ne kartą konstatavęs, kad sutarties nutraukimas, kaip vienas iš pažeistų teisių gynbos būdų, pagal tarptautinėje sutarčių teisėje pripažįstamą *favor contractus* principą ir jį atspindintį nacionalinį teisinį reguliavimą, yra išimtinis teisių gynimo būdas, todėl jo taikymui

2 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C8384CB/asr>.

3 UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. 1994 ed., žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-1994>.

4 The Principles of European Contract Law, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002>.

5 United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/sales/cisg/V1056997-CISG-e-book.pdf>.

6 Ole Lando, „Termination for breach of contract in the CISG, the principles of European contract law, the Unidroit principles of international commercial contracts and Chinese Law“, iš *The Future of European Contract Law: Essays in Honour of Ewoud Hondius to Commemorate His Retirement as Professor of Civil Law at the University of Utrecht*, Katharina Boele-Woelki ir kt. (Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2007), 209.

turi būti konstatuotas pakankamas įstatyme įtvirtintas ir faktinis pagrindas⁷. Toks požiūris į sutarties nutraukimą kaip *savigynos būdą*⁸ yra vyraujantis šiuolaikinėje sutarčių teisėje. Vis dėlto, šio darbo autoriaus nuomone, pasakyti, kad nutraukimas yra kraštutinė priemonė nepakanka. Ne mažiau svarbu nustatyti, kokia vienašalio sutarties nutraukimo sąveika su kitais sutarčių teisėje esančiais savigynos būdais. Atsižvelgiant į tai, darbe keliama **mokslinė problema** – sutarčių nutraukimo instituto vieta sutarčių teisės savigynos būdų sistemoje Lietuvoje nėra aiškiai apibrėžta. Teisės moksle nėra nustatytos jo taikymo galimybių ribos. Siekiant išspręsti šiame tyrime apibrėžtą mokslinę problemą darbo autorius lyginamuoju ir istoriniu aspektais išanalizavo kitų valstybių teisėje ir negriežtosios teisės šaltiniuose įtvirtintą sutarčių nutraukimo teisinį reguliavimą, teisės doktriną ir teismų praktiką. Taip siekiama prisidėti prie mokslinio diskurso, pasiūlyti naujus sprendimus, kurie galėtų padėti ne tik sklandžiau taikyti šį institutą praktikoje, bet ir tobulinti esamą teisinį reguliavimą.

Temos aktualumas ir naujumas. Temos aktualumą, kaip minėta, pagrindžia tai, kad Europinių lygmeniu sutarties nutraukimo institutas yra nuolat vystomas ir tobulinamas. Pavyzdžiui, ilgalaikių sutarčių nutraukimo taisyklių vakuumas ir poreikis teismų praktikoje paskatino Tarptautinį privatinės teisės vienodinimo institutą atlikti 8 metus trukusį tyrimą, kuris nors nevirto aiškiomis taisyklėmis, tačiau suteikė daug medžiagos analizei ir vienašalio sutarties nutraukimo instituto modernizavimui ateityje. Lietuvoje ilgalaikių sutarčių nutraukimas iš esmės nenagrinėtas⁹. Kitose Europos jurisdikcijose šis klausimas taip pat yra naujovė. Net ir įvykdžius fundamentalią Prancūzijos civilinio kodekso reformą 2016 m. šis klausimas nebuvo išspręstas. M. Fabre-Magnan apgailestauja, kad reformuojant Prancūzijos civilinį kodeksą *Avant-projet* nutylėjo vieną iš įdomiausių šiuolaikinės sutarčių teisės temų – ilgalaikių sutarčių nutraukimo galimybę¹⁰.

7 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-358-916-2017; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-569/2010.

8 Šio darbo autorius mano, kad vienašalis sutarties nutraukimas savo esme yra ir turi būti laikomas ne civilinių teisių *gynybos*, o *savigynos* būdu. Autoriaus nuomone, esminis skirtumas tarp savigynos ir gynybos būdo yra tas, kad savigyna turėtų būti laikomi tokie veiksmai, kai pažeistos teisės bandomos apginti be teismo intervencijos. Jeigu siekiant tam tikru būdu apginti savo pažeistą teisę reikia kreiptis pagalbos į teismą, tuo atveju, tas būdas turėtų būti laikomas gynybos, o ne savigynos būdu. Neveltui darbo pavadinime yra akcentuojamas žodis savigyna, nes šio darbo autorius siekia įrodyti, kad optimaliausias būdas nutraukti sutartį yra ne teismo tvarka. Būtent žodis savigyna akcentuoja, kad nukentėjusioji šalis turi pati imtis iniciatyvos ne teismine tvarka (jeigu tai įmanoma) ginti savo pažeistas teises. Tokia takoskyra naudojama ir naujesnėje užsienio sutarčių teisės literatūroje (žr. pavyzdžiui, Mark P. Gergen, „Theory in self-help remedies in Contract“, *Boston University Law Review*, 89 (2009): 1397; Solene Rowan, „The new French law of contract“, *International & Comparative Law Quarterly*, 66, 4 (2017): 15-16.), kurioje kalbant apie vienašalį sutarties nutraukimą, kaip savigynos būdą, vartojama sąvoka *self-help remedy*, o ne sąvoka, reiškianti gynybos būdą – *remedy*.

9 Išskyrus rengiant šį tyrimą atliktą pranešimą: Tomas Chochrin, „The influence of soft law instruments upon termination of long-term contracts“, *Social transformations in contemporary society 2015 (STICS) : international scientific conference for young researchers: abstract book* (Vilnius: Mykolas Romeris University, 2015), 17-18.

10 John Cartwright, Stefan Vogenauer, Simon Whittaker, *Reforming the French Law of Obligations. Comparative Reflections on Avant-projet de reforme du droit des obligations et de la prescription* (Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2009), 169-171.

Skirtingose jurisdikcijose vienašališkai nutraukti sutartį esant sutarties pažeidimui galima įvairiais būdais. Jeigu Prancūzijos Napoleono kodekso įtakos valstybių (Italija, Ispanija, Portugalija, Belgija) teisė leisdavo tai padaryti tik teismo tvarka, tai bendrosios teisės įtakos sferos jurisdikcijos leidžia tai padaryti nesikreipiant į teismą. Vienose valstybėse nesikreipiant į teismą leidžiama iš karto nutraukti sutartį (bendrosios teisės sistemos, Skandinavija), o kitose (Vokietijos teisės tradicija) – įprastai tik po suteikto papildomo termino. Kadangi Lietuvos civilinis kodeksas yra parengtas tiek pagal UNIDROIT principus, tiek pagal kitų valstybių kodeksus, LR CK esanti nutraukimo taisyklių sistema yra mišri. Tai reiškia, kad ji apima ir teisę nutraukti sutartį iš karto, ir po suteikto papildomo termino. Tai neretai suklaidina tiek teismus, tiek sutartinių santykių dalyvius. Nors sutarčių nutraukimo tema Lietuvos teisės doktrinoje ne kartą nagrinėta¹¹, daug probleminių klausimų vis dar neturi atsakymų. Pavyzdžiui, papildomo termino ir esminio sutarties pažeidimo santykis, šio tyrimo autoriaus nuomone, Lietuvos teisės doktrinoje nėra pakankamai atskleistas. Pastaraisiais metais Lietuvos teisės moksle sutarties nutraukimo institutas nebuvo nagrinėjamas, todėl šiuo tyrimu taip pat siekiama išanalizuoti naujausios (anksčiau atliktų tyrimų atžvilgiu, t. y. nuo 2008 m.) Lietuvos teismų bei užsienio teismų praktikos, teisinio reguliavimo ir teisės doktrinos raidos tendencijas. Nemažos dalies anksčiau atliktų tyrimų objektu praktiškai negalėjo būti didžiausios privatinės teisės vienodinimo iniciatyvos rezultatas – Bendrosios pagrindų sistemos projektas (toliau – DCFR)¹². Taip pat Lietuvos teisės sistemoje visiškai nenagrinėtas ir dar vienas negriežtosios teisės šaltinis – Bendrasis pirkimų–pardavimų teisės projektas (toliau – CESL)¹³.

Tyrimo aktualumą pagrindžia ir tai, kad Lietuvoje gana gausu teisminių ginčų dėl sutarčių nutraukimo (ne)teisėtumo. Vien tai, kad bylos dėl vienašalio sutarties nutraukimo nuolat nagrinėjamos Lietuvos Aukščiausiąjame Teisme, parodo šios srities problemiškumą ir aktualumą.

Pažymėtina, kad šis tyrimas turi ir verifikacinio pobūdžio elementų, nes juo siekiama ne tik pateikti sprendimus (kartais alternatyvius) kitų autorių iškeltoms problemoms. Šiuo tyrimu taip pat siekiama iš laiko perspektyvos patikrinti, ar kitų autorių iškeltos hipotezės, padarytos išvados, atlaikė laiko išbandymą. Dėl šios priežasties tyrime išsamiai nagrinėjamas esminis sutarties pažeidimas ir jo kriterijai savo objektu sutampa su R. Balčikonio parašyta disertacija¹⁴, kurioje analizuojamos esminio sutarties neįvykdymo problemos.

Nors Lietuvos teisės doktrinoje sutarčių nutraukimui yra skirta gana nemažai dėmesio, vis dėlto šioje srityje yra likę daug neatsakytų klausimų. Šis tyrimas ypatingas ir tuo, kad sutarčių teisės nutraukimo taisyklės iki šiol beveik nebuvo analizuotos platesniame kon-

11 Rolandas Balčikonis, „Sutarčių vykdymo teisinės problemos: esminis sutarties pažeidimas“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2004); Dangutė Ambrašienė ir kt., *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva Europiniame kontekste* (Vilnius: Justitia, 2013); Laurynas Didžiulis, „Numatomo sutarties pažeidimo doktrina: samprata, kvalifikavimo pagrindai ir teisinis poveikis“, *Teisės problemos* 1, 55 (2007): 46-84.

12 Christian von Bar ir kt., *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference* (DCFR) (Munich: sellier. european law publishers GmbH, 2009).

13 Pasiūlymas Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas dėl bendrosios Europos pirkimo–pardavimo sutarčių teisės / * KOM/2011/0635 galutinis - 2011/0284 (COD) *, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52011PC0635&from=EN>.

14 Balčikonis, *supra* note 11.

tekste lyginant jį su kitais sutarčių teisės institutais. Pavyzdžiui, labai specifinis yra sutarties nutraukimo ir pakeitimo teismo tvarka santykis. Iš pirmo žvilgsnio pakeitimas turėtų turėti prioritetą. Tačiau praktikoje sutarties pakeitimas su teismo įsikišimu sukelia nemažai keblumų, todėl nutraukimas dažniau būna optimalus gynybos būdas.

Tyrimo objektas – sutarties nutraukimo institutas ir jo santykis su kitais nuo sutarties pažeidimo nukentėjusios šalies teisių gynimo būdais sutarčių teisėje.

Tyrimo tikslas – apibrėžti vienašalio sutarties nutraukimo instituto vietą sutarčių teisės suteikiamų pažeistų teisių gynimos būdų sistemoje bei pateikti optimalius sprendimus, kurie užtikrintų tinkamą vienašalio sutarties nutraukimo instituto taikymą.

Siekiant užsibrėžto tikslo, tyrime išsikeliami šie **uždaviniai**:

1. Atskleisti sutarties nutraukimo instituto teisinę prigimtį, šio instituto santykį su kitais sutarčių teisėje įtvirtintais pažeistų teisių gynimos (savigynos) būdais, negriežtosios teisės šaltinių ir užsienio valstybių jurisdikcijose esančių pagrindinių sutarties nutraukimo modelių, jų teisinio reguliavimo ir praktinio taikymo ypatumus.
2. Atskleisti esminio sutarties pažeidimo sampratą sutarties nutraukimo kontekste, jo nustatymo vertinamųjų kriterijų turinį, jo santykį su papildomu terminu sutarčiai įvykdyti bei taikymo praktikoje problematiką.
3. Ištirti specifinių rūšių (ilgalaidžių, tarpusavyje susijusių ir (arba) mišrių, nekilnojamojo turto perleidimo, iš dalies įvykdytų) sutarčių nutraukimo probleminius aspektus ir pateikti galimus šių problemų sprendimo būdus.

Apibendrinant, šiuo tyrimu siekiama, remiantis negriežtosios teisės šaltiniais ir užsienio patirtimi, išspręsti svarbiausias teorines ir praktines problemas, su kuriomis susiduria ar ateityje gali susidurti Lietuvos teismai bei civilinių teisinių santykių dalyviai.

Atsižvelgiant į nurodytą tyrimo tikslą ir uždavinius, darbe iškeliama šie **ginamieji teiginiai**:

- 1) Šiuolaikinėje sutarčių teisėje nepakanka pasirinkti vieną iš galimų sutarties nutraukimo modelių – būtina pasirinkti ir taikyti jų mišrią sistemą.
- 2) Sąžiningumo principas lemia, kad sprendžiant, ar galima vienašališkai nutraukti sutartį, esminis kriterijus yra neigiami sutarties pažeidimo padariniai nukentėjusiai šaliai.
- 3) Nors vienašalis sutarties nutraukimas yra laikomas *ultima ratio*, tačiau tam tikrais atvejais yra geriau nutraukti sutartinius santykius, negu bandyti juos išsaugoti.

Tyrimo struktūra

Atsižvelgiant į išsikelto tikslą ir uždavinius, darbą be įvadinės ir baigiamosios dalies (išvados, pasiūlymai) sudaro trys dėstomosios dalys.

Pirmojoje dalyje nagrinėjama skirtingų sutarčių nutraukimo modelių vystymosi raida:

1) prancūziškosios teisės tradicijos nutraukimo modelis, kai sutartį leidžiama nutraukti tik teismine tvarka; 2) vokiškosios teisės tradicijos modelis, kai sutartį leidžiama nutraukti tik suteikus paskutinę galimybę ištaisyti vykdymo trūkumus; 3) anglosaksų teisės tradicijos, kai sutartį leidžiama nutraukti iš karto, jeigu sutarties pažeidimas yra pakankamai rimtas.

Toliau pirmojoje dalyje analizuojamas sutarties nutraukimo instituto santykis su sutarčių teisės principais ir sutarčių teisės savigynos būdais. Atskleidžiama sutarties privalomumo ir sąžiningumo principų sąveika bei šių principų įtaka vienašaliam sutarties nutraukimui. Taip pat analizuojamas sutarties nutraukimo santykis su sutarties pakeitimu, esant

skirtingoms priežastims: dėl esminio pažeidimo, dėl iš esmės pasikeitusių aplinkybių, dėl sąžiningumo principo pažeidimo. Šioje dalyje taip pat atskleidžiamas sutarties nutraukimo santykis su kitais teisių gynimo būdais (pavyzdžiui, sutarties vykdymo sustabdymu, skolininko teise ištaisyti sutarties vykdymo trūkumus), analizuojama teisė nutraukti sutartį dėl nenugalimos jėgos aplinkybių, esminės nelygybės. Pirmojoje darbo dalyje atskleidžiamas sutarties nutraukimo santykis su reikalavimu vykdyti prievolę natūra, nagrinėjama efektyvaus sutarties pažeidimo doktrina ir jos praktinio taikymo galimybės.

Antrojoje dalyje apibrėžiama sutarties pažeidimo (neįvykdymo) samprata skirtingo intensyvumo prievolių kontekste (prievolės garantuoti rezultatą ir prievolės dėti maksimalias pastangas). Šioje dalyje taip pat nagrinėjamos bendrosios sutarties nutraukimo taisyklės, jų tarpusavio santykis. Ši analizė atliekama vertinant tiek užsienio teisės doktriną ir praktiką, tiek Lietuvos specifinį reguliavimą. Antrojoje dalyje detaliai analizuojami esminio sutarties pažeidimo kriterijai, atskleidžiamas vienašalio sutarties nutraukimo ir papildomo termino sutarčiai įvykdyti, kaip sutarties nutraukimo pagrindų, santykis.

Trečiojoje dalyje, pirmiausia, analizuojama UNIDROIT iniciatyva, skirta galimybei dėl pateisinamos priežasties nutraukti ilgalaikes santykinės sutartis (angl. *long-term relational contracts*). Naujasis pavyzdinis reguliavimas lyginamas su LR CK 6.199 straipsnyje įtvirtina neterminuotų sutarčių nutraukimo taisykle. Taip pat atskleidžiamos LR CK reguliavimo problemos, kurios apsunkina galimybes efektyviai nutraukti ilgalaikes sutartis, kai nėra sutarties pažeidimo. Antra, nagrinėjama iš dalies ar visiškai vienos šalies įvykdytų sutarčių nutraukimo problematika. Iliustruojant tokio tipo sutarčių nutraukimo problemas, analizuojama notariškai tvirtinamų nekilnojamojo turto perleidimo sutarčių nutraukimo galimybė. Trečia, tiriamas gana naujas sutarčių teisės fenomenas – mišrių ir tarpusavyje susijusių sutarčių nutraukimas.

Tyrimo rezultatų aprobavimas ir praktinė reikšmė. Rengiant šį darbą išnagrinėta reikšmingiausia mokslinė doktrina ir teismų praktika. Darbo autorius siekė, kad šis tyrimas skaitytojui padėtų suprasti, kodėl vienašalis nutraukimas įprastai yra laikomas kraštutine savignyos priemone, bei kokia šios priemonės sąveika su kitais galimais savignyos būdais sutarčių teisėje. Rengiant šį darbą buvo parengtos kelios publikacijos:

- 1) 2014 m. mokslinėje studijoje išspausdintas straipsnis „Vienašališkas sutarties nutraukimas: papildomas terminas sutarčiai įvykdyti ir esminis sutarties pažeidimas“¹⁵;
- 2) 2014 m. teisės mokslų žurnale *Jurisprudencija* išspausdintas straipsnis „The doctrine of *laesio enormis* in Lithuanian contract law“¹⁶;
- 3) 2018 m. parengtas knygos „Lietuvos teisė 1918-2018 m.: šimtmečio patirtis ir perspektyvos“ skyrius, skirtas 1918-2018 m. civilinių ir komercinių sutarčių teisės raidai¹⁷;

15 Tomas Chochrin, „Vienašališkas sutarties nutraukimas ir papildomas terminas sutarčiai įvykdyti“, iš *Privatinės teisės doktrina ir praktika. Liber amicorum Vytautui Pakalniškiui*, Ramūnas Birštonas ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 265-300.

16 Tomas Chochrin, Rūta Lazauskaitė. „The Doctrine of *Laesio Enormis* in Lithuanian Contract Law“, *Jurisprudencija* 21, 4 (2014): 1167.

17 Tomas Chochrin, Rūta Lazauskaitė. „Civilinių ir komercinių sutarčių teisinio reguliavimo raida 1918-2018 m.“, iš *Lietuvos teisė 1918-2018 m.: šimtmečio patirtis ir perspektyvos*, Vytautas Sinkevičius ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Vytauto Didžiojo universitetas, Vilniaus universitetas, 2018), 389-402.

- 4) 2017 m. Lietuvos Notarų Rūmų leidžiamas žurnalas „Notariatas“ išspausdino autoriaus parengtą išvadą dėl nekilnojamojo turto perleidimo sutarčių nutraukimo galimybių¹⁸.

Darbo autorius 2014–2015 m. taip pat atliko pusės metų stažuotę Kijevo Taraso Šečenkos universitete. 2015 m. tarptautinėje konferencijoje buvo skaitytas pranešimas „The influence of *soft law* instruments upon termination of long-term contracts“¹⁹. Darbo autorius 2017 m. birželio 30 d. Lietuvos Teisėjų padėjėjų asociacijos nariams vedė mokymus, kurių tema buvo „Sutarčių nutraukimą reglamentuojančių LR CK nuostatų sisteminio taikymo problemų sprendimo būdai.“ Tyrimo medžiaga taip pat naudota vedant civilinės teisės specialiosios dalies seminarus bei skaitant Europos ir tarptautinės sutarčių teisės (angl. *European and international contract law*) studijų dalyko paskaitas ir seminarus. Rengiant šį darbą į Mykolo Romerio universiteto Privatinės teisės institutą kreipėsi Lietuvos Notarų rūmų atstovai, prašydami ekspertinės nuomonės dėl nekilnojamojo turto pirkimo-pardavimo sutarčių vienašalio nutraukimo. Šio darbo autorius turėjo galimybę instituto vardu parengti nuomonę, kurios pagrindu pakeista iki tol vyrovusi notarinių sutarčių nutraukimo praktika.

Metodologija. Tyrimo specifika lemia tai, kad jame dominuoja šie metodai:

Lyginamasis. Darbe nagrinėjamos sutarčių nutraukimo taisyklės nėra originalios Lietuvos įstatymo leidėjo ar kodeksą rengusios darbo grupės kūrėjų idėjos, tad lyginamasis metodas kartu atlieka ir *teleologinio* metodo funkciją. Taip yra todėl, kad sutarčių nutraukimo taisyklės Lietuvoje iš esmės buvo parengtos perkeltiant UNIDROIT principus, o šie savo ruožtu parengti pagal geriausią Europos valstybių sutarčių teisės praktiką. Taigi tik lyginamuoju metodu galima atskleisti, kokios iš tiesų yra LR CK esančių sutarčių nutraukimo taisyklių idėjos ir tikslai. Tai yra ypatingai svarbu, nes nemaža dalis sutarčių nutraukimo taisyklių, perkeltiant jas iš UNIDROIT į LR CK, buvo modifikuotos. Todėl remiantis vien lingvistiniu ir loginiu teisės aiškinimo metodais ne visada įmanoma suprasti šių taisyklių prasmę. Darbe lyginamuoju aspektu be negriežtosios teisės šaltinių analizuojamos trys pagrindinės jurisdikcijos: Vokietijos, Prancūzijos ir Anglijos. Jos pasirinktos neatsitiktinai. Šių jurisdikcijų pasirinkimą lėmė tai, kad jose yra skirtingas vertybinis požiūris į sutarčių teisę. Vokietijoje sutarčių teisė po Antrojo pasaulinio karo buvo labai smarkiai paveikta socialinių teisės idėjų. Todėl šiuo laikotarpiu smarkiai iškilo sąžiningumo principo vaidmuo sutarčių teisėje. Tai lėmė, kad nutraukiant sutartį laikytasi bendrosios taisyklės, jog prieš įvykdant vienašalį sutarties nutraukimą buvo būtina sutartį pažeidusiai šaliai suteikti paskutinę galimybę įvykdyti sutartį. Prancūzijos sutarčių teisėje ilgą laiką viešpatavo sutarties privalomumo principas. Jis lėmė, kad sutartis leista nutraukti (jeigu pačioje sutartyje nenustatyta kitaip) tik teismo tvarka. Todėl vienašalis sutarties nutraukimas savo esme buvo ne saviginos, o gynybos būdas, kuris reikalavo teismo intervencijos. Anglija ilgą laiką siekė, kad Londonas būtų pasauliniu tarptautinės prekybos centru. Siekta, kad tarptautinis verslas rinktųsi Anglijos sutarčių teisę, kaip materialiąją, o jurisdikciją taip

18 „Konsultacijos“, *Notaras*, Nr. 24/2017, 56–58.

19 Chochrin, *supra* note 9: 17–18.

pat perduotų Anglijos teismams. Todėl precedentais buvo suformuotos palankios tarptautinei prekybai sutarčių teisės taisyklės. Šioje jurisdikcijoje sutarties laisvė ir privalomumas derinami su iniciatyva veikti ir lankstumu. Taip išsivystė specifinės vienašalio sutarties nutraukimo taisyklės, kurios leidžia iš karto, nesikreipiant į teismą, nutraukti sutartį dėl esminio sutarties pažeidimo. Autoriaus manymu, būtent dėl šių trijų jurisdikcijų skirtingo vertybinio požiūrio į sutarčių teisę, jose susiformavo trys skirtingi sutarčių nutraukimo modeliai. Šie modeliai bėgant laikui gana stipriai asimiliavosi, tai parodo ir jų pagrindu parengtų negriežtosios teisės šaltinių vienašalio sutarties nutraukimo reguliavimas.

Teleologinis. Šiame darbe teleologiniu metodu siekiama atskleisti ne įstatymo leidėjo valią, o kodekso kūrėjų valią. Tai yra daroma sutinkant su R. Posner nuomone, kad paprastai nėra tokio dalyko kaip įstatymo leidėjo valia²⁰. Tai ypač aktualu žinant Lietuvos civilinio kodekso rengimo aplinkybes. Prie LR CK parengimo įstatymo leidėjas iš esmės prisidėjo tik svarstydamas kodeksą ir jį priimdamas. Darbe išsakoma kritika dėl LR CK įtvirtinto reguliavimo ar teismų praktikos nėra skirta sumenkinti kodekso autorių ar teismų nuopelnus. Tai yra kvietimas diskusijai ir tolimesniam teisės vystymui.

Istorinis. Šis metodas taikomas kartu su lyginamuoju (teleologiniu) metodu. Juo siekiama išsiaiškinti, kodėl skirtingose jurisdikcijose susiformavo kardinaliai skirtingi sutarčių nutraukimo modeliai. Analizuojamos tokių skirtumų priežastys ir atsiradimo aplinkybės. Remiantis istoriniu ir lyginamuoju (teleologiniu) metodu taip pat nustatoma, kodėl negriežtosios teisės šaltinių autoriai pasirinko mišrų, kitoms sistemoms anksčiau nebūdingą sutarčių nutraukimo modelį. Pažymėtina, kad mišraus modelio įtaka atsispindi ir Vokietijos bei Prancūzijos prievolių teisės reformose.

Tyrimų apžvalga

Vienašalio sutarties nutraukimo temai yra skiriamas gana didelis dėmesys užsienio mokslininkų darbuose. Šiam institutui nemažai dėmesio skirta ir Lietuvos teisės doktrinoje. Vis dėlto, šioje temoje liko daug neatsakytų aktualių klausimų. Siekiant įgyvendinti šio darbo tikslą ir uždavinius, buvo nemažai remtasi toliau aptartais tyrimais.

Iš Lietuvos teisės mokslininkų, visų pirma, išskirtina R. Balčikonio daktaro disertacija ir mokslinis straipsnis²¹. Juose autorius visą dėmesį sutelkė į esminį sutarties neįvykdymą (pažeidimą). Kadangi šis darbas taip pat nemaža dalimi skirtas vienašaliui sutarties nutraukimui dėl esminio pažeidimo, R. Balčikonio atliktas tyrimas buvo naudingas siekiant patikrinti pastarojo autoriaus įžvalgas nūdienos kontekste. Šiam tyrimui neabejotinai aktualus ir V. Mikelėno indėlis rengiant LR CK komentaro nuostatas, skirtas esminiam sutarties pažeidimui²². Sutarties pažeidimo ir papildomo termino sutarčiai įvykdyti problematiką savo

20 Richard A. Posner, *Divergent Paths. The Academy and The Judiciary* (Cambridge: Harvard University Press, 2016), 76–78.

21 Balčikonis, *supra* note 11; Rolandas Balčikonis, „Esminio sutarties pažeidimo samprata pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą“, *Jurisprudencija* 51, 43 (2004): 44–61.

22 Valentinas Mikelėnas ir kt., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)* (Vilnius: Justitia, 2003).

disertacijoje glaustai aptarė S. Drazdauskas²³. Esminio sutarties pažeidimo probleminiams aspektams dalį savo tyrimų skyrė ir S. Selelionytė-Drukteinienė²⁴. Numatomo sutarties pažeidimo problematiką analizavo L. Didžiulis²⁵.

Labiausiai vienašalio sutarties nutraukimo doktrina išvystyta Anglijoje. Ją analizavo J. Cartwright²⁶, W. D. Bishop, M. P. Furmston, H. Beale²⁷, J. E. Stannard su D. Capper²⁸, E. Peel²⁹, K. Zweigert su H. Kötz³⁰.

Sutarčių nutraukimo problematiką ir nutraukimo modelio evoliuciją Prancūzijoje tyrė S. Rowan³¹, S. Whittaker³², H. Beale³³. Vokietijoje kylančias sutarties nutraukimo problemas bei reformuotą nutraukimo modelį analizavo R. Zimmermann³⁴, B. Markesinis, H. Unberath, H. Johnston³⁵, O. Lando³⁶, M. DiPalma³⁷.

Negriežtosios teisės šaltinių ir CISG įtaką vienašalio sutarties nutraukimo institutui nagrinėjo L. Chengwei³⁸, R. Koch³⁹, L. Graffi⁴⁰ (šie mokslininkai daug dėmesio skyrė

23 Stasys Drazdauskas, „Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2008).

24 Ambrasienė, *supra note* 11.

25 Didžiulis, *supra note* 11.

26 John Cartwright, *Contract Law. An Introduction to the English Law of Contract for the Civil Lawyer. 3rd edition* (Oxford: Hart Publishing, 2016).

27 Hugh G. Beale ir kt., *Cases, Materials and Text on Contract Law* (Oxford: Hart Publishing, 2002); Hugh G. Beale ir kt., *Cases, Materials and Text on Contract Law. Second ed.* (Oxford: Hart Publishing, 2010); Hugh G. Beale, William D. Bishop ir Michael P. Furmston, *Contract Cases and Materials. Fifth edition* (New York: Oxford University Press, 2008); Hugh G. Beale ir kt., *Chitty on contracts. General principles. Vol. 1* (London: Sweet and Maxwell, 2004).

28 John E. Stannard ir David Capper, *Termination for breach of contract* (New York: Oxford University Press, 2014).

29 Edwin Peel, *Treitel The Law of Contract* (London: Sweet & Maxwell. Thomson Reuters, 2015).

30 Konrad Zweigert ir Hein Kotz, *Lyginamosios teisės įvadas* (Vilnius: Eugrimas, 2001).

31 Rowan, *supra note* 8; John Cartwright ir kt., *The code Napoleon rewritten. French civil code after 2016 reforms* (Oxford: Hart Publishing, 2017).

32 Cartwright, *supra note* 10: 169-171.

33 Hugh G. Beale ir kt., *Cases, Materials and Text on Contract Law. Second ed.* (Oxford: Hart Publishing, 2010).

34 Reinhard Zimmermann, „Remedies for Non-Performance. The revised German law of obligations, viewed against the background of the Principles of European Contract Law“, *Edinburgh Law Review*, 6 (2002): 271-314; Reinhard Zimmermann, *The Law of Obligations Roman Foundations of the Civilian Tradition* (Cape Town: Juta & Co, Ltd, 1992).

35 Basil Markesinis, Hannes Unberath ir Angus Johnston, *The German Law of Contract. A Comparative Treatise. Second Edition* (Oxford: Hart Publishing, 2006).

36 Arthur S. Hartkamp ir kt., *Towards a European Civil Code. 4th Edition* (The Hague, London & Boston: Kluwer Law International, 2010).

37 Marryellen DiPalma, „Nachfrist under National Law, the CISG, and the UNIDROIT and European Principles: A Comparison“, *International Contract Adviser* (Kluwer) 5, 1 (Winter 1999): 28-38.

38 Liu Chengwei, „Remedies for non-performance: Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles & PECL“, 2003, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/chengwei.html>.

39 Robert Koch, „The Concept of Fundamental Breach of Contract under the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)“, *Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 1998*, Kluwer Law International (1999): 177-354.

40 Leonardo Graffi, „Case Law on the Concept of "Fundamental Breach" in the Vienna Sales Convention“, *International Business Law Journal*, 3 (2003): 338-349.

esminio pažeidimo kriterijų analizei), H. Beale⁴¹. O. Lando daug dėmesio skyrė sąžiningumo principo įtakai sutarties nutraukimui⁴², taip pat analizavo Skandinavijos šalyse taikomus sutarčių nutraukimo modelius⁴³. E. McKendrick tyrė negriežtosios teisės šaltiniuose įtvirtinto sutarties nutraukimo instituto panašumus su Anglijos sutarčių teisėje esančiu sutarties nutraukimo modeliu⁴⁴. P. Huber parengė labai išsamią doktrininę UNIDROIT principuose įtvirtintų sutarties nutraukimo taisyklių analizę⁴⁵. UNIDROIT nutraukimo taisyklių problemas taip pat analizavo ir R. Zimmermann⁴⁶. Bendrais bruožais nutraukimo modelių santykį su negriežtosios teisės šaltiniuose įtvirtintomis taisyklėmis nagrinėjo ir J. M. Smits⁴⁷. S. Vogenauer bei G. Dannemann redaguotoje studijoje analizuojamos CESL nutraukimo taisyklių naujovės santykyje su vokišku ir anglišku sutarties nutraukimo modeliais⁴⁸. CESL nutraukimo taisyklės analizavo R. Schulze su F. Zoll⁴⁹. Lyginamuoju aspektu sutarčių nutraukimo modelius nagrinėjo ir H. Kötz⁵⁰. R. Zimmermann su S. Whittaker tyrė sąžiningumo principo įtaką sutarties nutraukimui⁵¹. Iš Nyderlandų perspektyvos tai darė A. Hartkamp⁵². Tarpusavyje susijusių sutarčių nutraukimo problemas nagrinėjo B. Fauvarque-Cosson⁵³, S. van Dongen⁵⁴.

-
- 41 Hugh G. Beale, „Remedies for breach of contract in the light of the recent changes to German Law, English Law and the DCFR“, iš *Obligationenrecht im 21. Jahrhundert*, Uwe Blaurock ir kt. (Baden-Baden: Nomos, 2010), 115-146.
 - 42 Ole Lando, „How the Principles of European Contract Law (PECL) were prepared“, *European Journal of Law Reform* 8, 4 (2007): 477-483; Ole Lando, „Is codification needed in Europe? Principles of European Contract Law and the relationship to Dutch law“, *European Review of Private Law. Kluwer Law international*, 1 (1993): 157-170; Lando, *supra* note 6; Ole Lando, „Is good faith an over-arching general clause in Principles of European Contract Law?“, *European Review of Private Law*, 6 (2007): 841-853; Ole Lando, „Salient Features of the Principles of the European Contract Law: A Comparison with UCC“, *Pace International Law Review* 13, 2 (Fall 2001): 339-369.
 - 43 Ole Lando ir kt., *Restatement of Nordic Contract Law* (Copenhagen: Djof Publishing, 2016).
 - 44 Ewan McKendrick, *Contract Law: Text, Cases, and Materials* (Oxford: Oxford University Press, 2012).
 - 45 Stefan Vogenauer ir kt., *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (PICC). Second ed.* (Oxford: Oxford University Press, 2015).
 - 46 Reinhard Zimmermann, „The Unwinding of Failed Contracts in the UNIDROIT Principles 2010“, *Uniform Law Review* 16, (August 2011): 563-587.
 - 47 Smits, *supra* note 1.
 - 48 Gerhard Dannemann ir kt., *The Common European Sales Law in Context Interactions with English and German Law* (Oxford: Oxford University Press, 2013).
 - 49 Reiner Schulze ir Fryderyk Zoll, *European Contract Law* (Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2016).
 - 50 Hein Kötz, *European Contract Law. Second edition* (New York: Oxford University Press, 2017).
 - 51 Reinhard Zimmermann ir kt., *Good Faith in European Contract Law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000).
 - 52 Arthur S. Hartkamp, „Judicial Discretion Under the New Civil Code of the Netherlands“, *American Journal of Comparative Law*, 40 (1992): 551-571.
 - 53 Bénédicte Fauvarque-Cosson, „L’interdépendance contractuelle dans une opération incluant une location financière: A propos de deux arrêts de chambre mixte de la Cour de cassation“, *European Review of Private Law* 22, 2 (2014): 253-260.
 - 54 Sanne van Dongen, „L’interdépendance contractuelle in Dutch Law“, *European Review of Private Law* 22, 2 (2014): 283-291.

1. VIENAŠALIS SUTARTIES NUTRAUKIMAS SUTARČIŲ TEISĖS GYNYBOS BŪDŲ SISTEMOJE

1.1. Sutarties nutraukimo modeliai lyginamuoju aspektu

Sutarties nutraukimo institutas egzistuoja daugelyje jurisdikcijų, tačiau situacijos, kada leidžiama nutraukti sutartį, ir būdai, kaip leidžiama nutraukti sutartį, yra skirtingi⁵⁵. Vertinant lyginamuoju aspektu Europoje dominuoja trys skirtingi sutarties nutraukimo modeliai, kai yra neįvykdoma sutartis (padaromas sutarties pažeidimas): 1) prancūziškasis modelis; 2) vokiškasis modelis; 3) angliškasis modelis. Jeigu prancūziškasis modelis yra pats griežčiausias, vokiškasis užima vidurinę poziciją, tai angliškasis yra pats laisviausias. Šiuo atveju modelių griežtumas ir laisvumas vertintinas pagal teismo įsikišimo į sutarties nutraukimo procedūrą intensyvumo laipsnį.

1.1.1. Prancūziškasis modelis – sutarties nutraukimas teismine tvarka

Nuo 1804 m. Napoleono kodekso įsigaliojimo prancūziškasis modelis buvo ypatingas tuo, kad sutartį dėl jos pažeidimo buvo galima nutraukti tik teismo tvarka. Tokia griežta taisyklė buvo grindžiama sutarčių privalomumo principo viešpatavimu. Sutarties privalomumo ir įvykdymo svarbą labai taikliai dar XIX a. pabaigoje apibūdino prancūzų teisininkas M. Planiol, teigdamas, kad: „Skolininkas turi pasiųsti įvykdyti savo sutartinius įsipareigojimus visu savo darbinių pajėgumu, net ir rizikuodamas susigadinti savo sveikatą ir sukelti pavojų savo gyvybei“⁵⁶. Laikyta, kad tik teismas gali nuspręsti dėl sutarties pažeidimo fakto egzistavimo ir pakankamo pažeidimo rimtumo, kad būtų pateisintas sutarties nutraukimas. Teismui turi būti aišku, kad pažeidimo padarinių negalima pašalinti kitais būdais, todėl yra pasitelkiama *ultima ratio* – sutartiniai santykiai yra nutraukiami. Kaip teigia S. Whittaker, reikalavimas, kad sutartis gali būti nutraukta tik teisme, yra nulemtas kanonų teisės įtakos⁵⁷.

Iki 2016 m. pakeitimų Prancūzijos civilinio kodekso 1183-1184 straipsniai nustatė bendrąsias sutarčių nutraukimo taisykles⁵⁸. Kodekso 1184 straipsnio 3 dalyje *expressis verbis*

55 Beale, *supra* note 33: 916.

56 Yves-Marie Laithier, „Comparative reflections on French law of remedies for breach of contract“, iš *Comparative Remedies for Breach of Contract*, Nili Cohen ir kt. (Oxford: Hart Publishing, 2005), 103.

57 Cartwright, *supra* note 10: 190.

58 „Article 1183:

La condition résolutoire est celle qui, lorsqu'elle s'accomplit, opère la révocation de l'obligation, et qui remet les choses au même état que si l'obligation n'avait pas existé.

Elle ne suspend point l'exécution de l'obligation ; elle oblige seulement le créancier à restituer ce qu'il a reçu, dans le cas où l'événement prévu par la condition arrive.“, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?idArticle=LEGIARTI000006436634&cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20160107>.

Liet.: „Vėlesnė sąlyga yra tokia, kurią įvykdžius pasibaigia prievolė, o tai grąžina į tokią pačią padėtį, tarsi prievolės nebūtų buvę.

Ji nesustabdo prievolės vykdymo; ji tik įpareigoja kreditorių grąžinti tai, ką jis gavo, kai įvyksta įvykis, numatytas sąlygoje.“

buvo nustatyta, kad sutartis gali būti nutraukta tik teismo tvarka. Nepaisant tokio civilinio kodekso griežtumo, praktikoje pasitaikė atvejų, kai kasacinis teismas nepaisė šios taisyklės ir pripažino vienašalį sutarties nutraukimą nesikreipiant į teismą teisėtu. Vienu iš pirmųjų tokių pavyzdžių buvo 1987 m. teisės doktrinoje vadinama „Blogai įrengtos signalizacijos sistemos“ byla⁵⁹. Šioje byloje buvo sudaryta sutartis dėl signalizacijos sistemos įrengimo. Nuo pat įrengimo ši sistema neveikė tinkamai ir signalizacija nuolatos suveikdavo ne laiku. Dėl šios priežasties užsakovai nusprendė vienašališkai, nesikreipdami į teismą, nutraukti sutartį. Apeliacinės instancijos teismas, atsižvelgęs į signalizacijos sistemos įrengimo ir priežiūros kainą, nusprendė, kad sistemą įrengęs subjektas elgėsi ypatingai neatsargiai ir nerūpestingai, todėl klientas pagrįstai vienašališkai nutraukė sutartį. Kasacinės instancijos teismas, nepateikdamas platesnių argumentų, sutiko su apeliacinės instancijos teismo sprendimu⁶⁰. Pažymėtina, kad būtent skolininko nerūpestingumas ir neatsargumas lėmė tai, kad jo elgesys buvo įvertintas kaip labai rimtas sutartinių pareigų pažeidimas.

Lyginamosios teisės doktrinoje pažymima, kad vienašalis nutraukimas nesikreipiant į teismą tapo vis labiau priimtiniu Prancūzijos teismų praktikoje esant šioms trimis situacijoms: 1) komercinių sutartinių teisinių santykių atveju, kai, pavyzdžiui, pirkėjas, kuriam nepristatytos prekės, sudaro pakeičiančiąją sutartį (pranc. *faculté de remplacement*); 2) tais atvejais, kai sutarties įvykdymo laikas yra svarbus, t. y. šioje situacijoje sutarties vykdymo tęsimas sukeltų nepataisomą žalą sutarties šalims; 3) kai skolininkas padaro labai rimtą sutarties pažeidimą (pranc. *le comportement grave*)⁶¹. Teisės doktrinoje teigiama, kad esant trečiajai situacijai teismai plačiai atvėrė galimybes vienašališkai nutraukti sutartis⁶². Taip, byla po bylos, Prancūzijos teismai pripažino kreditoriaus teisę kartais pačiam vienašališkai nutraukti sutartį, kai skolininkas tinkamai neįvykdo sutarties, o neįvykdymas sukelia rimtus neigiamus padarinius⁶³. Galiausiai 1998 m. vienoje byloje kasacinis teismas

„Article 1184:

La condition résolutoire est toujours sous-entendue dans les contrats synallagmatiques, pour le cas où l'une des deux parties ne satisfera point à son engagement.

Dans ce cas, le contrat n'est point résolu de plein droit. La partie envers laquelle l'engagement n'a point été exécuté, a le choix ou de forcer l'autre à l'exécution de la convention lorsqu'elle est possible, ou d'en demander la résolution avec dommages et intérêts.

La résolution doit être demandée en justice, et il peut être accordé au défendeur un délai selon les circonstances.“ žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?idArticle=LEGIARTI000006436635&cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20160101>.

Liet.: „Vėlesnė sąlyga visuomet yra numanoma sinalagmatinėse sutartyse, kai viena iš dviejų šalių nevykdo savo įsipareigojimo.

Tokiu atveju sutartis automatiškai nepasibaigia. Šalis, kuriai įsipareigojimas nebuvo įvykdytas, turi galimybę priversti kitą šalį įvykdyti susitarimą, kai tai įmanoma, arba reikalauti jos nutraukimo atlyginant žalą.

Sutarties nutraukimo turi būti reikalaujama teisme, o atsakovui gali būti suteikta laiko pagal aplinkybes.“

59 Beale, *supra* note 33: 921.

60 Cour de Cassation, Chambre civile 1, du 28 avril 1987, 85-13.674, Publié au bulletin, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007018721>.

61 Beale, *op. cit.*, 922.

62 *Ibid.*

63 Cartwright, *supra* note 10: 192.

pažymėjo, kad: „skolininko pažeidimo rimtumas gali pateisinti kitos šalies (*kreditoriaus* – autoriaus pastaba) vienašalį sutarties nutraukimą jos paties rizika“⁶⁴. Taigi, viena vertus, kasacinis teismas pripažino galimybę vienašališkai nutraukti sutartį nesikreipiant į teismą. Kitą vertus, išlaikytas kreditoriaus ir skolininko interesų balansas, nes išsireiškimas „pateisinti sutarties nutraukimą jo paties rizika“ reiškia ne ką kitą, kaip skolininkui suteikiamą galimybę ginčyti sutarties nutraukimo teisėtumą teisme. Tokiu būdu kreditorius, vienašališkai nutraukdamas sutartį nesikreipiant į teismą, prisiima riziką, kad skolininko padarytas sutarties pažeidimas teismo gali ir nebūti laikomas pakankamai rimtu, t. y. leidžiančiu konstatuoti sutarties nutraukimo teisėtumą. Priešingu atveju, sutartis bus laikoma nutraukta neteisėtai. Tokios nutraukimo taisyklės yra gana panašios į negriežtosios teisės šaltiniuose įtvirtintas sutarties nutraukimo dėl esminio sutarties neįvykdymo taisykles. Trečiasis atvejis Prancūzijos teismų praktikoje suformuotas taip, tarsi įtvirtintų galimybę nutraukti sutartį dėl esminio jos pažeidimo. *Le comportement grave*, galima teigti, reiškia esminį pažeidimą. Antrasis Prancūzijos teismų praktikoje taikomas atvejis labai panašus į vieno iš esminio sutarties pažeidimo kriterijų – griežto sutarties sąlygų laikymosi (šiuo atveju termino) – taikymą, kuris turi esminę reikšmę sutarties tinkamam įvykdymui⁶⁵. Ši taisyklė taip pat primena angliškiosios esminės sutarties sąlygos tipą – *time is of the essence* (liet. laikas turi esminės reikšmės).

Sutarties nutraukimo institutas yra vienas iš ryškiausių pavyzdžių, kurie parodo, kaip Prancūzijos teismai nutolo nuo Napoleono kodekso teksto. Besąlygiškas prioriteto sutarčių privalomumo principui teikimas gali sukelti sunkius padarinius nukentėjusiai dėl sutarties pažeidimo šaliai, nes: 1) tikėtina, kad esant rimtam sutarties pažeidimui, ji nebus įvykdyta ir ateityje; 2) galimybė nutraukti sutartį tik teismo tvarka reiškia dar didesnes tiek laiko (teismo proceso trukmė), tiek materialias (bylinėjimosi išlaidos, didėjantys nuostoliai negalint susirasti naujo kontrahento, kol pradinė sutartis nėra nutraukta) sąnaudas. Teismai suprato, kad „įkalinimas“ (lot. *vinculum juris*) sutartiniuose santykiuose *pacta sunt servanda* vardan gali sukelti nemažai žalos.

Apibendrinant S. Rowan dėstomus argumentus, Napoleono kodeksas turi labai daug trūkumų, nes: 1) tam tikrų jo nuostatų taikymo ypatybių negalima suprasti tiesiog skaitant kodekso tekstą, kadangi teismų praktika nutolo nuo įstatymo raidės. Sutarties nutraukimo institutas – vienas ryškiausių to pavyzdžių, kai griežta nutraukimo tik teisme taisyklė teismų praktikoje įgijo ne vieną išimtį; 2) dėl savo nelankstumo ir neproporcingo prioriteto sutarties privalomumui teikimo kodeksas tapo nepatraukliu komerciniams santykiams ir ypač užsienio investuotojams⁶⁶. Sutiktina, kad galimybė nutraukti sutartį tik teismo tvarka (turint omenyje bylinėjimosi trukmę ir išlaidas) nėra patraukli komerciniams santykiams,

64 Cour de Cassation, Chambre civile 1, du 13 octobre 1998, 96-21.485, Publié au bulletin, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007038939>.

65 Pavyzdžiui, PECL „Article 8:103 (ex art. 3.103) - Fundamental Non-Performance

A non-performance of an obligation is fundamental to the contract if:

(a) *strict compliance with the obligation is of the essence of the contract*;

Liet.: „8:03 straipsnis: (buvęs 3.103 straipsnis) – Esminis nevykdymas

Sutartinio įsipareigojimo neįvykdymas yra esminis, jei:

(a) *griežtas įsipareigojimo laikymasis yra sutarties esmė*,”

66 Rowan, *supra* note 8: 2-4.

kuriems galimybė greitai ir lanksčiai modifikuoti (nutraukti) teisinius santykius yra vienas iš didesnių prioritetų.

Minėtos aplinkybės lėmė tai, kad vienas iš objektų, kuriam buvo skirtas didžiausias dėmesys 2016 m. spalį įvykdytos Prancūzijos civilinio kodekso reformos metu, buvo sutarties nutraukimo institutas. Po reformos naujieji kodekso 1224-1227 straipsniai nustatė naujas nutraukimo taisykles. Šiais pakeitimais leista nutraukti sutartis dėl pakankamai rimto pažeidimo nesikreipiant į teismą. Tokio nutraukimo atveju užtenka kitai šaliai tinkamai pranešti apie sutarties nutraukimą⁶⁷. Kodekso 1225 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta bendroji taisyklė nustatė, kad, esant pakankamai rimtam sutarties pažeidimui, sutartis gali būti nutraukta prieš tai suteikus papildomą terminą sutarčiai įvykdyti. Tačiau tolesniame 1226 straipsnyje numatyta išimtis. Ji nurodo, kad dėl pakankamai rimto pažeidimo sutartis gali būti nutraukta nesuteikiant papildomo termino, jeigu tai būtina padaryti skubiai⁶⁸. Taigi, tokiu būdu atsisakyta nelankstaus modelio siekiant skatinti sutarčių teisės ekonominę efektyvumą (pranc. *efficacité économique*)⁶⁹.

67 „Article 1224:

La résolution résulte soit de l'application d'une clause résolutoire soit, en cas d'inexécution suffisamment grave, d'une notification du créancier au débiteur ou d'une décision de justice.“, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=385343A9CAD017B9B0677AD3138C6ACD.tplgfr29s_1?idSectionTA=LEGISCTA000032009927&cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20190326.

Liet.: „1224 straipsnis:

Sutarties nutraukimas įvyksta arba sutarties nutraukimo sąlygos taikymo pagrindu, arba, jei sutarties nevykdymas yra pakankamai rimtas, kreditoriaus pranešimo skolininkui ar teismo sprendimo pagrindu.“

„Article 1225:

La clause résolutoire précise les engagements dont l'inexécution entraînera la résolution du contrat.

La résolution est subordonnée à une mise en demeure infructueuse, s'il n'a pas été convenu que celle-ci résulterait du seul fait de l'inexécution. La mise en demeure ne produit effet que si elle mentionne expressément la clause résolutoire.“, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=385343A9CAD017B9B0677AD3138C6ACD.tplgfr29s_1?idSectionTA=LEGISCTA000032009927&cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20190326.

Liet.: „1225 straipsnis:

Sutarties nutraukimo sąlyga turi nurodyti įsipareigojimus, kurių nevykdymas lems sutarties nutraukimą.

Sutartis gali būti nutraukiama tik pateikus pranešimą, kuriuo reikalaujama įvykdyti įsipareigojimą, kuris nebuvo įvykdytas, nebent buvo susitarta, kad sutartis gali būti nutraukiama vien dėl įsipareigojimo neįvykdymo fakto. Pranešimas, kuriuo reikalaujama įvykdyti įsipareigojimą, sukelia teisines pasekmes tik tuo atveju, jei jis aiškiai nurodo į sutarties nutraukimo sąlygą.“

68 „Article 1226:

Le créancier peut, à ses risques et périls, résoudre le contrat par voie de notification. Sauf urgence, il doit préalablement mettre en demeure le débiteur défaillant de satisfaire à son engagement dans un délai raisonnable.“, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=385343A9CAD017B9B0677AD3138C6ACD.tplgfr29s_1?idSectionTA=LEGISCTA000032009927&cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20190326.

Liet.: „1226 straipsnis:

Kreditorius savo rizika gali nutraukti sutartį pranešimo pagrindu. Išskyrus skubius atvejus, jis prieš tai privalo pateikti skolininkui pranešimą, kuriuo reikalaujama įvykdyti įsipareigojimą per protinę terminą.“

69 Rowan, *supra* note 8: 15.

Analogiška reforma yra šiuo metu įgyvendinama ir Ispanijoje. Ispanijos civilinio kodekso pakeitimai vis dar neįgyvendinti, nes Konstituciniame teisme svarstomas reformos atitikimas konstitucijai. Kaip rašo F. O. Blazquez, reforma siūloma pakeisti Ispanijos civilinio kodekso 1124 straipsnį, kuris leidžia sutartis nutraukti tik teisme, į taisyklę, kuri leistų nutraukti sutartį pranešimu kitai šaliai, kai įvyksta esminis sutarties pažeidimas. Ši taisyklė parengta DCFR III.–3:507 straipsnio pagrindu⁷⁰.

Naujajame Prancūzijos civiliniame kodekse įtvirtintas nutraukimo modelis panašias į po Vokietijos prievolių teisės reformos 2002 m. įgyvendintą modelį. Nors prioritetas vis dar teikiamas sutarties įvykdymui, nes galioja bendroji taisyklė suteikti papildomą terminą sutarčiai įvykdyti, tačiau kodeksas nedraudžia išskirtiniais atvejais nutraukti sutartį iš karto.

Vis dėlto, reikia pažymėti, kad šia reforma nesukurta iš esmės nieko naujo. Minėtos taisyklės suformuotos remiantis Prancūzijos kasacinio teismo praktika. Vis dėlto, įstatymo lingvistinės išraiškos pakeitimai yra teigiamas poslinkis priartinant Prancūzijos archajišką sutarčių nutraukimo modelį prie modernios sutarčių teisės.

1.1.2. Vokiškasis modelis – papildomas terminas sutarčiai įvykdyti

Žiūrint istoriškai, papildomo termino sutarčiai įvykdyti ir esminio sutarties pažeidimo⁷¹ doktrinos vystėsi skirtingose teisės sistemose. Jos neturi nei senų romėnų, nei kanonų teisės ištakų. Papildomas terminas sutarčiai įvykdyti pirmiausia yra germaniškosios privatinės teisės rezultatas, nors skirtingomis formomis pasitaikė ir kitose nacionalinėse teisės sistemose. Jo įstatyminės išraiškos formą galime rasti Vokietijos civiliniame kodekse⁷² (toliau tekste – BGB). Esminio sutarties pažeidimo doktrina pirmiausia vystėsi bendrosios teisės sistemoje, t. y. Anglijos Lordų rūmų kuriamais precedентаis, kuriais dažniausiai buvo sprendžiami tarptautinės prekybos klausimai. Abiejų šių doktrinų atsiradimo prielaida – objektyvi komercinių-sutartinių santykių realybė, kuri padiktavo, kad sutartys ne visada gali būti tinkamai ir laiku įvykdytos. Gali pasitaikyti atvejų, kai kreditorius praranda interesą gauti sutarties įvykdymą, pavyzdžiui, skolininkui vėluojant, arba kreditoriaus turimais duomenimis yra mažai tikėtina, kad skolininkas įvykdys sutartį, sutartis įvykdoma pažeidžiant jos sąlygas, taip kreditoriui negaunant to, ko jis tikisi iš sutarties. Tokiais atvejais gali būti ekonomiškai naudingiau vienašališkai nutraukti sutartį, taip apsisaugant nuo galimai ateityje kilsiančių nuostolių, negu laukti pavėluoto įvykdymo ar netinkamo įvykdymo ištaisymo. Siekdamas to paties rezultato – vienašališkai nutraukti sutartinius santykius – skirtingos sistemos prie jo priėjo skirtingais būdais. Vokietijos teisės sistemoje rastas sprendimas buvo, prieš nutraukiant sutartį, sutarties neįvykdančiai šaliai beveik visada suteikti

70 Javier Lete ir kt., *La recodification du droit des obligations en France et en Espagne* (Poitiers: Presses universitaires juridiques de Poitiers, 2016), 267-268.

71 Esminis sutarties pažeidimas (angl. *fundamental breach*) skirtinguose teisės šaltiniuose dar būna vadinamas esminiu sutarties neįvykdymu (angl. *fundamental non-performance*). Dėl aiškumo, kadangi LR CK įtvirtinta esminio sutarties pažeidimo sąvoka, šio tyrimo autorius vartos būtent ją, vertindami esminį sutarties pažeidimą ir esminį sutarties neįvykdymą kaip grynai sinonimines sąvokas.

72 BGB pradėtas kurti 1881 m., o įsigaliojo 1900 m. sausio 1 d. Papildomas terminas sutarčiai įvykdyti buvo įtvirtintas BGB 326 straipsnyje iki 2002 m. Vokietijos civilinio kodekso reformos.

papildomą terminą, t. y. paskutinę progą įvykdyti sutartį (vok. *Nachfrist*). Tuo metu anglų teisės sistemoje sutartis galėjo būti nutraukta iš karto įvykus esminiam sutarties pažeidimui (esant esminio sutarties pažeidimo sąlygoms). Tačiau anglosaksiškoje teisės sistemoje taip pat egzistavo ir atvejų, kai sutartis galėjo būti nutraukta ir nustačius papildomą terminą, kai sutarties neįvykdymas buvo siejamas būtent su termino jį įvykdyti praleidimu⁷³.

Pereinant prie papildomo termino sutarčiai įvykdyti, kaip sutarties nutraukimo pagrindas, analizės, pastebėtina, jog jis nėra išimtinai germaniškos privatinės teisės tradicijos priimtinas. Jis buvo žinomas ir Anglijoje⁷⁴. Šio tyrimo autorius mano, kad papildomas terminas sutarčiai įvykdyti pirmiausiai siejamas su Vokietijos sutarčių teise dėl kelių priežasčių: 1) jis buvo įtvirtintas kodifikuoto įstatymo lygmeniu - BGB 326 straipsnyje, 2) 1980 m. Jungtinių Tautų prekybos teisės komisijos parengtos CISG konvencijos⁷⁵ ir UNIDROIT principų kūrėjai⁷⁶, grįždami papildomo termino sutarčiai įvykdyti taisyklių šiuose dokumentuose atsiradimą, nurodo į minėtą BGB 326 straipsnį, teigdami, kad šios taisyklės buvo įkvėptos vokiškosios papildomo termino sutarčiai įvykdyti doktrinos⁷⁷, ir 3) tai buvo vieninga bendroji taisyklė, įtvirtinta BGB iki 2002 m. sausio 1 d. įvykusios prievolių teisės reformos ir leidžianti vienašališkai nutraukti sutartį.

Iki 2002 m. sausio 1 d. BGB 326 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos papildomo termino įvykdyti sutartį taisyklės esmė gali būti paaiškinta taip: jeigu, dvišalės sutarties atveju, viena iš sutarties šalių vėluoja įvykdyti sutartį, kita šalis privalo suteikti jai protingą papildomą terminą įvykdyti sutartį, nurodant, jog neįvykdžius įsipareigojimų po papildomo termino, sutartis bus nutraukta⁷⁸. Šia taisykle buvo siekiama suteikti skolininkui paskutinę galimybę įvykdyti sutartį.

Pastebėtina, jog papildomo termino sutarčiai įvykdyti taisyklė tiek lingvistiškai, tiek teismų praktikoje buvo siejama išimtinai su termino praleidimu, t. y. ji netaikyta kitokiems sutarties pažeidimams, o tai galėtume vertinti kaip labai rimtą ribojimą vienašališkai nutraukti sutartį.

73 Markesinis, *supra* note 35: 400-401.

74 Guenter H. Treitel, *The law of contract* (London: Sweet & Maxwell, 2003), 740-745.

75 *Supra* note 5.

76 J. Honnold, kuris yra vadinamas „CISG tėvu“, komentuojamas *Nachfrist* įgyvendinimą CISG, nurodo, kad šios konvencijos nuostatos, kuriomis suteikiamas papildomas terminas sutarčiai įvykdyti, buvo įkvėptos vokiečių BGB 326 straipsnyje įtvirtintos idėjos. Cituota iš Erickson P. Kimbel, „*Nachfrist* Notice and Avoidance under the CISG“, *Journal of Law and Commerce*, 18 (1999): 301-331.

77 Oficialiame 2010 m. redakcijos UNIDROIT principų komentare nurodoma: „(7.1.5 straipsnis „Papildomas terminas sutarties įvykdymui“): šiame straipsnyje nagrinėjama situacija, kai viena šalis vėluoja įvykdyti sutartį, o kita šalis nori suteikti papildomą terminą įvykdymui. Jį įkvėpė vokiška *Nachfrist* koncepcija, nors kitose teisinėse sistemose panašūs rezultatai gaunami naudojant skirtingas konceptualias priemones.“

78 BGB 326 straipsnio 1 dalies 1 sakiny:

„Ist bei einem gegenseitigen Vertrage der eine Teil mit der ihm obliegenden Leistung im Verzuge, so kann ihm der andere Teil zur Bewirkung der Leistung eine angemessene Frist mit der Erklärung bestimmen, daß er die Annahme der Leistung nach dem Ablaufe der Frist ablehne.“, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://dejure.org/gesetze/OBGB010102/326.html>.

Liet.: „Jei dvišalės sutarties atveju viena šalis vėluoja įvykdyti savo įsipareigojimą, kita šalis gali suteikti jai protingą terminą, per kurį ji gali įvykdyti savo įsipareigojimą, su paaiškinimu, kad terminą suteikianti šalis atsisakys priimti įvykdymą pasibaigus šiam terminui.“

Pagrindinis klausimas, į kurį reikia atsakyti tuo atveju, kai norima nutraukti sutartinius santykius po nustatyto papildomo termino sutarčiai įvykdyti, yra papildomo termino trukmė. Reikia nustatyti, ar papildomas terminas buvo protingas. Terminio trukmė priklauso nuo faktinių aplinkybių. Lyginamojoje sutarčių teisėje kaip pavyzdys pateikiama viena byla, kurios faktinės aplinkybės buvo tokios⁷⁹: buvo sudaryta žemės sklypo pirkimo-pardavimo sutartis (vertė 300 tūkst. DM), pagal kurią dalis kainos (100 tūkst. DM) turėjo būti sumokėta iki sausio 27 d., o visa likusi sutarties suma turėjo būti sumokėta iki vasario 15 d. Sausio 29 d. pirkėjas pirmosios kainos dalies vis dar nebuvo sumokėjęs. Tą pačią dieną pardavėjas pranešimu nustatė papildomą terminą sutarčiai įvykdyti, kuris turėjo baigtis vasario 4 d. Šiame pranešime taip pat buvo nurodyta, jog nesumokėjus šios kainos dalies iki papildomo termino pabaigos, pardavėjas atsisakys priimti pavėluotą įvykdymą. Pirkėjas per papildomą terminą neįvykdė sutartinių išpareigojimų, todėl vasario 11 d. pardavėjas nutraukė sutartį. Aptariamose bylose ypatybė ta, kad pirkėjas dėl šios sutarties finansavimo susitarė su savo gyvybės draudimo kompanija, kuri jo gyvybės draudimo sumą turėjo pervesti žemės sklypo pardavėjui. Mokėjimas vėlavo todėl, kad draudimo kompanijos darbuotojas, kuris buvo atsakingas už mokėjimo įsakymo išrašymą, buvo nepasiekiamas iki vasario 7 d., t. y. trims dienomis ilgiau, negu pardavėjo nustatytas papildomas terminas sutarčiai įvykdyti. Pirkėjas, nors ir praleido papildomą terminą, vasario 9 d. pervėdė 289 tūkst. DM į pardavėjo sąskaitą, o pinigai pardavėją pasiekė vasario 10 dieną. Minėta, pardavėjas, vadovaudamasis tuo, kad pirkėjas nesilaikė papildomo termino sutarčiai įvykdyti, nutraukė sutartį. Teismas nusprendė, kad toks sutarties nutraukimas nustačius papildomą terminą, atsižvelgiant į sutartinių santykių specifiką, buvo neteisėtas, nes terminas nebuvo protingas. Teismas konstatavo, jog jeigu nustatytas papildomas terminas sutarčiai įvykdyti yra per trumpas, tai kreditorius gali nutraukti sutartį po protingo termino. Koks terminas yra protingas, reikia spręsti objektyviai ir nėra svarbu tai, kad kreditorius ieško būdų kaip „pabėgti“ iš sutartinių santykių dėl kitų priežasčių. Tai yra labai svarbi argumentacija, nes ji parodo, jog tam tikras nukrypimas nuo sutarties vykdymo negali būti naudojamas kaip pasiteisinimas tam, kad būtų galima atsisakyti sutarties.

Minėta, kad papildomo termino sutarčiai įvykdyti analogija egzistuoja ir Anglijos teisėje. Lyginamojoje sutarčių teisėje pastebima, kad anglosaksiškoje tradicijoje papildomas terminas sutarčiai įvykdyti⁸⁰ yra atsiradęs iš specifinių žemės sklypo pirkimo-pardavimo santykių, tačiau dabar tapo bendraja taisykle, taikoma visiems atvejams, kai sutarties įvykdymo termino praleidimas **nėra** esminis sutarties pažeidimas. Savo sprendimuose⁸¹ Lordų Rūmai ne kartą yra panaudoję citatą iš Anglijos sutarčių teisės doktrinos⁸²: „Šiuolaikinė sutarčių teisė pripažįsta, kad sutartyje nustatytas terminas ją įvykdyti nėra esminė sutarties sąlyga, nebent: 1) šalys aiškiai sutartyje nustatė, kad sutarties įvykdymo termino reikia griežtai laikytis; arba 2) sutarties prigimtis ir ją supančios aplinkybės lemia, kad sutarties

79 Hugh G. Beale ir kt., *Cases, Materials and Text on Contract Law* (Oxford: Hart Publishing, 2002), 752-754.

80 Beale, *supra* note 79: 755.

81 United Scientific Holdings Ltd v. Burnley Borough Council [1978] A.C. 904, HL.

82 Lord Hailsham of St. Marylebone ir kt., *Halsbury's Laws of England*, 4th ed. (London: Butterworth, 1997), 481.

įvykdymo terminas turėtų būti laikomas esminiu; arba 3) sutarties šalis, nukentėjusi nuo nepateisinamo kitos šalies sutarties pažeidimo (*termino sutartį įvykdyti praleidimo* - autoriaus pastaba), įteikia sutartį pažeidusiai šaliai pranešimą, kuriuo nustato papildomą terminą įvykdyti sutartį, taip ši papildomai nustatytą terminą sutarčiai įvykdyti padarydama esmine sutarties sąlyga.“ Taigi, galime daryti išvadą, kad Anglijos sutarčių teisėje galima nutraukti sutartis naudojant du instrumentus: 1) esminį sutarties pažeidimą, kuris leidžia jam egzistuojant iš karto nutraukti sutartį; ir 2) papildomą terminą sutarčiai įvykdyti, kuris leidžia, vienai šaliai nepateisinamai nevykdant sutartinių įsipareigojimų laiku, nustatius papildomą terminą kartu jį padaryti esmine sutarties sąlyga. Nesilaikius šio termino galima vienašališkai nutraukti sutartį.

Nepaisant to, kad Vokietijos sutarčių teisėje nebuvo grynos esminio pažeidimo sampratos, formuodami pačią papildomo termino sutarčiai įvykdyti doktriną ir aiškindami BGB 326 straipsnio 2 dalį, teismai savo praktikoje sukūrė atitinkamą taisyklę. Ši taisyklė gali būti apibūdinta taip: jeigu sutarties pažeidimas yra toks rimtas, kad iš nukentėjusios sutarties šalies nebegalima protingai tikėtis, jog ji toliau laikysis sutarties, ji gali nutraukti sutartį nepateikdama pranešimo, kuris nustato papildomą terminą įvykdyti sutartį⁸³. Šią teismų praktikos sukurtą taisyklę galima iliustruoti vienu gana senu 1953 m. lapkričio 13 d. precedentu. Šios bylos šalys buvo sudariusios GENCON formos⁸⁴ laivo charterio sutartį, pagal kurią viena iš šalių įsipareigojo atplukdyti ir pakrauti laivą Niujorko uoste 1950 m. rugsėjo 5 d. Deja, laivas neatplukdytas į uostą iki rugsėjo 11 d., o rugsėjo 12 d. kreditorius pareikalavo, kad skolininkas pakrautų laivą arba pateiktų banko garantiją. Skolininkas nepateikė banko garantijos, nurodydamas, kad laivą pakraus C Sh. Co kompanija, kuri kreditoriui paaiškino, jog ji neturi jokių įsipareigojimų pakrauti laivą. Atsižvelgęs į šias aplinkybes, kreditorius pranešė skolininkui, kad nutraukia laivo charterio sutartį (*nepateikdamas papildomo termino įvykdyti sutartį* – autoriaus pastaba), ir teisme pareikalavo atlyginti nuostolius. Vokietijos Aukščiausiasis Teismas (vok. *Reichsgericht*), nusprendė, jog, atsižvelgiant į pažeidimo rimtumą, kreditorius teisėtai nutraukė sutartį. Teismas pažymėjo, kad: „pagal bylos aplinkybes, atsižvelgiant į sutarties šalių interesus, sutarties pažeidimas **yra toks fundamentalus** (paryškinta autoriaus), kad iš nukentėjusios sutarties šalies negalima reikalauti laikytis sutarties, o papildomo termino sutarčiai įvykdyti nustatymas nebūtų protingas“⁸⁵.

Šis sprendimas parodo, kad Vokietijos BGB net ir neįtvirtinus esminio sutarties pažeidimo sampratos, ji buvo suformuota teismų praktikoje. Tačiau net ir toks išaiškinimas, kuris iš pažiūros labai panašus į esminį sutarties pažeidimą (sprendime vartojama fundamentalaus sutarties pažeidimo sąvoka), turi vieną svarbų skiriamąjį bruožą – jis, vėlgi, nenukrypstant nuo papildomo termino sutarčiai įvykdyti sampratos, taikytas tik tais atvejais, kai buvo praleidžiamas sutarties įvykdymo terminas.

Praėjus šiek tiek daugiau negu šimtui metų nuo BGB įsigaliojimo, 2002 m. sausio 1 d. įsigaliojo nauja BGB redakcija, kuria reformuota prievolių teisė, o permainos palietė ir pa-

83 Beale, *supra* note 79: 761-765.

84 GENCON frachtavimo forma pasižymi tuo, kad frachtas priklauso nuo to, kaip greitai ir koks kiekis krovinių yra atgabenamas. Todėl egzistuoja esminis interesas sutartu laiku atgabenti visą krovinį.

85 Beale, *supra* note 33: 940-943.

pildomą terminą sutarčiai įvykdyti⁸⁶. Kaip pastebi O. Lando⁸⁷, naujoji BGB redakcija įtvirtino reguliavimą, kuris kai kuriais aspektais atitinka UNIDROIT ir PECL principų idėjas. Naujoje BGB redakcijoje patobulinta papildomo termino sutarčiai įvykdyti taisyklė įtvirtinta 323 straipsnyje, kuri nuo šiol leidžia, esant papildomai nustatyto termino pažeidimo atvejui, nutraukti sutartį ne tik tada, kai pradinis sutarties pažeidimas pasireiškė jos įvykdymo termino praleidimu, bet ir tais atvejais, kai sutarties įvykdymas turi kitus defektus, nesusijusius su termino praleidimu⁸⁸. Taip Vokietijos įstatymų leidėjas aiškiai nurodė, kad po šios reformos papildomo termino taisyklė taikytina ir visiems kitiems, su sutarties esme susijusiems, įvykdymo pažeidimams.

H. Beale, komentuodamas Vokietijos prievolių teisės reformą, pažymi, kad naujoje BGB 323 straipsnio 2 dalyje iš esmės įtvirtinta klasikinė esminio sutarties pažeidimo samprata, nors ji taip *expressis verbis* nėra pavadinama⁸⁹. Norma suteikia teisę nutraukti sutartį nenustatant papildomo termino ją įvykdyti esant tokioms situacijoms: 1) skolininkas savo veiksmais aiškiai parodo, kad atsisako vykdyti sutartinius įsipareigojimus; 2) skolininkas laiku neįvykdo savo sutartinių įsipareigojimų, o kreditorius savo interesą gauti sutarties įvykdymą sieja su tiksliai nustatytu sutarties įvykdymo laiku; 3) egzistuojant ypatingoms aplinkybėms, pasvėrus abiejų šalių interesus, yra pateisinamas sprendimas sutartį nutraukti nenustačius papildomo termino⁹⁰. Prie analogiškos išvados priėjo ir DCFR autoriai⁹¹.

86 Zimmermann, *supra* note 34: 271-314.

87 Hartkamp, *supra* note 36: 694.

88 BGB 323 straipsnio 1 dalis („Rücktritt wegen nicht oder nicht vertragsgemäß erbrachter Leistung“): „(1) Erbringt bei einem gegenseitigen Vertrag der Schuldner eine fällige Leistung nicht oder nicht vertragsgemäß, so kann der Gläubiger, wenn er dem Schuldner erfolglos eine angemessene Frist zur Leistung oder Nacherfüllung bestimmt hat, vom Vertrag zurüctreten.“, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_323.html.

Liet.: („Sutarties nutraukimas dėl įsipareigojimų nevykdymo ar netinkamo vykdymo“):

„(1) Jeigu dvišalės sutarties atveju skolininkas nevykdo įsipareigojimo arba vykdo jį netinkamai, tuomet kreditorius gali nutraukti sutartį, jei jis suteikė protingą terminą sutarčiai įvykdyti, bet skolininkas per šį terminą sutarties neįvykdė.“

89 Beale, *supra* note 41: 115-146.

90 BGB 323 straipsnio 2 dalis: „(2) Die Fristsetzung ist entbehrlich, wenn

1. der Schuldner die Leistung ernsthaft und endgültig verweigert,
2. der Schuldner die Leistung bis zu einem im Vertrag bestimmten Termin oder innerhalb einer im Vertrag bestimmten Frist nicht bewirkt, obwohl die termin- oder fristgerechte Leistung nach einer Mitteilung des Gläubigers an den Schuldner vor Vertragsschluss oder auf Grund anderer den Vertragsabschluss begleitenden Umstände für den Gläubiger wesentlich ist, oder
3. im Falle einer nicht vertragsgemäß erbrachten Leistung besondere Umstände vorliegen, die unter Abwägung der beiderseitigen Interessen den sofortigen Rücktritt rechtfertigen.“ žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_323.html.

Liet.: „(2) Suteikti papildomo termino nebūtina, jei:

1. skolininkas rimtai ir neabejotinai atsisako vykdyti sutartį,
2. skolininkas neįvykdo įsipareigojimo iki sutartyje nurodytos datos arba per sutartyje nustatytą terminą, o sutarties įvykdymas laiku kreditoriui turi esminę reikšmę, atsižvelgiant į kreditoriaus skolininkui iki sutarties sudarymo pateiktą informaciją arba į kitas su sutarties sudarymu susijusias aplinkybes,
3. netinkamo sutarties įvykdymo atveju yra ypatingų aplinkybių, kurios, įvertinus abiejų šalių interesus, pateisina neatidėliotiną sutarties nutraukimą.“

91 von Bar, *supra* note 12: 880: „Under the new GERMAN law a fundamental breach in the sense of CC

Apibendrinant Vokietijos teismų praktiką ir 2002 m. įvykdytą prievolių teisės reformą, galima daryti išvadą, kad papildomas terminas sutarčiai įvykdyti nebuvo pakankamas instrumentas vienašališkai nutraukti sutartį. Todėl jis evoliucionavo iš esmės į mišrų nutraukimo modelį, pagal kurį išliko bendroji taisyklė, kad prieš nutraukiant sutartį derėtų suteikti skolininkui paskutinę galimybę pasitaisyti. Kita vertus, jeigu pažeidimas labai rimtas, kai papildomo termino suteikimas nebūtų protingas kreditoriaus atžvilgiu, leidžiama nutraukti sutartį be papildomo termino sutarčiai įvykdyti nustatymo.

1.1.3. Angliškas modelis – sutarties nutraukimas dėl fundamentalaus pažeidimo

Esminio sutarties pažeidimo doktrinos užuomazgų galime rasti XVIII a. pradžios Anglijos teismų sprendimuose, pavyzdžiui, *Ritchie v. Atkinson*⁹² byloje, kurioje sprendta dėl mažos dalies kanapių krovinio praradimo. Šioje byloje Lordas Mansfield, remdamasis senesniais preceden-tais dėl vergų pardavimo⁹³, analogiškai išaiškino, jog kaip dėl vieno vergo trūkumo negalima nutraukti sutarties, kuria nustatytas didelio skaičiaus vergų perdavimas, taip dėl mažos dalies krovinio trūkumo negali būti nutraukta sutartis dėl viso krovinio atgabenimo. Prieta prie išvados, kad jeigu pažeidimas yra toks, jog nėra visiškai nukrypstama nuo to, dėl ko šalys susitarė, toks pažeidimas nėra fundamentalus, t. y. pateisinantis visos sutarties sugriovimą⁹⁴.

Ši doktrina nuosekliai vystyta vėlesnėje teismų praktikoje. Pavyzdžiui, *Tarrabochia v. Hickie*⁹⁵ byloje, remiantis Lordo Ellenborough išaiškinimu byloje *Davidson v. Gwynne*⁹⁶, nurodoma, kad tik tuo atveju, kai sutarties neįvykdymas yra toks, kuris paveikia visą sutarties esmę (angl. *the root of the contract*), yra galimas sutarties nutraukimas. Tačiau, jeigu sutarties pažeidimas tėra toks, jog jo sukeltai žalai pašalinti nuostolių atlyginimas yra pakankama gynybos priemonė, tokiu atveju sutarties negalima nutraukti.

Byloje *Freeman v. Taylor*⁹⁷ buvo prieita prie išvados, kad norint nustatyti, ar sutartis buvo nutraukta teisėtai, reikia teigiamai atsakyti į klausimą, ar įvykęs sutarties įvykdymo nukrypimas (nuo to, dėl kurio sutartimi savo valią išreiškė šalys) yra tokios apimties, kad reikštų, jog kreditorius negaus tos naudos, kurios tikėjosi gauti sudarydamas sutartį.

§ 323(2) no. 3 relieves the creditor from the need to give the debtor a *Nachfrist* and the additional requirements under CC § 323(5) as to the weight of the breach normally do not apply then but restrict only termination in the case of a *Nachfrist*.“

Liet.: „Pagal naująją Vokietijos įstatymą esminis pažeidimas BGB 323 straipsnio 2 dalies 3 sakinio prasme atleidžia kreditorių nuo būtinybės suteikti skolininkui *Nachfrist*, o papildomi reikalavimai pagal BGB 323 straipsnio 5 dalį dėl pažeidimo sunkumo paprastai netaikomi, tačiau apriboja tik galimybę nutraukti sutartį *Nachfrist* atveju.“

92 Ritchie v. Atkinson (1808) 10 East 295.

93 Boone v. Eyre (1779), 1 H. Bl 273.

94 Cartwright, *supra* note 26: 282-283; Hugh G. Beale, William D. Bishop ir Michael P. Furmston, *Contract Cases and Materials. Fifth edition* (New York: Oxford University Press, 2008), 611.

95 Tarrabochia v. Hickie (1856) 1 H & N 183.

96 Davidson v. Gwynne [1810] EngR 263; (1810) 12 East 381.

97 Freeman v. Taylor [1846] 8 Bingham 124.

Viena iš svarbiausių bylų, susijusių su esminio sutarties pažeidimo doktrinos formavimu, yra laikoma 1961 m. *Hong Kong Fir Shipping v. Kawasaki Kisen Kaisha*⁹⁸ byla. Joje spręstas klausimas, ar laivo tinkamumas plaukti jūra (angl. *seaworthiness*) yra esminė čarterio sutarties sąlyga. Iki šios bylos Anglijos sutarčių teisėje egzistavo problema, jog sutartį buvo galima nutraukti tik dėl vadinamųjų esminių sutarties sąlygų (angl. *conditions*) ir nebuvo galima dėl vadinamųjų neesminių (angl. *warranties*). Problema pasireiškė tuo, kad tam tikros sąlygos sutartyse *expressis verbis* turėjo būti įvardijamos kaip esminės, arba esminėmis laikytos anksčiau teismo precedentų, priešingu atveju jos tokiomis nebuvo laikytos. Būtent šioje byloje galutinai pereita prie vertinamųjų sutarties pažeidimo kriterijų. Kaip teigia kai kurie sutarčių teisės specialistai⁹⁹, šiuo sprendimu buvo sukurtos „tarpinės“ (angl. *intermediate terms*) sutarties sąlygos. Argumentuodamas šį teismo sprendimą Lordas Diplock pastebėjo, kad sudarydamas sutartį žmogus negali objektyviai numatyti visų sąlygų, kurioms esant išreikštos sutartyje galima ją nutraukti. Todėl jis pasiūlė taikyti išvestinį testą iš senesnių precedentų, kurio esmė yra atsakymas į klausimą, ar dėl tam tikro įvykio (*dėl kurio nutraukta sutartis* – autoriaus pastaba) nukentėjusi šalis negauna to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį. Šio testo panaudojimas leido atsisakyti griežto skirstymo į esmines ir neesmines sąlygas¹⁰⁰. Taigi, galima teigti, kad po šio sprendimo ne dėl visų esminių sąlygų pažeidimo galima nutraukti sutartį. Taip pat gali būti atvejų, kai sutartis gali būti nutraukta dėl neesminių sąlygų pažeidimo, jeigu jas pažeidžiant nukentėjusi šalis negaus to, ko tikėjosi iš sutarties.

Atkreiptinas dėmesys, kad aptartose bylose dar nevartojama sąvoka „esminis sutarties pažeidimas“, t. y. pirmiausia suformuojami jo kriterijai. Pirmasis šaltinis, kuriame pavyko rasti pavartotą šią sąvoką (angl. *fundamental breach*) yra *Suisse Atlantique Societe d'Armement SA v. NV Rotterdamsche Kolen Centrale*¹⁰¹ byla. Joje Lordas Reid, motyvuodamas sprendimą, nurodė, kad sąvoka „esminis sutarties pažeidimas“ yra nauja, tačiau ji nereiškia nieko kito negu gerai žinomas sutarties pažeidimas, kuris leidžia nukentėjusiai šaliai nutraukti sutartį. Kaip pastebi E. G. McKendrick¹⁰², sąvoka „esminis sutarties pažeidimas“ reiškia tokį atvejį, dėl kurio šalys susitarė sutartyje, arba dėl kurio galima pagal teisę spręsti, jog jis yra susijęs su sutarties esme (angl. *the root of the contract*), todėl toks pažeidimas nukentėjusiai šaliai suteikia teisę **iš karto nutraukti sutartį** (paryškinta autoriaus).

Minėtais teismų precedentais buvo suformuluota taisyklė, kuri leidžia iš karto nutraukti sutartį. Tai reiškia, jog esminis sutarties pažeidimas įtvirtina idėją, kad jam įvykus, nukentėjusiai sutarties šaliai sutarties įvykdymas tampa nebeaktualus, nes ji iš jo nebegautų to, ko tikėjosi sudarydama sutartį. Šis pažeidimas yra toks rimtas, kad pateisina vienašalį sutarties nutraukimą. Jį galima pavadinti *pacta sunt servanda* ir *favor contractus* principų išimtimi. Kaip teisingai pastebėjo Lordas Wilberforce¹⁰³, esminis sutarties pažeidimas teis-

98 Hong Kong Fir Shipping Co Ltd v. Kawasaki Kisen Kaisha Ltd [1962] 2 QB 26.

99 John W. Carter, Gregory J. Tolhurst ir Elisabeth Peden, „Developing the Intermediate Term Concept“, *Journal of Contract Law*, 22 (2006): 268-286.

100 Zweigert, *supra* note 30: 428.

101 Suisse Atlantique Societe d'Armement SA v. NV Rotterdamsche Kolen Centrale [1967] 1 AC 361.

102 Hugh G. Beale ir kt., *Chitty on contracts. General principles. Vol. 1* (London: Sweet and Maxwell, 2004): 807-810.

103 Beale, *supra* note 102: 810.

mų praktikoje naudotas: 1) siekiant nutraukti sutartis, kurių įvykdymas yra visiškai kitoks negu šalių susitarimas; 2) kai sutarties pažeidimas yra daug rimtesnis negu tas, kuris nukentėjusiai šaliai suteikia teisę reikalauti tik nuostolių atlyginimo.

Anglijos teisėje susiformavo labai svarbi taisyklė, kuri nustato, kad kai nukentėjusi sutarties šalis turi teisę pasirinkti tarp sutarties vykdymo pratęsimo arba sutarties nutraukimo dėl esminio pažeidimo, jeigu šalis pasirenka toliau laikyti sutartį galiojančia, yra laikoma, kad ji patvirtino sutartį¹⁰⁴. Anglai šį veiksmą vadina „sutarties patvirtinimu“ (angl. *affirmation of a contract*). Norint taikyti sutarties patvirtinimą, reikia atkreipti dėmesį į keletą svarbių veiksmų. Pirma, nukentėjusi šalis turi suvokti esminio sutarties pažeidimo faktą ir, antra, ji turi žinoti apie savo teisę pasirinkti vieną iš dviejų alternatyvų: nutraukti sutartį arba ją patvirtinti¹⁰⁵. Sutarties patvirtinimas gali būti aiškiai išreikštas arba numanomas. Patvirtinimas bus numanomas, jeigu nukentėjusi šalis, suvokdama esminį sutarties pažeidimą įvykus ir žinodama savo teisę rinktis, padarydama aiškų, nedviprasmišką veiksmą, leis kitai sutarties šaliai prieiti prie išvados, jog ji ketina tęsti sutartinius santykius, nepaisant esminio sutarties pažeidimo, ir nepasinaudos savo teise iš karto vienašališkai nutraukti sutartį¹⁰⁶. Vienoje iš bylų išgryninta dar viena taisyklė, nurodanti, kad jeigu egzistuoja aplinkybės, leidžiančios vienašališkai nutraukti sutartį, tai nukentėjusi šalis turi per protingą terminą apsispręsti, ar pasinaudos šia teise. Jeigu ji per daug delsia, jai tenka rizika, jog bus laikoma, kad sutartis buvo patvirtinta. Tokiu atveju ji praras teisę vienašališkai nutraukti sutartį. Įprastai tai būtų tokie atvejai, kai šalis, pažeidusi sutartį, toliau vykdytų sutartį (pavyzdžiui, iki pranešimo apie sutarties nutraukimą pateiks pavėluotą sutarties įvykdymą) ir tokiu atveju nukentėjusi šalis praras teisę vienašališkai nutraukti sutartį¹⁰⁷. Pats nutraukimo terminas po esminio sutarties pažeidimo yra vertinamojo pobūdžio – jis priklauso nuo faktinių aplinkybių. Svarbiausia, kad nebūtų per ilgai delsiama, nes delsimas gali būti laikomas sutarties patvirtinimu. Kol nukentėjusi šalis aiškiai neišreiškia savo valios nutraukti sutartį, laikoma, kad sutartis nėra nutraukta ir yra toliau vykdytina.

Šiame poskyryje išanalizavus angliškosios teisės tradicijos pagrindinius šalinius – teismų precedentus – galima daryti išvadą, kad esminio pažeidimo samprata susiformavo per kelis šimtmečius. Teismų praktikoje laikomasi nuoseklios pozicijos, kad sutartis gali būti nutraukta: 1) pažeidus esmines sutarties sąlygas; 2) net ir nepažeidus esminių sąlygų, kai sutarties pažeidimas sukelia tokio laipsnio neigiamus padarinius, kad nukentėjusioji šalis negauna to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį. Manytina, jog būtent aptartų precedentų ir teisės doktrinos pagrindu negriežtosios teisės šaltiniuose buvo suformuluota šiuolaikinė esminio sutarties pažeidimo samprata.

1.1.4. Mišrus sutarties nutraukimo modelis – CISG ir negriežtosios teisės šaltiniai

Tarptautiniu lygmeniu papildomo termino sutarčiai įvykdyti ir esminio sutarties pažeidimo doktrinos pirmą kartą įgyvendintos 1980 m. CISG konvencijoje. Esminio sutarties

104 Beale, *supra* note 102: 1366-1369.

105 *Ibid.*

106 *Ibid.*

107 Stocznia Gdanska SA v. Latvian Shipping Company (No 2), [2002] EWCA Civ. 889 per Rix LJ at para 87.

pažeidimo doktrina įtvirtinta 25 straipsnyje, kuris nustato, kad vienos iš sutarties šalių pažeidimas yra esminis, jeigu jo padariniai yra tokie, kad kita šalis negauna to, ko iš esmės tikėjosi sudarydama sutartį¹⁰⁸. CISG 49 straipsnio 1 dalies (a) punktas¹⁰⁹ tokiu atveju suteikia teisę pirkėjui nutraukti sutartį. Analogiška (CISG 64 straipsnio 1 dalies (a) punktas)¹¹⁰ nuostata suteikia teisę pardavėjui nutraukti sutartį, jeigu pirkėjas neįvykdo savo įsipareigojimų ir tai yra esminis sutarties pažeidimas. Papildomas terminas sutarčiai įvykdyti pirkėjui ir pardavėjui atitinkamai įtvirtintas 47 straipsnio 1 dalyje ir 63 straipsnio 1 dalyje bei 49 straipsnio 1 dalies (b) punkte ir 64 straipsnio 1 dalies (b) punkte¹¹¹. Kai po papildomo

108 25 straipsnis: „A breach of contract committed by one of the parties is fundamental if it results in such detriment to the other party as substantially to deprive him of what he is entitled to expect under the contract, unless the party in breach did not foresee and a reasonable person of the same kind in the same circumstances would not have foreseen such a result.”

Liet.: „Sutarties pažeidimas, padarytas vienos iš šalių, yra esminis, jeigu jis padaro kitai šaliai tokią žalą, kad ji žymia dalimi netenka to, ko ji turėjo teisę tikėtis pagal sutartį, išskyrus atvejus, kai pažeidusioji šalis nenumatė tokio rezultato ir tokio pat statuso protingas asmuo tokiomis pačiomis aplinkybėmis jo nebūtų numatęs.“

109 49 straipsnis: „(1) The buyer may declare the contract avoided:

(a) if the failure by the seller to perform any of his obligations under the contract or this Convention amounts to a fundamental breach of contract”.

Liet.: „(1) Pirkėjas gali pareikšti apie sutarties nutraukimą:

(a) jeigu pardavėjo prievolių nevykdymas pagal sutartį ar šią Konvenciją sudaro esminį sutarties pažeidimą“.

110 64 straipsnis „1) The seller may declare the contract avoided:

(a) if the failure by the buyer to perform any of his obligations under the contract or this Convention amounts to a fundamental breach of contract”.

Liet.: „1) Pardavėjas gali pareikšti apie sutarties nutraukimą:

(a) jeigu pirkėjo prievolių nevykdymas pagal sutartį ar šią Konvenciją sudaro esminį sutarties pažeidimą“.

111 Article 47 (1) The buyer may fix an additional period of time of reasonable length for performance by the seller of his obligations.

Article 63 (1) The seller may fix an additional period of time of reasonable length for performance by the buyer of his obligations.

Article 49 (1) The buyer may declare the contract avoided:

(b) in case of non-delivery, if the seller does not deliver the goods within the additional period of time fixed by the buyer in accordance with paragraph (1) of article 47 or declares that he will not deliver within the period so fixed.

Article 64 (1) The seller may declare the contract avoided:

b) if the buyer does not, within the additional period of time fixed by the seller in accordance with paragraph (1) of article 63, perform his obligation to pay the price or take delivery of the goods, or if he declares that he will not do so within the period so fixed.”

Liet.: „47 straipsnis: (1) Pirkėjas gali nustatyti pardavėjui protingą papildomą laikotarpį savo prievolėms įvykdyti.

63 straipsnis 1) Pardavėjas gali nustatyti protingą papildomą laikotarpį pirkėjui įvykdyti savo prievolės.

49 straipsnis 1) Pirkėjas gali pareikšti apie sutarties nutraukimą:

(b) nepristatymo atveju, jeigu pardavėjas nepristato prekių pagal 47 straipsnio (1) punktą per papildomą pirkėjo nustatytą laikotarpį arba jeigu pareiškia, kad jis nepristatys per taip nustatytą laikotarpį.

64 straipsnis 1) Pardavėjas gali pareikšti apie sutarties nutraukimą:

(b) jeigu pirkėjas per papildomą pardavėjo pagal 63 straipsnio (1) punktą nustatytą laikotarpį neįvykdo savo prievolės sumokėti kainą ar priimti prekių pristatymą arba jeigu jis pareiškia, kad nepadarys to per taip nustatytą laikotarpį.“

termino sutartis vis dar nėra tinkamai įvykdyta, tokiais atvejais suteikiama teisė nutraukti sutartį. Kaip matome, CISG esminis sutarties pažeidimas ir papildomas terminas sutarčiai įvykdyti yra du savarankiški sutarties nutraukimo pagrindai.

Gali kilti klausimas, kodėl CISG kūrėjai įtvirtino šiuos abu instrumentus. Manytina, jog tai yra sąlygota kelių priežasčių. Pirma, įvykus neesminiam sutarties pažeidimui nebūtų protinga leisti iš karto nutraukti sutartį, todėl papildomu terminu skolininkui suteikiama paskutinė proga įvykdyti sutartį. Esminis sutarties pažeidimas kreditoriui yra toks žalingas, jog pateisina sutarties nutraukimą vos jam įvykus. Antra, kai įvyksta sutarties pažeidimas, jis nukentėjusios šalies yra vertinamas subjektyviai ir ne visada yra aišku, ar sutarties pažeidimas yra esminis. Vertinant papildomo termino sutarčiai įvykdyti ir esminio sutarties pažeidimo santykį CISG kontekste, pastebima, kad papildomas terminas sutarčiai įvykdyti yra švelnesnio pobūdžio priemonė. Ji taikytina tais atvejais, kai kreditorius nukenčia nuo sutarties pažeidimo, bet nėra tikras, ar, vadovaudamasis esminio sutarties pažeidimo samprata, gali iš karto nutraukti sutartį. Šioje situacijoje ir pasitarnauja papildomas terminas sutarčiai įvykdyti. Suteikęs protingą papildomą terminą sutarčiai įvykdyti, t. y. paskutinę galimybę skolininkui pasitaisyti, kreditorius tokiu atveju gali būti tikras, jog suėjęs šiam terminui ir skolininkui neįvykdžius sutarties, jis drąsiai gali nutraukti sutartį. Paprastai tarient, suteikdamas papildomą terminą sutarčiai įvykdyti, kreditorius apsisaugo nuo galimų neteisėto sutarties nutraukimo padarinių. Jie pasireikštų tuo atveju, jeigu kreditorius iš karto, vadovaudamasis esminio sutarties pažeidimo doktrina, nutrauktų sutartį, o teismas priimtų sprendimą, jog esminio sutarties pažeidimo nebuvo.

Grįžtant prie minėtos pirmosios priežasties, kodėl CISG pasirinkta įgyvendinti abu šiuos būdus, galima pastebėti, kad šie sutarties nutraukimo būdai savotiškai saugo sutartinius santykius. Tai pasireiškia tuo, kad sutarties nutraukimas galimas tik esant labai rimtoms priežastims, t. y. esminiam sutarties pažeidimui, kai šalis negauna to, ko tikisi iš sutarties. Tuo atveju, jeigu neaišku, ar pažeidimas yra esminis, sutartį galima nutraukti tik nustačius protingą papildomą terminą sutarčiai įvykdyti. Tai reiškia, kad sutarties šalims elgiantis sąžiningai egzistuoja didelė tikimybė, jog nukentėjusioji šalis nenutrauks sutarties be pagrindo, nes: 1) rizikuoja prisiimti neteisėto nutraukimo padarinius; arba 2) suteiks protingą papildomą terminą, per kurį skolininkas, gavęs paskutinę galimybę, įvykdys savo įsipareigojimus.

Lingvistiškai ir sistemiškai labai panašios į CISG konvencijos nuostatas, siekiant tų pačių tikslų, įtvirtintos ir moderniuose negriežtosios teisės šaltiniuose. Atitinkamai papildomo termino sutarčiai įvykdyti taisyklės įtvirtintos UNIDROIT principų 7.1.5 straipsnyje¹¹²,

112 „ARTICLE 7.1.5 (Additional period for performance) (1) In a case of non-performance the aggrieved party may by notice to the other party allow an additional period of time for performance.“

Liet.: „7.1.5 straipsnis (Papildomas terminas sutarčiai įvykdyti) (1) Tuo atveju, kai netinkamai įvykdoma sutartis, nukentėjusioji šalis pranešimu gali kitai šaliai nustatyti papildomą terminą sutarčiai įvykdyti.“

PECL principų 8:106 straipsnyje¹¹³, DCFR III.–3:503 straipsnyje¹¹⁴, o esminis sutarties pažeidimas - UNIDROIT principų 7.3.1 straipsnyje¹¹⁵, PECL principų 8:103 straipsnyje¹¹⁶, DCFR III.–3:502 straipsnyje¹¹⁷. Tai reiškia, kad šiuolaikinė sutarčių teisė neišsivaizduojama be šių abiejų doktrinų.

Kai kurie mokslininkai, lygindami šiuos teisės šaltinius, kritikuoja papildomo termino sutarčiai įvykdyti reglamentavimą teigdami, kad buvo nukrypta nuo tradicinės vokiškosios teisės tradicijos sampratos¹¹⁸. Jie kaip trūkumą įžvelgia tai, kad vokiškojoje teisės tradicijoje papildomas terminas sutarčiai įvykdyti buvo privalomas. Kreditorius, norėdamas nutraukti sutartį arba reikalauti atlyginti nuostolius, pirmiausia visada privalėjo suteikti papildomą terminą (paskutinę progą) sutarčiai įvykdyti. UNIDROIT, PECL, CISG ir DCFR nustato, jog kreditorius „gali“, o ne „privalo“ nustatyti papildomą terminą sutarčiai įvykdyti. Tokia kritika nėra pagrįsta, nes jos pagrindas yra izoliuotas požiūris į vokiškąją papildomo termino (vok. *Nachfrist*) doktriną. Ankstesniame poskyryje pažymėta, jog Vokietijos civilinis

113 „Article 8:106 (ex art. 3.106) - Notice Fixing Additional Period for Performance. (1) In any case of non-performance the aggrieved party may by notice to the other party allow an additional period of time for performance.“

Liet.: „8:106 straipsnis (buvęs 3.106 straipsnis). Pranešimas, nustatantis papildomą terminą sutarčiai įvykdyti. (1) Bet kokių sutarties neįvykdymo atveju nukentėjusioji šalis gali pranešimu nustatyti kitai šaliai papildomą terminą sutarčiai įvykdyti.“

114 III.–3:503: Termination after notice fixing additional time for performance. (1) A creditor may terminate in a case of delay in performance of a contractual obligation which is not in itself fundamental if the creditor gives a notice fixing an additional period of time of reasonable length for performance and the debtor does not perform within that period.

Liet.: „III-3:503: Nutraukimas po papildomo termino sutarčiai įvykdyti nustatymo. (1) Kreditorius gali nutraukti sutartį, jeigu laiku neįvykdoma sutartinė prievolė, kurios pažeidimas pats savaime nėra esminis, jeigu kreditorius nustato protingos trukmės papildomą terminą sutarčiai įvykdyti ir skolininkas per šį terminą jos neįvykdo.“

115 „ARTICLE 7.3.1 (Right to terminate the contract) (1) A party may terminate the contract where the failure of the other party to perform an obligation under the contract amounts to a fundamental non-performance.“

Liet.: „7.3.1 straipsnis (Teisė nutraukti sutartį) (1) Šalis gali nutraukti sutartį tuo atveju, jeigu kitos šalies sutarties neįvykdymas yra esminis.“

116 „Article 8:103 (ex art. 3.103) - Fundamental Non-Performance. A non-performance of an obligation is fundamental to the contract if:

- (a) strict compliance with the obligation is of the essence of the contract; or
- (b) the non-performance substantially deprives the aggrieved party of what it was entitled to expect under the contract, unless the other party did not foresee and could not reasonably have foreseen that result;“

Liet.: „8:103 straipsnis (buvęs 3.103 straipsnis). Esminis sutarties neįvykdymas. Sutartinės prievolės neįvykdymas yra esminis, jeigu:

- (a) griežtas prievolės vykdymas turi esminės reikšmės; arba
- (b) neįvykdymas lemia, kad nukentėjusioji šalis negauna esminės naudos, kurią tikėjosi gauti iš sutarties, išskyrus tuos atvejus, kai sutartį pažeidusi šalis nenumatė ar negalėjo protingai numatyti tokio rezultato.“

117 „III.–3:502: Termination for fundamental non-performance (1) A creditor may terminate if the debtor's non-performance of a contractual obligation is fundamental.“

Liet.: „III-3:502: Nutraukimas dėl esminio neįvykdymo (1) Kreditorius gali nutraukti sutartį, jeigu skolininko sutarties neįvykdymas yra esminis.“

118 DiPalma, *supra* note 37: 28-38.

kodeksas neturėjo esminio pažeidimo sampratos, todėl, norint nutraukti sutartį arba reikauti atlyginti nuostolius, visada reikėjo nustatyti papildomą terminą sutarčiai įvykdyti. Minėta, nagrinėjamuose keturiuose teisės šaltiniuose šalia papildomo termino sutarčiai įvykdyti yra ir esminio sutarties pažeidimo doktrina, o tai reiškia, kad privalomas papildomo termino sutarčiai įvykdyti taikymas visais sutarties pažeidimų atvejais, kai praleidžiamas sutarties įvykdymo terminas, padarytų neįmanomu esminio sutarties pažeidimo taikymą, kai termino praleidimas galėtų būti kvalifikuojamas kaip esminis sutarties pažeidimas. Todėl šio darbo autorius nesutinka su tokia kitų mokslininkų kritika, nes gali būti, kad, skolininkui praleidus sutarties įvykdymo terminą (įvykdymo termino praleidimas yra bene dažniausiai pasitaikantis sutarties pažeidimas), kreditorius visiškai praras interesą gauti sutarties įvykdymą. Būtent dėl šios priežasties, derinant nagrinėjamas doktrinas, minėtų teisės šaltinių kūrėjai nustatė neprivalomą papildomo termino sutarčiai įvykdyti sampratą, t. y. teisę, o ne pareigą nustatyti papildomą terminą sutarčiai įvykdyti. Nukentėjusiai sutarties šaliai palikta pačiai įvertinti, ar termino praleidimas yra esminis sutarties pažeidimas. Jeigu jis nėra esminis, tokiu atveju reikėtų nustatyti papildomą terminą sutarčiai įvykdyti.

Derėtų laikytis pozicijos, kad nors papildomas terminas sutarčiai įvykdyti ir esminis sutarties pažeidimas yra savarankiški vienašalio sutarties nutraukimo būdai, tačiau tarp jų reguliavimo UNIDROIT ir PECL principuose, DCFR bei CISG konvencijoje egzistuoja sisteminis ryšys ir jie papildo vienas kitą. Tai reiškia, kad negalima juos aiškinti izoliuotai. Sutarčių teisės doktrinoje teisingai pastebima, kad papildomo termino sutarčiai įvykdyti pagrindinis tikslas yra tai, kad kreditorius negalėtų nutraukti sutarties vien dėl to, jog skolininkas vėluoja ją įvykdyti. Galimybė nutraukti sutartį iš karto įvykus sutarties pažeidimui pateisinama tik vadovaujantis esminio sutarties pažeidimo doktrina¹¹⁹.

1.2. Sutarčių teisės principų įtaka nutraukimo instituto taikymui

Teisinėje literatūroje yra pažymima, kad šiuolaikinės sutarčių teisės veikimas gali būti atskleistas per trijų kertinių principų santykį¹²⁰. Šie principai yra: sutarties laisvė, sutarties privalomumas ir sąžiningumas. Neatsitiktinai šie principai įtvirtinti pirmuose negriežtosios teisės šaltinių straipsniuose. Pavyzdžiui, UNIDROIT principų naujausioje redakcijoje sutarties laisvę nustato 1.1 straipsnis, privalomumą - 1.3 straipsnis, o sąžiningumą - 1.7 straipsnis. Šie principai nuolat sąveikauja, jiems būdinga tarpusavio konkurencija. Neatsitiktinai ir po 2016 m. įvykdytos Prancūzijos prievolių teisės reformos minėtieji principai atitinkamai įtvirtinti Prancūzijos civilinio kodekso 1101-1104 straipsniuose. Tai yra pirmieji trys sutarčių teisę reglamentuojantys straipsniai. Anot S. Whittaker, jų abstraktumas ir vieta kodekse parodo, kad jie yra reikšmingiausi reformuotame sutarčių teisės reguliavime¹²¹. Prancūzijos prezidentui teiktoje kodekso projekto ataskaitoje rašoma, kad pasirinkimas išryškinti tris fundamentalius principus išreiškia vieną esminių reformos tikslų – rasti balansą tarp sutartinio sąžiningumo (pranc. *la justice contractuelle*) ir šalių valios autonomijos. Tai reiškia, kad sąžiningumas leidžia subalansuoti klasikinę

119 Chengwei, *supra* note 38.

120 Chochrin, *supra* note 17: 399.

121 Cartwright, *supra* note 31: 44.

sutarties laisvę sutartinio sąžiningumo naudai¹²². S. Whittaker mano, kad tai gali reikšti, jog sąžiningumas tokiu atveju veikia kaip priešinis principas sutarties laisvei ir sutarties privalomumui¹²³.

Jeigu vienu atveju sutarties privalomumas bus viršesnis, tai kitoje situacijoje gali būti, kad sąžiningumas jį nukonkuruos. Ankstesniais laikais sutarčių laisvė ir privalomumas užėmė gerokai svarbesnę vietą, tačiau nuo XX a. antrosios pusės sąžiningumo principo vaidmuo smarkiai išaugo. Vokietijos, Olandijos, Prancūzijos, Skandinavijos šalių, Lietuvos sutarčių teisės sistemose sąžiningumo principo vaidmuo gerokai svarbesnis negu Anglijoje, kurioje jis iš esmės nėra pripažįstamas. Tolimesniuose šio skyriaus poskyriuose bus analizuojama sutarties privalomumo ir sąžiningumo principų įtaka sutarties nutraukimui kaip saviginos priemonei. Nors teisės doktrinoje pažymima, kad sutarties privalomumas tiesiogiai išplaukia iš sutarties laisvės principo¹²⁴, pastarasis principas nebus analizuojamas, nes jis reikšmingas tik vienu aspektu – jis suteikia galimybę sutarties šalims susitarti dėl konkrečių sutarties nutraukimo atvejų. Šia apimtimi jis analizuojamas antrojoje darbo dalyje.

1.2.1. Sutarties privalomumo principo santykis su sutarties nutraukimu

Sutarties privalomumo principas yra grindžiamas idėja, kad šalys savo valia susikuria prievolinius įsipareigojimus, todėl vienai iš šalių jų nevykdant, kita gali kreiptis į teismą reikalaujama įpareigoti vykdyti sutartį. Niekas nėra verčiamas sudaryti sutartį, tačiau jeigu ją sudaro, jis yra „supančiojamas“ taip, tarsi jo pareigos kyla įstatymo pagrindu. Ši idėja yra kilusi iš romėnų teisės. Vėlesniais laikais labai garsi jos išraiška buvo įtvirtinta 1804 m. Napoleono kodekso 1103 straipsnyje, kuriame nustatyta, kad: „teisėtai sudarytos sutartys jos šalims turi įstatymo galią“. Kaip teigia J. M. Smits, ši taisyklė sutarties galią prilygina demokratiškai priimto įstatymo galiai¹²⁵. Visiškai analogiška taisyklė įtvirtinta ir LR CK, kurio 6.189 straipsnio 1 dalis nustato, kad teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią. Tačiau, kaip pažymima teisės doktrinoje, šis principas turi išimčių¹²⁶. Pavyzdžiui, DCFR pažymima, kad šis principas nereiškia, jog sutartys negali būti modifikuojamos ar nutraukiamos jose ar įstatymuose numatytais atvejais¹²⁷.

Kaip teisingai pažymi LAT, sutarties nutraukimas yra viena iš sutarties privalomumo principo išimčių. Pavyzdžiui, keliuose nutartyse teismas nurodo, kad: „Sutarties privalomumo ir vykdytinumo (*pacta sunt servanda*) principai, kuriais grindžiami sutartiniai santykiai, lemia, kad bet koks sutarties netinkamas vykdymas reiškia sutarties pažeidimą, už

122 Rapport au Président de la République relatif à l'ordonnance n° 2016-131 du 10 février 2016 portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations, JORF n°0035, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000032004539>.

123 Cartwright, *supra* note 31: 44.

124 Peter Haanappel, „Contract law reform in Quebec“, *La revue du barreau canadien* 60, 3 (September 1982): 405.

125 Smits, *supra* note 1: 11.

126 Ibid.

127 von Bar, *supra* note 12: 179.

kurį atsakinga sutartinių įsipareigojimų nevykdanti sutarties šalis. Sutarčių privalomumo šalis principas reikalauja sutartį vykdyti ir vienos iš šalių atsisakymas nuo sutarties negalimas, išskyrus įstatyme išvardytus atvejus, kai vienašališkai sutartį nutraukti šalis gali pati¹²⁸. UNIDROIT principuose taip pat nurodoma, kad sutarties nutraukimas yra ne kas kita, o sutarties privalomumo principo išimtis¹²⁹. Ši idėja turi galias istorines ištakas. Romėnų laikais sutarties privalomumo principas turėjo ypatingą svarbą, tačiau, nors nebuvo gerai išvystytų sutarčių nutraukimo taisyklių ar principų, tam tikrais atvejais buvo suteikiama teisė vienašališkai nutraukti sutartį. Pavyzdžiui, nuomininkas galėjo vienašališkai nutraukti nuomos sutartį, jeigu nuomotojas neįvykdė savo įsipareigojimų¹³⁰. Atitinkamai nuomotojas galėjo nutraukti sutartį, jeigu nuomininkas tam tikrą laiką nemokėjo nuomos. Partnerystės sutartis galėjo būti nutraukta bet kada vieno iš partnerių pranešimu¹³¹. Vis dėlto, galimybė nutraukti sutartį dėl jos pažeidimo labiau buvo pradėta plėtoti jau nebe romėnų, o kanonų ir vėliau prigimtinės teisės specialistų¹³².

Minėta, šiuolaikinėje teisėje sutarties privalomumo principo reikšmė yra sumažėjusi, nes palaipsniui didesnę svarbą įgyjo sąžiningumo principas. Galimybė vienašališkai nutraukti sutartį dėl įvykdyto sutarties pažeidimo yra pagrįsta būtent tokia idėja, kad nėra sąžininga laikyti asmenį prievoliniuose pančiuose, jeigu pastarojo kontrahentas pažeidžia sutartį.

Vienose jurisdikcijose sutarties privalomumo principas veikia stipriau, kitose silpniau. Prancūzijos teisės įtakos sferos jurisdikcijose jis veikia stipriausiai. Prancūzijoje šis principas buvo toks reikšmingas, kad jį iliustruoti galima vienu labai garsiu ir kontraversišku kasacinio teismo sprendimu. Šios bylos šalys sudarė statybos rangos sutartį, pagal kurią turėjo būti pastatytas gyvenamasis namas. Rangovui pastačius namą, užsakovas atsisakė jį priimti motyvuodamas tuo, kad namas neatitiko sutartyje jam keliamų reikalavimų, t. y. buvo 0,33 metro per žemas. Dėl šios priežasties užsakovas kreipėsi į teismą su reikalavimu vykdyti prievolę natūra – įpareigoti rangovą perstatyti namą. Apeliacinės instancijos teismas atmetė šį reikalavimą motyvuodamas tuo, kad namo griovimas ir perstatymas nebūtų proporcinga gynybos priemonė, ypač kai namą galima naudoti pagal paskirtį. Tačiau kasacinis teismas panaikino šį sprendimą motyvuodamas tuo, kad apeliacinio teismo padaryta išvada prieštarauja Prancūzijos civilinio kodekso 1184 straipsnio esminei idėjai, kuri nustato sutarties vykdymo natūra viršenybę, taip įgyvendindama sutarties privalomumo principą¹³³. Nenuostabu, kad kasaciniam teismui taip griežtai įpareigojant laikytis sutarties privalomumo principo, Prancūzijos sutarčių teisė negalėjo būti pioniere vystant sutarties

128 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-401/2014; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-114/2014.

129 Principles of International Commercial Contracts. Rome: UNIDROIT, 2016, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2016>, 10.

130 Andrew Borkowski ir Paul du Plessis, *Textbook On Roman Law* (Gosport, Hampshire: Oxford University Press, 2005), 288-289.

131 Reinhard Zimmermann, *The Law of Obligations Roman Foundations of the Civilian Tradition* (Cape Town: Juta & Co, Ltd, 1992), 578.

132 *Ibid.*, 579.

133 Cour de Cassation, Chambre civile 3, du 11 mai 2005, 03-21.136, Publié au bulletin, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007051419>.

nutraukimo institutą. Ypač tai patvirtina faktas, kad iki 2016 m. reformos civilinis kodeksas leido vienašališkai nutraukti sutartį tik teismo tvarka.

Minėta, kad galimybė vienašališkai nutraukti sutartį dėl esminio pažeidimo buvo suformuluota Anglijoje. Šio darbo autoriaus nuomone, viena iš priežasčių, leidusių sugalvoti esminio pažeidimo koncepciją, yra savotiškas bendrosios teisės sistemos požiūris į *pacta sunt servanda* principo prasmę. Jeigu kontinentinėje teisės sistemoje sutarties privalomumas, visų pirma, suteikia galimybę nuo sutarties pažeidimo nukentėjusiai šaliai reikalauti įvykdyti prievolę natūra, tai bendrojoje teisės sistemoje privalomumas suteikia teisę reikalauti atlyginti žalą, nes šioje sistemoje reikalavimas įvykdyti prievolę natūra taikomas tik išimtiniais atvejais¹³⁴. Kaip yra pasakęs vienas garsiausių visų laikų bendrosios teisės sistemos teisininkų ir teisėjų O. W. Holmes Jr.: „Vienintelis universalus teisiškai saistančio pažado padarinys yra skolininko pareiga atlyginti žalą, jeigu pastarasis neįvykdys savo įsipareigojimų“¹³⁵. Siekis užtikrinti komerciniams santykiams palankias sąlygas teismams leido prieiti prie išvados, kad tam tikrais atvejais vien žalos atlyginimas nėra pakankamai patrauklus gynybos būdas¹³⁶, todėl atsirado galimybė nukentėjusiai šaliai vienašališkai nutraukti sutartį.

Vokietija dėl Antrojo pasaulinio karo jai sukeltų padarinių savo teisę stipriai socializavo, o tai sumažino sutarties privalomumo principo reikšmę. Be to, šio principo sąveika su sąžiningumo principu lėmė tai, kad buvo sukurta bendroji taisyklė, leidžianti sutartis vienašališkai nutraukti tik suteikus papildomą terminą skolininkui ištaisyti vykdymo trūkumus. Tokią poziciją galima vadinti savotišku kompromisu lyginant su Prancūzija ir Anglija.

Apibendrinant, pastebėtina, kad sutarties privalomumo principo dominavimas lemia ribotas sutarties nutraukimo instituto vystymosi galimybes. Tačiau šio darbo autorius, nors ir sutinka, kad galimybė vienašališkai nutraukti yra privalomumo principo išimtis, įžvelgia tam tikrą paradoksą. Autoriaus nuomone, **gerai išvystytos sutarties nutraukimo taisyklės gali sukelti tam tikrą šalutinį efektą, t. y. prisidėti prie sutarties privalomumo principo viešpatavimo**. Viena iš sutarties nutraukimo pagrindinių padarinių yra tai, kad nutraukus sutartį šalims pasibaigia pareiga vykdyti pagrindines, su sutarties dalyku susijusias, sutartines prievoles. Tai reiškia, kad šalys nebegauna tos naudos, kurią tikėjosi gauti sudarydamos sutartį. Kitas nutraukimo padarinys yra tas, kad, be kita ko, sutartį pažeidusi šalis privalės atlyginti nukentėjusios šalies nuostolius, kurie apima ne tik pasitikėjimo (angl. *reliance*), bet ir lūkesčių interesą (angl. *expectation*)¹³⁷. Logika yra tokia, kad net ir po nutraukimo dėl esminio pažeidimo nukentėjusioji šalis gali atsidurti tokioje padėtyje, tarsi sutartis būtų įvykdyta¹³⁸. O sutartį pažeidusi šalis negaus iš sutarties jokios naudos. Tai gali sudaryti prielaidas, kad, pavyzdžiui, LR CK 6.217 straipsnyje nustatyta galimybė vienašališkai nu-

134 Thomas Kadner Graziano, *Comparative contract law. Cases, Materials and Exercises* (Chipenham, Eastbourne: Palgrave Macmillan, 2009), 246-256.

135 Oliver Wendell Holmes, *The Common Law* (Boston: Little Brown, 1981), 301.

136 Mark van Rossum, „The Principles of European Contract Law. A Review Essay“, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 3 (1996): 80.

137 Gediminas Sagatys ir kt., *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 1016-1019.

138 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-327-687/2015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-210-969/2018.

traukti sutartį dėl esminio pažeidimo drausmina skolininką, nes jam tenka rizika, jog iš esmės pažeidus sutartį jis negaus jokios naudos iš sutarties, tačiau turės nukentėjusiai šaliai suteikti sutarties naudą žalos atlyginimo forma. Dar didesnė rizika kyla tuo atveju, jeigu kita (nukentėjusioji) šalis derina tarpusavyje skirtingus savignos būdus, pavyzdžiui, po sutarties nutraukimo dėl esminio pažeidimo sudaro pakeičiančiąją sutartį (LR CK 6.258 straipsnio 5 dalis) ir reikiamą prekę (ar paslaugą) įgyja didesne kaina. Be to, nutraukimas, kaip krašutinė priemonė, turi ne tik teisinę, bet ir socialinę ekonominę prasmę, t. y. prarandamas verslo partneris ir pan.

Apibendrinant, sutarčių privalomumo principas ir šiais laikais yra vienas iš kertinių sutarčių teisės principų. Tačiau jo konkurencija su sąžiningumo principu lemia tai, kad yra galimos privalomumo principo išimtys. Viena tokių išimčių yra įstatyme nustatytos vienašališko sutarčių nutraukimo taisyklės. Kita vertus, nors galimybė vienašališkai nutraukti sutartį yra sutarties privalomumo principo išimtis, ji savotiškai skatina ir gali užtikrinti, kad bus laikomasi sutarties privalomumo principo.

1.2.2. Sąžiningumo principo reikšmė nutraukiant sutartis

Ko gero, svarbiausiu sutarčių teisės principu dauguma laikytų sutarties laisvės principą. Žinoma, be jo sutarčių teisė neturėtų jokios prasmės. Ilgą laiką šalia šio principo žengia ir sutarties privalomumo principas (lot. *pacta sunt servanda*). Šiuos abu principus galime laikyti kertiniais nuo romėnų laikų iki pat naujųjų XIX-XX a. kodifikacijų. Moderniojoje sutarčių teisėje prie šių principų prisijungia trečiasis, kuris egzistavo ir anksčiau, tačiau nebuvo toks reikšmingas - sąžiningumo principas (angl. *good faith*, lot. *bona fides*). Jo svarba pažymima visuose sutarčių teisei reikšminguose negriežtosios teisės šaltiniuose. Didelę šio principo reikšmę parodo ir tai, kad jis sulaukia nemažo dėmesio teisės moksle. Vien gana fragmentuotoje Lietuvos sutarčių teisės srityje šį principą vienu ar kitu aspektu tyrė ne vienas mokslininkas¹³⁹.

Šiame poskyryje nebus tiriama principo filosofinė reikšmė, jo daugialypis turinys, nes tai yra padarę kiti mokslininkai. Čia bus tiriama sąžiningumo principo įtaka negriežtosios teisės šaltiniams ir sutarties nutraukimo institutui. Siekiant atskleisti šio principo reikšmę negriežtosios teisės šaltiniams ir tarptautinei prekybai, būtina aptarti esminį konfliktinį momentą, t. y. situaciją, kad kontinentinės Europos sutarčių teisės sistemos sąžiningumo principą laiko itin reikšmingu, tačiau Anglija nenori pripažinti šio principo ir net neturi jo doktrinos. Dar 1992 m. R. Goode, skaitydamas Romoje vykusioje konferencijoje pranešimą apie sąžiningumo principą, pajuokavo: „Tai gali jus nustebinti, bet mes (anglai - autoriaus pastaba) nevisai žinome, ką jis (sąžiningumo principas - autoriaus pastaba) reiškia“¹⁴⁰. Iš tiesų, šiame pokšte yra nemažai tiesos ir toliau bus paaiškinta, kodėl anglų sutarčių teisės

139 Drazdauskas, *supra* note 23: 87-110; Rolandas Balčikonis, „Sąžiningumo principas sutarčių teisėje“, *Jurisprudencija* 41, 33 (2003): 164-183; Saulius Arlauskas ir Remigijus Jokubauskas, „Sąžiningumo principas prievoliniuose teisiniuose santykiuose“, *Jurisprudencija* 20, 4 (2013): 1368-1390; Algis Norkūnas, „Sąžiningumo principo įgyvendinimas“, *Jurisprudencija* 42, 34 (2003): 5-11; Viktorija Budreckienė, „Good faith and fair dealing in the commercial contract law“, *Social Transformations in Contemporary Society*, 2 (2014): 24-32; ir kt.

140 Roy Goode, „The Concept of “Good Faith” in English Law“, Centro di studi e ricerche di diritto comparato e straniero, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/goode1.html>.

specialistai taip galvoja. Kardinaliai priešinga situacija yra kontinentinės teisės sistemoje. To ypač ryškūs pavyzdžiai yra Olandijos ir Vokietijos civiliniai kodeksai, kuriuose sąžiningumo principą reglamentuojančioms normoms suteikiamas ypatingas statusas. Tokia priešiška situacija sunkina ne tik tarptautinės prekybos galimybes, bet ir nesuteikia daug vilčių, kad Europos sutarčių teisė bus kada nors galutinai unifikuota ir kodifikuota.

Toliau bus aptartas skirtingas požiūris į šį principą kontinentinės teisės sistemos šalyse, Anglijoje, negriežtosios teisės šaltiniuose ir Lietuvoje. Ypatingas dėmesys skiriamas Anglijoje spęstai *Union Eagle Limited v. Golden Achievement Limited* byla¹⁴¹. Tyrimo autoriaus nuomone, jeigu ši byla būtų spęsta vadovaujantis Vokietijos, Olandijos, Lietuvos civiliniais kodeksais arba negriežtosios teisės šaltiniais, jos baigtis būtų kitokia, negu nusprendė Anglijos teismas. Prieš nagrinėjant konkrečias jurisdikcijas reikia pateikti šios bylos faktines aplinkybes. Šios bylos šalys (pirkėjas ir pardavėjas) 1991 m. rugpjūčio 1 d. sudarė buto pirkimo-pardavimo sutartį. Sutartyje nustatyta buto kaina - 4,2 mln. Honkongo dolerių. Siekiant užtikrinti sutarties įvykdymą pirkėjas sumokėjo pardavėjui 420 tūkst. Honkongo dolerių depozitą (10 proc. nuo sutarties kainos), kurį sutarties neįvykdymo atveju pirkėjas pasilikto sau kaip iš anksto sutartus minimalius nuostolius (angl. *liquidated damages*). Sutartyje nustatyta, kad visa sutarties kaina turi būti sumokėta iki 1991 m. rugsėjo 30 d. 17:00 val. Nustatyta, kad tai yra esminė sutarties sąlyga (angl. *time is of the essence*) ir ją pažeidus pardavėjas turi teisę nutraukti sutartį ir pasilikti sau depozitą. 1991 m. rugsėjo 30 d. pirkėjas užtruko tvarkydamas dokumentus, kad gautų čekius sutartyje numatytai sumai, todėl kurjeris pinigų pardavėjui pristatė tos dienos 17:10 val. Pardavėjas atsisakė priimti pinigų, pareiškė nutraukęs sutartį ir pasilieka sau depozitą. Pirkėjas kreipėsi į teismą prašydamas pripažinti sutarties nutraukimą neteisėtu ir įpareigoti pardavėją įvykdyti sutartį natūra, t. y. priimti pinigų ir perleisti nuosavybės teisę į butą.

Šio tyrimo autoriaus nuomone, ši byla geriausiai iliustruoja sąžiningumo principo (ne) svarbą taikant sutarties nutraukimo institutą. Toliau bus aptariamose konkrečiose jurisdikcijose ir negriežtosios teisės šaltiniuose įtvirtintų sutarties nutraukimo taisyklių taikymas sąžiningumo principo kontekste.

1.2.2.1. Sąžiningumo principas Anglijoje

Minėta, kad per ilgaamžį precedentų formavimo laikotarpį, Anglijos teismai taip ir nesukūrė sąžiningumo principo doktrinos. Nors sąžiningumo principas ir turi šalininkų, jo akceptavimui trukdo viena kliūtis - *Walford v. Miles* sprendimas¹⁴², kuriuo Lordų rūmai išaiškino, kad Anglijos sutarčių teisė nepripažįsta pareigos ikisutartiniuose santykiuose derantis laikytis sąžiningumo principo (angl. *to negotiate in good faith*)¹⁴³. Svarbiausi

141 *Union Eagle Limited v. Golden Achievement Limited* (Hong Kong) [1997] UKPC 5 (3rd February, 1997).

142 McKendrick, *supra* note 44: 496.

143 Bylos aplinkybės: Atsakovai, ponias Miles, buvo bendrovės *PNM Laboratories Ltd* savininkai. 1986 m. jie nusprendė parduoti bendrovę. Trečiasis asmuo už ją pasiūlė 1,9 mln. svarų. Ieškovai Walford pradėjo derėtis dėl bendrovės įsigijimo 1987 m. Atsakovai užtikrino, kad bendrovės banko sąskaitoje pardavimo dieną bus ne mažesnė suma negu 1 mln. svarų. 1987 m. kovo 12 d. šalys pasiekė preliminarų susitarimą (angl. *lock-out agreement*) dėl bendrovės pirkimo-pardavimo. Kovo 18 d.

Lordo Ackner argumentai, kuriais prieita prie šio išaiškinimo, buvo tie, kad ikisutartiniai susitarimai yra per daug neapibrėžti, kad juos būtų galima priverstinai vykdyti, ir kad pareiga sąžiningai derėtis iš prigimties prieštarauja rungtyniškai šalių padėčiai derybų metu. Todėl pareigos derėtis sąžiningai nustatymas neatitiktų derybų prasmės¹⁴⁴. Iš tiesų, toks išaiškinimas atitinka angliškąją sutarčių teisės kultūrą, kurios pamatas yra individo asmeninės naudos siekimas. Nors minėtoje byloje spręstas klausimas dėl sąžiningumo reikalavimo taikymo ikisutartiniuose santykiuose, tačiau būtent *Walford v. Miles* sprendimas Anglijos teismų praktikoje visada cituojamas kaip itin autoritetingas precedentas, kai teismai grindžia savo motyvus dėl sąžiningumo principo sutarčių teisėje netaikymo.

Angliškoje sutarčių teisės doktrinoje iš esmės vyrauja trys požiūriai į sąžiningumo principą, kuriuos apibendrina R. Brownsword. Pirmasis yra **negatyvus** požiūris. Jis grindžiamas tuo, kad Anglijoje vyrauja individualistinė sutarčių teisės etika (o tai neatitinka sąžiningumo principo), sąžiningumo principas yra neapibrėžta koncepcija su neaišku turiniu, kuri kėsintųsi į teisinį tikrumą. Sąžiningumo principo taikymas reikalautų aiškintis šalių tikruosius ketinimus, ką objektyviai padaryti yra ypač sunku. Šis principas kelia pavojų sutarties šalių autonomiškumui. Šio principo taikymas nesuderinamas su tam tikrais sutartiniais santykiais (pvz., žaliavų rinkos), kuriems būdingas oportunizmas¹⁴⁵. E. McKendrick pažymi, kad įprastai anglų teisininkai yra nusiteikę neigiamai prieš plačius ir neapibrėžtus bendruosius principus. Jie jaučiasi žymiai patogiau, kai teisės aiškinimo taisyklės kuriamos palaipsniui, remiantis egzistuojančiais teismų precedentais¹⁴⁶. Anot jo, jeigu atskiros, precedentais suformuotos, sutarčių teisės taisyklės atlieka sąžiningumo principo funkciją, tai kokia prasmė būtų jas apleisti ir pakeisti plačiu ir neapibrėžtu sąžiningumo principu¹⁴⁷?

Antrasis požiūris į sąžiningumo principą yra **neutralus**. Jis linksta į negatyviąją pusę, nes jo esmė yra ta, kad anglų sutarčių teisė turi savas priemones pasiekti tokius rezultatus, kuriuos kitos jurisdikcijos pasiekia naudodamos sąžiningumo principą.

Trečiasis požiūris - **teigiamas**. Pagrindiniai argumentai yra tokie: sąžiningumo principas leistų *tiesiogiai* spręsti nesąžiningumo problemas; tai būtų galinga priemonė teisėjams kovoti su nesąžiningumu; principas įgalintų naudoti protingo žmogaus lūkesčių standartą;

ieškovai atsiuntė laišką atsakovams, kuriame surašytos pasiekto sutarimo sąlygos ir laiške ieškovai patikino, kad bankas paskolins jiems 2 mln. svarų bendrovei įsigyti. Atsakovai patikino, kad jeigu gaus iš banko tokį patvirtinimą iki savaitės pabaigos, jie nutrauks derybas su bet kuria kita trečiąja šalimi ir sudarys bendrovės pirkimo-pardavimo sutartį su ieškovais. Tą pačią dieną bankas atsiuntė atsakovams patvirtinimą, kad paskolins ieškovams pinigų bendrovei įsigyti. Kovo 25 d. atsakovai patvirtino, kad yra pasiruošę parduoti bendrovę ieškovams. Kovo 30 d. ieškovai gavo laišką, kuriame nurodoma, kad atsakovai nusprendė parduoti bendrovę trečiajam asmeniui.

Ieškovai kreipėsi į teismą dėl sutarties pažeidimo reikalaudami atlyginti 1 mln. svarų nuostolius. Tai jie pagrindė prarastos galimybės verte, kurią sudarė galimybė nusipirkti 3 mln. svarų vertės bendrovę už 2 mln. svarų. Byla pateko iki Lordų rūmų, kurie nusprendė, kad kovo 18 d. pasiektas susitarimas negali būti teisiskai vykdytinas. Šaltinis: *Walford v. Miles* [1992] 2 AC 128.

144 *Walford v. Miles* [1992] 2 AC 128.

145 Roger Brownsword, *Contract Law: Themes for the Twenty-First Century*. 2nd ed. (New York: Oxford University Press, 2006), 114–120.

146 Ewan McKendrick, „Good Faith: A Matter of Principle?“, iš *Good Faith in Contract and Property Law*, Angelo D. M. Forte ir kt., (Oxford: Hart Publishing, 1999), 39.

147 McKendrick, *supra* note 44: 506.

principo naudojimas individualistinę kultūrą keistų link bendradarbiavimo, susitarimo, tarpusavio pasitikėjimo kultūros, kuri būdinga sėkmingoms ekonomikoms¹⁴⁸.

Grįžtant prie *Union Eagle Limited v. Golden Achievement Limited* bylos, kuri spręsta būtent Anglijoje, galima padaryti išvadą, kad kol kas dar neatėjo laikas pripažinti sąžiningumo principą. Šioje byloje teismas konstatavo, kad pirkėjas nespėjo laiku sumokėti (iki 1991 m. rugsėjo 30 d. 17:00 val.) sutarties kainos (ją sumokėjo 1991 m. rugsėjo 30 d. 17:10 val.), t. y. pavėlavo 10 minučių, taip pažeidė esminę sutarties sąlygą (angl. *condition*), todėl pardavėjas teisėtai nutraukė sutartį. Lordas Hoffmann teismo vardu nurodė, kad sąžiningumo principo taikymas šioje byloje ne tik neatitiktų teismų praktikos¹⁴⁹, bet ir verslo praktinių sumetimų. Verslo santykių tikrumas turi ypatingą svarbą, todėl teismai turi užtikrinti, kad jeigu atsitiks tam tikras įvykis, kurio atveju šalių elgesys numatytas konkrečios sutarties konkrečioje sąlygoje, sutarties šalys neabejotinai žinos, kad šios konkrečios sąlygos vykdymas bus užtikrintas teismo. Neapibrėžta teismų intervencija į sutartinius santykius sąžiningumo principo pagrindu sugriautų teisinį tikrumą¹⁵⁰. Šie teisėjo argumentai labai primena R. Goode konferencijoje Romoje išsakytus žodžius: „Viena iš priežasčių kodėl Anglijos teisė taip griežtai žiūri į sąžiningumo principą yra ta, kad mes galvojame - galbūt klaidingai - jog, būnant pirmaujančiu pasaulyje finansų centru, teisinio ginčo rezultato nuspėjamumas yra labiau svarbus nei absoliutus teisingumas. Svarbu, kad komercinėje aplinkoje verslininkai žinotų, kur jie yra. Teisė gali būti griežta, bet užsieniečiai, kurie bylinėjasi Londone (ir daug užsieniečių tą daro nepaisant to, kad jų sutartys nėra sudarytos vadovaujantis Anglijos teise ir kita sutarties šalis nėra anglas) bent jau turi teisinį tikrumą. Mums neramu dėl to, jeigu teismai leistų sau per daug kištis į sutartinius santykius ir tokiu atveju verslininkai nežinotų kaip planuoti savo veiklą. Šiuo metu mes dedame ypač dideles pastangas siekdami pritraukti užsienio investuotojus, nes, kaip jūs turbūt žinote, Jungtinė Karalystė nėra geroje finansinėje padėtyje. Mes nenorėtume išvaryti investuotojų naudodami neaiškias ir neapibrėžtas sąžiningumo koncepcijas, kurios padarytų teismų sprendimus nenuspėjamus. Net jeigu tai reiškia, kad kartais bylos baigtis bus labai nepalanki vienai šaliai, mes laikome, kad tai yra priimtina kaina mokėti už didžiosios dalies verslo bylininkų interesus“¹⁵¹. Šio tyrimo autoriaus nuomone, pateikta citata puikiai apibendrina Anglijos sutarčių teisės teisinę politiką. Žiūrint iš sutarčių teisės principų konkurencijos perspektyvos, galima padaryti išvadą, kad sutarčių laisvės ir sutarčių privalomumo principas net nekonkuruoja su sąžiningumo principu, nes negalima konkuruoti su tuo, kas neegzistuoja. Tokį požiūrį į sutarties pažeidimą ir po jo sekusį nutraukimą galime pavadinti grynai objektyviu. Teismas

148 Brownsword, *supra* note 145: 123-130.

149 Lordas Hoffmann turi omenyje 1933 m. precedentą byloje *Arcos Ltd v. E. A. Ronaasen and Son*. Bylos aplinkybės: šalys sudarė medienos pirkimo-pardavimo sutartį. Sutartyje buvo labai tiksliai nustatyti medienos išmatavimai. Dalis medienos šiek tiek neatitiko sutartyje nustatytų išmatavimų, t. y. buvo vos vos trumpa. Nepaisant to, mediena galėjo būti naudojama pagal paskirtį (statinėms gaminti) arba būti perparduota. Tačiau pirkėjas, atsisakė priimti medieną ir nutraukė sutartį, nes tuo metu stipriai krito medienos kaina rinkoje ir jam tiesiog reikėjo pasiteisinimo nutraukti sutartį. Nepaisant tokio formalaus pažeidimo, kuris pirkėjui nesukėlė jokios žalos, Lordų rūmai konstatavo, kad sutartis nutraukta teisėtai.

150 *Union Eagle Limited v. Golden Achievement Limited (Hong Kong)* [1997] UKPC 5 (3rd February, 1997).

151 Goode, *supra* note 140.

žiūri tik į tai, kad: (1) sutartyje konkrečiai situacijai reguliuoti buvo suderėta konkreti sąlyga (esminė); (2) sutartis buvo pažeista; (3) sutarties pažeidimas leidžia pasinaudoti sąlyga, kuri suteikia teisę nutraukti sutartį dėl pažeistos esminės sąlygos. Į sutartį nutraukusios šalies motyvus nėra žiūrima, jos elgesys nevertinamas sąžiningumo prasme. Sutartį pažeidusio asmens kaltė nėra svarbi, nes pažeidimo samprata objektyvi, t. y. nėra grįsta kalte.

E. McKendrick mano, kad anksčiau ar vėliau anglams teks pripažinti sąžiningumo principą sutarčių teisėje. Visų pirma, jis jau veikia labai siauroje srityje, t. y. vartojimo sutartinuose santykiuose pagal įgyvendintas ES direktyvas. Antra, lemiamas faktorius galėtų būti privatinės teisės unifikavimas ir harmonizavimas, t. y. užsienio teisės įtaka. Veikdama globalios ekonomikos sąlygomis Anglija nenorės likti izoliuota. Tokiu atveju diskusijos dėl sąžiningumo principo taikymo praktiškai taps beprasmingomis¹⁵².

Apibendrinant galima padaryti išvadą, kad sutarties laisvė, privalomumas ir teisinis tikrumas yra vertybės, kurios Anglijos sutarčių teisėje be konkurencijos turi prioritetą prieš sąžiningumo principą. Tai lemia, kad jeigu šalys sutartyje aptarė sutarties nutraukimo sąlygas, teismas užtikrins jų laikymąsi, nepaisant to, koks menkas būtų sutarties pažeidimas. Kita vertus, net pagal šiame poskyryje apibendrintus argumentus, kodėl sąžiningumo principas nepripažįstamas, gali kilti abejonių dėl tokios griežtos pozicijos. Keista, kai laikomasi pozicijos, jog sąžiningumo principas nėra pakankamai apibrėžtas, tačiau toje pačioje Anglijos sutarčių teisėje nuolat taikomas protingo asmens (angl. *reasonable man*) standartas.

1.2.2.2. Sąžiningumo principas Vokietijoje ir Nyderlanduose

Sąžiningumo principo vaidmuo kontinentinėje teisės sistemoje nepalyginamai reikšmingesnis negu Anglijoje. Dauguma Europinių civilinių kodeksų turi sąžiningumo principui skirtą teisės normą. Šio tyrimo autorius pasirinko lyginamuoju aspektu pateikti Vokietijos ir Nyderlandų požiūrį į sąžiningumo principą dėl to, kad šiose teisės sistemose jis laikomas ypač reikšmingu.

1992 m. priėmus naująjį Nyderlandų civilinį kodeksą, sąžiningumo principą (oland. *Redelijkheid en billijkheid*) įtvirtinanti teisės norma laikoma viena svarbiausių prievolių teisėje. Nyderlandų civilinio kodekso 6:2 straipsnio 1 dalis nustato, kad kreditorius ir skolininkas tarpusavio santykiuose turi elgtis laikydamiesi protingumo ir sąžiningumo standarto. Šio straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad taisyklė (įstatymo, sutarties, sandorio pagrindu), kuri teisiškai susaisto kreditorių ir skolininką, nėra taikoma, jeigu jos taikymas, atsižvelgiant į aplinkybes, sąžiningumo ir protingumo principą, būtų nepriimtinas¹⁵³. Pastaroji taisyklė suteikia

152 McKendrick, *supra* note 44: 512.

153 „Artikel 6:2

1. Schuldeiser en schuldenaar zijn verplicht zich jegens elkaar te gedragen overeenkomstig de eisen van redelijkheid en billijkheid.
2. Een tussen hen krachtens wet, gewoonte of rechtshandeling geldende regel is niet van toepassing, voor zover dit in de gegeven omstandigheden naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn.“, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://wetten.overheid.nl/BWRO0005289/2019-01-01>.

Liet.: „6:2 straipsnis.

1. Kreditorius ir skolininkas privalo tarpusavyje elgtis laikydamiesi sąžiningumo ir protingumo standartų.

didžiulę diskreciją teismams ir parodo įstatymo leidėjo ir, ko gero, visuomenės pasitikėjimą teismais¹⁵⁴. O. Lando pažymi, kad ši norma iš esmės leidžia teismams tapti neklystantiems, nes ji leidžia nukrypti nuo paties kodekso teksto, kai taikyti kodeksą būtų neprotinga. Tokių atvejų pasitaiko praktiškai visose šalyse, kurios turi kodifikacijas, tačiau jų teismai paprastai neprispaižsta, kad kartais priimdami sprendimus nukrypsta nuo įstatymo raidės¹⁵⁵.

A. Hartkamp paaiškina, kad sąžiningumo principas persmelkia visą Nyderlandų privatinę teisę. Sutarčių teisėje jis atlieka tris funkcijas: (1) visos sutartys turi būti interpretuojamos atsižvelgiant į sąžiningumo principą; (2) sąžiningumo principas atlieka spragų užpildymo funkciją, t. y. teisės ir pareigos, kurios *expressis verbis* nėra suderėtos sutartyje ar išreikštos įstatyme, sutarties šalims gali kilti iš sąžiningumo principo; (3) ribojimo funkcija, t. y. kad šalis saistanti taisyklė nebus taikoma ta apimtimi, jeigu atsižvelgiant į faktinę situaciją, tai būtų nepriimtina vadovaujantis sąžiningumo ir protingumo principais¹⁵⁶. O. Lando apibendrina, kad Nyderlandų civilinio kodekso 6:2 straipsnio antra dalis gali pakeisti arba visiškai pašalinti tam tikras šalių teises ir pareigas¹⁵⁷.

Šio tyrimo autoriui nekyla abejonų, jog jeigu *Union Eagle Limited v. Golden Achievement Limited* byla būtų spęsta vadovaujantis Nyderlandų civiliniu kodeksu, sprendimas būtų visiškai kitoks, negu Anglijos teismų. Dešimties minučių pavėlavimas sumokėti pinigus perkant butą ir to rezultatas, t. y. pardavėjo sutarties nutraukimas, neatitiktų Nyderlandų civilinio kodekso 6:2 straipsnio. Teismas, vadovaudamasis minėto straipsnio antrąja dalimi, apribotų pardavėjo teisę nutraukti sutartį, nes pagal bylos aplinkybes akivaizdu, kad 10 minučių vėlavimas yra visiškai menkavertis pažeidimas, kuris nepateisintų krašutinės priemonės naudojimo siekiant pasiimti prievolės įvykdymo užtikrinimą (10 proc. sutarties kainos užstatą).

Lyginant su Nyderlandų civilinio kodekso 6:2 straipsniu, Vokietijos civilinio kodekso 242 straipsnis savo lingvistine išraiškos forma yra gerokai kuklesnis. Norma nustato, kad skolininkas turi vykdyti savo pareigas atsižvelgdamas į sąžiningumo principo keliamus reikalavimus¹⁵⁸. Lingvistiškai ši norma tiesiog nustato skolininko pareigą elgtis sąžiningai, joje net nekalbama apie kreditoriaus elgesio standartą. Iš tiesų, tik sukūrus kodeksą jos taikymo apimtis ir teturėjo būti tokia siaura, bet Vokietijai išgyvenant krizinius laikotarpius, ypač po Antrojo pasaulinio karo, kodeksas turėjo pateikti sprendimus, į kuriuos neturėjo atsaky-

2. Taisyklė, kuri įpareigoja kreditorių ir skolininką pagal įstatymą, bendrą praktiką ar juridinę aktą netaikoma, jeigu tai būtų nepriimtina laikantis protingumo ir sąžiningumo standartų.“

154 Ole Lando, „Is codification needed in Europe? Principles of European Contract Law and the relationship to Dutch law“, *European Review of Private Law. Kluwer Law international*, 1 (1993): 157-170.

155 Ole Lando, „Is good faith an over-arching general clause in Principles of European Contract Law?“, *European Review of Private Law*, 6 (2007): 841-853.

156 Hartkamp, *supra* note 55.

157 Ole Lando, „Salient Features of the Principles of the European Contract Law: A Comparison with UCC“, *Pace International Law Review* 13, 2 (Fall 2001): 339-369.

158 BGB „§ 242 Leistung nach Treu und Glauben:

Der Schuldner ist verpflichtet, die Leistung so zu bewirken, wie Treu und Glauben mit Rücksicht auf die Verkehrssitte es erfordern.“, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_242.html.

Liet.: „242 straipsnis. Sąžiningas veikimas:

Skolininkas turi pareigą veikti laikydamasis sąžiningumo principo reikalavimo, taip pat atsižvelgdamas į papročius.“

mų¹⁵⁹. Todėl Vokietijos Aukščiausiasis Federalinis Teismas labai stipriai išplėtė šios normos taikymo sritį. Teismas iš šios normos ne tik išvedė pareigą elgtis sąžiningai ir kreditoriui, bet ir sukūrė sutarties vykdymo pasikeitus aplinkybėms doktriną. Taip labai liberalus, kai kurių autorių apibūdinamas kaip įtvirtinantis buržuazines vertybes¹⁶⁰, kodeksas įgavo stiprų socialinį atspalvį. Vienas vokiečių mokslininkas šį procesą apibūdino taip: „kodekse randami keli „socialinio tepalo lašai“ virto upeliais“¹⁶¹. O Lando, vertindamas šios normos transformaciją per teismų praktiką, pagrįstai ją vadina Vokietijos civilinio kodekso „norma karaliene“¹⁶². Panašios nuomonės laikosi ir kiti autoriai, nurodydami, jog ši norma įtvirtina nuoširdaus ir sąžiningo elgesio standartą, kuris apima visą kodeksą¹⁶³. Šiuo metu Vokietijos civilinio kodekso 242 straipsnyje įtvirtintas sąžiningumo principas atlieka tokias tris pagrindines funkcijas: (1) riboja piktnaudžiavimą teisėmis; (2) taikomas naudojant užpildyti sutarčių spragas; (3) taikomas „prižiūrint“ sutarčių sąlygas¹⁶⁴.

Jeigu naudotume Vokietijos civilinio kodekso nuostatą sprendžiant *Union Eagle Limited v. Golden Achievement Limited* bylą, pasitarnautų pirmoji funkcija, kuri riboja piktnaudžiavimą teisėmis. Vokietijos teismai vertintų, ar pardavėjas, nutraukdamas sutartį dėl 10 minučių pavėluoto kainos sumokėjimo, turėjo pagrįstą motyvą pasinaudoti šia teise¹⁶⁵. Anksčiau minėta *Arcos Ltd v. E. A. Ronaasen and Son* byla, kurioje Lordų rūmai pripažino teisėtu sutarties nutraukimą dėl labai nežymaus esminės sąlygos pažeidimo, Vokietijos sutarčių teisės doktrinoje pateikiama kaip pavyzdys bylos, kuri naudojant kodekso 242 straipsnį būtų išspręsta priešingai¹⁶⁶. Taip pat teismų praktika įtvirtina, kad nedidelis vėlavimas įvykdyti sutartį negali būti laikomas sutarties pažeidimu¹⁶⁷. Kiti autoriai nurodo, kad Vokietijos civilinio kodekso 242 straipsnis gali užkirsti kelią tam tikromis gynybos priemonėmis, įskaitant ir sutarties nutraukimą¹⁶⁸. Iš tiesų, vokiškojo sutarties nutraukimo leitmotyvas yra siekis išsaugoti sutartį, kai tik tai yra įmanoma, o tam naudojamas kodekso 323 straipsnis¹⁶⁹, kuris įprastai reikalauja suteikti papildomą terminą įvykdyti sutarčiai, jeigu sutartis nėra tinkamai įvykdyta. Ši norma yra imperatyvi, jos negalima apeiti šalių susitarimu. Neabejotina, kad sistemiškai taikant Vokietijos civilinio kodekso 242 ir 323 straipsnius, pardavėjas, prieš nutraukdamas sutartį, būtų turėjęs suteikti papildomą terminą sutarčiai įvykdyti. Priešingu atveju, sutarties nutraukimas dėl 10 minučių vėlavimo sumokėti sutarties kainą teismų būtų laikomas nesąžiningu ir neteisėtu. Ko gero, toks pažeidimas net nebūtų laikomas sutarties neįvykdymu. Net ir labai formaliai laikant tai sutarties neįvykdymu, suteikus papildomą terminą sutartis būtų įvykdyta. Tai yra kardinaliai

159 Lando, *supra* note 55: 845-846.

160 Konrad Zweigert ir Hein Kötz, *An Introduction to Comparative Law. 3 Revised edition* (Cambridge: Oxford University Press, 1998), 148.

161 Markesinis, *supra* note 35: 385.

162 Lando, *supra* note 157: 339-369.

163 Dannemann, *supra* note 48: 248.

164 Markesinis, *op. cit.*, 122.

165 *Ibid.*, 124-125.

166 *Ibid.*, 125.

167 *Ibid.*

168 Dannemann, *op. cit.*, 401.

169 *Supra* note 88.

priešingas požiūris į sąžiningumo principą, sutarčių teisės tikslus, ir sutarties nutraukimo institutą, negu Anglijoje.

Apibendrinant, šio tyrimo autoriaus nuomone, šioje konkrečioje *Eagle Limited v. Golden Achievement Limited* byloje Vokietijos ir Nyderlandų civiliuose kodeksuose vyraujantis sąžiningumo principas užkerta kelią formaliai taikyti sutarties nutraukimą kaip savignos priemonę. Net ir sutarties šalių suderėtas sutarties nutraukimo pagrindas neturėtų būti naudojamas nesąžiningai, vien todėl, kad teisė nutraukti sutartį, esant konkrečiai situacijai, yra įtvirtinta sutartyje.

1.2.2.3. Sąžiningumo principas negriežtosios teisės šaltiniuose

Visi negriežtosios teisės šaltiniai, kurie skirti sutarčių teisei, turi ne tik atskirą sąžiningumo principui skirtą bendrąją taisyklę, bet šis principas įgyvendinamas ir nemažoje dalyje specialiųjų taisyklių. Šio tyrimo autorius mano, kad tai yra nulemta CISG konvencijos kūrimo ir taikymo praktikoje karčios patirties. E. McKendrick pažymi, kad CISG konvencija labai ribotai pripažįsta sąžiningumo principą¹⁷⁰, t. y. jos 7 straipsnio 1 dalis nustato, kad: „aiškinant šią Konvenciją, turi būti atsižvelgta į jos tarptautinį pobūdį ir būtinumą skatinti jos taikymo vieningumą ir sąžiningumo tarptautinėje prekyboje laikymąsi.“¹⁷¹ Jo nuomone, sąžiningumo principas šiuo atveju nėra taikytinas sutarties šalių santykiams (sutarties sudarymui, vykdymui ir pan.), nes minėtas straipsnis griežtai apibrėžia, kad taikymo ribos yra konvencijos aiškinimas, o ne konvencijos pagrindu sudarytos konkrečios sutarties aiškinimas. Jis kritikuoja autorius, kurie mano, kad sąžiningumo principas turėtų būti taikomas aiškinant ir sutarties sąlygas. Reikia pripažinti, kad jo pozicija, formaliai žiūrint, yra pagrįsta. O. Lando, aprašydamas CISG konvencijos kūrimo procesą, paaiškino, kad 1980 m. vykstant Vienos konferencijai buvo pateiktas pasiūlymas į konvenciją įtraukti nuostatą, kuri nustatytų pareigą sudarant, interpretuojant ir vykdant sutartis laikytis sąžiningumo principo. Deja, dauguma delegatų atmetė šį pasiūlymą motyvuodami tuo, kad sąžiningumo principas yra per daug neapibrėžta koncepcija ir teismai ją aiškintų pagal savo nacionalinę teisę ir jos tradiciją¹⁷². Šie argumentai labai panašūs į anglų sutarčių teisės specialistų argumentus, kuriais nepripažįstamas sąžiningumo principas. Kita vertus, aiškinant pačią CISG konvenciją sąžiningumo principas naudojamas, tačiau jis nenaudojamas aiškinant konvencijos rėmuose parengtas sutartis ir jų sąlygas. CISG komentare M. Bonell šį sprendimą vadina klaida¹⁷³. Jis skirtumą dėl sąžiningumo principo taikymo CISG konvencijos ir UNIDROIT principų atveju taip pat išskiria ir kaip vieną didžiausių konvencijos ir šio negriežtosios teisės šaltinio skirtumų¹⁷⁴.

170 McKendrick, *supra* note 44: 511.

171 *Supra* note 5.

172 Lando, *supra* note 55: 847; Ole Lando, „CISG and Its Followers: A Proposal to Adopt Some International Principles of Contract Law“, *The American Journal of Comparative Law* 53, 2 (2005): 392.

173 Massimo Bianca ir Michael J. Bonell, *Commentary to the UN Convention on the International Sale of Goods* (Milan: Giuffrè: 1998), 15.

174 Michael J. Bonell, „The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods - alternatives or complementary instruments?“, *Business Law Review*, 1 (2000): 94.

Matydami šią problemą, būsimųjų negriežtosios teisės šaltinių autoriai neleido jai pasikartoti. Todėl sąžiningumo principas negriežtosios teisės šaltiniuose užėmė nepaprastai svarbią vietą. UNIDROIT principų oficialiame komentare nurodoma, kad 1.7¹⁷⁵ straipsnyje įtvirtintas sąžiningumo principas yra fundamentalios prigimties ir sutarties šalys negali apriboti ar atsisakyti jį taikyti¹⁷⁶. E. McKendrick kritikuoja šią taisyklę nurodydamas, kad tai, jog neprivalomas taisyklių rinkinys nustato imperatyvias taisykles, yra paradoksas. Anot jo, tai reiškia, kad, jeigu šalys naudotų UNIDROIT principus savo sutartiniais santykiams reguliuoti ir pašalintų sąžiningumo principą, joms nekiltų jokie padariniai¹⁷⁷. Šio tyrimo autorius nesutinka su tokia išvada, nes šalims pasirinkus savo sutarčiai reguliuoti UNIDROIT principus, tarp jų kilus teisminiam ginčui, teismas turėtų pareigą taikyti UNIDROIT principus. Tai reiškia, tada jis turėtų taikyti ir sąžiningumo principą.

Dėl sąžiningumo principo vaidmens kilo ginčas tarp dviejų PECL principų bendraau autorių - O. Lando ir H. Beale.¹⁷⁸ Pastarasis viename iš savo mokslinių straipsnių įrodinėjo, kad sąžiningumo principas nėra visaapimantis PECL principas. Jo nuomone PECL principuose yra ne viena speciali taisyklė, kuri vienaip ar kitaip atlieka sąžiningumo principo funkciją, todėl bendrasis 1:201¹⁷⁹ straipsnis negali būti laikomas visaapimančiu principu¹⁸⁰. Manytume, tai yra labai keista argumentacija tokiai pozicijai pagrįsti. Ji primena grynai anglišką sutarčių teisės sistemą, kurioje nėra bendrosios sąžiningumo principo doktrinos ir jo funkcijas atlieka atskiros precedentuose išvystos sutarčių teisės taisyklės. Tokią poziciją pagal analogiją taikyti PECL principams būtų neteisinga. Kaip pažymi O. Lando, bendrosios sąžiningumo principo taisyklės įtvirtinimas 1:201 straipsnyje ir po to jos įgyvendinimas atskirose specialiose taisyklėse yra juridinės technikos būdas, kuriuo kaip tik ir siekiama parodyti didžiulę sąžiningumo principo reikšmę. Šis būdas pasiskolintas iš Nyderlandų ir Vokietijos civilinių kodeksų¹⁸¹.

175 „Article 1.7

(1) Each party must act in accordance with good faith and fair dealing in international trade.

(2) The parties may not exclude or limit this duty.“

Liet.: „1.7 straipsnis.

(1) Sutarties šalys tarptautinėje prekyboje privalo laikytis sąžiningumo ir sąžiningos dalykinės praktikos principų.

(2) Šalys negali apriboti ar atsisakyti šios pareigos.“

176 *Supra* note 129: 20-21.

177 McKendrick, *supra* note 44: 512.

178 Svarbu paaiškinti, kad šis ginčas kilo tik po PECL principų sukūrimo, o ne juos kuriant todėl, kad darbo grupėje, kai buvo svarstomas 1:102 straipsnis, dėl sąžiningumo principo vaidmens nuomonė buvo iš esmės vieninga ir niekas nekėlė prieštaravimų.

179 „Article 1:201 (ex art. 1.106) - Good Faith and Fair Dealing:

(1) Each party must act in accordance with good faith and fair dealing.

(2) The parties may not exclude or limit this duty.“

Liet.: „1:201 straipsnis (buvęs 1.106 straipsnis) – Sąžingumas ir sąžininga dalykinė praktika:

(1) Sutarties šalys privalo laikytis sąžiningumo ir sąžiningos dalykinės praktikos principų.

(2) Šalys negali apriboti ar atsisakyti šios pareigos.“

180 Hugh G. Beale, „General Clauses and specific rules in the Principles of European Contract Law: the good faith clause“, iš *General Clauses and Standards in European Contract Laws - Comparative Law EC Law and Codification*, Stefan Grundmann ir kt. (The Hague : Kluwer Law International, 2005), 205-218.

181 Lando, *supra* note 155: 852.

PECL principų 1:102 straipsnio komentare nurodoma, kad šios nuostatos apimtis yra platesnė negu bet kurios specialios PECL principų taisyklės. Jos tikslas yra užtikrinti gero, sąžiningo ir protingo elgesio standartą komerciniuose santykiuose. Ši nuostata papildo principų taisyklės ir jai gali būti suteikta pirmenybė prieš specialiąsias principų taisyklės tais atvejais, kai specialiųjų taisyklių griežtas taikymas reikštų esmingai neteisingą rezultatą¹⁸². Kaip matome, akivaizdu, kad šis komentaras yra įkvėptas Nyderlandų civilinio kodekso 6:2 straipsnio. Jeigu spręstume *Eagle Limited v. Golden Achievement Limited* bylą remdamiesi PECL principais, sutarties nutraukimas būtų buvęs pripažintas neteisėtu. Toliau minėto PECL straipsnio komentare rašoma: „Net jeigu sutarties neįvykdymas būtų esminis dėl to, kad griežtas sutarties sąlygų laikymasis turi esminę reikšmę, kreditorius neturėtų teisės nutraukti sutarties pagal 8:103 straipsnį dėl nežymaus pažeidimo“¹⁸³. Jeigu toks išaiškinimas pateikiamas dėl esminio sutarties pažeidimo taikymo, neabejotina, kad pagal analogiją toks pat išaiškinimas taikytinas ir esminiam sutarties pažeidimui, kuris yra iš anksto šalių aptartas sutartyje. Panašią situaciją viename iš savo mokslinių straipsnių aptaria ir O. Lando. Jis nurodo, kad, jeigu komercinio lizingo sutartyje yra nustatyta, kad daiktas turi būti pristatytas konkrečiu momentu ir tai laikoma esmine sąlyga, tai šios sąlygos pažeidimas leidžia nutraukti sutartį pagal 8:103 straipsnį. Tačiau ši nuostata turi būti taikoma sistemiškai su 1:201 straipsniu. Jeigu paaiškėja, kad šios esminės sutarties sąlygos pažeidimas yra toks menkavertis (pavyzdžiui, labai mažas vėlavimas pristatyti daiktą), kad nebūtų protinga leisti nukentėjusiai šaliai nutraukti sutartį, įprastai ji neturės teisės tai padaryti¹⁸⁴. Analogiškas sprendimas būtų ir tuo atveju, jeigu byla būtų sprendžiama pagal UNIDROIT principus.

Lyginant su anksčiau minėtais negriežtosios teisės šaltiniais CESL ir DCFR turi dar konkretesnes nuostatas, reguliuojančias sąžiningumo principo taikymą. CESL 2¹⁸⁵ straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad pareigos laikytis sąžiningumo principo pažeidimas gali užkirsti kelią pasinaudoti tam tikra teise ar gynybos priemone. Tokia pati taisyklė įtvirtinta ir DCFR III.–1:103¹⁸⁶ straipsnio 3 dalyje. Kaip matome, abi šios nuostatos, kaip ir Nyderlandų bei

182 Ole Lando ir Hugh G. Beale, *Principles Of European Contract Law. Parts I and II* (The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000), 99–100.

183 *Ibid.*

184 Lando, *supra* note 157: 363.

185 „Article 2 Good faith and fair dealing:

1. Each party has a duty to act in accordance with good faith and fair dealing.
2. Breach of this duty may preclude the party in breach from exercising or relying on a right, remedy or defence which that party would otherwise have, or may make the party liable for any loss thereby caused to the other party.
3. The parties may not exclude the application of this Article or derogate from or vary its effects.“
Liet.: „2 straipsnis. Sąžiningumas ir sąžininga dalykinė praktika:
1. Šalys privalo laikytis sąžiningumo ir sąžiningos dalykinės praktikos.
2. Šių pareigų nesilaikymas gali užkirsti kelią pasinaudoti teisėmis, gynybos būdais, kuriuos šalis turėtų, ar lemtų, kad šalis būtų atsakinga už žalą, padarytą kitai šaliai.“

186 „III.–1:103: Good faith and fair dealing:

- (1) A person has a duty to act in accordance with good faith and fair dealing in performing an obligation, in exercising a right to performance, in pursuing or defending a remedy for non-performance, or in exercising a right to terminate an obligation or contractual relationship.
- (2) The duty may not be excluded or limited by contract or other juridical act.

Vokietijos civiliniuose kodeksuose esančios sąžiningumo nuostatos, užkerta kelią savo teisėmis naudotis nesąžiningai. Šiomis nuostatomis reikia remtis ir vertinant sutarties nutraukimo teisėtumą. Nutraukimas turi būti sąžiningas, apgalvotas, nukentėjusioji šalis turi pasverti sutartį pažeidusios šalies interesus¹⁸⁷. Todėl menkavertis sutarties pažeidimas negalėtų būti vertinamas kaip pateisinantis kraštutinės priemonės, t. y. sutarties nutraukimo, panaudojimą. Galima daryti išvadą, kad *Eagle Limited v. Golden Achievement Limited* bylos sprendimas pagal DCFR ir CISG būtų toks pat, kaip pagal UNIDROIT ir PECL principus.

Apibendrinant, visi negriežtosios teisės šaltiniai suteikia ypatingą vaidmenį sąžiningumo principui. Todėl ne išimtis yra ir sutarties nutraukimo institutas, nepriklausomai nuo to, koks yra sutarties nutraukimo teisinis pagrindas (šalių aptartas sutartyje ar esantis negriežtosios teisės šaltinių taisyklėse). Bendroji taisyklė turėtų būti ta, kad įprastai pirmenybė suteikiama konkrečiai specialiajai taisyklei. Tačiau ją taikant reikia vadovautis sąžiningumo principu. Toliau reikia sverti vertybes: sąžiningumo principo pažeidimo laipsnį prieš sutarčių laisvę, sutarčių privalomumą, teisinį tikrumą. Praktikoje pasitaikys atvejų, kai sąžiningumo principas nusvers minėtas vertybes. Kartais bus ir atvirkščiai. Tai yra klasišinė teisės (negriežtosios teisės šaltiniuose esančių specialiųjų taisyklių) ir teisingumo (kai taisyklių taikymas pagal jų raidę privestų prie neteisingo sprendimo konkrečioje byloje) kolizija.

1.2.2.4. Sąžiningumo principas ir iš anksto sutarties šalių aptartas vienašalis sutarties nutraukimas LR CK ir teismų praktikoje

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje sąžiningumo principas nutraukiant sutartis dažniausiai taikomas tuo atveju, kai sutartyje yra sąlyga, leidžianti vienašališkai nutraukti sutartį. Tokiais atvejais neretai tikrinamas šios sąlygos(ų) atitikimas sąžiningumo principui. Svarbu pastebėti, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas iš anksto sutartyje aptartą sąlygą dėl sutarties nutraukimo laiko sąlyga, nustatančia esminio sutarties pažeidimo atvejus¹⁸⁸. Įprastai negriežtosios teisės šaltiniuose esminiu pažeidimu (angl. *fundamental non-performance*) yra laikomi konkretūs šių šaltinių taisyklių nustatyti atvejai, kurie atitinka esminio pažeidimo kriterijus. Tačiau kuriant civilinį kodeksą, LR CK 6.217 straipsnyje, kurio pavadinimas yra tiesiog „Sutarties nutraukimas“, atsirado 5 dalis, kuri nustato, kad vienašališkai sutartis gali būti nutraukta joje numatytais atvejais. Negriežtosios teisės šalti-

- (3) Breach of the duty does not give rise directly to the remedies for non-performance of an obligation but may preclude the person in breach from exercising or relying on a right, remedy or defence which that person would otherwise have.“

Liet.: III.-1:103: Sąžiningumas ir sąžininga dalykinė praktika:

1. Asmuo, vykdydamas prievolę, turi pareigą veikti laikydamasis sąžiningumo ir sąžiningos dalykinės praktikos, taip pat kai pasinaudoja teise reikalauti vykdyti prievolę, taip pat siekdamas ir naudodamasis gynybos būdu dėl sutarties nevykdymo, ar pasinaudodamas teise nutraukti sutartį.
2. Šios pareigos negali būti apribotos ar panaikintos sutartimi ar kitu juridiniu aktu.
3. Šių pareigų nesilaikymas tiesiogiai neužkerta kelio pasinaudoti gynybos būdu, tačiau gali užkirsti kelią sutartį pažeidusiai šaliai pasinaudoti teise, gynybos būdu, kuriuos ši šalis įprastai turėtų.“

187 Dannemann, *supra* note 48: 648.

188 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-297/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-244/2013.

niuose taisyklės, skirtos esminiam sutarties pažeidimui, yra savarankiškos (žr. UNIDROIT principų 7.3.1 straipsnį, DCFR III.–3:502 straipsnį, PECL principų 8:103 straipsnį, CISG 25 straipsnį, CESL 87 straipsnį), jose nėra tokios nuostatos, kaip LR CK 6.217 straipsnio 5 dalis. UNIDROIT ir PECL principai atskirai neaptaria galimybės nutraukti sutartį joje nustatytais, iš anksto aptartais pagrindais. Galimybė dėl to susitarti kyla iš šiuose principuose įtvirtinto sutarties laisvės principo, kuris leidžia pačioms šalims nustatyti sutarties turinį (UNIDROIT principų 1.1 straipsnis, PECL 1:102 straipsnis). DCFR turi specialiąją taisyklę, kuri įtvirtina teisę vienašališkai nutraukti sutartį iš anksto sutartyje aptartais atvejais¹⁸⁹. Komentare nurodoma, kad ši nuostata įtvirtina šalių autonomiją ir leidžia sutarties šalims susitarti, kokiais atvejais sutartis bus iš anksto nutraukta. Tokiu atveju sutarties nutraukimas gali turėti priežastį (pavyzdžiui, pažeidimas) arba jį gali lemti *tik* noras nutraukti sutartį (pavyzdžiui, sutartyje nustatyta, kad tam tikrais atvejais galima vienašališkai nutraukti sutartį nesant sutarties pažeidimo)¹⁹⁰. Todėl labai svarbu pastebėti, kad LR CK 6.217 straipsnio 5 dalis gali būti suprantama dvejopai: 1) jeigu sutarties sąlyga, kuri nustato teisę konkrečiu atveju vienašališkai nutraukti sutartį, siejama su sutarties pažeidimu, tai galima vadinti atveju, kai egzistuoja *sutarties šalių iš anksto aptartas esminis sutarties pažeidimas*; 2) jeigu sutarties sąlyga nustato teisę nutraukti sutartį be jokios priežasties (be pažeidimo), tiesiog nebeorientuoti sutarties¹⁹¹, tokiu atveju ši sąlyga negali būti laikoma nustatančia esminio sutarties pažeidimo atvejus. Svarbu pastebėti, kad iš anksto sutartyje aptarti esminio sutarties pažeidimo atvejai nėra vertinami pagal LR CK 6.217 straipsnio 2 dalyje nustatytus kriterijus¹⁹². Deja, LR CK 6.217 straipsnio 5 dalyje įtvirtintos taisyklės įkėlimas būtent į šią konkrečią LR CK vietą sukelia nedidelę, prieš tai nurodytą, loginę painiavą. Racionaliau būtų buvę, jeigu kodekso kūrėjai išvis nebūtų pateikę LR CK 6.217 straipsnio 5 dalies, taip išimtinai skiriant šį straipsnį tik esminiam sutarties pažeidimui, arba šioje dalyje įtvirtintą taisyklę išskyrę į atskirą kodekso straipsnį. Dabar Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje normoje esantį atvejį pavadino šalių aptartu esminiu pažeidimu, nes taisyklė įtvirtinta teisės normoje, kuri skirta esminiam pažeidimui.

Toliau tikslinga aptarti atvejus, kai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tikrina sutarties sąlygas, kurios apibrėžia sutarties pažeidimą, sąžiningumo principo aspektu. Šis principas sutarties nutraukimo kontekste labiausiai išplėtotas vienerūšėse bylose (būsto vartojimo kredito) sistemškai aiškinant LR CK 6.188¹⁹³ ir 6.217 straipsnius. Ekonominės krizės lai-

189 „III.–1:109: Variation or termination by notice:

(1) A right, obligation or contractual relationship may be varied or terminated by notice by either party where this is provided for by the terms regulating it.“

Liet.: „III.–1:109: Nutraukimas ar pakeitimas pranešimu:

(1) Teisė, prievolė ar sutartiniai santykiai gali būti pakeisti ar nutraukti pranešimu, kai tai leidžia šalių susitarimas.“

190 von Bar, *supra* note 12: 731.

191 To pavyzdys galėtų būti ilgalaikė pirkimo-pardavimo sutartis, kurios pagrindu pirkėjas kas mėnesį gauna prekes iš pardavėjo. Šioje sutartyje gali būti nustatyta sąlyga, kad pirkėjas gali nutraukti sutartį tuo atveju, jeigu jam nuo sutarties nutraukimo momento nebebus reikalingos pardavėjo prekės. Taigi, pažeidimo nėra, tiesiog sutartyje numatytas atvejis, leidžiantis ją nutraukti.

192 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-345/2013.

193 Svarbu pažymėti, kad LR CK 6.188 straipsnis neteko galios, tačiau Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuluotos teisės aiškinimo taisyklės lieka galioti, nes šios normos turinys iš esmės perkeltas į LR

kotarpriu bankai Lietuvoje pradėjo vienašališkai nutraukinėti sutartis su kredito gavėjais dėl vėlavimo grąžinti kreditą ir mokėti palūkanas. Tokie nutraukimo atvejai buvo iš anksto aptarti sutartyse. Ko gero, pirmoji byla, kurioje iškelta sąžiningumo principo reikšmė tokiose situacijose, buvo nagrinėta 2011 m., kai teismas sprendė dėl tokių nutraukimo sąlygų teisėtumo: „Kreditavimo sutarties Bendrosios dalies 46.1 punkte nustatytas sutarties nutraukimo pagrindas – jei kredito gavėjas sutartyje nustatytais terminais negrąžina bankui bent vienos kredito dalies ir (arba) nemoka palūkanų, delspinigių, baudų bei kitų sutartyje numatytų mokėjimų; 44 punkte nustatyta kredito gavėjo pareiga iki sutarties nutraukimo termino suėjimo sugrąžinti visą paimtą kreditą, sumokėti iki kredito sugrąžinimo dienos apskaičiuotas ir nesumokėtas palūkanas, papildomas palūkanas, delspinigius bei kitus sutartyje numatytus mokėjimus.“¹⁹⁴ Atsižvelgdama į tai, jog kreditavimo sutartis yra ilgalaikė, galutinis kredito grąžinimo terminas yra beveik penkiolika metų, kreditas turi būti grąžinamas nedidelėmis dalimis kas mėnesį, išplėstinė teisėjų kolegija nusprendė, kad kreditavimo sutartyje įtvirtintos sutarties nutraukimą reglamentuojančios sąlygos ta apimtimi, kuria jos suteikia kreditoriui teisę, jei kredito gavėjas sutartyje nustatytais terminais negrąžina bankui bent vienos kredito dalies, nutraukti kreditavimo sutartį ir reikalauti iki sutarties nutraukimo termino suėjimo sugrąžinti visą paimtą kreditą, palūkanas, delspinigius bei kitus sutartyje numatytus mokėjimus, prieštarauja bendriesiems sąžiningumo reikalavimams ir iš esmės pažeidžia šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą vartotojo (kredito gavėjo) nenaudai (LR CK 6.188 straipsnio 1 ir 2 dalys), todėl pripažino nurodytas sutarties sąlygas negaliojančiomis *ab initio* (LR CK 6.188 straipsnio 7 dalis)¹⁹⁵. Lietuvos Aukščiausiasįjį Teismą pasiekė ne viena analogiška byla¹⁹⁶. Šiose bylose teismas išvedė kriterijus, kurie taikyti sprendžiant dėl sutarties nutraukimo sąžiningumo. Vienas iš jų yra sutarties pažeidimo mastas. Tai reiškia, kad teismas, kiekvienu konkrečiu atveju sprenddamas dėl vartojimo sutarties vienašalio nutraukimo pagrįstumo, įvertinęs nagrinėjamos bylos aplinkybes, turi aiškintis, ar sutarties pažeidimas, kurio pagrindu ji nutraukiama, nėra mažareikšmis, vienkartinis¹⁹⁷.

Taip pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra pasitaikęs atvejis, kai vartojimo kredito sutarties nutraukimas pripažįstamas sąžiningu ir teisėtu nepaisant to, kad praleistas tik 30 dienų kredito grąžinimo ir palūkanų mokėjimo terminas. Ši byla ypatinga tuo, kad paskolos suma buvo sąlyginai nedidelė ir paskolos davimo terminas tik penkeri metai, todėl vieno mėnesio įmokų praleidimas sudarė apie 10 proc. paskolos sumos. Atsižvelgdama į šias aplinkybes, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sutarties sąlygą, leidžiančią nutraukti sutartį dėl praleistų mokėjimų už 30 dienų pradelsimą, pripažino teisėta¹⁹⁸.

CK 6.228(4) straipsnį.

194 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-272/2011.

195 *Supra note* 194.

196 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-247/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-508/2013; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-297/2012.

197 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-345/2013.

198 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-114/2014.

Minėta, kad tuo atveju, kai sutartyje yra iš anksto aptarta sąlyga, leidžianti nutraukti sutartį dėl esminio sutarties pažeidimo, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas jos netikrina pagal LR CK 6.217 straipsnio antroje dalyje įtvirtintus kriterijus, nes tokiu atveju šalių laisvė susitarti dėl esminio sutarties pažeidimo turinio taptų fiktyvi, o LR CK 6.217 straipsnio 5 dalis nereikalinga¹⁹⁹. Tačiau šiuo atveju teismas tokią sutarties sąlygą turi teisę tikrinti sąžiningumo principo aspektu, nes sutarčių laisvės principas nėra absoliutus, t. y. galima jo ir sąžiningumo principo konkurencija. Jeigu naudojant vartotojų teisių apsaugos nuostatas, sutarties sąlyga, nustatanti teisę vienašališkai nutraukti sutartį, pripažįstama negaliojančia, tada sutarties pažeidimas gali būti vertinamas pagal LR CK 6.217 straipsnio 2 dalyje įtvirtintus kriterijus²⁰⁰.

Tokia situacija, kai sąžiningumo principas nutraukiant sutartis įgyja prioritetą prieš sutarties laisvę ir privalomumą, yra grindžiama ir *favor contractus* principu. Priešingai negu Anglijos sutarčių teisė, negriežtosios teisės šaltiniai, o kartu ir LR CK, pirmiausia siekia išsaugoti sutartis. Sutarties nutraukimas pagal tarptautinės sutarčių teisės *favor contractus* principą ir jį atspindintį nacionalinį teisinį reglamentavimą yra išimtinis sutarties šalių teisių gynimo būdas, todėl jo taikymui turi būti konstatuotas pakankamas įstatyminis ir faktinis pagrindas. Civilinės apyvartos stabilumas, kaip būtina visuomenės ekonominio gyvenimo, raidos prielaida, yra viešasis interesas. Sutartiniuose teisiniuose santykiuose prioritetą turi būti teikiamas sutarties išsaugojimui, o ne jos nutraukimui²⁰¹.

Iš šių Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimų galima padaryti išvadą, kad sąžiningumas ir siekis išsaugoti sutartį yra svarbiau už menkavertį ir formalų sutarties pažeidimą, kuris aklaui laikantis sutarties laisvės ir privalomumo principo, leistų lengva ranka nutraukinėti sutartis. Tai primena vokiškąją poziciją sutarties nutraukimo klausimu. Manytume, jeigu *Eagle Limited v. Golden Achievement Limited* byla būtų spręsta Lietuvos teismuose, tai net šiai sutarčiai ir nesant vartojimo, sutarties sąlyga, leidžianti nutraukti sutartį dėl pavėluoto įvykdymo, ir pats šios sąlygos pažeidimas, t. y. 10 minučių pavėlavimas sumokėti sutarties kainą, būtų vertinamas sąžiningumo principo aspektu. Pardavėjo įvykdytas sutarties nutraukimas būtų pripažintas nesąžiningu. Nors Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir laikosi pozicijos, kad sutarties šalių iš anksto aptartam esminiam sutarties pažeidimui LR CK 6.217 straipsnyje 2 dalyje nustatyti kriterijai nėra taikomi, tačiau šiuo atveju būtų galima panaudoti vieną iš teisės aiškinimo taisyklių, kuri teismo naudojama minėtos normos kontekste. Teismas yra suformulavęs pažadėto ir faktinio sutarties įvykdymo testą: „Kuo didesnis atotrūkis tarp šių įvykdymų, tuo didesnė esminio sutarties pažeidimo tikimybė. Atotrūkis bus maksimalus visiško neįvykdymo atveju.“²⁰² Šį testą pagal analogiją būtų galima pritaikyti tiek *Eagle Limited v. Golden Achievement Limited* bylos atveju, tiek vertinant ir šalių iš anksto aptartą sutarties esminį pažeidimą apskritai. Atsakymas šioje byloje būtų akivaizdus, t. y. kad pažadėtasis ir faktinis sutarties įvykdymas iš esmės nesiskiria, todėl negalima konstatuoti sutarties pažeidimo.

199 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-297/2012.

200 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-288/2013.

201 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugpjūčio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-443/2013.

202 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-297/2012.

Apibendrinant, aiškiai matoma tendencija, kad kuo mažesnė sutarties privalomumo principo reikšmė, tuo labiau išvystyta ir liberalizuota galimybė nutraukti sutartis. Taikant sutarties nutraukimo taisyklės turi būti rastas tinkamas balansas tarp sutarties privalomumo ir sąžiningumo principų. Tik tada bus galima užtikrinti, kad nebūtų nueita į kraštutinumus vienos iš sutarties šalių naudai. Pernelyg griežtas sutarties privalomumo principo laikymasis gali lemti, kad nukentėjusi nuo pažeidimo šalis negalės efektyviai save pati apginti be teismo pagalbos. O kreipimasis į teismą pats savaime reiškia, kad gynyba nebus efektyvi, nes teisminis procesas įprastai sukelia dideles laiko ir finansines sąnaudas. Kita vertus, pernelyg laisvas sutarties nutraukimo taisyklių taikymas, neatsižvelgiant į sutarties pažeidimo nukentėjusią šalį ir sutarties nutraukimo skolininkui padarinius, gali lemti rezultata, kai sutarties nutraukimas neatitiks sąžiningumo principo reikalavimų.

1.3. Prievolės įvykdymas natūra, žala ir efektyvus sutarties pažeidimas

Sutarties privalomumo principo svarba lemia, kad reikalavimas įvykdyti prievolę natūra kontinentinėje teisėje turi viršenybę prieš kitus saviginos būdus²⁰³. Teisės doktrinoje pabrėžiama, kad negriežtosios teisės šaltiniuose reikalavimas įvykdyti prievolę natūra yra nukentėjusios šalies pirminė teisė, o teismui, gavus tokį reikalavimą, lieka mažai diskrecijos²⁰⁴. LR CK 6.213 straipsnio 2 dalis perimta iš UNDROIT principų 7.2.2 straipsnio. Vadovaujantis šiais straipsniais galimos penkios išimtys, kai nukentėjusioji sutarties šalis negali reikalauti prievolės įvykdymo natūra: 1) sutartinę prievolę įvykdyti natūra neįmanoma teisiškai arba faktiškai; 2) sutartinės prievolės įvykdymas natūra labai komplikuočių skolininko padėtį arba brangiai kainuotų; 3) turinti teisę gauti įvykdymą sutarties šalis gali protingai gauti įvykdymą iš kito šaltinio; 4) turinti teisę gauti įvykdymą sutarties šalis nereikalauja įvykdyti prievolės per protingą terminą po to, kai ji sužinojo ar turėjo sužinoti apie sutarties nevykdymą; 5) neįvykdyta prievolė yra išimtinai asmeninio pobūdžio.

Bendroji taisyklė yra ta, kad reikalavimas įvykdyti sutartį natūra visiškai nedera su sutarties nutraukimu, nes nutraukus sutartį pasibaigia sutartimi sulgytos pagrindinės prievolės. Paradoksalu, tačiau vienas iš atvejų, kai sutarties įvykdymas natūra negalimas, iš esmės užtikrina, kad sutartis būtų įvykdyta natūra. LR CK 6.213 straipsnio 2 dalies 3 punktas užkerta kelią reikalauti sutarties įvykdymo natūra, jeigu nukentėjusioji šalis gali gauti įvykdymą iš trečiojo asmens. Ši taisyklė skirta tam, kad nukentėjusioji nuo sutarties pažeidimo šalis negaištų laiko bandydama išsireikalauti iš sutartį pažeidusios šalies jos vykdymo ir rinkos sąlygomis bandytų sudaryti pakeičiančiąją sutartį²⁰⁵. Tam, kad būtų galima pasinaudoti šia teise, reikia nutraukti pirmąją sutartį ir sudaryti pakeičiančiąją. Kyla klausimas, kokių pagrindų turi būti nutraukta pradinė sutartis. Šio darbo autorius mano, kad tai turėtų būti vienas iš LR CK arba sutartyje nustatytų nutraukimo pagrindų. Pavyzdžiui, tokia sutartis galėtų būti nutraukta po suteikto papildomo termino įvykdyti sutartį LR CK 6.209 straipsnio 3 dalies pagrindu arba dėl esminio pažeidimo LR CK 6.217 straipsnio 2

203 Joseph M. Perillo, „Unidroit principles of International commercial contracts: The black letter text and a review“, *Fordham Law Review* 63, 2 (1994): 304.

204 Vogenauer, *supra* note 45: 889.

205 *Supra* note 129: 245.

dalis pagrindu. Atitinkamai, jeigu neesminio sutarties pažeidimo atveju būtų suteiktas papildomas protingas terminas sutartį įvykdyti, o skolininkas to nepadarę, tai nukentėjusioji šalis galėtų nutraukti pirminę sutartį ir sudaryti pakeičiančiąją, kad kuo greičiau gautų įvykdymą.

Analogiška situacija yra esminio sutarties pažeidimo atveju. Nukentėjusieji šaliai reiktų būti įsitikinusi, kad reikalavimas įvykdyti prievolę natūra ir laukimas, kol tai padarys pradinis skolininkas lems, kad nukentėjusioji šalis negaus to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį. Tačiau iš pradinės sutarties tikėtasi gauti naudą šalis galėtų gauti, jeigu sudarytų pakeičiančiąją sutartį. Tokia situacija yra pasitaikiusi ir LAT praktikoje, kai viena įmonė įsipareigojo Lietuvos kariuomenei parduoti 15 000 vienetų ekipuotės komplektų. Ši sutartis nebuvo įvykdyta dėl 5605 vienetų, o dalis pateiktų komplektų neatitiko kokybės reikalavimų. Todėl dėl neįvykdytos sutarties dalies kariuomenė skubos tvarka sudarė sutartis su kitu kontrahentu. Kasacinis teismas konstatavo, kad dėl sisteminių sutarties pažeidimų nukentėjusioji šalis pagrįstai nutraukė sutartį dėl esminio sutarties pažeidimo ir sudarė pakeičiančiąją sutartį²⁰⁶.

Įprastai, jeigu sutarties pažeidimas nėra esminis, be (arba kartu su, jeigu reikalavimo natūra nepakanka) reikalavimo įvykdyti prievolę natūra, galima reikalauti žalos atlyginimo. Leidžiant kartu pareikalauti ir žalos atlyginimo siekiama užtikrinti, kad sutartys nebūtų nutraukiamos lengvabūdiškai. Dažniausiai vykdymo trūkumų pašalinimas, pavyzdžiui, pateiktas pavėluotas įvykdymas, kokybės pažeidimo pašalinimas ir pan., kartu su žalos atlyginimu leidžia išvengti sutarties nutraukimo. Neatsitiktinai ir Anglijos sutarčių teisė nuėjo tuo keliu, kad sutartį leidžiama nutraukti tik tuo atveju, kai žalos atlyginimas nėra pakankama gynybos priemonė²⁰⁷. Tuo atveju, kai reikalaujama ne tik prievolės įvykdymo natūra, bet ir žalos atlyginimo, žala apima lūkesčio interesą. Reikalavimas atlyginti žalą santykyje su prievolės įvykdymu natūra gali pasireikšti ir pasitelkiant kainos sumažinimą kaip savignyos priemonę. Pavyzdžiui, jeigu suteikta paslauga yra nekokybiška tik iš dalies, bet nukentėjusiai šaliai pakanka tokio įvykdymo, ji dėl netinkamai įvykdytos sutarties dalies turi teisę proporcingai sumažinti įvykdymo kainą. Tokiu atveju nebelieka poreikio nutraukti sutartį.

Pažymėtina, kad LR CK 6.209 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas papildomas terminas sutarčiai įvykdyti visų pirma turi tikslą užtikrinti prievolės įvykdymą natūra. Suteikiant paskutinę galimybę įvykdyti sutartį yra siekiama, kad sutartiniai santykiai būtų išsaugoti. Ir tik nepavykus per protingą terminą to padaryti, galimas sutarties nutraukimas. Minėta, ši idėja perimta iš vokiečių socialiai orientuotos sutarčių teisės, kurioje prioritetas taip pat teikiamas sutartinių santykių išsaugojimui ir įsipareigojimų vykdymui.

Viena iš įdomesnių sutarčių teisės naujovių, per kurią pasireiškia sutarties nutraukimo ir prievolės įvykdymo natūra bei sutarties privalomumo principo santykis yra vadinamoji efektyvaus sutarties pažeidimo doktrina (angl. *efficient breach*). Teisės ir ekonomikos teorijoje efektyviu sutarties pažeidimu laikomas sąmoningas (tyčinis) sutarties pažeidimas, kai sąmoningai sutartį pažeidusi šalis po to savanoriškai atlygina pažeidimo sukeltą žalą. Sutartis pažeidžiama todėl, kad manoma, jog sutarties vykdymas sukels didesnę žalą negu

206 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-230/2013.

207 Peel, *supra* note 29: 972.

sutarties nevykdymas. Taigi, šios doktrinos idėja yra ta, kad viena iš sutarties šalių gali nuspręsti bet kada nutraukti sutartį ir taip ją pažeisti. Nuo sutarties nutraukimo nukentėjusioji šalis tokioje situacijoje turėtų teisę gauti žalos atlyginimą, bet negalėtų reikalauti prievolės įvykdymo natūra²⁰⁸. R. Posner pateikia tokį šią situaciją apibūdinantį pavyzdį:

Iliustracija. A sudaro sutartį su B, pagal kurią B už suteiktas prekes įsipareigoja sumokėti A 100 000 dolerių. Staiga atsiranda naujas pirkėjas C, kuris nori skubiai A ir B sutarties objektu esančias prekes nusipirkti už 110 000 dolerių. Jeigu A, neperdavęs prekių, nutrauktų sutartį, B patirtų 5 000 dolerių nuostolių, nes tuo metu rinkoje prekių vertė pakilo iki 105 000 dolerių²⁰⁹.

Teoriškai toks pasiūlymas būtų naudingas tiek A, tiek B, tiek C, nes B patirtą praradimą atlygintų A, kuris gautų pelną didesnį, negu B nuostoliai, o C gautų prekes, kurių jam skubiai reikėjo. Todėl teisė nutraukti sutartį yra grindžiama ekonominiu sutarties nutraukimo efektyvumu. Anot H. Kötz, ekonomistas galėtų paklausti: kodėl sutarties šalis turėtų vykdyti sutartį (pavyzdžiui, šalinti netinkamo įvykdymo trūkumus), jeigu to kaina būtų didesnė, negu tiesiog atlyginti nukentėjusios šalies patirtą žalą? Ar nebūtų efektyviau, jeigu sutartį pažeidusi šalis turėtų teisę atlyginti nuostolius, bet nebūtų įpareigota įvykdyti sutartį natūra?²¹⁰ Analizuojant grynai teorinius pavyzdžius, galimybė nutraukti sutartis tokiais atvejais gali iš tiesų atrodyti efektyvi ir patraukli. Tačiau šio darbo autorius mano, kad ši idėja funkcionali tik teoriškai. Analizuojant R. Posner pavyzdį, jame parinkti tokie skaičiai ir daroma prielaida, kad sutartį nutraukiančios šalies pelnas iš sąmoningo sutarties pažeidimo ir nutraukimo bus didesnis už nukentėjusios šalies patirtą žalą. Praktikoje *efektyviai* nutraukus sutartį dažnai nebus aišku, kokius nuostolius patirs nukentėjusioji šalis. Pavyzdžiui, ji sudarys pakeičiančiąją sutartį, kurios kaina viršys iš A ir C sudarytos sutarties gaunamą pelną. Tokiu atveju A nutraukimas jam pačiam bus tik nuostolingas. Dar blogiau būtų tose situacijose, kai sutarties objektu yra unikalūs daiktas, o tai reikštų, kad jo pakaitalo rinkoje negali būti. Kaip tada apskaičiuotume nukentėjusiosios šalies patirtą žalą? Moraliniai ir etiniai argumentai taip pat neleidžia taikyti šios doktrinos, nes būtų paneigiama ne viena kartinė sutarčių teisės vertybė: sutarties privalomumas, prievolės vykdymas natūra ir galiausiai sutarties nutraukimas taptų ne kraštutiniu, o eiliniu savignyos būdu. Net ir iš ekonominės pusės žiūrint, tokia galimybė neprisidėtų prie civilinės apyvartos stabilumo, kliudytų planuoti verslą ir pan. Todėl grynuoju pavidalu ši doktrina neveikia jokioje jurisdikcijoje, o teisės moksle neretai prieinama prie išvados, kad jos taikymas praktikoje neįmanomas²¹¹.

Apibendrinant, reikalavimas įvykdyti prievolę natūra ir teisė nutraukti sutartį yra tarpusavyje nesuderinami savignyos būdai. Reikalavimas įvykdyti prievolę natūra kartu su reikalavimu atlyginti nuostolius dėl netinkamo sutarties įvykdymo yra pirminis gynybos

208 Smits, *supra* note 1: 246.

209 Richard A. Posner, *Economic Analysis of Law. Ninth edition* (New York: Wolters Kluwer Law & Business, 2014), 303.

210 Kötz, *supra* note 50: 212.

211 Jeffrey L. Harrison, „A Nihilistic View Of The Efficient Breach“, *Michigan State Law Review*, 1 (2013): 208-209; Gregory Klass, „Efficient Breach“, iš *The Philosophical Foundations of Contract Law*, Gregory Klass ir kt. (Oxford: Oxford University Press, 2014), 362-387.

būdas. Sutarties nutraukimas pateisinamas tik tada, kai nuostolių atlyginimas nėra pakankama gynybos priemonė, o reikalavimas įvykdyti prievolę natūra sąlygotų, kad nukentėjusioji šalis negautų to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį.

1.4. Sutarties nutraukimo santykis su sutarties pakeitimu

Sutarties pakeitimo ir vienašalio nutraukimo sąveika yra aktuali tik tuo atveju, kai sutartis keičiama ne šalių susitarimu, o yra įstatyminis pagrindas teismui įsiterpti į sutartinius santykius. LR CK įtvirtinti du atvejai, kurie nustato galimybes reikalauti teismo tvarka pakeisti arba nutraukti sutartį: 1) LR CK 6.186 straipsnio 3 dalis; 2) sutarties vykdymas pasikeitus aplinkybėms (LR CK 6.204 straipsnio 3 dalies 1-2 punktai).

1.4.1. Sutarties pakeitimas ar nutraukimas LR CK 6.186 straipsnio pagrindu

Analizuojant sutarties pakeitimo santykį su sutarties nutraukimu vertėtų atskirai aptarti LR CK 6.186 straipsnio 3 dalį. Neabejotina, kad LR CK 6.186 straipsnio 1 ir 2 dalys yra sąžiningumo principo išraiškos forma. Jų tikslas yra apginti neapdairų kontrahentą, kuris buvo suklaidintas standartinėse sutarties sąlygose paslėptų siurprizų. Taip pat neabejotina, kad šio straipsnio 1 ir 2 dalys perkeltos iš UNIDROIT principų²¹². Šio straipsnio trečioji dalis nėra įtvirtinta nei UNIDROIT principuose, nei kituose negriežtosios teisės šaltiniuose. Todėl galima daryti prielaidą, kad ji yra kodekso kūrėjų autorinis darbas.

LR CK 6.186 straipsnio 1 dalis išakmiai nurodo, kad siurprizinės sąlygos **negalioja**. Tai reiškia, kad konstatavus, jog sąlyga yra siurprizinė, reikia laikyti, kad jos tiesiog nėra sutartyje, t. y. tokie yra sąlygos negaliojimo padariniai. Natūraliai kyla klausimas, jeigu sąlygos netikėtumas pašalina ją iš sutarties, kam reikalinga šio straipsnio trečioji dalis, kuri leidžia nutraukti ar reikalauti pakeisti prisijungimo būdu pagal standartines sąlygas sudarytą sutartį? Jeigu sąlyga nebeegzistuoja, tai kam kažką sutartyje keisti, ar tuo labiau nutraukti sutartį. Kita vertus, šioje normoje nėra kalbama apie siurprizines sąlygas, o minimos tik standartinės. Tačiau ši taisyklė yra LR CK straipsnio, skirto siurprizinėms sąlygoms, sudedamoji dalis. Toks sisteminės logikos trūkumas leidžia prieiti du galimus atsakymus, kada turėtų būti taikoma ši norma:

1) kai sutartis sudaryta **prisijungimo būdu pagal standartines sąlygas**, jeigu jos, nors ir neprieštarauja įstatymams, tačiau atima iš šalies paprastai tokios rūšies sutarčių suteikiamas teisės ar galimybės, panaikina ar apriboja sutarties standartines sąlygas parengusios šalies civilinę atsakomybę arba nustato sutarties šalių lygybės bei jų interesų pusiausvyros

212 „ARTICLE 2.1.20 (SURPRISING TERMS):

- (1) No term contained in standard terms which is of such a character that the other party could not reasonably have expected it, is effective unless it has been expressly accepted by that party.
- (2) In determining whether a term is of such a character regard shall be had to its content, language and presentation.“

Liet.: „2.1.20 straipsnis. Netikėtos sąlygos.

- (1) Negalioja standartinės sutarties sąlygos, kurių viena šalis negalėjo protingai tikėtis būsiant sutartyje, nebent ta šalis su jomis aiškiai sutiko.
- (2) Nustatant, ar sąlyga yra netikėta, reikia atsižvelgti į jos turinį, formuluotę ir išraiškos formą.“

principus pažeidžiančias sąlygas, **arba** prieštarauja protingumo, sąžiningumo ar teisingumo kriterijams;

2) kai sutartis sudaryta prisijungimo būdu pagal standartines sąlygas **ir standartinėse sąlygose egzistuoja siurprizas**, nors jos ir neprieštarauja įstatymams, tačiau atima iš šalies paprastai tokios rūšies sutarčių suteikiamas teisės ar galimybės, panaikina ar apriboja sutarties standartines sąlygas parengusios šalies civilinę atsakomybę arba nustato sutarties šalių lygybės bei jų interesų pusiausvyros principus pažeidžiančias sąlygas, **arba** prieštarauja protingumo, sąžiningumo ar teisingumo kriterijams.

Antrasis atvejis nėra įmanomas dėl anksčiau įvardintos priežasties, kad siurprizinės sąlygos negalioja, todėl nėra ko keisti, taip pat nėra prasmės nutraukti sutartį. Reiškia, lieka pirmasis variantas. Pati normos konstrukcija ypatingai lanksti, t. y. ji leidžia reikalauti teismo nutraukti ar pakeisti sutartį laikantis šių sąlygų: 1) sutartis sudaryta prisijungimo būdu pagal standartines sąlygas; 2) (a) sutarties sąlygos atima iš šalies paprastai tokios rūšies sutarčių suteikiamas teisės ar galimybės, (b) panaikina ar apriboja sutarties standartines sąlygas parengusios šalies civilinę atsakomybę (c) arba nustato sutarties šalių lygybės bei jų interesų pusiausvyros principus pažeidžiančias sąlygas, (d) arba prieštarauja protingumo, sąžiningumo ar teisingumo kriterijams. Tai reiškia, kad užtenka standartinių sąlygų buvimo ir pagal alternatyviusius kriterijus bet kokio nukrypimo nuo sąžiningumo principo saugomų vertybių. Tokiu atveju leidžiama teismo intervencija į sutartinius santykius.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje ši nuostata nėra karto nebuvo taikyta ir aiškinta. Vienoje iš bylų Lietuvos apeliacinis teismas sprenddamas dėl draudimo sutarties sąlygos, kuri nustatė, kad nedraudžiamuoju įvykiu laikomas automobilio palikimas be priežiūros, nurodė, kad tokia sąlyga, iš esmės paneigė ieškovo galimybę gauti draudimo išmoką, todėl tokia draudimo sutarties nuostata bei jos taikymas atsakovo sprendime nurodytu būdu neatitinka draudimo esmės ir tikslo (LR CK 6.186 straipsnio 3 dalis, 6.193 straipsnis, 6.987 straipsnis)²¹³. Kitoje byloje Lietuvos apeliacinis teismas, nagrinėdamas laidavimo sutarties negaliojimo klausimus, sprendė šios nuostatos taikymo klausimą ir nurodė, kad: „apeliantas nepagrįstai remiasi CK 6.186 straipsnio nuostatomis, kadangi nagrinėjamu atveju nėra pagrindo pripažinti, jog 2009-05-21 laidavimo sutarties 6.10 punkte įtvirtinta sąlyga (nustatanti neterminuotą laidavimą iki pagrindinės prievolės pabaigos - autoriaus pastaba) yra standartinė, apeliantui netikėta (siurprizinė) ar atitinka CK 6.186 straipsnio 3 dalyje numatytus požymius, sudarančius prielaidas apeliantui nutraukti sutartį ar ją pakeisti“²¹⁴. Iš tokios motyvacijos būtų galima daryti išvadą, kad jeigu būtų įrodyta, jog sąlyga yra standartinė ir dar siurprizinė, tai teismas būtų turėjęs pagrindą nutraukti šią sutartį ar ją pakeisti. Taigi, teismas šios taisyklės taikymui reikalauja ir siurprizo, nors tai nėra logiška, nes siurprizas padarytų pačią sutarties sąlygą negaliojančia.

LR CK 6.186 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta taisyklė, nors ir panaši į Nyderlandų civiliniame kodekse 6:2 straipsnyje įtvirtintą sąžiningumo taisyklę, vis dėlto nėra analogiška, nes Nyderlandų kodeksas leidžia nesilaikyti sutarties sąlygų ar netaikyti tam tikro sutarčių teisės instituto, jeigu tai prieštarautų sąžiningumo principui, o LR CK 6.186 straipsnio 3 dalis leidžia teismui keisti arba nutraukti sutartį. Todėl savo siekiamu tikslu ir galimais teisiniais padariniais

213 Lietuvos Apeliacinio Teismo 2013 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-275/2013.

214 Lietuvos Apeliacinio Teismo 2014 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-366/2014.

bei teismo intervencijos į sutartinius santykius laipsniu ši taisyklė vis dėl to labiau panaši į LR CK 6.228 straipsnyje įtvirtintą esminės nelygybės institutą. Ypač, kai LR CK 6.228 straipsnio 3 dalis suteikia teismui teisę pakeisti sutartį ar atskiras jos sąlygas šalies, gavusios pranešimą apie sutarties atsisakymą, prašymu, jeigu ši šalis po pranešimo gavimo nedelsdama apie savo prašymą teismui pranešė kitai šaliai ir pastaroji sutarties dar neatsisakė. Kaip rašoma UNIDROIT principuose, ši taisyklė suteikia teismui teisę adaptuoti kontraktą iki protingų ir sąžiningų komercinių sąlygų²¹⁵. Atrodo, analogiško tikslo siekiama ir 6.186 straipsnio 3 dalies pagrindu, t. y. subalansuoti sutartines prievoles. Tačiau nors ir siekiamas analogiškas tikslas, LR CK 6.186 straipsnio 3 dalis nuo esminės nelygybės instituto skiriasi tuo, kad suteikia žymiai platesnę diskreciją, nes siekiant ją pritaikyti užtenka, kad būtų nustatyta: a) sutarties šalių lygybės bei jų interesų pusiausvyros principus pažeidžiančios sąlygos; ir (arba) b) prieštaravimas protingumo, sąžiningumo ar teisingumo kriterijams. LR CK 6.228 straipsnio taikymo galimybė praktikoje žymiai sudėtingesnė, nes turi subjektyvųjį aspektą, t. y. būtina įrodyti, kad kita stipresnė šalis pasinaudojo kitos šalies silpnumu.

Kitas svarbus skirtumas yra tas, kad esminės nelygybės atveju sutartis yra ne nutraukiama, o jos atsisakoma. Teisinėje literatūroje pažymima, kad **atsisakymas** ir nutraukimas sukelia visiškai skirtingus padarinius, nes sutarties nutraukimas veikia perspektyviai, o atsisakymas iš esmės yra lygus sutarties negaliojimui ir veikia retrospektyviai²¹⁶. Labai svarbu pažymėti, kad tai nėra tapačios sąvokos, nors atskiras sutarčių rūšis reglamentuojančiose taisyklėse yra ne viena taisyklė, skirta sutarties nutraukimui, kuri pavadinta *sutarties atsisakymu*²¹⁷. Tai yra lingvistinis kodekso trūkumas, kurį vertėtų ištaisyti. LR CK 6.186 straipsnio 3 dalis leidžia sutartį nutraukti, t. y. šis veiksmas turėtų perspektyvų efektą. Tokie teisiniai padariniai kelia abejonių, nes šios normos taikymo atveju, jeigu sutartis yra tęstinio pobūdžio ir jau buvo vykdoma dalimis egzistuojant prievolių disbalansui, tai iš disbalanso naudą gavusi sutarties šalis galėtų visą ją pasilikti. Taip susidarytų paradoksali situacija, kai nukentėjusiai šaliai lengviau įrodyti LR CK 6.186 straipsnio 3 dalyje esančias aplinkybes, tačiau sutarties pakeitimas ar nutraukimas negrąžintų šios šalies į pradinę padėtį. Esminės šalių nelygybės atveju būtent ir yra siekiama šalį grąžinti į iki sutarties sudarymo buvusią padėtį. Galimybė nutraukti, o ne atsisakyti nuo sutarties, riboja šios normos galimą efektyvumą.

Apskritai kyla klausimas, ar LR CK 6.186 straipsnio 3 yra reikalinga, kai yra LR CK 6.228 straipsnis. Galimybė teismui nutraukti arba pakeisti sutartį, kai tam užtenka vien protingumo, sąžiningumo ir teisingumo siekio yra pavojinga ir liberaliai naudojantis šia galimybe galima padaryti žalos sutarties privalomumo principui. Nors iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad ši nuostata užtikrina labai aukštą sąžiningumo standartą, ji nėra perkelta iš

215 *Supra note* 129: 111.

216 Chochrin, *supra note* 16: 1167.

217 Pavyzdžiui, LR CK 6.334 straipsnio 1 dalies 4 punktas: „grąžinti sumokėtą kainą ir atsisakyti sutarties, kai netinkamos kokybės daikto pardavimas yra esminis sutarties pažeidimas.“, 6.345 straipsnio 1 dalis. Pirkėjo pareigos sumokėti kainą neįvykdymo teisinės pasekmės. „Jeigu kilnojamieji daiktai jau perduoti pirkėjui, o jis kainos nesumokėjo, pardavėjas turi teisę atsisakyti sutarties raštu apie tai pranešdamas pirkėjui ir išreikalauti daiktus iš pirkėjo.“ 6.390 straipsnis. Sutarties pakeitimas ir nutraukimas: „2. Jeigu abonentas yra juridinis asmuo, tai energijos tiekimo įmonė turi teisę vienašališkai atsisakyti sutarties šio kodekso 6.217 straipsnyje numatytais pagrindais, jeigu sutartis nenumato ko kita.“

UNIDROIT principų ir neturi jokio sisteminio-loginio ryšio su LR CK 6.186 straipsnio 1 ir 2 dalimis. Nenuostabu, kad jos pagrindu nėra nė vienos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ar Lietuvos Apeliacinio teismo nutarties, kurioje teismas šios taisyklės pagrindu būtų nutraukęs sutartį. Rekomenduotina šią normą pašalinti iš LR CK, nes jos funkcijas atlieka racionalesnis ir labiau apibrėžtas esminės nelygybės institutas.

1.4.2. Sutarties pakeitimo ir nutraukimo dėl iš esmės pasikeitusių aplinkybių santykis

Pilotinėje byloje aiškindamas LR CK 6.204 ir LR CK 6.217 straipsnių santykį Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad: „Sutarties nutraukimas, nenustačius, ar pasikeitusiomis aplinkybėmis nebuvo galima jos išsaugoti, pažeidžia *favor contractus* principą.“²¹⁸ Ši idėja nėra naujiena šiuolaikinėje sutarčių teisėje. Toks sutarties nutraukimo ir sutarties pakeitimo priemonių santykis įtvirtintas ne tik negriežtosios teisės šaltiniuose, bet ir pavyzdžiui Vokietijos civiliniame kodekse²¹⁹. Nors, kaip pažymi P. Zapolskis, yra jurisdikcijų, kurios teikia prioritetą sutarties nutraukimui, pavyzdžiui, Rusija, Italija²²⁰. *Favor contractus* principas išplaukia iš sutarties privalomumo. Anot M. Bonell, šiuo principu siekiama pašalinti problemas, kurios atsirado sutarties sudarymo ar vykdymo metu, taip išsaugant sutartinius santykius vietoje to, kad sutartiniai santykiai būtų pabaigti ir būtų ieškoma alternatyvos rinkoje²²¹.

Gali kilti praktinis klausimas, ar iš tiesų esant esminei nelygybei prioritetą bus teikiamas sutarties išsaugojimui? Išsaugojimas gali būti įvykdytas tik tada, jeigu sutartis yra tinkamai teismo subalansuojama. Tačiau praktikoje subalansuoti sutartį yra žymiai sunkiau negu ją nutraukti, nes sutarties subalansavimas gali tapti nenaudingas vienai iš sutarties šalių. Paimkime paprastą teorinį pavyzdį:

Ilustracija. Naftos gavėja įmonė A tiekia naftą įmonei B už 4 eurų kainą už barelį. Staiga, dėl OPEC kartelio apribotos naftos gavybos, pastarosios kaina rinkoje pašoka 3 kartus. Įmonė A kreipiasi į teismą, prašydama pakeisti sutartį, sutarties kainą priartinant prie rinkos kainos.

Nežiūrint į tai, ar yra visos LR CK 6.204 straipsnio sąlygos, kyla klausimas, kiek teismas galėtų bandyti balansuoti tokią sutartį? Derinant ją prie rinkos kainos galima priėti prie rezultato, kad įmonė B nebus pajėgi mokėti naujos rinkos kainos, todėl toks subalansavimas negalėtų būti įmanomas. Dėl to, įprastai tokioje situacijoje nutraukimas yra priimtinesnė priemonė. Kitas pavyzdys iš LAT praktikos, kai Šiaulių bankas, perėmęs bankrutavusio Ūkio banko vadinamąją „gerąją dalį“, siekė LR CK 6.204 straipsnio pagrindu pasikeisti iki rinkos sąlygų sutartis su perimtais indėlininkais, t. y. sutrumpinant sutarčių terminus iki 5 metų (terminai originaliose sutartyse buvo iki 45 metų), o palūkanas sumažinant iki 3

218 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-206/2012.

219 Philip Ridder ir Marc-Philippe Weller, „Unforeseen Circumstances, Hardship, Impossibility and Force Majeure under German Contract Law“, *European Review of Private Law*, 22 (2014): 391.

220 Paulius Zapolskis, „Aplinkybių pasikeitimo įtaka sutarties vykdymui“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012), 175.

221 Michael J. Bonell, „The UNIDROIT principles of international commercial contracts: Why? What? How?“, *Tulane Law review* 69, 5(1995): 1137.

procentų (palūkanos originaliose sutartyse svyravo apie 10 procentų)²²². Jeigu teismai būtų patenkinę Šiaulių banko ieškinį, toks sutarčių pakeitimas galėtų kelti abejonių, ar indėlininkams išvis naudingos tokios sutartys ir ar nebūtų geriau jas nutraukti. Komerciniuose santykiuose gali pasitaikyti įvairių situacijų, kai šalis siejantys sutartiniai santykiai yra labai specifiški, todėl teismui gali tiesiog elementariai pritrūkti specialių žinių, norint adekvačiai subalansuoti sutartį. Todėl sutiktina su P. Zapolskio nuomone, kad tam tikrais atvejais tinkamiausia pasikeitusių aplinkybių pasekmė yra sutarties nutraukimas²²³.

PECL principuose taip pat pažymima, kad galimos tokios pasikeitusių aplinkybių situacijos, kai sutarties pakeisti neįmanoma jos neperrašant iš esmės ir taip sukuriant, galima sakyti, naują sutartį²²⁴. Tai galima iliustruoti tokiu pavyzdžiu:

Iliustracija. Miesto savivaldybės taryba sudarė elektros tiekimo sutartį, pagal kurią privati bendrovė įsipareigojo tiekti elektrą sutartyje nustatytu tarifu. Dėl staiga labai stipriai pabrangusios anglies kainų, privati bendrovė labai stipriai pakelia elektros kainas.

PECL autoriai nurodo, kad teismas negalėtų šioje situacijoje keisti sutarties savivaldybės reikalavimu taip, kad nustatytų, jog vietoje labai pabrangusios anglies bendrovė pradėtų naudoti naftą. Todėl tokioje situacijoje galima išeitis yra sutarties nutraukimas²²⁵.

Svarbu akcentuoti, kad įprastai sutarties pakeitimas turi prioritetą prieš nutraukimą būtent tuo atveju, kai dėl iš esmės pasikeitusių aplinkybių prašoma nutraukti arba pakeisti sutartį, o ne tuo atveju, kai viena iš sutarties šalių siekia nutraukti sutartį dėl esminio sutarties pažeidimo (LR CK 6.217 straipsnis). Gali pasitaikyti situacijų, kai sutarties nutraukimas dėl esminio pažeidimo konkuruoja su galimybe pakeisti sutartį dėl iš esmės pasikeitusių aplinkybių. Taip ne kartą atsitiko vadinamosiose ekonominės krizės bylose, kai asmenys dėl pastarosios tapo finansiškai nepajėgūs vykdyti savo sutartinius įsipareigojimus. Šiose bylose, kreditoriams siekiant nutraukti sutartis dėl esminio pažeidimo, skolininkai reikšdavo priešiškius, prašydami pakeisti sutartis LR CK 6.204 straipsnio pagrindu²²⁶. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinė kolegija pateikė teisės aiškinimą, kuriuo remiantis sprendžiama esminio pažeidimo ir iš esmės pasikeitusių aplinkybių konkurencija, nurodant, kad kai yra pareikšti šie abu reikalavimai, visų pirma reikia patikrinti, ar nėra sutarties pakeitimo sąlygų, o ne tikrinti, ar galima nutraukti sutartį dėl esminio sutarties pažeidimo²²⁷. P. Zapolskis

222 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-145-421/2018.

223 Zapolskis, *supra* note 220: 178.

224 Lando, *supra* note 182: 327.

225 *Ibid.*

226 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-306/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-206/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-18/2011.

227 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-306/2012: „sutarties keitimo ar sutarties nutraukimo konkurencija turi būti sprendžiama sutarties keitimo naudai, siekiant sutartį išsaugoti (*favor contractus*) ir leidžiant sutartį peržiūrėti, kaip sutarties privalomumo ir vykdytinumo principų išimtis, nebent ir pakeitus sutartį jos vykdymas sutarties šaliai būtų per sunkus, o kreditorius nebeturėtų intereso įvykdyti sutartį ir siekti jos rezultato. Taigi išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, kad sutarties šalis, ginčydama sutarties vienašališko nutraukimo teisėtumą, gali kartu reikšti reikalavimą patikrinti, ar nebuvo teisės normose nustatytų sąlygų sutartį keisti tuo pagrindu, kad pasikeitė sutarties vykdymo aplinkybės, jeigu tos aplinkybės suvaržė sutarties

pritaria tokiai teismo pozicijai argumentuodamas, kad: „Toks teismų *favor contractus* principo pripažinimas ir sutarties nutraukimo kaip *ultima ratio* priemonės aiškinimas atitinka UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų rengėjų nuomonę – vykdymo suvaržymą jie supranta kaip institutą, kurio paskirtis yra išsaugoti šalių sutartinius santykius. <...> Šio straipsnio autorius tokią teismų praktiką vertina kaip pagrįstą, nes *pacta sunt servanda* principas turi išlikti pamatiniu sutarčių teisės principu <...>“²²⁸. Šio darbo autorius negali visiškai sutikti su tokiu minėtų straipsnių konkurencijos LR CK 6.204 straipsnio taikymo naudai sprendimo būdu. Taip yra todėl, kad sprendžiant, ar įvyko esminis sutarties pažeidimas, visų pirma reikia atsakyti į klausimą, ar nuo pažeidimo nukentėjusi sutarties šalis negavo to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį. Jeigu atsakymas yra teigiamas, tai sutartis tampa beprasmė, nes taip pasireiškia pažeidimo fundamentalumas. Tai reiškia, kad jos praktiškai nebeįmanoma subalansuoti, nes nukentėjusioji šalis jau nebegaus tos naudos, kurią siekė gauti sudarydama sutartį. Todėl turi būti atvirkščiai – pirmiausia reikia patikrinti, ar egzistavo esminis sutarties pažeidimas, nes tik nustačius, kad jo nebuvo, yra prasmė modifikuoti sutartį. Manytina, kad tokios savo pozicijos ydingumą yra pastebėjęs ir pats Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nes keliuose naujesnėse nutartyse, kuriose spęstas esminio pažeidimo ir sutarties pakeitimo iš esmės pasikeitus aplinkybėms santykio klausimas, buvo išaiškinta, kad: „siekis išsaugoti sutartį nėra absoliutus ir jos nutraukimas gali būti pateisinamas, jeigu nustatomos tam tikros aplinkybės – pažeidimo pobūdis, mastas ar kitos svarbios aplinkybės, leidžiančios spręsti dėl pagrindo vienašališkai nutraukti sutartį buvimo“²²⁹. Labiau pritartina būtent tokiai kasacinio teismo pozicijai. Todėl dar kartą pabrėžtina, kad pakeitimo naudai konkurencija spęstina tik LR CK 6.204 straipsnio 3 dalies atveju, bet ne tada, kai LR CK 6.204 straipsnis konkuruoja su LR CK 6.217 straipsniu. Pažymėtina, kad nutraukti sutartį pagal LR CK 6.204 straipsnio 3 dalies 1 punktą yra galima: a) net ir nesant sutarties pažeidimo; arba b) esant *tik neesminiam* sutarties pažeidimui.

Kertinis skirtumas tarp sutarties nutraukimo dėl pasikeitusių aplinkybių ir esminio pažeidimo slypi teisiniuose šių abiejų nutraukimo būdų padariniuose. Minėta, kad nutraukimo dėl esminio sutarties pažeidimo padariniai apima ir lūkesčio interesus²³⁰. Tai reiškia, jog žala turi būti atlyginta tokia apimtimi, kad nukentėjusioji sutarties šalis atsidurtų kiek

vykdymą taip, kad iš esmės pakeitė sutartinių prievolių pusiausvyrą, kad vienai iš šalių pasidarė sudėtinga įvykdyti prievolę ir, jeigu būtų buvęs sutarties pakeitimas, gal būtų buvę galima išsaugoti sutartį ir atkurti sutarties šalių prievolių pusiausvyrą, o ne taikyti *ultima ratio* – sutarties nutraukimą. Kai yra pareikštas reikalavimas pakeisti sutarties sąlygas LR CK 6.204 straipsnio pagrindu, visų pirma turi būti sprendžiama, ar nėra jo taikymo sąlygų, ir tik tada, kai nustatoma, kad nėra šioje normoje nustatyto sutarties keitimo pagrindo, sprendžiama dėl vienašališko sutarties nutraukimo pagal LR CK 6.217 straipsnio nuostatas, t. y. išsprendžiamas sutarties pakeitimo ir jos nutraukimo konkurencijos klausimas.“

228 Paulius Zapolskis, „Sutarties pakeitimas dėl nacionaliniu ir pasauliniu mastu vykusios ekonominės krizės aplinkybių“, iš *Privatinės teisės doktrina ir praktika. Liber amicorum Vytautui Pakalniškiui, Ramūnas Birštonas ir kt.* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 312-313.

229 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-358-916/2017; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-388-684/2016.

230 Simona Selionytė-Drukeitinienė, „Sutartinė atsakomybė“, iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*, Gediminas Sagatys ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 1016-1019.

įmanoma artimesnėje padėtyje tarsi sutartis būtų buvusi tinkamai įvykdyta. Tokia išvada prieinama sistemiškai aiškinant LR CK 6.221 straipsnio 2 dalį ir LR CK 6.249 straipsnio 1 dalį, kuri nustato, kad patirta žala apima ir negautas pajamas, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Nutraukus sutartį dėl pasikeitusių aplinkybių, nuostoliai atitinkamai paskirstomi abiem šalims²³¹, o lūkesčių interesus nėra ginamas.

Apibendrinant, negriežtosios teisės šaltinių ir teismų praktikos analizė lemia, kad teoriškai dėl iš esmės pasikeitusių aplinkybių prioritetą teikiamas sutarties pakeitimui, o ne nutraukimui. Taip užtikrinama *favor contractus* principo viršenybė. Kita vertus, praktikoje dėl sutarties subalansavimo sunkumų, neretai nutraukimas turėtų turėti prioritetą prieš sutarties pakeitimą. Pažymėtina, kad nei *pacta sunt servanda*, nei *favor contractus* viršenybė negali lemti tokios situacijos, kai įvykus esminiam sutarties pažeidimui būtų keičiama sutartis.

1.4.3. Sutarties pakeitimas dėl esminio sutarties pažeidimo – dalinis sutarties nutraukimas?

LR CK 6.223 straipsnio 2 dalies 1 punktas nustato, kad vienos iš šalių reikalavimu sutartis gali būti pakeista teismo sprendimu, jeigu kita sutarties šalis iš esmės pažeidė sutartį. Toks reguliavimas nebūdingas nei negriežtosios teisės šaltiniams, nei kitų jurisdikcijų reguliavimui. Iš pirmo žvilgsnio, ši taisyklė gali atrodyti gana patraukliai, nes net esminio sutarties pažeidimo atveju leidžia išsaugoti sutartį ir taip įgyvendinamas ypatingai aukštas *favor contractus* ir *pacta sunt servanda* standartas.

Analizuojant šią normą kyla klausimas, kodėl gi nukentėjusioji šalis norėtų keisti sutartį, jeigu padarytas esminis pažeidimas? Esminio pažeidimo situacija suponuoja, kad pažeidimas yra tokio masto, jog yra pateisinama sutarties privalomumo išimtis – teisė vienašališkai nutraukti sutartį be teismo intervencijos. Taip yra todėl, kad laikomasi nuostatos, jog esminis pažeidimas reiškia, kad kreditorius negauna tos naudos, dėl kurios sudarė sutartį, jis yra visiškai praradęs pasitikėjimą kontrahentu, o pastarasis niekaip negali ištaisyti vykdymo trūkumų. Taigi, kokia prasmė tada kreditoriui kreiptis į teismą su prašymu pakeisti sutartį? Ir koks to prašymo turinys? Visiškai neaišku, ką sutartyje teismas galėtų pakeisti (nekeičiant paties sutarties objekto, nes tokiu atveju būtų „sudaryta“ nauja sutartis), kad eliminuotų negautą iš sutarties naudą. Praktikoje esminis pažeidimas neretai įvyksta dėl termino įvykdyti prievolę praleidimo. Jokių sutarties pakeitimu neįmanoma pašalinti tokio vykdymo trūkumo. Pavyzdžiui, jeigu kreditorius laikytų termino praleidimą neesminiu sutarties pažeidimu, jis turi teisę suteikti protingą papildomą terminą sutarčiai įvykdyti LR CK 6.209 straipsnio 3 dalies pagrindu ir tam nereikėtų jokio kreipimosi į teismą. Šioje situacijoje LR CK net nustato specialią procedūrą, pagal kurią jau po įvykdyto esminio pažeidimo būtų vilkinamas laikas, t. y. esminis pažeidimas dėl teisinio reguliavimo siekiant pakeisti sutartį darytųsi *dar labiau esminiu*. Taip yra todėl, kad LR CK 6.223 straipsnio 3 dalis nustato, jog ieškinį dėl sutarties pakeitimo galima pareikšti tik po to, kai kita šalis atsako pakeisti sutartį ar per trisdešimt dienų iš jos negautas atsakymas į pasiūlymą pakeisti

231 Nagla Nassar, *Sanctity of Contracts Revisited: a Study in the Theory and Practice of Long-Term International Commercial Transactions*. (Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1999), 211.

sutartį, jeigu sutartis ar įstatymai nenustato kitokios sutarties pakeitimo tvarkos. Paimkime elementarų pavyzdį:

Iliustracija. JAV įmonė X įsipareigoja Lietuvos įmonei Y iš Niujorko į Klaipėdos jūrų uostą iki rugsėjo 1 dienos pagabenti didžiulę šviežios žuvies siuntą. Rugsėjo 1 dieną žuvis vis dar nėra pajudėjusi iš Niujorko, nes žuvį turėjęs gabenti laivas yra pripažintas netinkamu plaukti per Atlantą.

Akivaizdu, kad šioje situacijoje įvykdytas esminis sutarties pažeidimas, tačiau kyla klausimas, kaip būtų galima pakeisti šią sutartį, kad pažeidimas būtų pašalintas ir sutartiniai santykiai būtų tęsiami. Tam visų pirma reikėtų atlikti keletą veiksmų: 1) įmonė Y turėtų pasiūlyti įmonei X kažkokį sutarties pakeitimą. Jeigu įmonė X atsisako per 30 dienų keisti sutartį, tik tada įmonė Y galėtų kreiptis į teismą; 2) vėliausiai po 30 dienų nuo pasiūlymo keisti sutartį kreipiamasi į teismą. Po maždaug metų baigiasi procesas pirmojoje instancijoje, sprendimas nėra apskundžiamas, įsiteisėja, o žuvis supūva. Šio darbo autoriaus nuomone, toks pavyzdys puikiai iliustruoja, kodėl nuo pat naujojo LR CK įsigaliojimo nėra nė vienos bylos, kurioje teismai būtų pakeitę sutartį, vadovaudamiesi LR CK 6.223 straipsnio 2 dalies 1 punktu. Kam kreiptis į teismą ir „šalinti“ esminį sutarties pažeidimą, kai jo atveju galima *vienašališkai ne teismo tvarka* nutraukti sutartį? Visiškai neaišku, ko siekta sukuriant šią teisės normą. Atsakymo nepateikiama ir LR CK komentare, kuriame LR CK 6.223 straipsnio 2 dalies 1 punktas nėra niekaip paaiškintas.

Kita vertus, manytina, kad teoriškai galima viena situacija, kai ši norma gali būti pritaikyta taip, kad nebūtų iškreipiama esminio sutarties pažeidimo samprata. Toks atvejis – *dalinis sutarties nutraukimas*. Galimybė iš dalies nutraukti sutartį nėra žinoma nei Lietuvos teismų praktikoje, nei teisės doktrinoje. Tai yra sąlyginai naujas fenomenas, turintis savo taisykles tik DCFR. DCFR III.–3:506 straipsnis apibrėžia vienašalio sutarties nutraukimo apimtį²³². Pirmoje šio straipsnio dalyje įtvirtinta bendroji taisyklė, kuri nustato, kad jeigu skolininko prievolės pagal sutartį nėra dalios, tai sutartis gali būti nutraukta tik visa apimtimi. Šio straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad jeigu sutarties objektas yra dalus, tai sutartis

232 „III.–3:506: Scope of right to terminate:

- (1) Where the debtor's obligations under the contract are not divisible the creditor may only terminate the contractual relationship as a whole.
- (2) Where the debtor's obligations under the contract are to be performed in separate parts or are otherwise divisible, then:
 - (a) if there is a ground for termination under this Section of a part to which a counterperformance can be apportioned, the creditor may terminate the contractual relationship so far as it relates to that part;
 - (b) the creditor may terminate the contractual relationship as a whole only if the creditor cannot reasonably be expected to accept performance of the other parts or there is a ground for termination in relation to the contractual relationship as a whole.“

Liet.: „III.–3:506: Teisės nutraukti sutartį apimtis:

- (1) Tuo atveju, kai skolininko prievolės pagal sutartį nėra dalios, kreditorius gali nutraukti tik visą sutartį.
- (2) Tuo atveju, kai skolininko prievolės pagal sutartį yra dalios arba vykdytinos dalimis, tada:
 - (a) jeigu yra pagrindas nutraukti sutartį ir jos priešinis vykdymas gali būti padalintas, tai kreditorius gali nutraukti sutartį iš dalies;
 - (b) kreditorius gali nutraukti sutartį visa apimtimi tuo atveju, jeigu negalima protingai reikalauti priimti kitų sutarties vykdymo dalių arba yra pagrindas nutraukti visą sutartį.“

gali būti nutraukta iš dalies. Pateikiamas pavyzdys, kai ūkininkas iš gamintojo nusiperka du identiškus traktorius, tačiau vienas iš jų neveikia ir negali būti naudojamas pagal paskirtį. Tokioje situacijoje ūkininkui reikalingas vienas veikiantis traktorius, tačiau antrojo negalimumo naudoti pagal paskirtį atžvilgiu gamintojas įvykdo esminį sutarties pažeidimą. Tokioje situacijoje DCFR leidžia nutraukti sutartį iš dalies, t. y. dėl vieno nekokybiško traktoriaus. Toks nutraukimas yra naudingas abiem sutarties šalims, nes pusė sutarties laikytina tinkamai įvykdyta. Tai reiškia, kad nutraukimo padariniai bus taip pat taikomi tik pusei sutarties. Tokiu atveju ūkininkas pasiliks vieną traktorių, o gamintojas pinigų už ūkininko pasiliktą traktorių. Šio darbo autorius mano, kad būtent tokioms situacijoms galima pritaikyti LR CK 6.223 straipsnio 2 dalies 1 punktą. Jis teismų praktikoje turėtų būti aiškinamas kaip įteisinantis dalinį sutarties nutraukimą dėl esminio sutarties pažeidimo. Tai galima iliustruoti dar vienu teoriniu pavyzdžiu:

Iliustracija. Nacionalinė žemės tarnyba sudaro ilgalaikę valstybinės žemės sklypo nuomos sutartį su privačia bendrove X. Valstybinės žemės nuomos sutartims būdinga tai, kad jų objektas turi būti naudojamas pagal sutartyje ir įstatyme numatytą paskirtį. Bendrovė X, vykdydama sutartį, naudoja 85 proc. išnuomos žemės pagal paskirtį. Likusių 15 proc. ji nenaudoja išvis.

Esant tokiai situacijai, kai 15 proc. išnuomoto sklypo nenaudojama pagal paskirtį, toks nuomininko elgesys laikytinas sutarties pažeidimu. Tačiau, ar būtų racionalu laikyti šį pažeidimą esminiu visos sutarties atžvilgiu? Manytina, kad ne. Kita vertus, reikia užtikrinti, kad valstybinės žemė būtų nuomojama atsakingai. Tokiu atveju galima laikyti, kad įvykdytas esminis sutarties pažeidimas, bet jis yra dalinis. Kadangi žemės sklypas yra dalus objektas, būtų galima suteikti teisę nuomotojui nutraukti ne visą sutartį, bet tik dėl nenaudojamos žemės sklypo dalies (15 proc.). Taip būtų užtikrinami tiek nuomotojo, tiek nuomininko interesai ir nė viena iš sutarties šalių nenukentėtų.

LR CK 6.223 straipsnio 2 dalies 1 punktą kalba apie sutarties *pakeitimą* dėl esminio sutarties pažeidimo. Tačiau dalinio sutarties nutraukimo atveju, šis nutraukimas savo prigimtimi kartu yra ir sutarties pakeitimas. Taip yra todėl, kad būna keičiamas (mažinamas) sutarties objektas. Todėl, manytina, kad šios normos pagrindu vykdomas sutarties pakeitimas būtų lygus sutarties nutraukimui. Taip aiškinant šią normą nebūtų iškreipiama esminio sutarties pažeidimo samprata.

Apibendrinant, sutarties pakeitimas LR CK 6.223 straipsnio 2 dalies 1 punkto pagrindu negalimas tuo atveju, kai įvykdomas visiškas sutarties pažeidimas, o paties pažeidimo negalima išskaidyti dėl sutarties objekto nedalumo. Minėtame LR CK straipsnyje įtvirtinta taisyklė gali būti praktiškai pritaikyta nepaneigiant esminio sutarties pažeidimo sampratos tik tuo atveju, jeigu laikysime, kad ji įtvirtina dalinio sutarties nutraukimo galimybę.

1.5. Sutarties nutraukimas dėl nenugalimos jėgos

Sutarčių teisėje ilgai vyravo pozicija, kad įvykus *force majeure* visos sutartinės prievolės pasibaigia. Tokią poziciją patvirtintų ir LR CK 6.127 straipsnio 1 dalis, kurioje nustatyta, kad *prievolė baigiasi*, kai jos įvykdyti neįmanoma dėl nenugalimos jėgos, už kurią skolininkas neatsako. Ši taisyklė labai primena Rusijos civilinio kodekso 415 straipsnio 1

dalį²³³. Kita vertus, CK 6.212 straipsnio 4 dalis nustato, kad šio straipsnio nuostatos neatima iš kitos šalies teisės nutraukti sutartį. Pažymėtina, kad LR CK 6.212 straipsnio 4 dalis perimta iš UNIDROIT principų 7.1.7 straipsnio 4 dalies²³⁴.

Taigi, kyla klausimas, ar šios normos prieštarauja viena kitai, konkuruoja ar viena kitą papildo. L. Didžiulio nuomone: „pagal CK 6.127 straipsnio 1 dalį prievolė tokiomis aplinkybėmis (*force majeure* – papildyta autoriaus) pasibaigia. Tačiau CK 6.212 straipsnio 4 dalis įvelia tam tikrą dviprasmybę, leisdama *force majeure* išlikusią prievolę nutraukti. Išeitų, kad įstatymas leidžia nutraukti neegzistuojančius santykius. Manytume, kad šių normų santykį reikėtų aiškinti taip, kad kartais *force majeure* gali paveikti tik dalį prievolės, todėl dalis prievolių pasibaigs pagal CK 6.127 straipsnio 1 dalį, o kita liks galioti. Štai būtent šiai prievolės daliai ir yra taikytina CK 6.212 straipsnio 4 dalis, leidžianti nutraukti sutartį, jeigu kreditoriaus tikslas prievolėje žlugo“²³⁵. Su šia pozicija galima iš dalies sutikti. Esant daliniam neįmanomumui savaime suprantama, kad įmanoma prievolės dalis lieka galioti. Vis dėlto, tai kartu reikštų, kad neįmanoma dalis pasibaigė. Nutraukimas dėl tikslo žlugimo būtų pateisinamas esminio sutarties pažeidimo atveju, jeigu būtų galima įrodyti, kad nukentėjusi šalis, gaudama tik likusią įvykdytiną dalį, iš esmės negauna to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį. Tokiu atveju L. Didžiulio paaiškinimas galėtų būti pagrįstas.

S. Cirtautienė (Palevičienė) mano, kad nenugalimos jėgos aplinkybės *paprastai* lemia automatinę sutartinių prievolių pasibaigimą²³⁶. Tiesa, šios minties autorė neišplėtoja. J. M. Perillo akcentuoja, kad šiuolaikinėje sutarčių teisėje pripažįstamas toks reiškinys kaip laikinas *force majeure*²³⁷. Jis tai iliustruoja *Poussard v. Spiers & Pond* byla²³⁸. Pagal šią bylą ponias Poussard įsipareigojo atlikti pagrindinį vaidmenį operoje. Pirmasis atlikimas buvo suplanuotas lapkričio 28 d. Lapkričio 23 d. repeticijų metu ponias Poussard susirgo. Tuo metu jos ligos trukmė nebuvo žinoma. Todėl jos kontrahentai nutraukė su ja sutartį ir pasamdė kitą atlikėją, kuri turėjo pakeisti ponią Poussard. Gruodžio 4 dieną ponias Poussard staiga pasveiko, pareiškė kontrahentams, kad yra pasiruošęs dainuoti, tačiau jos paslaugų buvo

233 Rusijos civilinis kodeksas „Статья 415. Прощение долга.

1. Обязательство прекращается освобождением кредитора должника от лежащих на нем обязанностей, если это не нарушает прав других лиц в отношении имущества кредитора.“, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., http://internet-law.ru/law/kodeks/gk_1_26.htm.

Liet.: „415 straipsnis. Atleidimas nuo skolos.

1. Prievolė pasibaigia skolininko atleidimu nuo atsakomybės dėl nenugalimos jėgos, jeigu tai nepažeidžia kitų asmenų teisių“.

234 „ARTICLE 7.1.7 (Force majeure)

(4) Nothing in this Article prevents a party from exercising a right to terminate the contract or to withhold performance or request interest on money due.“

Liet.: „7.1.7 straipsnis (Nenugalima jėga)

(4) Nė viena šio straipsnio nuostata netrukdo šaliai pasinaudoti teise nutraukti sutartį arba sustabdyti vykdymą arba prašyti palūkanų už piniginę prievolę.“

235 Didžiulis, *supra* note 11: 12.

236 Ambrasienė, *supra* note 11: 312.

237 Joseph M. Perillo, „Force Majeure and Hardship under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts“, *Contratación internacional. Comentarios a los Principios sobre los Contratos Comerciales Internacionales del Unidroit*, Universidad Nacional Autónoma de México - Universidad Panamericana, 1998, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/perillo3.html>.

238 *Poussard v. Spiers & Pond*, 1 Q.B.D. 410 1876.

atsisakyta. Dėl to ji kreipėsi į teismą, tačiau pastarasis nusprendė, kad sutartis su poniam Poussard nutraukta teisėtai, o pakeičiančioji sutartis sudaryta pagrįstai. Būtent tokioms situacijoms ir yra skirta LR CK 6.212 straipsnyje taisyklė, kai nėra aišku, ar *force majeure* yra laikinas, ar nuolatinis. Laikino *force majeure* galimybė pripažįstama ir LR CK 6.212 straipsnio 2 dalyje, kuri nustato, kad, jeigu *aplinkybė*, dėl kurios neįmanoma sutarties įvykdyti, yra *laikina*, tai šalis atleidžiama nuo atsakomybės tik tokiam laikotarpiui, kuris yra protingas, atsižvelgiant į tos aplinkybės įtaką sutarties įvykdymui. Ši taisyklė taip pat perimta iš UNIDROIT principų 7.1.7 straipsnio 2 dalies. Deja, UNIDROIT principų autoriai neparodė aiškaus sisteminio ryšio tarp šių dviejų taisyklių. Palyginimui DCFR III.–3:104 straipsnio 3 dalyje ir PECL principų 8:108 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta žymiai aiškesnė taisyklė, kuri nustato, kad jeigu nenugalima jėga yra tik laikina, atleidimas nuo atsakomybės taikomas tik šiam laikotarpiui. Tačiau, jeigu šis vėlavimas sąlygoja esminį sutarties pažeidimą, nukentėjusioji šalis turi teisę nutraukti sutartį²³⁹. To paties DCFR straipsnio 4 dalyje aiškiai nurodoma, kad jeigu nenugalima jėga yra nuolatinio pobūdžio – prievolė pasibaigia²⁴⁰. Šio darbo autoriaus nuomone, DCFR reguliavimas yra puikus pavyzdys, kaip turėtų būti aiškinamas LR CK 6.212 straipsnio 4 dalies ir LR CK 6.127 straipsnio 1 dalies santykis.

Atitinkamai, laikinojo *force majeure* atveju sutartis nutraukta tik tuo atveju, jeigu galima konstatuoti esminį sutarties pažeidimą. Tačiau šiuo atveju LR CK 6.217 straipsnio 2 dalis nesukels jai įprastai būdingų padarinių, t. y. nebus galima reikalauti atlyginti žalos (nei pasitikėjimo, nei tuo labiau lūkesčių interesas nebus ginamas), nes *force majeure* instituto taikymas atleidžia nuo sutartinės atsakomybės už sutarties neįvykdymą (LR CK 6.212 straipsnio 1 dalis).

Apibendrinant, negriežtosios teisės šaltinių sisteminė analizė su LR CK 6.212 straipsniu leidžia padaryti išvadą, kad šiuolaikinė sutarčių teisė pripažįsta vadinamąjį laikiną *force majeure*. Tai reiškia, kad tik laikinojo *force majeure* atveju sutartis gali būti nutraukta, jeigu jos vykdymo pradelsimas prilygsta esminiam sutarties pažeidimui. Nuolatinio *force majeure* atveju sutartinės prievolės pasibaigia pačios, nes jos neatitinka prievolės keliamo įmanomumo reikalavimo (LR CK 6.3 straipsnio 4 dalis).

1.6. Sutarties vykdymo sustabdymo santykis su sutarties nutraukimu

Tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje sutarties vykdymo sustabdymo santykis su vienašaliu sutarties nutraukimu nebuvo plačiau nagrinėtas. Šio darbo autoriaus nuomone, minėtos savignyos priemonės turi specifinį tarpusavio santykį, kuris vertas detalesnės analizės. Nors LR CK 6.207 straipsnis tiesiog nustato bendro pobūdžio taisyklę, kada galima sustabdyti sutarties vykdymą, normos tekstas neatskleidžia, kad pagrindinis šio savignyos

239 „Where the impediment is only temporary the excuse provided by this article has effect for the period during which the impediment exists. However, if the delay amounts to a fundamental non-performance, the obligee may treat it as such.“

Liet.: „Kai suvaržymas yra laikinas, atleidimas pagal šį straipsnį trunka tol, kol egzistuoja suvaržymas. Kita vertus, jeigu neįvykdymas yra esminis, tai kreditorius gali jį tokiu laikyti.“

240 „(4) Where the excusing impediment is permanent the obligation is extinguished. Any reciprocal obligation is also extinguished.“

Liet.: „(4) Kai suvaržymas yra nuolatinis, prievolė pasibaigia. Bet kokia priešpriešinė prievolė taip pat pasibaigia.“

būdo tikslas - apsisaugoti nuo galimų nuostolių, jeigu sutartį pažeidusi ar dar tik pažeisianti šalis neįvykdys prisiimtų įsipareigojimų²⁴¹. Tam, kad būtų galima pasinaudoti šiuo savignos būdu, turi būti įvykdytas sutarties pažeidimas. Pastebėtina, kad nei UNIDROIT principai, nei LR CK (numatomo) pažeidimo, kaip būtinos sąlygos neįtvirtino, tačiau tai yra būtina sąlyga, nulemta šio savignos būdo esmės. Pavyzdžiui, CESL 113 straipsnio 3 dalis aiškiai nustato, kad sustabdymas galimas tik tada, kai jį pateisina kitos šalies sutarties neįvykdymas²⁴². Teisės doktrinoje pažymima, kad negalima sustabdyti sutarties įvykdymo, jeigu nėra sutarties pažeidimo, vien tuo pagrindu, kad viena iš sutarties šalių turi nuogastavimų, jog sutartis nebus įvykdyta. Tačiau sustabdymas galimas, jeigu objektyviam stebėtojiui būtų aišku, kad sutartis bus pažeista ateityje²⁴³. Šio darbo autoriaus nuomone, įsitikinimo, kad sutartis bus pažeista, laipsnis turėtų būti analogiškas numatomo esminio pažeidimo laipsniui. Skirtumas tik tas, kad *sutarties vykdymas gali būti sustabdytas tik neseminio sutarties pažeidimo atveju*. Taip yra todėl, kad konstatavus esminį sutarties pažeidimą, sutarties vykdymo sustabdymas taptų beprasmiu savignos būdu, nes nukentėjusioji (nukentėjanti) nuo pažeidimo šalis jau negavo (arba tikrai negaus) to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį.

Vienašalis sutarties nutraukimas, kaip savignos būdas, toli gražu nėra tobulas. Vienas iš didžiausių šio būdo trūkumų pasireiškia tais atvejais, kai nukentėjusioji nuo sutarties pažeidimo šalis yra bent iš dalies įvykdžiusi savo sutartinius įsipareigojimus. Tokiu atveju, net ir vienašališkai nutraukus sutartį, tikėtina, kad sutartį pažeidusi šalis nenorės geruoju grąžinti tai, ką jai perdavė nukentėjusioji šalis. Tada pastarajai teks kreiptis į teismą. Šioje situacijoje gali ypač praversti sutarties vykdymo sustabdymas. Pavyzdžiui:

Ilustracija. Bendrovė X statybos rangos sutartimi įsipareigoja asmeniui Y gauti visą reikiamą dokumentaciją ir pastatyti gyvenamąjį namą. Pirmasis Y mokėjimas už darbus numatytas iki 2018 m. gegužės 1 dienos. Iki šios datos bendrovė X turi pareigą gauti leidimą statybai. Kadangi bendrovė X iki minėtos datos negavo statybos leidimo, Y sustabdo avansinio mokėjimo vykdymą.

Tokioje situacijoje sustabdymas turi keleriopą naudą, nes užsakovas turi pagrįstą abejonę, jog rangos sutartis nebus įvykdyta laiku. Galima situacija, kad leidimas išvis nebus gau-

241 Mirghasem Jafarzadeh, „Buyer's Right to Withhold Performance and Termination of Contract: A Comparative Study Under English Law, Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods 1980, Iranian and Shi'ah Law“, Shahid Beheshti University, 2001, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/jafarzadeh1.html>; Vogenauer, *supra* note 45: 837.

242 „Article 113 Right to withhold performance

3. The performance which may be withheld under this Article is the whole or part of the performance to the extent justified by the non-performance. Where the seller's obligations are to be performed in separate parts or are otherwise divisible, the buyer may withhold performance only in relation to that part which has not been performed, unless the seller's non-performance is such as to justify withholding the buyer's performance as a whole.“

Liet.: „113 straipsnis. Teisė sustabdyti vykdymą

3. Pagal šį straipsnį leidžiamas dalinis ar visiškasis sutarties vykdymo sustabdymas, jeigu jį pateisina priešinis prievolės nevykdymas. Tuo atveju, kai pardavėjo prievolės vykdytinis dalimis ar gali būti padalintas, pirkėjas gali sustabdyti vykdymą tik dėl tos dalies, dėl kurios pardavėjas yra neįvykdęs priešpriešinių prievolių, nebent pardavėjo nevykdymas yra tokios apimties, kad pateisina visišką pirkėjo vykdymo sustabdymą.“

243 Vogenauer, *supra* note 45: 842.

tas ir statybos bendrovė negalės įvykdyti sutarties. Toks vykdymo sustabdymas užtikrina, kad, jeigu pasidarys aiškus, jog sutartis nebus tinkamai įvykdyta ir nukentėjusioji šalis negaus to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį, pastaroji galės vienašališkai nutraukti sutartį dėl esminio pažeidimo. Kadangi nukentėjusioji šalis, pasinaudodama vykdymo sustabdymu, neatliks jokių mokėjimų, ji turės galimybę efektyviai pasinaudoti vienašaliu sutarties nutraukimu kaip savignyos priemone, nes nebus nieko perdavusi sutartį pažeidusiai šaliai. Teisės doktrinoje pažymima, kad teisė sustabdyti sutarties vykdymą neretai perauga į teisę vienašališkai nutraukti sutartį²⁴⁴. Anglijos teisės doktrinoje tokią situaciją iliustruoja 1795 m. *Cutter v. Powell* byla. Šioje byloje asmuo įsipareigojo atlikti jūrevio funkcijas plaukiant iš Jamaikos į Liverpulį. Sutartis nustatė, kad jo atlygis bus sumokėtas po 10 dienų nuo atvykimo į Liverpulį, jeigu pastarasis įvykdys visus savo prisiimtus įsipareigojimus. Kelionės metu jūrevis mirė, o jo našlė pareikalavo atlyginimo už mirusiojo suteiktas paslaugas. Atplaukus į Liverpulį, atsakovas atsisakė sumokėti našlei atlyginimą ir sustabdė sutarties vykdymą. Suėjus 10 dienų terminui po kurio turėjo būti išmokėtas atlyginimas, atsakovas nutraukė sutartį. Teismai pripažino tokį sutarties vykdymo sustabdymą ir nutraukimą teisėtu²⁴⁵.

Sutarties vykdymo sustabdymas gali ypač pasitarnauti prieš nutraukiant sutartį suteikus papildomą terminą sutarčiai įvykdyti LR CK 6.209 straipsnio 3 dalies pagrindu. Šiuo atveju įvykdytas sutarties pažeidimas nėra esminis. Todėl nuo pažeidimo nukentėjusioji šalis gali apginti savo interesus nustatydama protingą terminą ištaisyti vykdymo trūkumus. Tol, kol jie nebus ištaisyti, nukentėjusioji šalis gali sustabdyti sutarties vykdymą. Jeigu sutartį pažeidusi šalis suteiktu terminu neištaiso sutarties pažeidimo, nukentėjusioji šalis įgyja teisę vienašališkai nutraukti sutartį. Vėlgi, taip užkertamas kelias papildomiems nukentėjusios šalies nuostoliams atsirasti.

Svarbu pažymėti, kad vykdymo sustabdymu negalima piktnaudžiauti (LR CK 6.207 straipsnio 3 dalis). Galimos tokios situacijos, kai viena po kitos vykdomos sutarties prievolės yra priklausomos viena nuo kitos, jeigu jų vykdymo eiliškumas sąlygoja, pavyzdžiui, kad nuo pirmosios prievolės tinkamo įvykdymo priklauso antrosios prievolės tinkamas įvykdymas. Tokia situacija galėtų būti, kai tik pirkėjui atlikus išankstinį mokėjimą, pardavėjas gali užsakyti ar įgyti daiktą iš trečiojo asmens, kuris yra pradinės pirkimo-pardavimo sutarties objektu. Tokiu atveju, jeigu pirkėjas abejoja, kad pardavėjas įgis sutarties objektą, pirkėjas negali stabdyti sutarties vykdymo, o po to (įvykus esminiam pažeidimui) nutraukti sutartį, nes jis pats tokiu vykdymo sustabdymu bus pats pažeidęs sutartį. Nesąžiningas naudojimasis vykdymo sustabdymo teise gali peraugti ir į esminį sutarties pažeidimą.

Apibendrinant, sutarties vykdymo sustabdymo ir sutarties nutraukimo savignyos būdai tarpusavyje sąveikauja. Dėl sutarties pažeidimo atliktas sutarties vykdymo sustabdymas gali peraugti į esminį sutarties pažeidimą. Sustabdymas taip pat gali pasitarnauti užtikrinant, kad vienašalis sutarties nutraukimas bus efektyvus, ir minimizuoti potencialius nukentėjusios šalies nuostolius.

244 Stannard, *supra* note 28: 21.

245 *Cutter v. Powell* (1795) 6 TR 320.

1.7. Skolininko teisės ištaisyti sutarties vykdymo trūkumus santykis su kreditoriaus teise nutraukti sutartį

Šie du savigynos būdai visų pirma pasižymi tuo, kad vienas yra skirtas sutartį pažeidusios šalies interesams ginti, o kitas nukentėjusiajai šaliai. Jų tarpusavio sąveikai teisės doktrinoje yra skirta nemažai dėmesio, tačiau tiek mokslininkų, tiek negriežtosios teisės šaltinių pozicijos kardinaliai skiriasi. Neatsitiktinai R. Koch tai vadina viena iš kontraversiškesnių esminio pažeidimo potemių²⁴⁶.

Pirmoji pozicija gali būti apibūdinta taip: net ir tuo atveju, jeigu nukentėjusioji šalis praneša apie sutarties pažeidimą skolininkui, pastarasis turi teisę pareikšti, kad ištaisyti vykdymo trūkumus, o toks pranešimas suspenduoja sutarties nutraukimą. Jeigu vykdymo trūkumai ištaisomi, laikoma, kad nutraukimas neįvyko. Tokios pozicijos laikosi ir oficialaus UNIDROIT komentaro autoriai²⁴⁷. H. Schelhaas rašo, kad taip sutartis tarsi yra *prikeliamą iš numirusiųjų*²⁴⁸. Ji tokią galimybę vertina kritiškai, nes nukentėjusioji šalis atsiduria keblioje padėtyje, kadangi galvoja, kad teisėtai nutraukė sutartį, o po to sužino, kad sutartis nėra nutraukta apskritai²⁴⁹. Su tokia kritika galima visiškai sutikti, tokia šių gynybos būdų sąveika neprisideda prie teisinio tikrumo.

Antroji pozicija apibūdinama taip: jeigu įvyko esminis sutarties pažeidimas, vykdymo trūkumų ištaisyimas nebėra galimas. Jis tampa beprasmiu, kadangi įvykus esminiam sutarties pažeidimui nukentėjusioji šalis negauna to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį. Tokios pozicijos laikosi DCFR autoriai, komentuodami III.–3:502 straipsnį²⁵⁰. Šio darbo autorius iš principo labiau pritartų antrajai pozicijai, kadangi esminio sutarties pažeidimo atveju vykdymo trūkumų ištaisyti nėra įmanoma. Vis dėlto, reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad esminis sutarties pažeidimas toli gražu nėra visada akivaizdus. Galimos pilkosios zonos situacijos, kai iš tiesų bus sunku nuspręsti, ar nukentėjusioji šalis gaus tai, ką tikėjosi gauti iš sutarties. Pakankamai aišku, kai turime klasikinę pavėluotos pasiūti vestuvių suknelės situaciją, kai vykdymo trūkumai po vestuvių negali būti ištaisyti. Tačiau praktikoje įprastai pasitaikys žymiai keblesnės situacijos, pavyzdžiui:

Iliustracija. 2018 m. gegužės 25 dieną pradėtas taikyti Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas (ES) 2016/679. Atitinkamai visiems subjektams, tvarkantiems asmenų duomenis, reikia pakeisti privatumo politiką taip, kad pastaroji atitiktų naująjį asmens duomenų standartą. Tam šie subjektai įprastai samdytų profesionalus, kurie suteiktų šią paslaugą. Kažkuriam iš užsakovų šios paslaugos suteikiamos jau po 2018 m. gegužės 25 dienos.

Formaliai žiūrint galima būtų sakyti, kad paslaugos teikėjas, pavėlavęs atnaujinti privatumo politiką užsakovui, padarė esminį sutarties pažeidimą. Taip yra todėl, kad jau nuo 2018 m. gegužės 25 d. už reglamento reikalavimų nesilaikymą, galimos sankcijos. Jeigu gegužės 25 dieną užsakovas nusprendžia dėl to nutraukti sutartį, o paslaugos teikėjas pareiškia, kad skubiai, t. y. per savaitę baigs rengti ir įdiegs naują privatumo politiką, ar lai-

246 Koch, *supra* note 39: 177 – 354; Graffi, *supra* note 40: 338-349.

247 *Supra* note 129: 233.

248 Vogenauer, *supra* note 45: 849.

249 *Ibid.*

250 von Bar, *supra* note 12: 875-876.

kytume, kad jis nebegali pašalinti vykdymo trūkumų? Manytina, kad ne, nes tokioje situacijoje įsitikinimo laipsnis, kad nukentėjusioji šalis iš tiesų negauna to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį, balansuoja ant „labiau tikėtina, negu netikėtina“ ribos. Įdomu tai, kad pati LR CK 6.208 straipsnio normos konstrukcija, nors ir perimta iš UNIDROIT principų 7.1.4 straipsnio, turi kelias sąlygas, kurios gali padėti išspręsti šių dviejų savignyos būdų sąveikos problemą. LR CK 6.208 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatyta, kad skolininkas turi teisę pašalinti trūkumus, *jeigu nukentėjusi šalis neturi teisėto intereso atsisakyti*, kad įvykdymo trūkumai būtų pašalinti. Manytina, kad ši taisyklė galėtų būti aiškinama būtent taip, kad užkirstų kelią pašalinti vykdymo trūkumus tuo atveju, kai yra *akivaizdus* esminis pažeidimas. Kaip yra po vestuvių pristatytos vestuvinės suknelės atveju. Teisėtas interesas atsisakyti būtų akivaizdus esminis pažeidimas. Šis teisėtas interesas atsisakyti akivaizdaus esminio pažeidimo atveju taip pat pagrindžiamas ir kita LR CK 6.208 straipsnio 1 dalies 4 punkte įtvirtinta sąlyga – įvykdymo trūkumų pašalinimą pateisina konkrečios aplinkybės. Šio darbo autorius mano, kad akivaizdaus esminio pažeidimo atvejis yra būtent ta *konkreti aplinkybė*, kuri nepateisina vykdymo trūkumų taisymo.

Vertinant teisės pašalinti vykdymo trūkumus santykį su sutarties nutraukimu dėl neseminio pažeidimo, šių dviejų priemonių santykis yra gerokai paprastesnis. Tiesiog kreditoriaus nustatytas papildomas terminas sutarčiai įvykdyti neturėtų būti trumpesnis negu skolininko apskaičiavimas, kiek laiko jam reikėtų adekvačiai pašalinti įvykdymo trūkumus. Šiuo atveju pasitarnauja LR CK 6.208 straipsnio 5 dalis, nustatanti šalių tarpusavio bendradarbiavimo pareigą.

Apibendrinant, teisė pašalinti vykdymo trūkumus negali paneigti teisės vienašališkai nutraukti sutartį dėl esminio sutarties pažeidimo, kai esminis pažeidimas yra akivaizdus, o objektyviam stebėtojų nekiltų abejonių, kad nukentėjusioji šalis negavo to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį. Kita vertus, ribinėse esminio pažeidimo situacijose teisė pašalinti vykdymo trūkumus gali suspenduoti sutarties nutraukimo galiojimą.

2. SUTARTIES NEĮVYKDYMO (PAŽEIDIMO) SAMPRATA IR PROBLEMATIKA

Prieš analizuojant sutarties pažeidimus, kurie pateisina sutarties nutraukimą, būtina atskleisti paties sutarties pažeidimo sampratą, kuriai be R. Balčikonio disertacijos Lietuvos teisės mokslo doktrinoje dėmesio beveik neskiriama. LR CK 6.205 straipsnyje naudojama bendra sutarties neįvykdymo sąvoka. Neįvykdymu laikomas bet koks sutarties neįvykdymo būdas, nepaisant jo išraiškos formos. Norma detalizuoja, kad į neįvykdymo apibrėžtį patenka ir netinkamas įvykdymas bei termino įvykdyti prievolę praleidimas. Ši taisyklė perimta iš UNIDROIT principų 7.1.1 straipsnio²⁵¹.

2.1. Sutarties pažeidimo ir sutarties neįvykdymo sąvokų santykis

Tiek LR CK, tiek UNIDROIT principai vartoja sąvoką „sutarties neįvykdymas“ (angl. *non-performance*), o ne „sutarties pažeidimas“ (angl. *breach*). Teisės doktrinoje nurodoma, kad neįvykdymas, priešingai negu sutarties pažeidimas, yra neutrali sąvoka, kuri labiau būdinga civilinės teisės jurisdikcijoms (pranc. *inexécution*; vok. *Nichterfüllung*)²⁵². „Sutarties pažeidimo“ sąvoka yra kilusi iš bendrosios teisės sistemos, ji siejama būtent su tokiomis situacijomis, kai sutartis neįvykdoma dėl vienos iš sutarties šalių veiksmų, dėl kurių nukentėjusioji šalis turi teisę į nuostolių atlyginimą. Frustracijos atveju nelaikoma, kad įvykdytas sutarties pažeidimas. Šiuo aspektu sutarties neįvykdymo sąvoka yra platesnė, nes apima ir tuos atvejus, kai sutarties šalys yra atleidžiamos nuo jos vykdymo, pavyzdžiui, *force majeure* aplinkybės, sutarties vykdymo sustabdymas, sutarties neįvykdymas dėl kitos sutarties šalių veiksmų.

Jeigu UNIDROIT principai išimtinai naudoja sutarties neįvykdymo sąvoką, tai perkeliant principų taisykles į LR CK, tos normos, kurios reguliuoja teisę nutraukti sutartį (pvz., LR CK 6.209 straipsnio 3 dalis, LR CK 6.217 straipsnis), naudoja sutarties pažeidimo sąvoką. Tiesa, LR CK 6.219 straipsnyje vartojama tiek sutarties pažeidimo, tiek sutarties neįvykdymo sąvokos. R. Balčikonis yra logiškai pagrindęs, kad šios sąvokos LR CK vartojamos sinonimiškai²⁵³. Papildant galima paminėti, kad anot O. Lando, UNIDROIT ir PECL principų rengėjai pasirinko nenaudoti angliško „sutarties pažeidimo“ termino, nes bendrojoje teisės sistemoje sąvoka „pažeidimas“ naudojama tik tuo atveju, kai nukentėjusioji šalis turi teisę reikalauti atlyginti žalą. Todėl buvo reikalinga sąvoka, kuri taip pat galėtų būti naudojama, kai nukentėjusioji šalis negali reikalauti žalos atlyginimo, bet gali sumažinti savo pa-

251 „Article 7.1.1 (Non-performance defined)

Non-performance is failure by a party to perform any of its obligations under the contract, including defective performance or late performance.“

Liet.: „7.1.1. straipsnis (Neįvykdymo apibrėžimas)

Neįvykdymu laikomas šalies bet kokios sutartinės prievolės neįvykdymas, įskaitant netinkamą įvykdymą ir įvykdymo termino praleidimą.“

252 Vogenauer, *supra* note 45: 831.

253 Balčikonis, *supra* note 11: 132.

čios įvykdymą arba nutraukti sutartį²⁵⁴. Pavyzdžiui, galimybė nutraukti sutartį, nesant teisės reikalauti atlyginti nuostolius, yra *force majeure* atveju (LR CK 6.212 straipsnio 4 dalis).

Apibendrinant, „sutarties pažeidimo“ ir „sutarties neįvykdymo“ sąvokų sinonimiškas vartojimas LR CK nekelia didesnių problemų, nes Lietuvos sutarčių teisės doktrinoje sutarties pažeidimo sąvoka *nevartojama tik tuo atveju*, kai esant sutarties pažeidimui visada suteikiama galimybė reikalauti atlyginti nuostolius. Dėl skirtingų sąvokų vartojimo problemų nežvelgia ir LAT, kuris vienoje iš nutarčių yra nurodęs, kad: „Tokie patys sutarties vienašališko nutraukimo dėl kitos šalies esminio sutarties pažeidimo kriterijai išdėstyti UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų 7.3.1 straipsnyje, reglamentuojančiame teisę nutraukti sutartį (angl. *right to terminate the contract*), kuris, tiesa, *expressis verbis* nurodo ne apie esminį sutarties pažeidimą, bet apie esminį sutarties neįvykdymą (angl. *fundamental non-performance*) (išskirta autoriaus). Teisė nutraukti sutartį dėl esminio sutarties neįvykdymo (angl. *non-performance*) taip pat įtvirtinta PECL 9:301 straipsnio 1 dalyje; šių principų 8:103 straipsnyje nustatyta, kokiais atvejais laikoma, kad sutarties pareigų neįvykdymas yra laikomas esminiu.“²⁵⁵ Kita vertus, skirtingų sąvokų vartojimas tam pačiam dalykui apibūdinti tame pačiame teisės akte neprisideda prie jo sistemiškumo ir nuoseklumo.

2.2. Skirtingo intensyvumo prievolių reikšmė sutarties pažeidimui konstatuoti

Sutarties neįvykdymas gali pasireikšti įvairiais būdais: netinkamos kokybės daikto perdavimu, netinkamu paslaugų suteikimu, sutarties įvykdymu netinkamu laiku (per vėlai) ar ne toje vietoje, nevisišku sutarties įvykdymu, visišku sutarties neįvykdymu ir pan. Tai apima bet kokią atvejį, kai sutartinė prievolė nėra įvykdoma pagal sutartyje nustatytas sąlygas. Sprendžiant, ar sutartis įvykdyta tinkamai, be sutarties sąlygų papildomai taikomos bendrosios prievolių teisės taisyklės (LR CK 6.38 straipsnis, LR CK 6.39-6.41 straipsniai, LR CK 6.52-6.53 straipsniai) bei atskiras sutarčių rūšis reglamentuojančios taisyklės.

Taip pat sutarties pažeidimas gali pasireikšti ne tik konkrečiai įtvirtintos sutarties sąlygos pažeidimu. Jis gali pasireikšti: 1) imperatyviųjų teisės normų pažeidimu; 2) dispozityviųjų teisės normų, nustatančių atskirų sutarčių rūšių šalių teises ir pareigas, pažeidimu; 3) sutarčių vykdymo principų pažeidimu; 4) numanomų sutarties sąlygų pažeidimu.

Nesudėtinga konstatuoti sutarties pažeidimą, jeigu, pavyzdžiui, asmuo X įsipareigojo asmeniui Y tam tikrą dieną perduoti tam tikros kokybės daiktą. Jeigu daiktas buvo perduotas ne laiku, buvo išvis neperduotas arba turėjo trūkumų – akivaizdu, kad buvo sutarties pažeidimas. Taip yra todėl, kad įvardinti pažeidimai – tai prievolės pasiekti tam tikrą rezultatą pažeidimai, todėl pats pažeidimas yra objektyvaus pobūdžio. Tačiau Lietuvos sutarčių teisėje pripažįstama, kad pagal intensyvumo laipsnį egzistuoja trijų tipų prievolės: 1) prievolės pasiekti tam tikrą rezultatą (pranc. *obligations de résultat*) (2) prievolės užtikrinti tam tikrą rūpestingumo ir atidumo laipsnį (dėti maksimalias pastangas) (pranc. *obligations de moyens*); 3) prievolės garantuoti (pranc. *obligations de garantie*)²⁵⁶. Klasifikacija perimta iš

254 Ole Lando, „How the Principles of European Contract Law (PECL) were prepared“, *European Journal of Law Reform* 8, 4 (2007): 483.

255 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-442/2013.

256 Valentinas Mikelėnas, *Prievolių teisė 1 dalis* (Vilnius: Justitia, 2001), 71-73.

Prancūzijos prievolių teisės²⁵⁷ ir yra būdinga ne vienai kontinentinės Europos jurisdikcijai. Klasifikacija į prievolės pasiekti tam tikrą rezultatą ir prievolės užtikrinti tam tikrą rūpestingumo ir atidumo laipsnį įtvirtinta ir UNIDROIT principų 5.1.4 straipsnyje²⁵⁸. Lietuvos sutarčių teisėje jos išraiška yra LR CK 6.200 straipsnio 4 dalyje, kuri nustato, kad, jeigu pagal sutartį ar jos prigimtį šalis, atlikdama tam tikrus veiksmus, turi dėti maksimalias pastangas sutarčiai įvykdyti, tai ši šalis privalo imtis tokių pastangų, kokių būtų ėmęsis tokiomis pat aplinkybėmis protingas asmuo. S. Drazdauskas stipriai kritikuoja šios klasifikacijos naudojimą ir siūlo jos nesureikšminti. Anot jo, būtų pakankama konstatuoti, kad visomis prievolėmis siekiama kažkokio konkretaus rezultato ir kiekvienoje prievolėje galima nustatyti, kokio objektyvaus tikslo yra siekiama²⁵⁹. Manytina, kad ši kritika nėra pagrįsta, nes jis vis tiek praktiškai siūlo naudoti minėtą klasifikaciją. Pažymėtina, kad net ir bendrojoje teisės sistemoje ši klasifikacija iš esmės naudojama kaip metodas, kai prievolės analizuojamos pagal tai, ko jomis siekiama. Tiesiog nėra vartojamos prancūziškos kilmės sąvokos, bet jos turi savo atitikmenis (angl. *duty of care and skill, duty to achieve result*). Todėl tiek kontinentinėje, tiek bendrojoje teisės sistemoje pasiekiamas analogiškas rezultatas. Ir bendrojoje teisės sistemoje, jeigu profesionalas, pavyzdžiui, gydytojas, teisininkas, buhalteris ar investicijų konsultantas teikia paslaugas, jų paslaugomis yra siekiama ne pasiekti konkretų rezultatą. Jie tiesiog įsipareigoja veikti kliento naudai taip, kaip tikimasi iš protingo ir apdairaus specialisto esant analogiškomis aplinkybėms²⁶⁰.

Prievolių skirstymas pagal intensyvumą yra būtinas nustatyti, ar buvo sutarties pažeidimas. Įprastai prievolė dėti maksimalias pastangas pasitaiko sutartyse²⁶¹, kuriose yra paslaugos elementas, kurio rezultatas **nepriklauso išimtinai** nuo sutartinę pareigą turinčio įvykdyti asmens valios. Būtent **rezultato nepriklausomumas nuo skolininko valios yra atribojantis kriterijus tarp prievolės užtikrinti rezultatą ir dėti maksimalias pastangas**. Tai galima iliustruoti paprastu teoriniu pavyzdžiu:

Iliustracija. Asmuo A pasisamdo advokatą, kuris jo vardu turi pareikšti teismui ieškinį dėl turtinės žalos atlyginimo. Jeigu advokatas tinkamai vykdo savo pareigas, bus laikoma, kad net ir teismui netenkinus jo ieškinio, jis nepažeidė sutarties ir jam nekyla sutartinė atsakomybė. Tačiau kaip vertinti atvejį, jeigu advokatas šioje situacijoje praleidžia ieškinio senaties terminą ir dėl to atmetamas ieškiny? Tokį elgesį būtų galima vertinti taip, kad

257 Beale, *supra* note 33: 722.

258 Article 5.1.4 (Duty to achieve a specific result. Duty of best efforts)

- (1) To the extent that an obligation of a party involves a duty to achieve a specific result, that party is bound to achieve that result.
- (2) To the extent that an obligation of a party involves a duty of best efforts in the performance of an activity, that party is bound to make such efforts as would be made by a reasonable person of the same kind in the same circumstances.

Liet.: „5.4 straipsnis (Pareiga pasiekti tam tikrą rezultatą. Didžiausių pastangų pareiga)

- (1) Jeigu pagal sutartį šalis yra įpareigota pasiekti tam tikrą rezultatą, ji turi jį pasiekti.
- (2) Jeigu pagal sutartį šalis turi dėti didžiausias pastangas sutarčiai įvykdyti, ši šalis privalo imtis tokių pastangų, kokių būtų ėmęsis tokiomis pat aplinkybėmis protingas žmogus.“

259 Drazdauskas, *supra* note 23: 253-258.

260 Kötz, *supra* note 50: 253-254.

261 Tačiau tai jokiū būdu nereiškia, kad visomis paslaugų sutartimis sukuriamą prievolę dėti maksimalias pastangas, o ne garantuoti rezultatą.

jis neužtikrino pakankamo atidumo ir rūpestingumo laipsnio, todėl pažeidė prievolę dėti maksimalias pastangas. Tai reiškia, kad padarytas sutarties pažeidimas.

Minėta, siekiant pasinaudoti sutarties nutraukimu kaip gynybos būdu, yra būtina konstatuoti (o prireikus ir įrodyti) sutarties pažeidimo faktą. Nors UNIDROIT principuose sutarties pažeidimo samprata yra objektyvi, tačiau tokia išvada yra galima tik prievolės pasiekti tam tikrą rezultatą atveju²⁶². Tuo atveju, *kai sutartinė prievolė yra dėti maksimalias pastangas, sutarties pažeidimas gali būti konstatuotas tik tada, jeigu nukentėjusioji šalis įrodo, kad galimai sutartį pažeidusi šalis neužtikrino atitinkamo rūpestingumo ir atidumo laipsnio*. Tai reiškia, kad ne tik sprendžiant sutartinės atsakomybės klausimą, bet ir konstatuojant sutarties pažeidimą iš esmės vertinama skolininko kaltė. Galima sutikti su S. Selelonytės-Drukteinienės išvada, kad: „UNIDROIT principai, PECL ir DCFR – yra grįsti ne kaltės, o rizikos pasidalijimo tarp sutarties šalių kategorijomis. Galima teigti, kad kaltė tam tikra prasme vaidina vaidmenį taikant atsakomybę už sukeltą žalą, tačiau tai daroma ankstesnėje stadijoje – sprendžiant, ar sutartis, kurios prievolę sudaro pareiga užtikrinti tam tikrą atidumo, rūpestingumo laipsnį, buvo pažeista, ar ne.“²⁶³

Skirstymas į prievolės užtikrinti rezultatą ir prievolės dėti maksimalias pastangas sutarties nutraukimo, kaip gynybos būdo, taikymo aspektu yra svarbus ir tuo, kad sutarties pažeidimą, leidžiantį vienašališkai nutraukti sutartį, yra paprasčiau konstatuoti prievolės užtikrinti rezultatą atveju. Teorinis pavyzdys:

Siuvėja A įsipareigoja pasiūti vestuvinę suknelę asmeniui B. Pagal sutarties sąlygas suknelė turi būti perduota likus ne daugiau kaip 3 dienoms iki vestuvių datos. Vestuvės turi įvykti gegužės 15 d. Asmuo B gegužės 10 d. sužino, kad siuvėja A nėra pradėjusi siūti suknelės, nes neturi reikiamos medžiagos. Šiuo atveju asmuo B turi teisę vienašališkai nutraukti sutartį, nes yra aišku, kad suknelė iki vestuvių nebus pasiūta.

Prievolės dėti maksimalias pastangas atveju nukentėjęs asmuo turėtų įrodyti skolininko kaltę, priešingu atveju nebus galima konstatuoti, kad įvyko sutarties pažeidimas. Skolininkui gintis nuo potencialaus pažeidimo užtenka įrodyti, kad jis laikėsi būtino rūpestingumo ir atidumo standarto. Neįrodžius pažeidimo fakto, negalimas ir sutarties nutraukimas. Laikantis tokios pozicijos susidurtume su rimta problema dėl civilinę atsakomybę reglamentuojančių normų specifikos. Taip yra dėl dviejų LR CK įtvirtintų taisyklių: 1) LR CK 6.248 straipsnio 1 dalis nustato, kad *skolininko kaltė preziumuojama*; 2) LR CK 6.256 straipsnio 4 dalis nustato, kad *kai sutartinės prievolės neįvykdo ar netinkamai ją įvykdo įmonė (verslininkas), tai ji atsako visais atvejais*, jei neįrodo, kad prievolės neįvykdė ar netinkamai ją įvykdė dėl nenugalimos jėgos, jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ko kita. Kadangi reikalavimas nutraukti sutartį neretai pareiškiamas kartu su reikalavimų atlyginti patirtus nuostolius, sisteminė civilinės atsakomybės normų analizė priveda prie išvados, kad skolininkas turi įrodyti, kad jo veiksmuose nebuvo kaltės. Tuo atveju, kai skolininkas yra verslininkas, atrodytų, kad jam išvis nėra galimybių apsiginti, nes jo atsakomybė yra be kaltės. Esant prievolei dėti maksimalias pastangas, atrodytų, kad verslininkas visada yra padaręs pažeidimą. Bet toks sprendimas nebūtų teisingas. Dėl prievolės dėti maksimalias pastangas prigimties,

262 Vogenauer, *supra* note 45: 830.

263 Simona Selelonytė-Drukteinienė, „Sutartinė atsakomybė: grįšta kalte ar be kaltės?“, *Jurisprudencija* 18, 4 (2011): 1430.

kaltės vertinimas sprendžiant dėl to, ar buvo sutarties pažeidimas yra būtinas. Tik nustatčius kaltę būtų galima konstatuoti, kad buvo ir sutarties pažeidimas, nes būtent kaltės (ne) buvimas yra atribojantis faktorius. Kaip teisingai rašo S. Selelionytė-Drukeitinienė: „LR CK 6.200 straipsnio 4 dalies normos analizė leidžia daryti ir kitą išvadą: kaltė yra būtina atsakomybės už sukeltą žalą sąlyga prievolės užtikrinti tam tikrą atidumo, rūpestingumo laipsnį pažeidimo atveju. LR CK 6.200 straipsnio 4 dalies norma laikytina specialiaja LR CK 6.256 straipsnio 4 dalies nukreipiamosios normos atžvilgiu. Todėl darytina išvada, kad ir prievolę užtikrinti tam tikrą atidumo, rūpestingumo laipsnį pažeidęs verslininkas atsako už kaltais veiksmais sukeltą žalą. Tokia išvada yra logiška, nes pagal šios prievolės pobūdį net ir didžiausią patirtį bei kompetenciją turintis verslininkas negali pagrįstai užtikrinti, kad pageidaujamas rezultatas bus pasiektas.“²⁶⁴ Šią mokslininkės išvadą savo praktikoje įtvirtino ir LAT, vienoje iš bylų sprendęs dėl prievolės dėti maksimalias pastangas santykio su verslininko griežtąją atsakomybę bei skolininko kaltės prezumpcija²⁶⁵. Taigi, darytina išvada, kad vertinant sutarties pažeidimo egzistavimą prievolės dėti maksimalias pastangas atveju, kaltės vertinimas yra neišvengiamas.

Atskiros analizės reikalauja ir prievolės garantuoti. Problema pasireiškia tuo, kad ši klasifikacija nėra aiškiai išskiriama LR CK, bet yra pripažįstama teisės doktrinoje. V. Mikelėnas šiai klasifikacijai priskiria daiktų kokybės garantiją²⁶⁶. Tokios pozicijos laikomasi ir užsienio doktrinoje²⁶⁷. Vis dėlto, toks priskyrimas kelia tam tikrų abejonių, nes garantavimas dėl parduoto daikto buvimo be trūkumų visiškai atitinka prievolės užtikrinti rezultatą klasifikaciją. Esminis skirtumas tarp trijų prievolių intensyvumo lygmenų yra toks: 1) prievolė užtikrinti rezultatą yra tokia, kad tiek pažeidimas, tiek sutartinė atsakomybė yra

264 Selelionytė-Drukeitinienė, *supra* note 263: 1432.

265 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-250-687/2017. Teismas nurodė, kad: „CK 6.200 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta sąlyga, kad jeigu pagal sutartį ar jos prigimtį šalis, atlikdama tam tikrus veiksmus, turi dėti maksimalias pastangas sutarčiai įvykdyti, tai ši šalis privalo imtis tokių pastangų, kokių būtų ėmęsis tokiomis pat aplinkybėmis protingas asmuo. Prievolės, kurių pareiga yra užtikrinti rezultatą, ir prievolės, kurių pareiga yra dėti maksimalias pastangas, skiriasi, nes pirmuoju atveju neteisėti veiksmai atlikti, jeigu rezultatas nepasiektas, nesvarbu, kad tai įvyko ne dėl skolininko kaltės, o antruoju atveju neteisėti veiksmai atlikti tik tuo atveju, jeigu skolininkas kaltas. Atlygintinų paslaugų teikimo sutartį reglamentuojančio CK 6.718 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta, kad tais atvejais, kai sutartis numato paslaugų teikėjo pareigą pasiekti tam tikrą rezultatą, paslaugų teikėjas gali būti atleistas nuo atsakomybės už šios pareigos neįvykdymą tik tuo atveju, jeigu įrodo, kad jos negalėjo įvykdyti dėl nenugalimos jėgos. Pagal prievolės pobūdį (fizinę objekto apsaugą) sprendžiant dėl saugotojo atsakomybės, būtina atsižvelgti į tai, kad saugotojo kaltę pagal CK 6.248 straipsnio 1 dalį yra preziumuojama, saugotojas turi teisę įrodinėti esąs nekalts dėl prievolės neįvykdymo. Taigi, nesant sutarties šalių susitarimo dėl rezultato pasiekimo, atlygintinų paslaugų teikėjas sutarties neįvykdymo atveju gali pasiteisinti kaltės nebuvimu pagal CK 6.200 straipsnio 4 dalį ir 6.248 straipsnio 1 dalį. CK 6.200 straipsnio 4 dalis leidžia daryti išvadą, kad kaltė yra būtina atsakomybės už sukeltą žalą sąlyga prievolės užtikrinti tam tikrą atidumo, rūpestingumo laipsnį pažeidimo atveju. CK 6.200 straipsnio 4 dalis laikytina specialiaja CK 6.256 straipsnio 4 dalies nukreipiamosios normos atžvilgiu. Todėl kad ir prievolę užtikrinti tam tikrą atidumo, rūpestingumo laipsnį pažeidęs verslininkas atsako už kaltais veiksmais sukeltą žalą. Tokia išvada darytina, atsižvelgiant į šios prievolės pobūdį: net ir didžiausią patirtį bei kompetenciją turintis verslininkas negali pagrįstai užtikrinti, kad pageidaujamas rezultatas bus pasiektas.“

266 Mikelėnas, *supra* note 256: 72.

267 Beale, *supra* note 33: 722.

objektyvaus pobūdžio, t. y. sutarties pažeidimas pasireiškia bet koku prievolės neįvykdymu (netinkamu vykdymu) nepaisant skolininko kaltės. Šiuo atveju sutarties pažeidimą, o kartu ir sutartinę atsakomybę, eliminuoja tik nenugalimos jėgos aplinkybės (LR CK 6.212 straipsnio 1 dalis); 2) esant prievolei dėti maksimalias pastangas, tiek pažeidimą, tiek sutartinę atsakomybę eliminuoja skolininko kaltės nebuvimas; 3) prievolė garantuoti pasižymi didžiausiu intensyvumu, todėl jos pažeidimas turi objektyviausią formą, t. y. šios prievolės pažeidimo atveju nevertinama skolininko kaltė. Taip pat nuo šios prievolės pažeidimo negalima gintis nenugalimos jėgos aplinkybėmis²⁶⁸. Taip yra todėl, kad skolininkas aiškiai arba numanomai prisiėmė šių aplinkybių atsiradimo riziką²⁶⁹. Taigi, garantinės prievolės atribojantis kriterijus yra objektyvios formos sutarties pažeidimas, kurio neatleidžia net nenugalimos jėgos aplinkybės.

Pastebėtina, kad LR CK 6.212 straipsnio 1 dalyje, be kita ko, nustatyta, kad nenugalima jėga (*force majeure*) nelaikoma tai, kad rinkoje nėra reikalingų prievolei vykdyti prekių, sutarties šalis neturi reikiamų finansinių išteklių arba skolininko kontrahentai pažeidžia savo prievoles. Manytina, kad šias konkrečiai išvardintas aplinkybes galima laikyti savotiškai reiškiančias esant garantinėmis prievolėmis, nes prekių, pinigų neturėjimas arba trečiojo asmens prievolės neįvykdymas užkirs kelią gintis nenugalimos jėgos aplinkybėmis prievolės užtikrinti rezultatą atveju. Galima teigti, kad iš esmės garantinė prievolė – tai prievolė užtikrinti rezultatą be galimybės gintis nenugalimos jėgos aplinkybėmis.

Apibendrinant, siekiant nustatyti, ar įvyko sutarties pažeidimas, būtina išsiaiškinti, kio pobūdžio prievolė buvo galimai pažeista. Jeigu pažeista objektyvaus pobūdžio prievolė pasiekti rezultatą, tai pažeidimo egzistavimas nepriklauso nuo skolininko kaltės. Nuo pažeidimo gali atleisti tik nenugalimos jėgos aplinkybės. Jeigu neįvykdyta prievolė dėti maksimalias pastangas, skolininkas gali apsiginti įrodydamas, kad jis, vykdydamas prievolę, užtikrino pakankamą atidumo ir rūpestingumo laipsnį, todėl nepažeidė sutarties. Esant garantinio pobūdžio prievolei skolininko kaltė nevertinama, o pažeidimo nešalina net ir nenugalimos jėgos aplinkybės.

2.3. Esminis sutarties pažeidimas

2.3.1. Esminio sutarties pažeidimo ir esminės sutarties sąlygos santykis

Minėta, Anglijos sutarčių teisėje leidžiama vienašališkai nutraukti sutartį, jeigu pažeista esminė (angl. *condition*) sutarties sąlyga. Analizuotame *Union Eagle Limited v. Golden Achievement Limited* sprendime teismas vienašalį sutarties nutraukimą pripažino teisėtu, nes buvo pažeista sutarties terminą nustatanti esminė sąlyga, t. y. atsiskaitymas už turto perleidimą pavėlavo vos 10 minučių. Šis sprendimas puikiai iliustruoja, kodėl esminės sąlygos pažeidimas (ypač, kai jis yra trivialus), toli gražu ne visada turėtų leisti vienašališkai nutraukti sutartinius santykius.

Pažymėtina, kad negriežtosios teisės šaltiniai nesieja esminio sutarties pažeidimo su esminės sutarties sąlygos pažeidimu. UNIDROIT principų 7.3.1, PECL principų 8:103,

268 Beale, *supra* note 33: 723.

269 Selelionytė-Drukeitinienė, *supra* note 263: 1421-1422.

DCFR II.–3:502 straipsniai apibrėžia esminį sutarties pažeidimą tik per jo kriterijus. UNIDROIT principai nustato, kad sutarties šalis gali nutraukti sutartį, kai kita šalis neįvykdo *sutartyje nustatytos prievolės*. PECL ir DCFR taip pat kalba apie sutartinės *prievolės* pažeidimą. LR CK 6.217 straipsnio loginė konstrukcija leidžia daryti analogišką išvadą, nes 1 straipsnio dalis kalba apie sutarties neįvykdymą, o 2 dalis nurodo, kad: „nustatant, ar sutarties pažeidimas yra esminis, ar ne, turi būti atsižvelgiama į <...>“, ir toliau išvardijami esminio sutarties pažeidimo kriterijai.

Lietuvos sutarčių teisėje sąlygų klasifikacija į esmines ir neesmines (antraeiles) sutarties sąlygas turi visai kitokį tikslą negu Anglijoje. Pagal CK ši klasifikacija naudojama sprendžiant sutarties sudarymo, o ne esminio pažeidimo egzistavimo klausimą. LR CK 6.162 straipsnio 2 dalis nustato, kad *kai šalys susitaria dėl visų esminių sutarties sąlygų, sutartis galioja, nors susitarimas dėl antraeilių sąlygų ir atidėtas*. Analogiškos pozicijos laikosi ir UNIDROIT principų autoriai²⁷⁰. Esminės sutarties sąlygos yra tokios, kurias esminėmis laiko pačios sutarties šalys arba įstatymo pagrindu ar dėl sutarties prigimties tokios sąlygos laikomos esminėmis. Sutarties sąlygos, kuriomis apibrėžtas sutarties dalykas, paprastai laikomos esminėmis, nes dėl jų nesusitarus ne visada bus aišku, kaip įvykdyti sutartį. Tačiau tai neturėtų reikšti, kad detalai nesusitarus dėl sutarties dalyko, sutartis laikytina nesudaryta. Šią problemą galima išspręsti taikant sutarčių aiškinimo ir spragų pildymo taisykles. Nuspręsti, ar sutartimi buvo nustatytos esminės sąlygos, galima pagal tai, ar sutartų sąlygų apimtyje galima tinkamai įvykdyti sutartį. Jeigu sutartis gali būti įvykdyta tinkamai (igyvendant šalių valią), reiškia egzistuoja susitarimas dėl esminių sutarties sąlygų. Būtent sutarties sudarymo klausimo išsprendimui, o ne siekiui nustatyti, ar įvyko esminis sutarties pažeidimas, ir yra reikalinga ši klasifikacija.

Žinoma, įprastai esminis sutarties pažeidimas kils dėl to, kad pažeista esminė sutarties sąlyga. Tačiau reikia turėti omenyje, kad esminės sąlygos pažeidimas gali būti itin mažareikšmis. Todėl laikant, kad visada bet koks esminės sąlygos pažeidimas leidžia vienašališkai nutraukti sutartį, būtų prieita prie neteisingo ir nesąžiningo rezultato, kai sutarties nutraukimas nebebūtų kraštutinė gynybos priemonė, o taip būtų paneigiamas sutarties privalomumo principas. Kita vertus, esminis sutarties pažeidimas gali būti konstatuotas ir pažeidus neesminę (antraeilę) sutarties sąlygą. Teisės doktrinoje taip pat manoma, kad esminis sutarties pažeidimas gali įvykti pažeidus neesminę sąlygą²⁷¹. Užsienio teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai konstatuojamas esminis sutarties pažeidimas dėl neesminės sutarties sąlygos. Pavyzdžiui, vadinamojoje *Batų byloje*²⁷² batų gamintoja (įmonė iš Italijos)

270 UNIDROIT principų 2.1.13 straipsnio komentaras: „As a rule, a contract is concluded if the parties reach agreement on the terms which are essential to the type of transaction involved, while minor terms which the parties have not settled may subsequently be implied either in fact or by law (see Comment 1 on Article 2.1.2 and also Articles 4.8 and 5.1.2).“

Liet.: „Paprastai sutartis laikoma sudaryta, jeigu šalys pasiekė konsensuą dėl esminių sutarties sąlygų. Kita vertus, neesminės sutarties sąlygos, kurios nebuvo šalių aptartos, po to gali būti numanomos pagal konkrečias aplinkybes arba pagal tam tikrai sutarčiai būdingą reguliavimą (žr. 2.1.2 straipsnio komentarą 1 ir taip pat 4.8 bei 5.1.2 straipsnius).“

271 Graffi, *supra* note 40: 338–349.

272 Oberlandesgericht Frankfurt am Main, 17. Zivilsenat, 17.09.1991, 5 U 164/90, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://www.cisg-online.ch/content/api/cisg/urteile/28.htm>.

įsipareigojo pirkėjui (Vokietijos įmonė) pagaminti 130 išskirtinių, pagal pirkėjo specifikacijas nurodytų, porų batų su ženklu „M“. Sutartyje, be kita ko, buvo sąlyga, kad pirkėjas turi išimtinės teises į šio dizaino batus. Batų gamintoja pasiūvo šiuos batus ir pristatė pirkėjui. Po to gamintoja išstatė šiuos batus savo ekspozicijoje mugėje. Pirkėjas, sužinojęs apie tai, pareikalavo, kad gamintoja pašalintų batus iš mugės ekspozicijos. Gamintoja atsisakė tai padaryti. Pasibaigus mugei pirkėjas pranešė, kad nutraukia sutartį ir neketina sumokėti už jam pateiktas 130 porų batų, nes pažeistos jo išimtinės teisės į šį batų dizainą, todėl sutartis prarado bet kokią prasmę. Frankfurto apeliacinis teismas pripažino pažeidimą esminiu nurodydamas, kad: „batų eksponavimas mugėje reiškia esminį sutarties pažeidimą pagal CISG 25 straipsnį. Šiuo atveju pažeista ne pirminė, o antrinė sutarties prievolė. Tačiau šis pažeidimas yra tokio laipsnio, kad dėl jo nukentėjusioji šalis prarado interesą dėl sutarties vykdymo. <...> Gamintojos atsisakymas pašalinti batus iš mugės ekspozicijos pirkėjui sukėlė pagrįstų abejonų, ar gamintoja ir ateityje laikysis sutarties, t. y. neperpardavinės šio dizaino batų tretiesiems asmenims be pirkėjo sutikimo.“²⁷³ Taigi, šiuo atveju esminės sutarties sąlygos apėmė tam tikro dizaino batų pagaminimą ir pardavimą, o išimtinės pirkėjo teisės į batų dizainą buvo antrinė sąlyga, tačiau jos pažeidimas buvo pakankamas, jog pateisintų sutarties nutraukimą dėl esminio pažeidimo.

Lietuvos teismų praktikoje pastebima problema, kad kartais teismai tiesiog lingvistiškai susieja panašiais sąvokas ir taip apsunkina jų praktinį pritaikomumą. Taip yra ir „esminės sąlygos“ sąvokos aiškinimo atveju. Pavyzdžiui, vienoje byloje LAT, sprenddamas esminės sutarties šalių nelygybės taikymo klausimą, konstatavo, kad: „CK 6.228 straipsnio 1 dalyje suteikta teisė šaliai atsisakyti sutarties arba tam tikros sąlygos ar sąlygų, jeigu tai nulemia didelę šalių prievolių neatitiktį, kai viena šalis kitos sąskaita įgyja neproporcingai didelę, palyginti su jos prievolėmis, naudą, o kita šalis negauna nieko arba jos nauda yra neproporcingai maža, palyginus su kitos šalies prievole, ir tokia nelygybė dėl tarpusavio prievolių neatitikties turi būti jau sudarant sutartį. Praktikoje tai turėtų būti tokia nelygi šaliai padėtis, jog protingas ir apdairus žmogus tokiomis sąlygomis sutarties niekada nesudarytų. **Tai turėtų būti esminė sutarties sąlyga** (paryškinta autoriaus)“²⁷⁴. Taip teismas visiškai nepagrįstai susiaurino esminės nelygybės instituto taikymo galimybes. Kitoje byloje Lietuvos apeliacinis teismas, sprenddamas įmonės vadovo civilinės atsakomybės klausimą, be kita ko, pasisakė dėl sutartyje esančių esminių sąlygų, nurodydamas, kad „nors **esminių sutarties sąlygų pažeidimas suteikia teisę, o ne pareigą nutraukti sutarties vykdymą** (paryškinta autoriaus) (CK 6.217 straipsnio 1 dalis), tačiau tokią atsakovo poziciją, kai pagal sudarytas sutartis negaunama tai, ko iš jų tikimasi (sutarties kainos), faktiškai ne vieną kartą atleidžiant kitą sutarties šalį nuo esminės sutarties sąlygos vykdymo, galima laikyti atsakovo neteisėtais veiksmais, lėmusiais 1 500 000 Lt žalos atsiradimą“²⁷⁵. Toks teismo tei-

273 Supra note 272.

274 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-106/2010.

275 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-244/2014: „Šioje byloje nustatyta, kad sudarytų sutarčių 3.2 punkte šalys aptarė, kad UAB „Star Holidays“ įsipareigoja ne vėliau kaip likus septynioms kalendorinėms dienoms iki pirmo skrydžio sumokėti apeliantai 500 000 Lt depozitą ir konstatavo, jog tai yra esminė sąlyga. Reikšminga tai, kad pagal sutarčių 3.4 punktą vežėjui (UAB „Star 1 Airlines“) buvo palikta teisė be jokių neigiamų padarinių atsisakyti vykdyti užsakomuosius skrydžius tuo atveju, jei nevykdomos esminės sutarčių sąlygos, inter alia ir įskaitant

ginys reiškia, ne ką kitą, o kad vadovas, nenutraukęs sutarties dėl esminės sąlygos pažeidimo (neaišku, ar esminio, nes esminio pažeidimo kriterijai nebuvo vertinti), sukėlė įmonei žalą. Kasacinis teismas šioje byloje nors nepadarė takoskyros, kad *esminės sutarties sąlygos pažeidimas nebūtinai yra esminis sutarties pažeidimas*, tačiau nurodė, kad esminės sąlygos nevykdymas nereiškia akivaizdaus vadovo ūkinės rizikos protingumo ribų peržengimo²⁷⁶. Vis dėlto, vienoje ankstesnėje nutartyje LAT šiuo klausimu yra padaręs teisingą išvadą, nurodydamas, kad: „vien tik **formalus sutarties esminių nuostatų pažeidimas**, jeigu neat-siranda neigiamų padarinių (žalos) nukentėjusiai šaliai, paprastai leidžia daryti išvadą, kad esminio sutarties pažeidimo nebuvo (išskirta autoriaus), o nukentėjusios šalies rėmimasis tokia aplinkybe vienašališkai nutraukiant sutartį reiškia bandymą įrodyti tariamą ar apsi-mestinį sutarties nutraukimo pagrindą“²⁷⁷. Reikia tikėtis, kad būtent šiais motyvais teismas vadovausis ir ateities byloje.

Apibendrinant, bendrosios teisės sistemoje skirstymas į esmines ir neesmines sąlygas nėra analogiškas negriežtosios teisės šaltiniuose ir LR CK esančiam skirstymui. Todėl sprendžiant sutarties pažeidimo iš esmės klausimą negalima vadovautis sutarties sąlygų klasifikacija į esmines ir neesmines (antraeiles) sąlygas. Šios klasifikacijos paskirtis – nu-statyti sutarties sudarymo faktą. Esminis sutarties pažeidimas gali būti padarytas tiek dėl esminės, tiek dėl neesminės sutarties sąlygos, todėl neturi būti siejamas su šia klasifikacija. *Siekiant nustatyti, ar įvykdytas esminis sutarties pažeidimas, reikia vadovautis esminio su-tarties pažeidimo kriterijais.*

2.3.2. Esminis sutarties pažeidimas ir jo nustatymo kriterijai

Visų pirma, būtina akcentuoti, kad vienašalis sutarties nutraukimas – vienas iš LR CK suteikiamų savigynos būdų sutarties šalims, kuris gali išspręsti ginčą be teismo intervencijos. Savigynos galimybė pasireiškia tuo, kad nukentėjusiai šaliai nereikia kreiptis į teismą ir prašyti nutraukti sutartį, jai užtenka pranešti kitai šaliai apie nutrauktą sutartį (LR CK 6.218 straipsnis). Europinės sutarčių teisės tendencijos žengė ta kryptimi, kad dauguma jurisdikcijų, įskaitant dabartinę Prancūzijos sutarčių teisę, ir negriežtosios teisės šaltiniai suteikia galimybę vienašališkai nutraukti sutartį nesikreipiant į teismą. Taip yra suteikiama galimybė sutartinių santykių dalyviams pirmiausia laisvai veikti, išspręsti kilusią problemą

užsakovo pareigą atsiskaityti už šiuos skrydžius. Aiškindamas šių sutarties sąlygų vykdymo taisykles bei šių sąlygų pažeidimo padarinius apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad nagrinėjamu atveju šalys aiškiai susitarė, kad griežtas 3.2 punkte numatytas sutarties sąlygų laikymasis dėl 500 000 Lt depozito pervedimo UAB „Star 1 Airlines“ likus septynioms dienoms iki skrydžio pradžios yra itin reikšmingas ir esminis, be kurios sutarties vykdymas negalimas. Atsakovas, būdamas UAB „Star 1 Airlines“ vadovu, įvykdė visus užsakomuosius skrydžius kitai šaliai nevykdant šios esminės 3.2 punkte numatytos sutarčių nuostatos. Apeliacinės instancijos vertinimu, nors esminių sutarties sąlygų pažeidimas suteikia teisę, o ne pareigą nutraukti sutarties vykdymą (CK 6.217 straipsnio 1 dalis), tačiau tokią atsakovo poziciją, kai pagal sudarytas sutartis negaunama tai, ko iš jų tikimasi (sutarties kainos), faktiškai ne vieną kartą atleidžiant kitą sutarties šalį nuo esminės sutarties sąlygos vykdymo, galima laikyti atsakovo neteisėtais veiksmais, lėmusiais 1 500 000 Lt žalos atsiradimą, ir šios sumos negavimas pripažintas nepateisinama normalia protinga komercine ūkine verslo rizika.“

276 *Supra* note 275.

277 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-599/2012.

operatyviai ir savarankiškai apsiginti. Kaip yra tiksliai pažymėjęs LAT: „Esminio sutarties pažeidimo kriterijus yra tarsi priemonė, kuria „išmatuojamos“ kiekvieno konkretaus sutarties pažeidimo aplinkybės *suteikiant teisę patiems civilinės apyvartos dalyviams (ginčo atveju – teismui) spręsti, kaip turi būti vertinamas atitinkamas pažeidimas*“²⁷⁸ (išskirta autoriaus).

Šio savignyso būdo specifika lemia tai, kad siekiant užtikrinti *pacta sunt servanda* ir *favor contractus* principų prioritetą, sutarties nutraukimas dėl pažeidimo galimas tik kraštutiniais atvejais, t. y. kai nebeįmanoma išgelbėti sutartinių santykių kitomis priemonėmis. Kaip teigia J. M. Smits, sprendžiant, ar leisti nutraukti sutartį, turi būti nustatytas balansas tarp skolininko ir kreditoriaus interesų. Viena vertus, kreditorius turi teisėtą interesą nutraukti sutartį, kai tik ji neįvykdoma. Kita vertus, skolininko interesų taip pat reikia paaiskinti, nes būtų neteisinga, jeigu bet koks smulkus sutarties pažeidimas suteiktų teisę nutraukti sutartį²⁷⁹. Dėl to, tiek negriežtosios teisės šaltiniuose, tiek užsienio jurisdikcijose sutarties nutraukimas iš karto po įvykdyto pažeidimo leidžiamas tik esant esminiam pažeidimui. Teisės doktrinoje pabrėžiama, kad galimybė vienašališkai dėl esminio pažeidimo nutraukti sutartį turėtų būti taikoma griežtai ir ribotai.²⁸⁰ Tokios pozicijos laikosi ir LAT, nurodydamas, kad „kreditoriui renkantis pažeistų savo teisių gynimo būdą, be kitų, taikomas *favor contractus* principas, kuris reiškia, kad šalys turi siekti išsaugoti sutartį, jeigu tai tik yra įmanoma, o sutarties nutraukimą naudoti tik kaip *ultima ratio*. Kasacinio teismo konstatuota, kad sutarties nutraukimas, kaip vienas iš pažeistų teisių gynimo būdų, pagal tarptautinėje sutarčių teisėje pripažįstamą *favor contractus* principą ir jį atspindintį nacionalinį teisinį reguliavimą yra išimtinis teisių gynimo būdas, todėl jo taikymui turi būti konstatuotas pakankamas įstatyme įtvirtintas ir faktinis pagrindas.“²⁸¹ Civilinės apyvartos stabilumas, kaip būtina visuomenės ekonominio gyvenimo, raidos prielaida, yra viešasis interesas. Sutartiniuose teisiniuose santykiuose prioritetą turi būti teikiamas sutarties išsaugojimui, o ne jos nutraukimui.²⁸²

Jeigu Anglijoje nutraukimo taisyklės formuojamos teismų praktikoje, o Vokietijoje, Prancūzijoje normos, reguliuojančios galimybę nutraukti sutartį, yra labai abstrakčios, tai į LR CK perkeltas UNDROIT principų 7.3.1 straipsnis bent jau pateikia vertinamuosius kriterijus, į kuriuos atsižvelgiant galima spręsti apie esminio sutarties pažeidimo (ne)egzistavimą.

LR CK 6.217 straipsnio 2 dalis nustato penkis esminio pažeidimo kriterijus: 1) ar nukentėjusi šalis iš esmės negauna to, ko tikėjosi iš sutarties, išskyrus atvejus, kai kita šalis nenumatė ir negalėjo protingai numatyti tokio rezultato; 2) ar pagal sutarties esmę griežtas prievolės sąlygų laikymasis turi esminės reikšmės; 3) ar prievolė neįvykdyta tyčia ar dėl didelio neatsargumo; 4) ar neįvykdymas duoda pagrindą nukentėjusiai šaliai nesitikėti, kad sutartis bus įvykdyta ateityje; 5) ar sutarties neįvykdžiusi šalis, kuri rengėsi įvykdyti

278 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-435/2013.

279 Smits, *supra* note 1: 229-230.

280 Vogenauer, *supra* note 45: 919.

281 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-358-916-2017; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-569/2010.

282 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugpjūčio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-443/2013.

ar vykdė sutartį, patirtų labai didelių nuostolių, jeigu sutartis būtų nutraukta. Šie kriterijai pažodžiui perkelti iš UNIDROIT principų²⁸³. Lyginant su kitais negriežtosios teisės šaltiniais, šis kriterijų sąrašas yra išsamiausias. Pavyzdžiui, DCFR II.–3:502 straipsnis neišskiria antrojo (griežto sutarties sąlygų laikymosi) kriterijaus. Tačiau tai nereiškia, kad remiantis šiais negriežtosios teisės šaltiniais pastarasis kriterijus nebūtų vertinamas. DCFR komentare nurodoma, kad į kriterijų, ar sutarties šalis negauna to, ko tikėjosi iš sutarties, patenka ir griežtas sąlygų laikymasis. Tai reiškia, kad, jeigu griežtas sąlygų laikymasis yra būtinas šaliai gauti tokią naudą, kokios ji tikėjosi sudarydama sutartį, yra akivaizdu, jog šių sąlygų nesilaikymas gali lemti esminį sutarties pažeidimą²⁸⁴. Pastebėtina, kad UNIDROIT principų 3 ir 4 kriterijai PECL ir DCFR yra sujungti į vieną kriterijų. Sutarties neįvykdymas turi būti tyčinis (o pagal DCFR arba labai neatsargus) ir leidžia kreditoriui manyti, kad prievolė nebus įvykdyta ateityje²⁸⁵. Taip pat pažymėtina, kad PECL, DCFR ir CESL neturi UNIDROIT principuose įtvirtinto paskutinio kriterijaus, kuris saugo išimtinai sutartį pažeidusios šalies interesus, t. y. skolininko patiriami labai dideli nuostoliai rengiantis vykdyti ar vykdant sutartį gali nulemti, kad nukentėjusiajai šaliai bus užkirsta galimybė nutraukti sutartį.

Svarbu pažymėti, kad norint konstatuoti esminį sutarties pažeidimą nebūtina nustatyti pirmųjų keturių kriterijų viseto. Tokios pozicijos laikosi ir LAT, nurodęs, kad: „iš šios įstatymo normos struktūros ir turinio galima daryti išvadą, kad esminiu sutarties pažeidimu gali būti pripažintas bet kuris šios normos punkto pažeidimas ar kelių punktų pažeidimai. Esant bet kuriam iš šių pažeidimų (pažeidimų), sutartis gali būti nutraukta vienašališkai

283 „Article 7.3.1 (2) In determining whether a failure to perform an obligation amounts to a fundamental non-performance regard shall be had, in particular, to whether

- (a) the non-performance substantially deprives the aggrieved party of what it was entitled to expect under the contract unless the other party did not foresee and could not reasonably have foreseen such result;
- (b) strict compliance with the obligation which has not been performed is of essence under the contract;
- (c) the non-performance is intentional or reckless;
- (d) the non-performance gives the aggrieved party reason to believe that it cannot rely on the other party's future performance;
- (e) the non-performing party will suffer disproportionate loss as a result of the preparation or performance if the contract is terminated.“

Liet.: „7.3.1 straipsnis (2) Sprendžiant, ar prievolės neįvykdymas yra esminis, reikia atsižvelgti į:

- (a) ar neįvykdymas lemia, kad nukentėjusioji šalis negauna to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį, išskyrus atvejus, kai kita šalis nenumatė ar negalėjo protingai numatyti tokio rezultato;
- (b) griežtas prievolės sąlygų laikymasis turi esminę reikšmę sutarties tinkamam įvykdymui;
- (c) prievolės neįvykdymas yra tyčinis arba labai neatsargus;
- (d) prievolės neįvykdymas leidžia nukentėjusiajai šaliai manyti, kad ji negali pasitikėti kitos šalies sutarties vykdymu ateityje;
- (e) sutarties neįvykdžiusi šalis patirs neproporcingų praradimų, jeigu dėl jos sutarties neįvykdymo kreditorius nutrauks sutartį.“

284 von Bar, *supra* note 12: 873.

285 *Ibid.*, 872: „If it is intentional or reckless and gives the creditor reason to believe that the debtor's future performance cannot be relied on.“

Liet.: „Jeigu neįvykdymas yra tyčinis ar labai neatsargus ir suteikia kreditoriui pagrindą tikėti, kad skolininko vykdymu nebus galima pasikliauti ateityje“.

(LR CK 6.217 straipsnio 1 ir 4 dalys)²⁸⁶. Šie kriterijai yra vertinamojo pobūdžio, kurie teismams ir, visų pirma, sutarties šalims turi leisti įvertinti jų elgesį. Kadangi kriterijai yra gana abstraktūs, juos geriausia analizuoti per esamą teismų praktiką, o jos nesant – modeliuojant teorines situacijas. Dėl negriežtosios teisės šaltinių neprivalomo pobūdžio esminio sutarties pažeidimo taikymo praktika nėra gausi. Nors LR CK esminio pažeidimo kriterijai įtvirtinti kodifikuoto įstatymo lygmeniu, teismai, taikydami šį instrumentą, neretai nedetalizuoja ir neidentifikuoja pažeidimo kriterijų, o tiesiog abstrakčiai percituoja LR CK 6.217 straipsnio dispoziciją. Todėl ne visada aišku, kuriais kriterijais vadovaudamasis teismas konkrečiu atveju nusprendžia esant ar nesant esminio sutarties pažeidimo. Be nacionalinės praktikos esminio sutarties pažeidimo taikymo klausimu pasitarnauja Anglijos teismų sprendimai, nes, minėta, pati šio nutraukimo būdo koncepcija yra kilusi iš ten. Taip pat ypač naudinga tarptautinė CISG taikymo praktika. Remiantis CISG 25 straipsniu suformuota teismų praktika buvo parengtos UNIDROIT ir PECL principų esminio pažeidimo taisyklės²⁸⁷. Kaip teigia J. M. Smits, esminio sutarties neįvykdymo idėja yra perimta būtent iš CISG²⁸⁸. Toliau tyrime pateikiama esminio sutarties pažeidimo kriterijų analizė.

2.3.3. Svarbiausias kriterijus – pažeidimo padarinių esmingumo

Analizuodamas šį kriterijų PECL principų 8:103 straipsnio kontekste E. McKendrick konstatuoja, kad šis kriterijus yra panašus į vertinamąjį kriterijų Anglijos teisėje, kai yra vertinama vadinamoji tarpinė sąlyga (angl. *intermediate term*)²⁸⁹. Minėta, kad Anglijos teisėje po *Hong Kong Fir Shipping Co Ltd v. Kawasaki Kisen Kaisha Ltd* sprendimo suteikta galimybė nutraukti sutartį, kai pažeista neesminė sutarties sąlyga, jeigu pažeidimas tokio masto, kad nukentėjusi šalis negauna naudos, kurią tikėjosi gauti sudarydama sutartį. Anot P. Huber, šis kriterijus labai primena garsiąją Lordo Diplock formuotę, pagal kurią teisė nutraukti sutartį dėl pažeidimo turi priklausyti ne tik nuo tradicinės sutarties sąlygų klasifikacijos, bet ir nuo pažeidimo padarinių²⁹⁰. Nors Anglijos teisėje šis kriterijus išvestinis ir atsiradęs vėliau negu galimybė nutraukti sutartį dėl esminės sąlygos pažeidimo, UNIDROIT principuose ir DCFR jis neatsitiktinai pasirinktas pirmuoju, o CISG 25 straipsnio lingvistinėje formuluotėje – vieninteliu. Išimtis – PECL principai, kuriuose jis įtvirtintas antrame punkte.

Teisės doktrinoje šis kriterijus dar vadinamas sutarties **pažeidimo rimtumo kriterijumi** (angl. *gravity of the consequences of breach*)²⁹¹. R. Koch šį kriterijų išskirsto į du subkriterijus: 1) bendros vertės iš sutarties praradimas; 2) sutarties tikslo praradimas²⁹². Vertės praradimas suprastinas, kaip bet kokios naudos netektis, kurios tikėtasi gauti sudarant sutartį. Pavyzdžiui, tai gali būti piniginės naudos netekimas praradus galimybę realizuoti sutarties

286 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-168/2012.

287 Vogenauer, *supra* note 45: 918.

288 Smits, *supra* note 1: 231.

289 McKendrick, *supra* note 44: 797.

290 Vogenauer, *op. cit.*, 924.

291 Koch, *supra* note 39: 177 – 354.

292 *Ibid.*

objektu esantį daiktą. Sutarties tikslo praradimu gali būti bet kokios aplinkybės, kurios sutarties sudarymą paverčia beprasmiu.

Remiantis šiuo kriterijumi *vertinamas sutarties įvykdymo (potencialus) rezultatas*²⁹³. Tai reiškia, kad nukentėjusi šalis turi atsidurti tokioje padėtyje, kad iš esmės negautų to, ką tikėjosi gauti iš kontrahento, jeigu jis būtų tinkamai įvykđęs sutartį. Šis kriterijus teisės doktrinoje neretai kritikuojamas, nes yra per daug neapibrėžtas ir palieka labai daug laisvės interpretacijai. Tai sąlygoja teisinio tikrumo stygių²⁹⁴. Kita vertus, kriterijaus neapibrėžtumas šiuo atveju reiškia, kad jis yra lankstus, o tai nulemia jo universalumą. Tai yra ypač patogu bylą nagrinėjančiam teismui.

Kaip pažymima PECL principuose, pagal šį kriterijų *vertinamas ne prievolės griežtumas, o įvykdyto sutarties pažeidimo padariniai*. Šiuo atveju sutarties pažeidimas lemia tai, kad nukentėjusi šalis praranda bet kokią interesą dėl sutarties įvykdymo. Tuomet laikytina, kad tenkinamas šis kriterijus ir pažeidimas yra esminis²⁹⁵. Analogiškai šis kriterijus išaiškintas ir minėtoje *Batų byloje*, kurioje Frankfurto apeliacinis teismas nurodė, kad sutarties *pažeidimas yra esminis, kai sutarties sudarymo tikslas atsiduria pavojuje, nes nukentėjusios šalies interesus gauti sutarties įvykdymą išnyksta, o to priežastis yra padarytas sutarties pažeidimas*²⁹⁶. PECL principuose pateikiami pavyzdžiai, kuriais iliustruojama, kada sutarties pažeidimo atveju yra arba nėra prarandamas interesas gauti sutarties įvykdymą:²⁹⁷

Pavyzdys Nr. 1. Asmuo A (rangovas) pažada pastatyti penkis garažus ir nutiesti link jų kelią asmens B sunkvežimiams važiuoti. Visi darbai turi būti atlikti iki spalio 1 dienos, t. y. iki asmens B sandėlio atidarymo. Spalio 1 dienai garažai jau yra pastatyti, bet kelias nenu-tiestas, o tai užkerta galimybę naudotis garažais.

Pavyzdys Nr. 2. Analogiškos aplinkybės kaip pirmame pavyzdyje, bet net nesant nutiesto kelio yra galimybė pakankamai sklandžiai privažiuoti prie garažų. Be to, asmuo A, nors ir pavėlavęs, neilgai trukus nutiesia kelią.

Nors pavyzdžiai labai abstraktūs, anot PECL komentaro autorių, pirmuoju atveju yra įvykęs esminis pažeidimas, o antruoju ne. Logika yra tokia, kad pirmojo pavyzdžio atveju asmuo B negauna to, ko tikėjos iš sutarties, t. y. negali laiku naudotis garažais. Tikėtina, kad tokioje situacijoje jis sudarys pakeičiančiąją sutartį ir susiras kontrahentą, kuris turėtų greitai ir sklandžiai atlikti kelio tiesimo darbus. Antrojo pavyzdžio aplinkybės parodo, kad sutarties pažeidimas (nenutiestas kelias) nors ir sukelia tam tikrų patogumų, bet neužkerta kelio naudotis garažais. Todėl negalima teigti, kad nukentėjusioji šalis negauna to, ko tikė-jos iš sutarties. Be to, reikšminga ir ta aplinkybė, kad rangovas nedelsiant ištaiso vykdymo trūkumus, t. y. trumpai pavėlavęs nutiesia kelią.

LAT praktikoje šis kriterijus labiau išplėtotas naudojant faktinio ir pažadėtojo pagal sutartį įvykdymo santykį. Teismas, aiškindamas šį kriterijų, naudoja tokią formuluotę: „vertinant CK 6.217 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų esminio sutarties pažeidimo kriterijų tu-rinį, pirma, vertintini du prievolės vykdymai: pažadėtasis ir faktiškai atliktas. Kuo didesnis

293 *Supra* note 129: 254.

294 Chengwei, *supra* note 38.

295 Lando, *supra* note 182: 365.

296 *Supra* note 272.

297 *Ibid.*

atotrūkis tarp šių įvykdymų, tuo didesnė esminio sutarties pažeidimo tikimybė. Atotrūkis bus maksimalus visiško neįvykdymo atveju²⁹⁸. Pavyzdžiui, vienoje byloje teismas konstatavo, kad bankas pagrįstai nutraukė kredito sutartį dėl esminio sutarties pažeidimo, nes skolininkas maždaug du metus iš eilės nemokėjo mėnesinių kredito grąžinimo įmokų ir neįvykdė prievolės dalis sudarė 10,76 proc. visos kredito sumos²⁹⁹.

L. Graffi pažymi, kad šis kriterijus turi subjektyviąją ir objektyviąją puses. *Subjektyvioji pusė* – nukentėjusio asmens interesas gauti (priimti) sutarties įvykdymą. *Objektyvioji pusė* – kai dėl sutarties pažeidimo sutarties įvykdymu tinkamai pasinaudoti tampa nebeįmanoma. Anot autoriaus, šie elementai yra tarpusavyje persipynę, nes tai, kas negauta iš sutarties, laikytina esminiu pažeidimu, jeigu nukentėjusioji šalis praranda interesą dėl sutarties įvykdymo³⁰⁰. P. Huber nesutiktų su tokia pozicija, nes, jo nuomone, šiam kriterijui vertinti naudojamas objektyvusis testas³⁰¹. Jis turėtų būti suprantamas taip, kad *nesvarbu, ko nukentėjusioji šalis tikisi realiai gauti iš sutarties, tačiau svarbu tai, ko ji objektyviai galėjo tikėtis gauti*. Todėl taikytinas objektyvaus trečiojo asmens supratimo standartas, t. y. ko tokioje situacijoje tikėtusi apdairus ir rūpestingas asmuo³⁰². Nesuabsoliutinant anglosaksiškos P. Huber pozicijos, labiau pritartina jam, nes tai, ką asmuo tikisi gauti iš sutarties, turi būti galima nustatyti interpretuojant sutarties sąlygas³⁰³. Tokia išvada darytina iš to, kad šis esminio pažeidimo kriterijus turi ir antrąją sąlygą – *kita šalis nenumatė ir negalėjo protingai numatyti tokio rezultato*. Tai reiškia, kad nėra pakankama, jog nukentėjusioji šalis galvotų, jog negavo to, ko tikėjosi iš sutarties. Sutartį pažeidusi šalis turi turėti galimybę protingai numatyti, jog jos pažeidimas gali lemti kitos šalies intereso gauti sutarties įvykdymą praradimą. Šių dviejų sąlygų sąveika turi užtikrinti abiejų sutarties šalių interesų pusiausvyrą.

Nemažiau svarbus yra ir **sutartį pažeidusios šalies nenumatymas ir negalėjimas protingai numatyti, kad nukentėjusioji šalis negavo to, ką tikėjosi gauti iš sutarties**. Ši kriterijaus sąlyga yra skirta apginti sutartį pažeidusios šalies interesus. Ją galima laikyti savotiška sąžiningumo principo išraiška, nes ja siekiama subalansuoti abiejų šalių interesus. Net ir nukentėjusiai šaliai įrodžius, kad ji negavo to, ko tikėjosi iš sutarties, o tai turėtų būti laikoma esminiu sutarties pažeidimu, sutartį pažeidusi šalis gali apsiginti įrodydama, kad ji nenumatė ir *negalėjo protingai numatyti* tokių pažeidimo padarinių. Todėl šią sąlygą galima vadinti viena iš dviejų³⁰⁴ atleidimo nuo esminio sutarties pažeidimo padarinių sąlygų, nes ji eliminuoja esminio sutarties pažeidimo padarinius, t. y. užkerta kelią vienašališkai nutraukti sutartį. Numatomumo kriterijų galima iliustruoti tokiu pavyzdžiu:

298 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-297/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-435/2013; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-420-969/2015.

299 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-420-969/2015.

300 Graffi, *supra* note 40: 338-349.

301 Bent jau UNIDROIT principuose.

302 Vogenauer, *supra* note 45: 925.

303 Derėtų pažymėti, kad tarp objektyvaus ir subjektyvaus sutarties aiškinimo metodų riba darosi vis blankesnė ir pavieniui jie nėra taikomi. Šiuolaikinėje satarčių teisėje jie derinami tarpusavyje.

304 Kita yra LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 5 punktą, kai sutarties neįvykdžiusi šalis, kuri rengėsi įvykdyti ar vykdė sutartį, *patirtų labai didelių nuostolių, jeigu sutartis būtų nutraukta*.

Iliustracija. Asmuo A sutarė sutartį su asmeniu B, pagal kurią B įsipareigojo įrengti šildymo sistemą A patalpose, kuri leistų užtikrinti 20 laipsnių temperatūrą patalpų viduje. B šiek tiek pavėluoja įrengti sistemą, dėl ko kelioms dienoms patalpų temperatūra nukrenta iki 15 laipsnių. Dėl to žūsta A patalpose auginti reti egzotiniai augalai. A nutraukia sutartį ir pareikalauja nuostolių atlyginimo.³⁰⁵

Teisės doktrinoje pabrėžiama, kad šioje situacijoje nutraukimas neteisėtas, nes B nebuvo informuotas, kad patalpose auginami reti augalai, kurie ypatingai jautrūs temperatūros pokyčiams, todėl negalėjo numatyti, kad vėlavimas įrengti šildymo sistemą sukels tokius padarinius. Todėl sutarties pažeidimas nėra esminis ir nutraukimas laikytinas neteisėtu.³⁰⁶

Sąlygos formuluotė susideda iš dviejų kumuliatyvių elementų: a) pačios sutartį pažeidusios šalies neigiamų padarinių nukentėjusiai šaliai nenumatymo; ir b) negalėjimo protingai numatyti neigiamų padarinių. Šiuos elementus vienijantis jungtukas „ir“ reiškia, kad siekiant išvengti esminio pažeidimo padarinių, sutartį pažeidusi šalis turi įrodyti abu šiuos elementus. Pažymėtina, kad šių aplinkybių įrodinėjimo našta tenka sutartį pažeidusiai šaliai (lot. *ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat*)³⁰⁷. Pirmasis elementas (subjektyvusis) reiškia, kad sutartį pažeidusi šalis turi įrodyti, kad ji pati šioje konkrečioje situacijoje nenumatė, jog jos padarytas pažeidimas sukels tokio masto neigiamus padarinius. Nepavykus įrodyti šios aplinkybės, antrasis elementas nėra įrodinėjamas. Tik įrodžius pirmąjį elementą, įrodinėtinas antrasis. Taigi, tuomet pereinama prie objektyvaus trečiojo asmens standarto. Esant komerciniams sutartiniais santykiams protingo trečiojo asmens kartelė bus aukščiausia (profesionalų standartas), esant paprastai civilinei sutarčiai ji bus žemesnė (laipsnis skirsis priklausomai nuo sutartį pažeidusio subjekto), o jeigu vartojimo sutartį pažeidė vartotojas, ji bus žemiausia. Priklausomai nuo konkrečios situacijos ir konkrečių kontrahentų, subjektyviajam ir objektyviajam elementams gali būti taikomi skirtingi standartai. Objektyvusis standartas nebūtinai bus aukštesnis už subjektyvųjį. Pavyzdžiui, vieno kontrahento elgesį įvertinti konkrečiu atveju, ar jis nenumatė padarinių, gali būti naudojamas aukštesnis standartas, negu protingam trečiajam asmeniui, jeigu jis yra rimtas rinkos dalyvis, turintis didesnę patirtį arba daugiau resursų nei rinkos vidutiniškai ir pan. Kaip iliustruojama PECL komentare, daugiau galima tikėtis iš įgudusio ir gerai apmokamo profesionalo negu ne tiek įgudusio, vidutiniškai apmokamo asmens³⁰⁸.

Kitas svarbus aspektas – **numatomumo sąlygos taikymas laike**, t. y. kokių momentu reikia nustatyti, kad sutartį pažeidęs asmuo turėjo numatyti, jog neigiami padariniai nukentėjusiai šaliai lems tai, kad ji negaus to, ko tikisi iš sutarties. UNIDROIT principai nepateikia atsakymo į šį klausimą. Nors PECL principai pačiame 8:103 straipsnyje šito nereglamentuoja, bet oficialiame komentare numatomumas yra siejamas su sutarties sudarymo momentu³⁰⁹. Teisės doktrinoje nuomonės taip pat skiriasi.³¹⁰ Anot P. Huber, padariniai turi

305 Dannemann, *supra* note 48: 659.

306 *Ibid.*

307 Vogenauer, *supra* note 45: 928.

308 Lando, *supra* note 182: 365.

309 *Ibid.*

310 Graffi, *supra* note 40: 338-349.

būti numatomi *sutarties sudarymo momentu*.³¹¹ Tam jis pateikia du svarbius argumentus: 1) sutarties šalis turi turėti galimybę pamatuoti galimas atsakomybes ir rizikas sutarties sudarymo metu; 2) UNIDROIT principų 7.4.4 straipsnis, reglamentuojantis žalos numatomumą, nustato, kad sutartį pažeidusi šalis atsakinga tik už tą žalą, kurią ji numatė arba galėjo numatyti sutarties sudarymo metu, kilsiančią dėl jos padarysimo pažeidimo³¹². L. Chengwei mano, kad šis momentas tiek CISG, tiek negriežtosios teisės šaltiniuose neapertas sąmoningai, kad būtų galima jį aiškinti lanksčiai. Jo manymu, numatomumas gali būti nustatinėjamas: a) pagal sutarties sudarymo momentą; b) nuo sutarties vykdymo pradžios; c) nuo sutarties pažeidimo momento³¹³. Skandinavijos teisės doktrinoje, turinčioje analogiškas nutraukimo taisykles, nurodoma, kad įprastai numatomumo testas taikomas sutarties sudarymo momento laiku. Tačiau taip pat pažymima, kad vėlesnė informacija (po sutarties sudarymo) gali būti reikšminga, jeigu skolininkas turi pareigą prisitaikyti prie naujos informacijos ir iš jo galima objektyviai tikėtis, kad jis būtų sudaręs analogišką sutartį, jeigu būtų žinojęs aplinkybes, atsiradusias po sutarties sudarymo³¹⁴. DCFR III.–3:502 aiškiai nustato, kad numatomumas siejamas su sutarties sudarymo momentu³¹⁵. Analogišką taisyklę įtvirtina ir CESL 87 straipsnio 2 dalies a punktas³¹⁶. Vis dėlto, šio darbo autorius pritartų pozicijai, kad *numatomumo testas taikytinas neapsiribojant sutarties sudarymo momentu, bet gali būti taikomas ir vykdymo bei pažeidimo momento atžvilgiu, jeigu sutartį pažeidusi šalis tuo metu turi informaciją, kuri leidžia arba turėtų leisti protingam asmeniui jo vietoje numatyti pažeidimo padarinius*. Tai leistų šį kriterijų taikyti lanksčiau, tačiau bendroji taisyklė liktų tokia, kad numatomumas vertinamas sutarties sudarymo momentu. Išimtis

311 Vogenauer, *supra* note 45: 928.

312 „ARTICLE 7.4.4 (Foreseeability of harm)

The non-performing party is liable only for harm which it foresaw or could reasonably have foreseen at the time of the conclusion of the contract as being likely to result from its nonperformance.“

Liet.: „7.4.4 straipsnis (Galimumas iš anksto numatyti žalą)

Sutarties nevykdanti šalis atsako tik už tokią žalą, kurią ji numatė ar galėjo protingai numatyti sudarant sutartį, kaip tikėtiną prievolės neįvykdymo pasekmę.“

313 Chengwei, *supra* note 38.

314 Lando, *supra* note 43: 276.

315 „(2) A non-performance of a contractual obligation is fundamental if:

(a) it substantially deprives the creditor of what the creditor was entitled to expect under the contract, as applied to the whole or relevant part of the performance, unless at the time of conclusion of the contract the debtor did not foresee and could not reasonably be expected to have foreseen that result“.

Liet.: „(2) Sutartinės prievolės nevykdymas yra esminis, jei:

a) iš kreditoriaus iš esmės atimama tai, ko pagal sutartį kreditorius galėjo tikėtis, tai taikytina visai ar atitinkamai įvykdymo daliai, nebent skolininkas sutarties sudarymo metu nenumatė ir negalėjo pagrįstai numatyti tokio rezultato“.

316 „Non-performance of an obligation by one party is fundamental if:

(a) it substantially deprives the other party of what that party was entitled to expect under the contract, unless at the time of conclusion of the contract the nonperforming party did not foresee and could not be expected to have foreseen that result“.

Liet.: „Vienos šalies prievolės neįvykdymas yra esminis, jei:

(a) jis iš esmės atima tai, ką kita šalis tikėjosi gauti pagal sutartį, nebent sutarties sudarymo metu sutartį nevykdžiusi šalis nenumatė ar negalėjo numatyti tokio rezultato“.

galėtų būti taikoma, jeigu nukentėjusioji šalis sugebėtų įrodyti, kad sutarties pažeidimo metu dėl turimos naujos informacijos skolininkas galėjo numatyti pažeidimo padarinius.

Vis dėlto, kaip pažymi P. Huber, numatomumo sąlyga praktikoje nėra labai reikšminga. Tai yra sąlygota aplinkybės, kad nukentėjusi šalis, įrodinėdama, kad negavo to, ką tikėjosi gauti iš sutarties, įrodinėja iš esmės tą patį, t. y. kad *ji numatė gauti* kažką konkrečiau iš sutarties, tačiau to negavo³¹⁷. Kadangi šiuo atveju dominuoja objektyvusis standartas, t. y. numatymas kažką gauti iš sutarties vertinamas jos sąlygų kontekste. Jeigu nukentėjusi šalis įrodo, kad ji to negavo, tai sutartį pažeidusiai šaliai tampa praktiškai neįmanoma įrodyti, kad ji negalėjo to numatyti. Ko gero, būtent tai lemia, kad rengiant šį tyrimą nepavyko rasti nei Lietuvos, nei užsienio teismų praktikos, pagal kurią sutartį pažeidusi šalis būtų apsigynusi nuo sutarties nutraukimo, įrodydama, kad nenumatė ir negalėjo protingai numatyti pažeidimo padarinių. Teisės doktrinoje nurodomoje vadinamojoje *Mėsos byloje* buvo nagrinėjamas atvejis, kai buvo padarytas sutarties pažeidimas, dėl kurio pristatyta mėsa buvo per šlapia ir riebi ir taip prarado 25,5 proc. vertės. Šioje byloje pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad pardavėjas negalėjo numatyti, jog dėl šio pažeidimo pirkėjas praras savo klientų pasitikėjimą. Tačiau apeliacinės instancijos teismas padarė priešingą išvadą, nurodydamas, kad pardavėjas galėjo numatyti kilsiančią žalą, ypač kai pastarasis yra didmeninis prekybininkas, veikiantis jautrioje rinkoje, o pirkėjas neturėjo galimybės laiku surasti alternatyvų pardavėją, kad sudarytų pakeičiančiąją sutartį³¹⁸. UNIDROIT principuose šiuo klausimu pateikiamas gana keistas teorinis pavyzdys:

Iliustracija. A įsipareigoja pašalinti atliekas iš B aikštelės per 30 dienų nenurodydamas konkrečios darbų pradžios datos. B neinformuoja A, kad jis sausio 2 dienai brangiai nusamdė ekskavatorius statybos darbams aikštelėje pradėti. Komentare teigiama, kad B negali nutraukti sutarties tuo pagrindu, kad A nepašalino atliekų iš aikštelės iki sausio 2 dienos.³¹⁹

Teorinio pavyzdžio logika tokia, kad B esminę reikšmę turi tai, kad jis investavo į ekskavatorių nuomą, kuriais negalėjo pasinaudoti, nes A nespėjo atlaisvinti aikštelės. Vis dėlto, B negali nutraukti sutarties, nes A negalėjo numatyti pažeidimo padarinių. Ši teorinė iliustracija yra labai keista, nes B, neinformuodamas A apie nusamdytus ekskavatorius ir po to norėdamas nutraukti sutartį, pats padaro sutarties pažeidimą. Ypač, kai A turi 30 dienų terminą darbams atlikti. Galima sugalvoti ir geresnį teorinį pavyzdį:

Iliustracija. Bendrovė A yra įsipareigojusi Vilniaus miesto savivaldybei aprūpinti koncertą, vyksiantį 2018 m. vasario 16 d., garso technika. Šiuo tikslu ji internetinėje parduotuvėje iš Vokietijos garso technikos įmonės B 2018 m. sausio 20 d. užsako naujausias audio technikos sistemas. Atliekant užsakymą nurodyta apytikslė technikos pristatymo data – 2018 m. vasario 10 d. Faktiškai technika pristatoma į Vilnių 2018 m. vasario 17 d., t. y. dieną po koncerto. Bendrovė A netinkamai įvykdžiusi savo įsipareigojimus Vilniaus savivaldybei nusprendžia nutraukti sutartį su Vokietijos įmone B ir pareikalauja sumokėtos kainos grąžinimo.

317 Vogenauer, *supra* note 45: 928.

318 Schweizerisches Bundesgericht (I. Zivilabteilung) 28 Oktober 1998. 4C.179/1998/odi, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/981028s1.html>.

319 *Supra* note 129: 255.

Šiuo atveju bendrovė A neturėtų teisės nutraukti sutarties, nes B nežinojo ir negalėjo protingai numatyti, kad prekių pristatymas vasario 17 d. lems tai, kad A negaus to, ką tikėjosi gauti iš sutarties. Taip yra todėl, kad bendrovė A tiesiog sudarė pirkimo-pardavimo sutartį internetu ir pasiklioję tikėtina pristatymo data, nors esant tarptautiniams prekių siuntimams, siuntos neretai vėluoja. A neinformavo B apie tai, kad jai garso technika reikalinga būtent valstybės šimtmečio koncertui. Būtent nenumatomumo kriterijus šiuo atveju lemia, kad A neturi teisės nutraukti sutartį.

Grįžtant prie kriterijaus, kad nukentėjusioji šalis negauna to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį, šis sutarties pažeidimas gali pasireikšti įvairiausiais būdais. Tai gali būti vėlavimas (grąžinti paskolą/kreditą, pristatyti prekes, suteikti paslaugas, atlikti darbus ir pan.), kokybės trūkumai (nekokybiškas paslaugų suteikimas ar darbų atlikimas, prekių su defektais perdavimas, išnuomotas objektas negali būti naudojamas pagal paskirtį ir pan.), kiekybės trūkumai (suteiktas nepakankamas kiekis paslaugų, nepakankamai atlikta darbų, perduota nepakankamai prekių ir pan.). Iš tiesų, pažeisti sutartį taip, kad kita šalis negautų to, ką tikėjosi gauti ją sudarydama, yra begalė būdų, todėl galima apibendrinti, kad šis vertinamasis kriterijus, nors ir neretai kritikuojamas dėl savo neapibrėžtumo, iš tiesų kaip tik turi privalumą, kad gali būti naudojamas universaliai. Taip jis gali būti pritaikytas ne tik bet kokiam pažeidimui, bet ir bet kokios sutarties rūšies pažeidimui.

Kokybės pažeidimai, leidžiantys nutraukti sutartį dėl to, kad kita šalis iš esmės pažeidė sutartį, užsienio teismų praktikoje varijuoja. Todėl sprendžiant, ar sutarties šalis negauna to, ko tikėjosi iš sutarties, žiūrima, ar sutarties pažeidimo atveju nukentėjusioji šalis iš tiesų negauna to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį, ar pažeidimas jai tiesiog sukelia tam tikrų nepatogumų. Pavyzdžiui, minėtoje *Mėsos byloje* 25,5 proc. prekės nuvertėjimas, anot Šveicarijos aukščiausiojo teismo, yra nepakankamas praradimas, kad būtų galima konstatuoti, jog pirkėjas negavo to, ką tikėjosi gauti sudarydamas sutartį. Teismas konstatavo, kad pirkėjas galėjo perdirbti šią mėsą arba tiesiog perparduoti, o iš pardavėjo pareikalauti nuostolių atlyginimo.³²⁰ Panaši byla spęsta ir Kinijoje: kai 1999 metais regiono diktatorius grįžo į valdžią, buvo nuspręsta šia proga išleisti šventinių monetų. Buvo užsakyta 250 tūkst. proginių monetų rinkinių, kurių kiekvieno vertė po 16,20 USD. Po to, kai pardavėjas pristatė visas monetas, dalis pirkėjo klientų pasiskundė dėl monetų kokybės, t. y. kad jos neatitinka sertifikuose nustatytų reikalavimų, todėl suabejota jų autentiškumu. Šiuo pagrindu pirkėjas nusprendė nutraukti sutartį, nes maždaug ¼ monetų buvo netinkamos. Kinijos tarptautinis ekonominis ir prekybinis arbitražas nusprendė, kad negalima teigti, jog pirkėjas negavo to, ko tikėjosi iš sutarties, kadangi sugebėjo parduoti apie 75 proc. užsakytų monetų.³²¹ Ši byla iliustruoja, kad dar 2004 m. LAT plenarinės sesijos išvesti kriterijaus bruožai tarp iš sutarties realiai gaunamos ir negaunamos naudos yra gana artimi tarptautinei praktikai. Toje byloje, LAT, aiškindamas esminio pažeidimo kriterijus, nurodė, kad: „nustatant, ar sutarties pažeidimas yra esminis, darytina išvada, kad kuo didesnis yra atotrūkis tarp sutarties neįvykdymo ir pažadėto vykdymo, tuo didesnė yra tikimybė, kad sutarties nevykdymas esant ginčui bus pripažintas esminiu. <...> Kiekvienu ginčo atveju sutarties pažeidimą

320 *Supra* note 318.

321 China International Economic and Trade Arbitration Commission [CIETAC] (PRC), CISG/2000/17, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/000000c1.html>.

pripažįstant esminiu, turi būti įvertinta, ar nukentėjusios šalies asmeniniai interesai dėl tokio pažeidimo buvo iš esmės suvaržyti, nes esminį sutarties pažeidimą nulemia tai, *ar nukentėjusioji šalis negavo didžiąja dalimi to, ką pagal sutartį per visą jos terminą pagrįstai tikėjosi gauti, taip pat ar nukentėjusios šalies teisėti, pagrįsti lūkesčiai dėl numatytų sutarties vykdymo rezultatų lieka neįgyvendinti vien dėl sutartį pažeidusio kontrahento veiksmų, ar ir dėl kitų priežasčių*³²².

Užsienio praktikoje yra pavyzdžių, kai gautų prekių iš esmės visiškai negalima naudoti pagal paskirtį arba jas perparduoti, t. y. jos yra netinkamos cirkuliuoti civilinėje apyvartoje. Tokiais atvejais teismai linkę konstatuoti, kad įvykdytas esminis sutarties pažeidimas, nes sutarties šalis negauna to, ko tikėjosi iš sutarties. Tai vienoje iš bylų, kur gamintojas iš Vokietijos įsipareigojo Šveicarijos bendrovei parduoti sportinę aprangą, konstatavo Vokietijos teismas. Byloje nustatyta, kad gamintojui pristačius prekes pirkėjui, o pastarajam pradėjus pardavinėti jas savo klientams, jau po pirmo sportinių aprangų skalbimo jos susitraukdavo 10-15 proc., t. y. vienu ar dviem dydžiais. Todėl nebuvo įmanoma nei jų naudoti pagal paskirtį, nei perparduoti taip, kad jos nebūtų grąžintos atgal dėl netinkamos kokybės.³²³ Kitoje byloje Prancūzijos aukščiausiasis teismas nusprendė, kad pirkėjas iš Prancūzijos turėjo teisę nutraukti vyno pirkimo-pardavimo sutartį su pardavėju iš Italijos, nes pastarasis, stengdamasis greičiau subrandinti vyną, panaudojo didesnį cukraus kiekį. Tai sąlygojo, kad vyno alkoholio laipsnis tapo aukštesnis už leidžiamą Prancūzijoje. Todėl vynas tapo nebetinkamu vartojimui.³²⁴ Kitoje byloje Šveicarijos įmonė pardavė buteliukų pakavimo mašiną Ispanijos pirkėjui, kuri pagal sutartyje nustatytus techninius duomenis turėjo pajėgti supakuoti apie 180 buteliukų per minutę. Pirkėjui pradėjus naudoti mašiną paaiškėjo, kad ji vidutiniškai supakuoja tik 52 buteliukus per minutę, o tai reiškia, kad, lyginant su sutartyje nurodomu pajėgumu, realus pajėgumas yra 71 proc. mažesnis. Toks didelis atotrūkis tarp pažadėtos ir realiai gautos naudos leido teismui padaryti išvadą, kad pirkėjas negavo to, ko tikėjosi iš sutarties.³²⁵

Lietuvos teismų praktikoje taip pat yra bylų, kai prekės defektai aiškiai nulemia esminį sutarties pažeidimą. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų pardavėjas buvo įsipareigojęs parduoti ožinį kraną su magnetine traversa. Kranas buvo perduotas pirkėjui, kuris jį eksploatavo nuo 2006 m. rugsėjo 4 d. iki 2007 m. balandžio 28 d. Krano eksploatavimą pirkėjas nutraukė gavęs VŠĮ „TUV technika“ išvadą, kad kranas dėl jo trūkumų eksploatuoti nerekomenduojama. Pirkėjas 2007 m. gegužės 5 d. raštu pranešė atsakovui, kad dėl kranas trūkumų, kurie nebuvo pašalinti, ieškovas negali naudoti kranas pagal paskirtį, todėl nuo 2007 m. birželio 5 d. atsisako pirkimo-pardavimo sutarties. Šioje byloje LAT konstatavo, kad kranas yra potencialiai pavojingas įrenginys. Taigi, nukrypimai nuo jo kokybės reikalavimų gali turėti neigiamų padarinių ne tik jį naudojančiam subjektui, bet ir kitiems asmenims.

322 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 29 d. nutarimas civilinėje byloje Nr. 3K-P-346/2004. Teismų praktika. 2004, 22.

323 Landgericht Landshut, 5 April 1995, 54 O 644/94, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/950405g1.html>.

324 Cour de Cassation, 173 P/B 93-16.542, 23 Jan. 1996, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://www.unilex.info/case.cfm?pid=1&do=case&id=186&step=FullText>.

325 Schweizerisches Bundesgericht, 18 Mai 2009, 4A_68/2009, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/090518s1.html>.

Todėl teismas padarė išvada, kad pirkėjas nusipirkto krano negali naudoti pagal jo tiesioginę paskirtį ir gauti iš to atitinkamą naudą. LAT pabrėžė, kad apeliacinės instancijos teismas, remdamasis byloje nustatytais aplinkybėmis, pagrįstai pripažino, kad ieškovas negavo to, ką tikėjosi gauti pagal sutartį, todėl turi teisę pasinaudoti galimybe susigrąžinti už kraną sumokėtą kainą ir nutraukti sutartį.³²⁶ Kitoje byloje pirkėjas prašė nutraukti su pardavėju sudarytą sutartį ir priteisti iš atsakovo 39 960 Lt skolos. Pirkėjas nurodė, kad prašoma nutraukti sutartimi atsakovas įsipareigojo perduoti jam prekes, t. y. silikonines užklijuojamas plėveles, skirtas akumuliatoriaus baterijos įkrovimo gebai padidinti, o pirkėjas – už gautas prekes atsiskaityti nustatyta tvarka ir terminais. Ieškovas gavo iš pardavėjo 5000 vnt. prekių, už kurias sumokėjo 11 600 eurų (39 960 Lt). Vėliau paaiškėjo, kad prekės yra netinkamos kokybės. Byloje nustatyta, kad ant parduotų gaminių pakuočių buvo nurodyta, jog užklijuoti ant mobiliojo telefono baterijos silikoniniai lipdukai pagerina baterijos veikimo savybes, t. y. 300 proc. pailgina baterijos veikimo ir 200 proc. – budėjimo režimo laiką, tačiau vėliau paaiškėjo, kad prekės neturi šių savybių, nes deklaruotos prekių savybės gerokai skiriasi nuo tikrųjų: lipdukai pailgina baterijos veikimo laiką 200 proc. vietoje nurodytų 300 proc., t. y. trečdaliu trumpiau, o budėjimo laiką – 47 proc. vietoje 200 proc., t. y. daugiau kaip keturis kartus trumpiau. Teismas konstatavo, kad toks deklaruotų ir iš tikrųjų turimų savybių skirtumas laikytinas reikšmingu. Byloje taip pat nustatyta, kad pirkėjas, įsigijęs šiuos lipdukus, juos pardavė (4650 vnt.) trečiajam asmeniui, tačiau pastarasis juos grąžino dėl netinkamos kokybės³²⁷. Tai iš esmės įrodo, kad prekė yra netinkama prekybai (angl. *lacking merchantable quality*) ir iš jos negalima gauti tos naudos, kurią tikėjosi gauti pirkėjas sudarydamas sutartį. Taigi LAT konstatavo, kad šios aplinkybės patvirtina, kad *pirkėjo įsigytų prekių kokybės neatitiktis deklaruotajai buvo žymi ir nulėmė tai, kad pastarasis iš esmės negavo to, ko tikėjosi iš su pardavėju sudarytos pirkimo–pardavimo sutarties, nes įsigijo prekes, neatitikusias nurodytų jų savybių, ir negalėjo jų realizuoti*. Toks netinkamos kokybės daiktų pardavimas atitinka LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 1 punkte nurodytą kriterijų ir vertintinas kaip esminis sutarties pažeidimas, sudarantis pagrindą vienašališkai nutraukti pirkimo–pardavimo sutartį ir pareikalauti grąžinti sumokėtą kainą³²⁸.

Užsienio praktikoje yra pasitaikę ir atvejų, kai tinkamos prekės dokumentacijos nepristatymas laiku lėmė esminį sutarties pažeidimą, nes nukentėjusioji šalis be tų dokumentų negalėjo realizuoti prekių³²⁹. Teisės doktrinoje pripažįstama, kad šio kriterijaus pagrindu gali būti konstatuojamas esminis pažeidimas ir vadinamųjų antrinių prievolių (angl. *secondary obligations*) pažeidimo atveju³³⁰.

Apibendrinant, esminis pažeidimas šio kriterijaus pagrindu gali būti padaromas pačiais įvairiausiais būdais. Todėl ši kriterijų galima laikyti pačiu universaliausiu. Šis kriterijus yra svarbiausias siekiant nustatyti, ar iš tiesų buvo esminis sutarties pažeidimas, nes yra sie-

326 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-168/2012.

327 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-531/2011.

328 Ibid.

329 Franco Ferrari, „Fundamental Breach of Contract Under the UN Sales Convention 25 Years of Article 25 CISG“, *Journal of Law and Commerce*, 25 (Spring 2006): 489-508, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/ferrari14.html#114>.

330 Michael J. Bonell ir Fabio Liguori, „The U.N. Convention on the International Sale of Goods: a Critical Analysis of Current International Case Law (Part II)“, *Revue de droit uniforme*, 2 (1996): 367-368.

jamas su paties pažeidimo padariniais nukentėjusiai šaliai. Vadovaujantis juo realiai, o ne formaliai, vertinamas pažeidimo esmingumas. Jeigu į klausimą, ar nukentėjusioji nuo pažeidimo sutarties šalis negavo to, ką tikėjosi gauti iš sutarties, atsakome teigiamai, reiškia, nutraukimas yra teisėtas ir pagrįstas.

2.3.4. Pagal sutarties esmę griežtas prievolės sąlygų laikymasis, turintis esminę reikšmę

Kaip teisingai pastebi R. Balčikonis, šis kriterijus artimas anglosaksiškai *condition* klasifikacijai, kuri leidžia nutraukti sutartį, jeigu pažeidžiama esminė sutarties sąlyga³³¹. Analogiškos pozicijos laikosi ir E. McKendrick, kurio teigimu PECL 8:103 straipsnio 1 dalies a punktas³³² yra panašus į pagrindą nutraukti sutartį dėl esminės sąlygos pažeidimo³³³. Kaip teigiama UNIDROIT principuose, vertinant šį kriterijų vertinamas ne pažeidimo rimtumas, o sutartinės prievolės, kurios griežtas laikymasis yra esminis, prigimtis³³⁴.

Ar griežtas sutartinės prievolės sąlygų laikymasis turi esminės reikšmės, galima spręsti iš **dviejų dalykų**: a) sutarties teksto – šalys gali būti konkrečiai sutartyje numačiusios, kokių sąlygų pažeidimas gali būti laikomas esminiu; b) bylos aplinkybių – tai būtų tokios situacijos, kai sutarties tekstas nenustato, ar konkrečios sutarties sąlygos pažeidimas būtų laikomas esminiu³³⁵.

Tuo atveju, kai sutartis numato, kad tam tikra sąlyga turi esminę reikšmę, o jos pažeidimas leidžia nutraukti sutartį, gali kilti įvairių praktinių problemų. Viena vertus, šis kriterijus užtikrina šalių valios viršenybę, nes šalims suteikiama galimybė susitarti, kokių sutarties sąlygų reikia griežtai laikytis. Kita vertus, nusistatant tokias sąlygas galimi piktnaudžiavimo atvejai. Pavyzdžiui, *Maple Flock* byloje šalys susitarė, kad tiekėjas įsipareigoja pristatyti 100 tonų kokybiškų audinių. Kokybės reikalavimo laikymasis sutartimi aptartas kaip esminis. Tiekėjas įsipareigojo pristatyti audinius po 1,5 tonos tris kartus per savaitę. Šešioliktoje siuntoje audiniai turėjo daugiau negu numatyta chloro. Dėl to pirkėjas siekė nutraukti sutartį. Teismas pripažino sutarties nutraukimą neteisėtu, nes trūkumus turėjo tik neženkli sutarties dalyku esančių audinių dalis (viena 1,5 tonos siunta iš 100)³³⁶.

Nors UNIDROIT principai šį kriterijų orientuoja į sutarties sąlygų griežtumą, o ne į padarinius³³⁷, PECL principų autoriai nurodo, kad nors ir žiūrima į griežtą sąlygų laikymąsi, bet nukrypimas nuo griežto laikymosi turi pakirsti sutarties pamatus (angl. *the root of the contract*). Paradoksalu, bet siekiant užkristi kelią piktnaudžiavimui šiuo kriterijumi, manytume, nėra galimybės išvengti pažeidimo padarinių vertinimo. Sutarties vykdymo

331 Balčikonis, *supra* note 11: 107.

332 „A non-performance of an obligation is fundamental to the contract if:
a) strict compliance with the obligation is of the essence of the contract“.
Liet.: „Prievolės nevykdymas yra esminis jeigu:
a) griežtas sutarties sąlygų laikymasis turi esminę reikšmę“.

333 McKendrick, *supra* note 44: 797.

334 *Supra* note 182: 255.

335 Vogenauer, *supra* note 45: 929.

336 *Maple Flock Co v. Universal Furniture Products (Wembley) Ltd*: CA 1934.

337 *Supra* note 182: 255.

terminai įprastai laikomi sąlygomis, kurių privaloma griežtai laikytis. Šiame tyrime nagrinėta *Union Eagle Limited v. Golden Achievement Limited* byla, kurioje griežtas sutartyje numatytų terminų laikymasis privedė prie absurdiško rezultato, t. y. leista nutraukti sutartį dėl 10 minučių pavėlavimo atnešti pinigų. Minėta, kad sąžiningumo principo laikymasis turėtų užkirsti kelią tokiems piktnaudžiavimas. Tokiose situacijose būtent sąžiningumo reikalavimas priverčia atlikti sutarties pažeidimo padarinių vertinimą. Nors LR CK 6.217 straipsnio 2 dalyje nustatyti kriterijai gali būti savarankišku pagrindu nutraukti sutartį, manytume, kad antrasis kriterijus dėl griežto sutarties sąlygų laikymosi esminės reikšmės neretai turėtų būti sistemishkai taikomas su pirmuoju kriterijumi, t. y. įvertinant ir atsakant į klausimą: *ar griežtas sutarties sąlygų nesilaikymas lemia, kad nukentėjusioji šalis negauna to, ką tikėjosi gauti iš sutarties*. Tik taip būtų galima užtikrinti, kad sutarties nutraukimas antrojo kriterijaus pagrindu būtų sąžiningas ir tik kraštutinis gynybos būdas. Neatsakius teigiamai į klausimą, kad nukentėjusioji šalis negauna to, ko tikėjosi iš sutarties, negalima išvada, kad *pagal sutarties esmę griežtas prievolės sąlygų laikymasis turi esminės reikšmės*. Esant šalių ginčui sutartį pažeidusios šalies gynyba, kad jos įvykdytas sutarties pažeidimas griežtai nesilaikant sutarties sąlygų nukentėjusiajai šaliai nesukėlė tokių neigiamų padarinių, jog pastaroji prarado interesą gauti sutarties įvykdymą, būtų laikoma pagrįsta. Akivaizdu, kad minėtoje byloje, pavėlavus sumokėti pinigų 10 minučių, pažeidimas yra visiškai trivialus. Kita vertus, jeigu vestuvių suknelė pristatoma nuotakai praėjus dienai po vestuvių, yra nemažiau akivaizdu, kad griežtas sąlygų laikymasis pristatyti suknelę iki vestuvių lemia esminį pažeidimą.

Kaip teisingai pastebi E. McKendrick, dar sunkiau būna, jeigu ginčo objektu yra sutarties sąlyga, kurios pažeidimas pagal savo pobūdį nėra nei labai svarbus, nei trivialus³³⁸. Kaip tokiu atveju nustatyti, kad griežtas sąlygos laikymasis turi esminę reikšmę? Anot E. McKendrick, ši problema ne vieną mokslininką privertė prieiti prie išvados, kad pirmenybė turėtų būti skiriama pažeidimo padariniams, o ne pažeistai sąlygai³³⁹.

LR CK komentare nurodoma, kad: „jeigu griežtas sutarties sąlygų laikymasis yra jos bruožas, sutarties sąlygų pažeidimas gali būti pripažintas esminiu, kad ir kokių dėl to būtų kilę padarinių.“³⁴⁰ Toliau jis pateikia tokį pavyzdį: „Rangovas privalo suremontuoti grūdų džiovavimo įrangą iki rugpjūčio 15 dienos, nes rugpjūčio 16 dieną užsakovas pradeda supirkinėti grūdus. Praleidus šį terminą sutartis pažeidžiama iš esmės, nes užsakovas negali vykdyti savo sutartinių įsipareigojimų pagal kitas sutartis.“³⁴¹ Įsivaizduokime, kad terminas praleidžiamas 1-2 dienas. Remiantis LR CK komentaru, nežiūrint į padarinius, tai būtų esminis sutarties pažeidimas. Tokiu atveju, rugpjūčio 16 dieną būtų buvę galima nutraukti sutartį. Kokia nauda užsakovui iš sutarties nutraukimo rugpjūčio 16 dieną, jeigu 17 dieną remontas būtų baigtas? Tokioje situacijoje užsakovas nieko nelaimėtų, tik neleisdamas pabaigti rangovui darbų pasididintų savo nuostolius, nes reikėtų ieškoti kito rangovo, su kuriuo reikėtų susiderėti dėl remonto, kad kuo greičiau pataisytų grūdų džiovavimo įrangą. Kuo greičiau, reikš brangiau, be to sutarčių su trečiaisiais asmenimis (grūdų pardavėjais)

338 McKendrick, *supra* note 44: 758.

339 *Ibid.*

340 Mikelėnas, *supra* note 22: 293.

341 *Ibid.*

prastovos sukeltų dar daugiau nuostolių. Ar iš tiesų, vienašalis sutarties nutraukimas būtų geriausias sprendimas, kai už vienos ar dviejų dienų prastovą prieš grūdų pardavėjus iš rangovo būtų galima pareikalauti nuostolių atlyginimo? Esminio pažeidimo nesiejant su jo neigiamais padariniais, galima priėti būtent prie tokių situacijų. Taip būtų ignoruojamas tiek sąžiningumo principas, tiek sutarties nutraukimo kraštutinio savignyos būdo pobūdis.

Vienoje iš studijų, analizuojančioje sąžiningumo principo reikšmę sutarčių teisėje, lyginamosios analizės objektu buvo ir sutarties nutraukimas griežto prievolių laikymosi esmingumo prasme³⁴². Lyginamuoju skirtingų jurisdikcijų reguliavimo aspektu buvo analizuojama tokia situacija:

*Emilija išsinuomojo butą iš Franco. Sutartis nustatė, kad Francas turi teisę nutraukti sutartį, jeigu pastaroji nesumoka nuomos mokesčio du mėnesius iš eilės. Emiliją ištiko laikina finansinė krizė, dėl kurios ji spalį ir lapkritį negalėjo sumokėti nuomos. Lapkričio pabaigoje jai šiaip ne taip pavyko sutaupyti nuomos sumą už abu mėnesius, tačiau ji pavėlavo atsiskai-tyti dvi dienas. Francas nutraukė sutartį.*³⁴³

Išanalizavus nemažą Europos jurisdikcijų sutarčių teisės reguliavimo dalį, prieita prie išvados, kad vienu ar kitu pagrindu toks sutarties nutraukimas būtų neteisėtas. Pavyzdžiui, Graikijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, Austrijoje, Nyderlanduose, Skandinavijos valstybėse toks nutraukimas prieštarautų sąžiningumo principui³⁴⁴.

Šis kriterijus šiuolaikinėje sutarčių teisėje po truputį praranda savo svarbą, o padarinių kriterijaus reikšmė atitinkamai didėja. Tai patvirtina *tarpinių* sąlygų atsiradimas Anglijoje po *Hong Kong Fir Shipping Co Ltd v. Kawasaki Kisen Kaisha Ltd* sprendimo. Dar viena indikacija, kad šio kriterijaus reikšmė mažėja, yra tai, kad naujausias negriežtosios teisės šaltinis – CESL – visiškai atsisakė šio kriterijaus. CESL 87 straipsnio 2 dalis koncentruojasi būtent į pažeidimo padarinių kriterijų³⁴⁵.

Atsižvelgiant į išdėstytą, *nesutiktina* su kai kurių autorių nuomone³⁴⁶, *kad tuo atveju, jeigu sutartis aiškiai nustato, kad tam tikros sąlygos griežtas laikymasis turi esminės reikšmės, bet koks šios sąlygos pažeidimas reiškia esminį sutarties pažeidimą*.

Tam tikros sutarčių rūšys dėl savo specifikos pasižymi tuo, kad griežto sąlygų laikymosi pažeidimas įprastai bus pripažįstamas esminiu. Pavyzdžiui, LAT formuoja praktiką, pagal kurią išlaikymo iki gyvos galvos (rentos) sutarčių pažeidimai (dėl didelės šios sutarties rūšies socialinės reikšmės) yra netoleruojami³⁴⁷. Kadangi rentos gavėjo būtiniausių poreikių tenkinimas priklauso nuo tinkamo sutarties vykdymo, todėl griežtas sutarties sąlygų laikymasis yra labai svarbus. Esant blogai rentos gavėjo sveikatos būklei ar turtinei padėčiai, laiku nepatenkinus jo poreikio gauti reikiamą materialinę paramą ar paslaugas, rentos gavėjo interesams gali būti padaryta didelė žala, todėl konkrečiu atveju tai būtų su-

342 Reinhard Zimmermann ir Simon Whittaker, *Good Faith in European Contract Law* (The Common Core of European Private Law), (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 305-321.

343 Zimmermann *supra* note 342.

344 *Ibid.*, 320-321.

345 Dannemann, *supra* note 48: 659-660.

346 Chengwei, *supra* note 38.

347 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-38-690/2018.

tarties pažeidimas iš esmės³⁴⁸. Jeigu rentos sutarčių atveju tokia teismo pozicija yra visiškai logiška, tai kai kuriose kredito sutarčių bylose teismas, autoriaus nuomone, šiam kriterijui skiria per didelę reikšmę. Pavyzdžiui, vienoje byloje LAT pripažino teisėtu sutarties nutraukimą³⁴⁹, kai asmuo, pasiėmęs 18 872,31 eurų kreditą 25 metams, laiku negrąžino bankui šiek tiek mažiau nei 400 eurų kredito įmokų. Teismas pasirėmė ankstesne praktika nurodydamas, kad finansų sistemos stabilumas yra viešasis interesas, o griežtas paskolos sąlygų laikymasis, atsižvelgiant į kreditavimo verslo specifiką, turi esminę reikšmę³⁵⁰. Teismas, konstatavo, kad bankas *negavo to, ko tikėjosi, nes jis (kaip kredito įstaiga) tikėjosi, kad prievolė bus vykdoma laiku, o banko veiklai griežtas terminų laikymasis yra reikšmingas*. Vargu, ar galima vertinti, kad 2 proc. paskolos sumos negrąžinimas ilgalaikės 25 metų sutarties kontekste gali būti vertinamas kaip esminis pažeidimas, nes griežtas paskolos sąlygų laikymasis turi esminę reikšmę. Vėlavimas paskolos ar kredito santykiuose yra įprastas dalykas, todėl šioms sutartims ir būdingos kompensacinės palūkanos. Būtent jos ir turi kompensuoti bei užtikrinti, kad dėl trivialių pažeidimų nebus nutraukinėjamos tokio tipo sutartys. Palyginimui, vienoje LAT bylų³⁵¹ buvo sprendžiamas klausimas, ar teisėtai nutraukta kreditavimo sutartis, sudaryta 33 metų terminui, kai skolininkas nemokėjo kredito įmokų beveik dvejus metus. Taip susikauptė 10,76 proc. nuo visos įmokų sumos dydžio skola. Kasacinis teismas pripažino nutraukimą teisėtu. Su tokiu sprendimu galima sutikti, nes iš bylos aplinkybių aiškiai matosi, kad kreditas nebus grąžinamas ateityje, o pradelsta įsipareigojimų suma nėra labai menka. Šios bylos aplinkybės labiau įtikina, kad nukentėjusioji šalis ne tik negauna to, ką tikėjosi gauti, bet ir toks pažeidimas neleidžia tikėtis sulaukti prievolių įvykdymo ateityje (6.217 straipsnio 2 dalies 4 punktas).

Vertinant griežto sąlygų laikymosi reikšmę esminio sutarties pažeidimo kontekste, dėtų atsižvelgti ir į papildomo termino sutarčiai įvykdyti reguliavimą. LR CK 6.209 straipsnio 4 dalis draudžia nutraukti sutartį po suteikto papildomo termino ją įvykdyti, kai neįvykdyta prievolė sudaro nedidelę sutarties neįvykdžiusios šalies sutartinių prievolių dalį. Ši taisyklė taip pat užtikrina sąžiningumo principo viršenybę. Gali kilti klausimas, ar išvis galima nutraukti sutartį dėl esminio pažeidimo, jeigu neįvykdyta prievolė sudaro mažą dalį skolinių įsipareigojimų. Manytina, kad įprastai toks pažeidimas, kuris pasireiškia tiesiog kažkurios iš sutarties sąlygų pažeidimu, kurių laikymąsi nukentėjusioji šalis laiko esminiu, neturėtų suteikti galimybės nutraukti sutartį, nes nebus galima konstatuoti, kad nukentėjusioji šalis negavo to, ko tikėjosi iš sutarties. Tokią išvadą patvirtina ir anksčiau aptartas *Maple Flock* sprendimas.

Apibendrinant, nors teoriškai griežto prievolės sąlygų laikymosi, kaip turinčio esminę reikšmę, kriterijus yra kilęs iš bendrosios teisės sistemos ir gali atrodyti patraukliai siekiant jį taikyti izoliuotai, t. y. kaip savarankišką sutarties nutraukimo pagrindą, manytina, kad praktikoje jis turi būti taikomas sistemiškai su pirmuoju esminio pažeidimo kriterijumi. Todėl būtina vertinti kiekvienos bylos aplinkybes ir įsitikinti, ar iš tiesų tai, kad nebuvo griežtai laikomasi prievolės, nulėmė, kad nukentėjusioji šalis negavo to, ką tikėjosi gauti su-

348 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-207/2006.

349 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-318-611/2017.

350 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-58/2012.

351 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-420-969/2015.

darydama sutartį. Šis kriterijus negali būti taikomas formaliai, neatsižvelgiant į reikšmingas aplinkybes, nes tai gali lemti netinkamą esminio sutarties pažeidimo taikymo praktiką.

2.3.5. Skolininko elgesio vertinimo kriterijus – prievolė neįvykdyta tyčia ar dėl didelio neatsargumo

Šis kriterijus iš esmės yra skirtas įvertinti sutartį pažeidusio asmens elgesio motyvus. Kriterijaus politinis pagrindimas yra tas, kad sutartį pažeidusi šalis nusipelno mažiau teisinės apsaugos negu nukentėjusioji³⁵². Galima sutikti, kad nukentėjusioji šalis neturėtų būti sutartį pažeidusios šalies blogos valios įkaite. Jis sudarytas iš galimų dviejų alternatyvų – tyčios arba didelio neatsargumo.

Tyčia – skolininko sąmoningas valinis veiksmas, kuriuo jis priima sprendimą nevykdyti sutarties. Bendrosios teisės sistemoje laikomasi pozicijos, kad tyčinis sutarties pažeidimas pats savaime nepateisina vienašalio sutarties nutraukimo³⁵³. Ši taisyklė suformuota *Suisse Atlantique Societe d'Armement SA v. NV Rotterdamsche Kolen Centrale* byloje³⁵⁴, kurioje lordas Wilberforce pažymėjo, kad kai kurie tyčiniai sutarties pažeidimai gali būti tokie menki, jog jų neigiamus padarinius gali pašalinti nuostolių atlyginimas. Nors pati UNIDROIT principų 7.3.1 straipsnio taisyklė to nepasako, tačiau jos komentare nurodoma, kad sąžiningumo principo neatitiktų tokia situacija, jeigu sutartis būtų nutraukta dėl tyčios, jeigu pažeidimas yra nežymus. Būtent taip ir turėtų būti aiškinamas LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 3 punktas. Teisės doktrinoje pažymima, kad yra galimybė, kad sutarties pažeidimas neatitiks aukštų standartų, nustatytų UNIDROIT principų 7.3.1 straipsnio a ir b punktuose, tačiau jis vis tiek gali būti laikomas esminiu, jeigu padarytas tyčia arba neatsargiai. Analogiškos pozicijos laikomasi ir PECL 8:103 straipsnio c punkto³⁵⁵ bei DCFR 3:502 straipsnio 1 dalies b punkto³⁵⁶ komentaruose. Išvadą, kad pažeidimo standartas tyčios ir didelio neatsargumo atveju nėra toks aukštas, kad nukentėjusios šalies praradimą laikytume esminiu, padaro ir S. Selionytė-Drukteinienė³⁵⁷. Kita vertus, teisės doktrinoje akcentuojama, kad šis kriterijus, kaip savarankiškas nutraukimo pagrindas, turėtų būti taikomas atsargiai ir ribotai³⁵⁸. Tokia pozicija yra visiškai logiška ir atitinka tiek bendrosios teisės sistemos, tiek UNIDROIT principų kūrėjų idėją, kad sutarties nutraukimas negalimas, jeigu pažeidimas yra trivialaus pobūdžio³⁵⁹.

Akivaizdus tyčios pavyzdys, leidžiantis nutraukti sutartį, būtų sutartį pažeidusios šalies atsisakymas vykdyti sutartį. Jis gali pasireikšti tiek eksplicitiškai, kai skolininkas aiškiai pareiškų, kad nebetina (tinkamai) vykdyti sutarties, tiek implicitiškai, kai iš skolininko

352 Vogenauer, *supra* note 45: 929.

353 Stannard, *supra* note 28: 201.

354 *Suisse Atlantique Societe d'Armement SA v. NV Rotterdamsche Kolen Centrale* [1967] 1 AC 361.

355 Lando, *supra* note 182: 365-366.

356 von Bar, *supra* note 12: 874.

357 Ambrasienė, *supra* note 11: 333.

358 Vogenauer, *op. cit.*, 930-931.

359 Peter Schlechtriem, „Termination and Adjustment of Contracts [Under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts]“, *European Journal of Law Reform* 1, 3 (1999): 305-323, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/slechtriem11.html>.

elgesio galima numatyti, jog jis nebevykdys sutarties. Esant tokioms situacijoms visiškai racionalu laikyti, kad nukentėjusioji šalis praranda pasitikėjimą savo kontrahentu ir turi teisę nutraukti sutartį. Šiame kontekste tyčia turėtų būti laikomas absoliutus atsisakymas ateiityje įvykdyti sutartį, o ne laikinas negalėjimas jos įvykdyti. Tai iliustruoja vadinamoji audinių byla (angl. *Fabrics case*), kai italų tekstilės pardavėjas vokiečių pirkėjui pristatė dalį audinių, kurie buvo netinkamos spalvos. Vokietijos teismai pripažino sutarties pažeidimą. Tačiau pardavėjas gynėsi, jog laikinai negali pateikti tinkamos spalvos audinio, o pirkėjas jam nesuteikė papildomo protingo termino sutarčiai įvykdyti. Atsižvelgus į tai, teismai konstatavo, kad laikinas atsisakymas įvykdyti sutartį negali būti laikomas pardavėjo tyčia, todėl sutartis negalėjo būti nutraukta³⁶⁰.

Jeigu tyčia šio kriterijaus kontekste teisės doktrinoje yra gana plačiai nagrinėta, tai **didelis neatsargumas** nesulaukė tiek dėmesio. Manytina, kad taip yra todėl, jog šios alternatyvos savo svarbos prasme vertinant pažeidimo esmingumą laikomos lygiomis. Šio darbo autorius negali sutikti su tokia pozicija. Sprendžiant dėl civilinės atsakomybės prievolės atsiradimo, kaltės forma įprastai neturi reikšmės. Tačiau savo prigimtimi šios kaltės formos skiriasi, nes asmens veikimas tyčia – sąmoningas valinis veiksmas, kai asmuo supranta, kad toks jo veikimas sukels kitam asmeniui žalą, ir to siekia. Kita vertus, didelis neatsargumas pasireiškia minimalaus būtino elgesio standarto nesilaikymu, kai asmuo elgiasi lengvabūdiškai, leidžia atsirasti žalai, tačiau jos nesiekia. Esminio sutarties pažeidimo kontekste didelis neatsargumas nebūtinai reiškia, kad asmuo, kuris taip pažeidė sutartį, nėra pasirengęs ištaisyti padarytą žalą ir (ar) tinkamai įvykdyti sutartį, todėl tai nebūtinai reikš, kad nukentėjusioji sutarties šalis praras pasitikėjimą kontrahentu. Priešingai yra tyčios atveju: jeigu pažeidimas pakankamai rimtas, pagrįsta laikyti, kad sutartinis įsipareigojimas tokiu elgesiu sulaužęs kontrahentas yra nepatikimas. Nors tiek *negriežtosios teisės šaltiniuose, tiek LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 3 punkte tyčia ir didelis neatsargumas kaip alternatyvūs pagrindai jungiami jungtuku „ar“, vis dėlto rekomenduotina nelaikyti šių dviejų alternatyvų lygiavertėmis. Tyčios atveju nukentėjusiai šaliai turėtų būti taikomas žemesnis standartas leisti nutraukti sutartį dėl esminio pažeidimo negu didelio neatsargumo atveju. Panašią idėją yra pateikęs ir LAT, keliose savo nutartyse taikydamas LR CK 6.217 straipsnį, be kita ko, pasakęs, kad: „sprendžiant ar prievolė neįvykdyta tyčia, ar dėl didelio neatsargumo, būtina analizuoti pažeidėjo kaltės formą pagal bendrąsias civilinės atsakomybės nuostatas ir nuspręsti, ar pažeidėjo kaltė didelė ir, jei didelė, ar tyčia. Kuo kaltė didesnė, tuo nukentėjusios šalies pagrįstas interesas likti sutartinuose santykiuose yra mažesnis.“³⁶¹*

Dar vienas aktualus klausimas - *kaltės kaip esminio pažeidimo kriterijaus santykis su kalte vertinant sutarties pažeidimo (ne)buvimą*. Labai svarbu yra netapatinti kaltės kaip sutarties pažeidimo egzistavimo sąlygos ir kaip vieno iš esminio pažeidimo kriterijų. Šiame darbe minėta, kad norint pasinaudoti nutraukimu dėl esminio sutarties pažeidimo, visų pirma, būtina nustatyti, ar apskritai įvyko sutarties pažeidimas. Tik nustačius sutarties pažeidimą bus galima pereiti prie kito etapo, t. y. pažeidimo esmingumo vertinimo LR

360 Oberlandesgericht Düsseldorf, 10 Feb. 1994, 6 U 119/93, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://cisgw3.law.pace.edu/cases/940210g2.html>.

361 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-297/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-244/2013.

CK 6.217 straipsnio 2 dalies prasme. Taip pat minėta, kad kaltė sprendžiant dėl pažeidimo buvimo ne visada vertinama (pavyzdžiui, prievolės pasiekti rezultatą atveju). Šiame darbe buvo pagrįsta ir tai, kad kaltė tam tikrais atvejais vis dėlto yra vertinama (pavyzdžiui, prievolės dėti maksimalias pastangas atveju). Jeigu, visų pirma, konstatuojama, kad: a) buvo įvykdytas sutarties pažeidimas; po to b) sutartinius įsipareigojimus sulaužiusi sutarties šalis pažeidė sutartį tyčia arba elgdamasi labai neatsargiai; tai nukentėjusiai šaliai neturėtų kilti didesnių problemų nutraukti sutartį. Tačiau R. Balčikonis šiuo klausimu padarė tokią išvadą: „Atsižvelgiant į tai, kad CK 6.217 straipsnio 2 dalies 3 punkte, kuris pakartoja UNIDROIT Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalies (c) punktą, vartojamas žodžių junginys „tyčia ar dėl didelio neatsargumo“ prieštarauja Principų nuostatai reikalauti įvykdyti prievolę neatsižvelgiant į šalies kaltę (Principų 7.4.1. straipsnis), šį kriterijų reikėtų performuluoti, pavyzdžiui, į „ar iš esmės buvo pažeistas sąžiningumo principas“. Tokia formuluotė (nesumažina buvusios normos apimties) pašalintų nustatytą prieštaravimą.“³⁶² Tokia išvada, šio darbo autoriaus nuomone, neteisinga dėl kelių priežasčių. Pirma, toks aiškinimas užkirstų kelią nutraukti sutartį dėl esminio pažeidimo, kai sutartis pažeista tyčia, jeigu prievolė savo prasme būtų laikoma prievole pasiekti rezultatą. Tokiu atveju būtų visiškai iškreipta šio kriterijaus idėja. Tai, kad pažeidimo samprata yra objektyvi, neturėtų užkirsti kelio vertinti sutartį pažeidusios šalies kaltę LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 3 punkto prasme. Taip susidarytų paradoksali situacija, kai dėl tyčinio pažeidimo būtų galima nutraukti tik tokią sutartį, kurioje būtų pažeista prievolė dėti maksimalias pastangas. Tokia situacija būtų visiškai netoleruotina. Antra, pasiūlymas pakeisti kaltės kriterijų į „ar iš esmės buvo pažeistas sąžiningumo principas“ yra beprasmis, nes vietoje aiškaus skolininko kaltės kriterijaus turėtų būti bendrą ir labai aptakų, iš esmės neturinčių turinio kriterijų, kuris visiškai neatsižvelgia į sutartį pažeidusios šalies kaltą elgesį. Todėl tokiam pasiūlymui pritarti negalima. Tiesa, jau pačioje savo disertacijoje R. Balčikonis šią poziciją sušvelnina rašydamas, kad netaikyti kaltės kriterijaus prievolių pasiekti rezultatą atveju sprendžiant dėl esminio pažeidimo prieštarautų protingumo ir sąžiningumo principams³⁶³.

Apibendrinant, šio darbo autoriaus nuomone, *kaltės kriterijus niekaip neturi būti modifikuojamas*, nes būtina savarankiškai vertinti du etapus: a) ar apskritai buvo pažeidimas, o šiuo atveju kaltė bus vertinama tik tuo atveju, kai pažeidimas nėra objektyvaus pobūdžio (kai pažeista prievolė dėti maksimalias pastangas); b) nustačius, kad buvo pažeidimas, nukentėjusioji šalis visada turi teisę įrodinėti esminio sutarties pažeidimo pagrindu esant skolininko kaltę, t. y. tyčią ar didelį neatsargumą.

Atskiros dėmesio reikalauja LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 3 ir 4 punktuose įtvirtintų kriterijų santykis. Minėto straipsnio 4 punktą yra perimtas iš UNIDROIT principų 7.3.1 straipsnio d punkto, kuris kelia klausimą, ar neįvykdymas duoda pagrindą nukentėjusiai šaliai nesitikėti, kad sutartis bus įvykdyta ateityje³⁶⁴. Lyginant UNIDROIT principų 7.3.1

362 Rolandas Balčikonis, „Esminio sutarties pažeidimo samprata pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą“, *Jurisprudencija* 51, 43 (2004): 59.

363 Balčikonis, *supra* note 11: 108.

364 „d) the non-performance gives the aggrieved party reason to believe that it cannot rely on the other party's future performance“
Liet.: „d) neįvykdymas nukentėjusiai šaliai leidžia manyti, kad ji negali pasitikėti kitos šalies sutarties vykdymu ateityje.“

straipsnio c ir d punktų formuluotes su PECL principų ir DCFR formuluotėmis esminis skirtumas yra tas, kad UNIDROIT principų c ir d kriterijai yra savarankiški. PECL³⁶⁵ ir DCFR³⁶⁶ jie atitinkamai sujungti į vieną kriterijų. Jis nurodo, kad esminiu sutarties pažeidimu gali būti laikomas tyčinis arba labai neatsargus prievolės neįvykdymas, **jeigu** jis suteikia pagrindą kreditoriui manyti, kad skolininkas ateityje neįvykdys sutarties. Toks pasirinkimas yra visiškai neaiškus, o PECL principų ir DCFR komentaruose šis pasirinkimas taip pat nepaaiškintas. R. Balčikonis laiko pagrįstu tokį PECL principų autorių sprendimą, nes, jo manymu: 1) LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 4 punktas leidžia pripažinti sutarties pažeidimą esminiu net ir tuo atveju, jei pats pažeidimas (nesiejant jo su nukentėjusios šalies tikėjimo praradimu) yra nežymus; 2) tokia dviejų kriterijų sujungta redakcija neleidžia ginčyti, ar teisingai aiškinamas UNIDROIT principų 7.3.1 straipsnio c punktas³⁶⁷. Šio tyrimo autorius negali sutikti su šiais argumentais ir tokia UNIDROIT principų interpretacija.

Aiškinimas, kad UNIDROIT principai leidžia nežymų pažeidimą pripažinti esminiu, yra nepagrįstas, nes, pirma, esminio sutarties pažeidimo koncepcija yra kildinama iš sąžiningumo principo, o pačiuose UNIDROIT principuose įtvirtintas draudimas piktnaudžiauti principuose įtvirtintomis teisėmis³⁶⁸. Nutraukimas dėl menkaverčio sutarties pažeidimo būtų ne kas kita, kaip kartinio sąžiningumo principo pažeidimas ir piktnaudžiavimas teisėmis. Antra, trivialus sutarties pažeidimas, laikantis protingo asmens standarto, negali leisti padaryti išvados, kad neįvykdymas duoda pagrindą nukentėjusiai šaliai nesitikėti, kad sutartis bus įvykdyta ateityje. Todėl šis kriterijus tokiais atvejais negalės būti pritaikytas kaip nutraukimo pagrindas. Trečia, argumentas, kad tokia redakcija neleidžia tinkamai taikyti kaltės kriterijaus, prieštarauja pačiam UNIDROIT principų tekstui, kuriame komentuoju šį kriterijų aiškiai parašyta, kad *kaltės kriterijaus pagrindu sutarties nutraukimas net ir tyčios atveju gali prieštarauti sąžiningumo principui, jeigu pažeidimas yra nežymus*³⁶⁹. Ketvirta, sutiktina, kad neretai kils situacijos, kai kaltės kriterijus lems tai, kad nukentėjusioji šalis praras pasitikėjimą savo kontrahentu taip, kad nebus prasmės tikėtis sutarties vykdymo ateityje. Pavyzdžiui, A ir B sudarė bet kokią ilgalaikę tęstinio vykdymo sutartį. Po kiek laiko, B pranešė A, kad nebetikina vykdyti sutarties. Toks pareiškimas yra lygus tyčiai, kas atitinka LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 3 punktą ir kartu 4 punktą, nes akivaizdu, kad B nebevykdys sutarties ateityje. Tačiau praktikoje gali pasitaikyti situacijų, kai neįvykdymas duoda pagrindą nukentėjusiai šaliai nesitikėti, kad sutartis bus įvykdyta ateityje, tačiau nebus nei sutartį pažeidusios šalies tyčios, nei didelio neatsargumo. Pavyzdžiui:

365 „(c) the non-performance is intentional and gives the aggrieved party reason to believe that it cannot rely on the other party's future performance.“

Liet.: „(c) neįvykdymas yra tyčinis ir leidžia nukentėjusiai šaliai manyti, kad ji negali pasitikėti kitos šalies sutarties vykdymu ateityje.“

366 „(b) it is intentional or reckless and gives the creditor reason to believe that the debtor's future performance cannot be relied on.“

Liet.: „(b) tai yra tyčinis ar labai neatsargus ir suteikia kreditoriui pagrindą manyti, kad skolininko vykdymu ateityje negalima pasikliauti“.

367 Balčikonis, *supra* note 11: 109.

368 *Supra* note 129: 19.

369 *Ibid.*, 255.

A ir B sudarė sutartį, pagal kurią A tiekia tam tikras prekes B. Ši sutartis sudaryta 5 metų terminui. Prasidėjus antriems sutarties vykdymo metams A nustoja tiekti prekes B, nes rinkoje nebeįmanoma įsigyti žaliavų, reikalingų tiektinoms prekėms pagaminti. Padėtis rinkoje tokia, kad visiškai neaišku, kada bus galima įsigyti reikiamų žaliavų.

B turi teisę nutraukti sutartį vien LR CK 6.217 straipsnio 4 punkto pagrindu, nes jai reikia prekių, tačiau yra aišku, kad artimiausiu metu ji jų negaus. Šioje situacijoje vertinant A veiksmus nėra nei pastarojo tyčios, nei didelio neatsargumo. Tiesiog dėl objektyvių aplinkybių ji pažeidė sutartį ir nebegali jos vykdyti, o B negali tikėtis, kad ji bus įvykdyta ateityje. Remiantis PECL ir DCFR tokioje situacijoje sutarties nebūtų įmanoma nutraukti dėl esminio pažeidimo, nors jis šioje faktinėje situacijoje realiai egzistuoja. Tai galima vertinti kaip šių negriežtosios teisės šaltinių trūkumą.

Apibendrinant, UNIDROIT principų kūrėjams išskyrus minėtus du kriterijus kaip savarankiškus, esminio sutarties pažeidimo instrumentas tampa žymiai universalesniu ir praktiškesniu. Tai reiškia, kad LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 3 ir 4 punktai yra pranašesni už PECL ir DCFR įtvirtintas analogiškas taisykles. Minėta, kad konkrečiose faktinėse situacijose vienas pažeidimas gali lemti šių kriterijų sutaptį, bet gali ir nelemti. Situacijose, kai nėra sutapties, gali būti nepagrįstai apribota teisė nutraukti sutartį, nors faktiškai egzistuoja esminis sutarties pažeidimas.

2.3.6. Prievolės neįvykdymas leidžia šaliai nesitikėti, kad sutartis bus įvykdyta ateityje

Šis kriterijus doktrinoje plačiau netyrinėtas ir įprastai dėl ryšio su kaltės kriterijumi PECL ir DCFR analizuojami kartu. UNIDROIT principuose šis kriterijus visų pirma siejamas su tęstinio vykdymo sutartimis. Jo pagrindinis bruožas – **pasitikėjimo kontrahentu praradimas** (angl. *loss of reliance*)³⁷⁰. Akcentuojama, kad jeigu šalis turi dalimis vykdyti sutartį, tačiau tampa aišku, kad vykdymo pažeidimas atliekamas vienoje iš ankstesnių dalių, kuris pasikartos tolimesniame sutarties vykdyme, nukentėjusioji šalis turi teisę nutraukti sutartį, net jeigu vykdymo trūkumai pirmame pažeidime nebūtų pakankami, kad būtų konstatuotas esminis pažeidimas³⁷¹. Taigi, šis kriterijus orientuoja į sisteminį ir pasikartojantį pažeidimą. Tai galėtų iliustruoti tokie pavyzdžiai:

Iliustracija 1. Pardavėjas A įsipareigoja tiekti pirkėjui (medicinos įstaigai) B 90 laipsnių spiritą. Sutartis sudaryta metų terminui, o A spiritą turi pristatyti kas mėnesį. Atlikus trečią pristatymą B pastebi, kad ši spirito siunta yra 88 laipsnių. Kadangi pažeidimas nėra didelis, B pareikalauja, kad A pašalintų trūkumus. A juos pašalina. Per tolimesnius 3 pristatymus A vėl pristato mažesnės koncentracijos spiritą.

Iliustracija 2. Vaisių importo įmonė X sudaro sutartį su parduotuve Y, kuri įsipareigoja kas savaitę (pirmadieniais) pristatyti šviežių apelsinų siuntą. Vykdam sutartį mėnesį laiko įvyksta pirmas vėlavimas, kai apelsinai pristatomi trečiądienį ir dėl to yra nebe tokie švieži. Toks pažeidimas pasikartoja kas dvi-tris savaites.

370 Vogenauer, *supra* note 45: 930-931.

371 *Supra* note 129: 255.

Abiem atvejais po pirmojo pažeidimo nukentėjusioji šalis neturi teisės nutraukti sutarties, nes pažeidimas, atsižvelgiant į ilgalaikį šių sutarčių vykdymo pobūdį, yra mažareikšmis. Tačiau vėliau atsiradęs sistemiškumas leidžia daryti išvadą, kad nukentėjusios šalys ne tik negauna to, ko tikėjosi sudarydamos sutartį, bet ir kad sutartis pažeidusios šalys nėra rimtai nusiteikusias tinkamai vykdyti prisiimtus įsipareigojimus. Todėl sutiktina su S. Selelionytės-Drukteinienės pozicija, kad šis kriterijus turi būti vertinamas kartu su kitais kriterijais, ypač su įtvirtintais LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 1 ir 2 punktuose³⁷². Kitaip tariant, *taikant šį kriterijų pažeidimo sistemiškumas (pakartotinumumas) turi peraugti į tai, kad būtų galima daryti išvadą, jog nukentėjusioji šalis negauna to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį. Taikant šį kriterijų yra sugriaunamas pasitikėjimas kontrahentu*. Su LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 2 punktu šio kriterijaus santykis yra toks, kad reikia įvertinti, ar griežtas sąlygų laikymasis iš principo yra svarbus konkrečioje situacijoje. Jeigu pirmoje iliustracijoje nuolat patiekiamas 88 laipsnių spiritas galėtų iš esmės būti naudojamas pagal paskirtį, tai situacija neatitiktų griežto sąlygų laikymosi esmingumo kriterijaus. Pažeidimas, nors ir sistemiškas, būtų pernelyg mažareikšmis. Todėl, tik padarius išvadą, kad: a) pažeidimas vis pasikartoja; b) spirito negalima naudoti pagal paskirtį – būtų galima konstatuoti, kad skolininkas iš esmės pažeidė sutartį.

Gali kilti klausimas, ar šis kriterijus taikytinas tik tęstinio vykdymo sutarčių pažeidimo atveju. Manytina, kad ne. Šį kriterijų sistemiškai taikant su minėtu kaltės kriterijumi neretai bus galima konstatuoti, kad tyčinis sutarties pažeidimas, pavyzdžiui, kai skolininkas parodo, jog neketina vykdyti sutarties, leis šių dviejų kriterijų pagrindu vienašališkai nutraukti sutartį. Kita situacija būtų, jei skolininkas įsipareigojęs perduoti kažkokias prekes pirkėjui, suteikti kažkokias paslaugas, atlikti darbus ir panašiai. Pavyzdžiui:

Iliustracija. Rūbų gamintojas A įsipareigoja rūbų parduotuvei B kiekvieną sezono pirmąją savaitę pristatyti tam sezonui skirtą naują ir madingą rūbų kolekciją. A vieną savaitę pavėluoja pristatyti rūbus, nes dar nespėjo jų pasiūti. A vėluoja antrą, trečią savaitę, tada mėnesį.

Ar vėluojant mėnesį B turi teisę nutraukti sutartį? Manytina, kad B turėtų tokią teisę, nors atliktas tik vienas pažeidimas, tačiau pažeidimas pats savaime yra tęstinio pobūdžio ir su laiku jis tampa vis rimtesniu. Tai leidžia B prieiti prie išvados, kad jis negaus to, ką tikėjosi gauti sudarydamas sutartį, nes jis praranda pasitikėjimą kontrahentu, kad sutartis bus tinkamai vykdoma ateityje.

Gali kilti klausimas dėl šio kriterijaus santykio su numatomu sutarties pažeidimu (LR CK 6.219 straipsnis). Teisės doktrinoje pažymima, kad esminis skirtumas tarp jų yra tas, kad pagal LR CK 6.219 straipsnį gali būti nutraukta sutartis, kuri dar nėra pažeista, o vadovaujantis LR CK 6.217 straipsnio 4 dalimi galima nutraukti sutartį tik tuo atveju, kai pažeidimas jau yra įvykęs³⁷³. Vis dėlto, su tokia pozicija galima sutikti tik iš dalies. Pirma, **būsimas** (dar neįvykęs) **esminis** pažeidimas nustatomas pagal bendruosius LR CK 6.217 straipsnio 2 dalyje įtvirtintus kriterijus. Antra, įprastai bus būtent taip, kad būsimos pažeidimo atveju iš anksto prarandamas pasitikėjimas kontrahentu, kad jis įvykdys sutartį ateityje. Todėl būsimos esminio pažeidimo kriterijus *„neįvykdymas duoda pagrindą nukentėjusiai*

372 Ambrasienė, *supra* note 11: 333.

373 Vogenauer, *supra* note 45: 930; Ambrasienė, *supra* note 11: 333.

šaliai nesitikėti, kad sutartis bus įvykdyta ateityje“ tiesiog modifikuojasi į kriterijų „nukentėjanti šalis nesitiki, kad sutartis bus įvykdyta ateityje“.

Apibendrinant, prarasto pasitikėjimo kriterijus gali būti taikomas, tiek tęstinio, tiek vienkartinio vykdymo sutartims. Jis taip pat gali būti taikomas (su atitinkama modifikacija) sprendžiant ir dėl būsimos esminio sutarties pažeidimo.

2.3.7. Sutartį pažeidusios šalies nuostolių kriterijus

LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 5 punktas nustato, kad sprendžiant dėl esminio sutarties pažeidimo vertintina ir tai, ar sutarties neįvykdžiusi šalis, kuri rengėsi įvykdyti ar vykdė sutartį, patirtų labai didelių nuostolių, jeigu sutartis būtų nutraukta. Šis kriterijus perkeltas iš UNIDROIT principų 7.3.1 straipsnio 2 dalies e punkto. Šio kriterijaus tikslas – saugoti skolininko pasitikėjimo (angl. *reliance*) sutartimi interesą. Įdomu, kad nei PECL, nei DCFR, nei CESL neįtvirtina tokio kriterijaus. Nei šių negriežtosios teisės šaltinių komentarai, nei doktrina nepaaiškina tokio pasirinkimo. Šio tyrimo autorius turi kelias idėjas, kodėl taip galėjo nutikti.

Pirma, vienašalis sutarties nutraukimas dėl esminio sutarties pažeidimo, kaip savignos būdas, yra skirtas nukentėjusios šalies interesams apsaugoti. Todėl kriterijai įtvirtina sutartį pažeidusio asmens *kaltą* elgesį, lemiantį nukentėjusios šalies prarastą interesą tęsti sutartinius santykius. Priešingu atveju sutartis tiesiog taptų beprasme, nes nukentėjusioji šalis nebegalėtų patenkinti savo poreikių iš sutarties. Šią hipotezę sustiprina doktrina, kurioje komentuojamas esminis pažeidimas CISG kontekste. Nurodoma, kad neproporcinga skolininko žala sprendžiant dėl pažeidimo esmingumo nėra paremta nei CISG tekstu, nei konvencijos paruošiamaisiais dokumentais³⁷⁴. Vis dėlto, ši versija nėra iki galo įtikinanti, nes sutarčių teisėje ne vienas instrumentas, skirtas nukentėjusios šalies interesams ginti, paiso ir sutartį pažeidusios šalies interesų. Pavyzdžiui, reikalauti prievolę įvykdyti natūra negalima, jeigu prievolės įvykdymas natūra labai komplikuočių skolininko padėtį arba brangiai kainuotų (LR CK 6.213 straipsnio 2 dalies 2 punktas). Taip pat negalima nutraukti sutarties nustačius papildomą terminą jai įvykdyti, jeigu neįvykdyta prievolė sudaro nedidelę sutarties neįvykdžiusios šalies sutartinių prievolių dalį (LR CK 6.209 straipsnio 4 dalis). Tai reiškia, kad *gynybos būduose nustatant taisykles, kurios ne tik gina nukentėjusią šalį, bet paiso ir skolininko interesų, yra užtikrinamas abiejų sutarties šalių interesų balansas. Todėl tokių taisyklių formulavimas yra pagrįstas.*

Antra, tokio kriterijaus įtvirtinimas gali prieštarauti pačiai esminio pažeidimo idėjai, nes galėtų būti atvejų, kai sutarties šalis negauna to, ko tikėjosi iš sutarties, nes kitaip skolininkas patirtų neproporcingai didelių nuostolių. P. Huber rašo, kad šis kriterijus labai svarbus, kai kiti kriterijai *gali indikuoti* esminį sutarties pažeidimą. Esant tokioms aplinkybėms, nuostolių kriterijus gali užkirsti kelią sutarties nutraukimui³⁷⁵. Plačiau šios savo idėjos autorius nepaaiškina. Kyla klausimas, ar autorius sąmoningai pasirinko formuluotę „*gali indikuoti*“, o ne tvirtą teiginį, pavyzdžiui, kad „sprendžiant pagal kitus kriterijus **kons-tatuotinas** esminis pažeidimas“? Manytina, kad tokia formuluotė pasirinkta ne šiaip sau,

374 Chengwei, *supra* note 38; Koch, *supra* note 39: 177 – 354.

375 Vogenauer, *supra* note 45: 932.

nes autorius galimai turi omenyje pilkosios zonos situacijas, kai pagal kitus kriterijus kyla abejonių, ar iš tiesų pažeidimas yra toks rimtas, kad jį laikytume esminiu. Tai reiškia, kad bylos faktinė situacija neleidžia daryti tvirtos išvados, jog nukentėjusioji šalis iš tiesų negavo to, ką tikėjosi gauti iš sutarties. Todėl tokiais atvejais skolininko interesai gali nusverti svarstykles jo naudai, jeigu pastarasis įrodys, kad dėl to patyrė neproporcingų nuostolių. Pavyzdžiui:

Ilustracija. Kadangi 2018 metų birželio 14 – liepos 15 dienomis turėjo vykti Pasaulio futbolo čempionatas, Ispanijos futbolo federacija, turinti išimtinės teisės prekiauti rinktinės atributika, užsakė 50 tūkstančių rinktinės marškinėlių iš bendrovės X. Marškinėliai turėjo būti pristatyti iki birželio pirmos dienos, nes prieš čempionatą pats geriausias laikas juos realizuoti. Bendrovė X iki birželio 1 dienos nespėjo perduoti marškinėlių siuntos, tačiau rengėsi tai padaryti iki birželio 7 dienos. Ispanijos futbolo federacija birželio 2 d. pranešimu nutraukė sutartį.

Ar toks sutarties nutraukimas laikytinas teisėtu? Sunku tvirtai atsakyti, nes abejotina, ar marškinėlius pristčius birželio 7 dieną, jie nebūtų spėti realizuoti, t. y. kyla klausimas, ar iš tiesų kreditorius šioje situacijoje negautų to, ką tikėjosi gauti sudarydamas sutartį. Kita vertus, bendrovė neturėtų jokios galimybės teisėtai realizuoti marškinėlius, nes Ispanijos futbolo federacija turi išimtinės teisės prekiauti rinktinės atributika. Tai reiškia, kad bendrovė patirtų labai didelius nuostolius. Todėl balansuojant abiejų sutarties šalių interesus, ko gero, būtų galima prieiti prie išvados, kad sutarties negalima nutraukti. Kitokia situacija būtų, jeigu bendrovė ruošųsi pristatyti marškinėlius, pavyzdžiui, birželio 29 dieną, o Ispanijos futbolo rinktinė būtų pralaimėjusi visas grupės varžybas, iškritusi iš čempionato, todėl rinktinės marškinėlių tinkamumas prekybai (angl. *merchantable quality*) būtų labai stipriai sumažėjęs. Tokiu atveju, manytina, kad futbolo federacija turėtų teisę nutraukti sutartį. Taigi, manytume, kad kuo labiau kiti kriterijai įtikina dėl esminio sutarties pažeidimo, tuo mažesnę svorį turės skolininko patirtų nuostolių kriterijus, nes, vis dėlto, nukentėjusiosios šalies interesams turi būti teikiamas prioritetas prieš sutartį pažeidusios šalies interesus.

Akivaizdus pavyzdys, kada sutartį pažeidusios šalies interesai vadovaujantis šiuo kriterijumi neturėtų būti paisomi – kai skolininkas pažeidžia sutartį tyčia. Tokiu atveju jis neturėtų galimybės gintis dideliais patirtais nuostoliais, nes pats sąmoningai sau sukėlė šią žalą. Tačiau, jeigu žala padaryta dėl didelio neatsargumo, kadangi tai nebuvo sąmoningas skolininko veiksmas, manytina, kad tam tikrais atvejais būtų galima gintis patirtais neproporcingai dideliais nuostoliais. Todėl iš dalies nesutiktina su P. Huber³⁷⁶ ir S. Seledionytės-Drukteinienės pozicija, kad: „kadangi pagal UNIDROIT principus skolininkas ginamas silpniau nei kreditorius, tais atvejais, kai sutartis neįvykdyta tyčia, ar dėl nerūpestingumo, sunkiai tikėtina, kad „skolininko nuostolių“ kriterijus galėtų neutralizuoti „skolininko kaltės“ kriterijų“³⁷⁷. Nerūpestingumo atveju „neutralizacija“ turėtų būti galima.

Akcentuotina, kad norint pritaikyti šį kriterijų būtina, jog skolininkas: a) rengtųsi įvykdyti sutartį; arba b) jau būtų pradėjęs ją vykdyti. Priešingu atveju šiuo kriterijumi gintis negalima. Atitinkamai, nukentėjusioji šalis gali įrodinėti, kad skolininkas nesirengė sutarties vykdyti ir jos nevykdė. Kaip teigiama UNIDROIT principuose, kuo nukentėjusioji

376 Vogenauer, *supra* note 45: 932.

377 Ambrasienė, *supra* note 11: 333.

šalis greičiau nuo sutarties pažeidimo momento praneš apie sutarties nutraukimą, tuo mažesnė tikimybė, kad pavėlavęs sutartį įvykdyti skolininkas, ruošdamasis ją įvykdyti, patirs žalos³⁷⁸. Pastebėtina, kad šios taisyklės logika visiškai priešinga LR CK 6.218 straipsnio 1 daliai, kuri leidžia nutraukti sutartį po esminio sutarties pažeidimo ne anksčiau negu po 30 dienų, taip potencialiai didindama potencialius nuostolius, tačiau apie tai bus paaiškinta toliau šiame darbe.

R. Balčikonio nuomone, šis kriterijus: „gali būti kartu taikomas tik su tais nutraukimo kriterijais, kurie atsižvelgia į pažeidimo nukentėjusiai šaliai padarytus padarinius. Toks kriterijus yra tik vienas – CK 6.217 straipsnio 2 dalies 1 punkte. Kiti CK 6.217 straipsnio 2 dalyje nurodyti kriterijai yra nesuderinami su CK 6.217 straipsnio 1 dalies 5 punktu, nes CK 6.217 straipsnio 2 dalies 2 punktas specialiai skirtas išvengti bet kokios sąsajos su pažeidimu realiai padaroma žala, o CK 6.217 straipsnio 2 dalies 3-4 punktai *ipso facto* įtvirtina nukentėjusios šalies interesų prioritetą, nesvarbu, kokie dėl to padariniai kyla pažeidėjui“³⁷⁹. Su tokia pozicija galima sutikti iš dalies, nes: 1) šiame darbe jau buvo pagrįsta, kad vertinant, ar griežtas prievolės sąlygų laikymasis turi esminę reikšmę, siekiant sąžiningo esminio sutarties pažeidimo instrumento taikymo, neretai reikės tikrinti ir pirmąjį kriterijų, t. y. atsakyti į klausimą, ar dėl to, kad nebuvo griežtai laikytasi prievolės sąlygų, nukentėjusioji šalis negavo to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį; 2) vertinant kaltės kriterijų R. Balčikonio nuomonei galima pritarti tyčios atveju, nes esant skolininko dideliame neatsargumui nėra sąmoningo noro pažeisti sutartį ir padaryti nukentėjusiajai šaliai žalos. Todėl gali pasitaikyti atvejų, kai žalą padariusio asmens interesams bus teikiamas prioritetas, jeigu kils abejonių, dėl pažeidimo esmingumo. Tokioje situacijoje vėlgi kartu bus vertinama, ar nukentėjusioji šalis iš tiesų negavo to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį; 3) visiškai sutiktina, kad kai padaroma išvada, jog pažeidimas duoda pagrindą nukentėjusiai šaliai nesitikėti, kad sutartis bus įvykdyta ateityje, tokiu atveju gintis skolininko nuostolių kriterijumi nebūtų net teorinės galimybės. Taip yra todėl, kad šių kriterijų taikymas kartu būtų visiškai nelogiškas, nes nuostolių kriterijus reikalauja, kad sutartį būtų rengiamasi vykdyti arba ji būtų vykdoma.

Apibendrinant, darytina išvada, kad *skolininko patirtų neproporcingų nuostolių kriterijus tik iš pirmo žvilgsnio prieštarauja esminio sutarties pažeidimo idėjai. Juo siekiama užtikrinti abiejų sutarties šalių interesų balansą, nes skolininko interesas gintinas tik tada, kai pagal kitus kriterijus negalima prieiti prie tvirtos išvados, jog iš tiesų įvyko esminis sutarties pažeidimas, t. y., visų pirma, neaiškus atsakymas į klausimą, ar nukentėjusioji šalis negavo to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį.*

2.3.8. Sutartyje numatyta galimybė vienašališkai nutraukti sutartį

LR CK 6.217 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad vienašališkai sutartis gali būti nutraukta joje numatytais atvejais. Taisyklė iš esmės įgyvendina sutarties laisvės principą, kuris leidžia ne tik laisvai sudaryti sutartis, bet ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises ir pareigas (LR CK 6.156 straipsnio 1 dalis). Būtent viena iš galimybių nustatyti tarpusavio

378 *Supra note* 129: 256.

379 Balčikonis, *supra note* 11: 112.

teisės yra teisė sutarties šalims susitarti dėl jos vienašalio nutraukimo atveju. Manytina, kad kodekso kūrėjai pažodžiui įtvirtino šią galimybę kaip atskirą taisyklę, kad pabrėžtų galimybę susitarti dėl konkrečių sutarties nutraukimo atveju. Negriežtosios teisės šaltiniai neturi atskiros taisyklės šiam klausimui, nes galimybė dėl to susitarti yra pakankamai akivaizdi ir nereikalaujanti savarankiško teisinio reguliavimo. Ši norma iš principo nėra bloga, tačiau jos vieta sutarčių teisės normų sistemoje gali kelti tam tikrų abejonių ir problemų.

Kadangi ši taisyklė įtvirtinta LR CK 6.217 straipsnyje, kuris skirtas esminio sutarties pažeidimo reguliavimui, gali kilti klausimas, ar ši norma leidžia susitarti tik dėl sutarties nutraukimo esant šalių aptartam konkrečiam esminio pažeidimo atvejui. LR CK komentare rašoma, kad šio straipsnio 5 dalis papildo to paties straipsnio 4 dalį ir suteikia šalims teisę susitarti dėl galimybės vienašališkai nutraukti sutartį ir tais atvejais, kai sutarties **pažeidimas nėra esminis**³⁸⁰. Taigi, nutraukimas yra įmanomas ir neesminio pažeidimo atveju. Svarbu, kad sutarties šalių valia dėl to būtų suderinta. Būtent šalių konsensusas gali lemti, kad konkrečiu sutartyje aptartu atveju vienašališkas sutarties nutraukimas nebus kraštutinė savignyos priemonė sutarčių teisėje. Tokį šios taisyklės aiškinimą yra išplėtojęs ir kasacinis teismas, ne vienoje nutartyje nurodęs, kad: „CK 6.217 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta, kad vienašališkai sutartis gali būti nutraukta joje nustatytais atvejais. Kasacinio teismo praktikoje nurodyta, kad jeigu šalys susitarė, kad tam tikros sutarties sąlygos pažeidimas yra pagrindas vienašališkai nutraukti sutartį, tai nebūtina, kad jos būtų susitarusios šį pažeidimą vertinti kaip esminį. Sutartyje ir įstatyme išvardytų vienašalio sutarties nutraukimo pagrindų taikymo skirtumas yra tas, kad teismas netikrina, ar sutartyje įtvirtintas sutarties nutraukimo pagrindas savo pobūdžiu atitinka CK 6.217 straipsnio 2 dalies kriterijus. Tačiau sutartyje nurodytas nutraukimo pagrindas yra sutarties sąlyga, todėl teismo vertinamas ir kontroliuojamas sutarties sąlygų teisėtumo ir sąžiningumo aspektais“³⁸¹. Viena vertus, teismas nurodo, kad teisės doktrinoje vadinamosios iš anksto aptartos sutarčių nutraukimo sąlygos (angl. *termination clauses*) nevertinamos esminio pažeidimo kriterijų kontekste, kita vertus, pasilieka sau galimybę atlikti jų kontrolę teisėtumo ir sąžiningumo aspektais.

Būtina suprasti, ką reiškia teisėtumo ir sąžiningumo kontrolė. Manytina, kad grynos teisėtumo ir sąžiningumo teorinės takoskyros šiame kontekste neįmanoma padaryti. Nors šio darbo autorius mano, kad **teisėtumo kontrolė** labiau pasireiškia tuo, kad nutraukimo sąlygos neturėtų prieštarauti įstatymų imperatyvams, gerai moralei ar viešajai tvarkai. O **sąžiningumo kontrolė** labiau sietina su valios trūkumais (angl. *vices of consent*), kai viena iš sutarties šalių stengiasi pasinaudoti kita šalimi savo naudai (pavyzdžiui, apgaulės elementai, pasinaudojimas silpnėsne būkle, neišprusimu ir pan.). Tačiau dėl mūsų civilinės teisės sistemos specifikos nesąžiningumas įprastai kartu lems ir neteisėtumą.

Neteisėtumas ir nesąžiningumas gali pasireikšti įvairiai. Pavyzdžiui, sutartyje gali būti apibrėžta, kad sutartį galima nutraukti tik konkrečiais joje numatytais atvejais. Esant tokiai situacijai akivaizdu, kad tokios nutraukimo sąlygos prieštarautų imperatyviosioms

380 Mikelėnas, *supra* note 22: 294.

381 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-306/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-114/2014; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-596-313/2015.

normoms, nes negalimi tokie susitarimai, kurie užkerta kelią nutraukti sutartį dėl esminio sutarties pažeidimo (LR CK 6.217 straipsnio 2 dalis) arba nutraukti sutartį suteikus papildomą terminą jai įvykdyti (LR CK 6.209 straipsnio 3 dalis). Taip pat imperatyvioms normoms prieštarautų, jeigu būtų sudaryta paslaugų sutartis, kurioje būtų nustatyta, jog sutartis gali būti nutraukta, tik dėl jos pažeidimo (nebūtinai esminio), nes LR CK 6.721 straipsnio 1 dalis suteikia besąlygišką teisę klientui nutraukti sutartį.

Sąžiningumo kontrolę įtvirtina ne viena CK norma, todėl nutraukimo sąlygos gali būti tikrinamos šių instrumentų pagrindu. Nutraukimo sąlygos galėtų būti pripažintos negaliojančiomis, jeigu jos yra siurprizinės (LR CK 6.186 straipsnio 1 dalis), pažeidžia vartotojų teises ar sukelia esminę sutarties šalių nelygybę (LR CK 6.228 straipsnis). Pavyzdžiui, kasacinis teismas, gindamas vartotojus, yra nurodęs, kad: „kreditavimo sutarties sąlygos, suteikiančios kreditoriui teisę, jei kredito gavėjas sutartyje nustatytais terminais negrąžina bankui bent vienos kredito dalies, nutraukti kreditavimo sutartį ir reikalauti iki sutarties nutraukimo termino suėjimo sugrąžinti visą paimtą kreditą, palūkanas, delspinigius bei kitus sutartyje numatytus mokesčius, yra nesąžiningos vartotojo atžvilgiu, todėl negalioja (LR CK 6.188 straipsnis).“³⁸² Kitas pavyzdys yra susijęs su viena iš bylų, kurioje teisė vienašališkai nutraukti sutartį buvo ginčijama kaip sukelianti esminę nelygybę, nors į nuomos sutartį buvo perkeltos įstatyminės nuomos nutraukimą reglamentuojančios taisyklės (LR CK 6.564-6.565 straipsniai). Kasacinis teismas pripažino prašymą pakeisti šias sutarties sąlygas nepagrįstu, nes jos negalėjo būti vertinamos kaip nesąžiningos, kadangi tokios taisyklės įtvirtintos pačiame LR CK³⁸³. Tai reiškia, kad: „esminės nelygybės pagrindu negali būti kvestionuojama įstatymo leidėjo valia tais atvejais, kai pastarasis, pasinaudodamas savo diskrecija, atskiras sutarčių rūšis reglamentuojančiose LR CK taisyklėse suteikia prioritetą vienos iš sutarties šalių teisėms“³⁸⁴. Tačiau tai nereiškia, kad sutartyje nustatytų sutarties nutraukimą reglamentuojančių sąlygų negalima ginčyti esminės nelygybės pagrindu, jeigu galima nustatyti esminės nelygybės taikymo sąlygas.

Siekiant užtikrinti nutraukimo sąlygų teisėtumą ir sąžiningumą, jų formuluotės turėtų būti kuo konkretesnės. Plačias nutraukimo galimybes arba galimybes nutraukti sutartį dėl mažareikšmių pažeidimų nustatančias sąlygas teismai bus labiau linkę vertinti kaip neteisėtas ir nesąžiningas. Pavyzdžiui, Anglijoje sprendžiant byloje apeliacinis teismas pripažino neteisėta vienašalio nutraukimo sąlygą, kuri buvo suformuluota taip: „jei sutarties šalis (paslaugos teikėjas) pažeis bet kurią sutartinę prievolę, kita sutarties šalis (savivaldybės taryba) gali pranešimu iš karto nutraukti sutartį“³⁸⁵. Argumentuodama, kodėl ši sąlyga neteisėta, Hale LJ nurodė, kad: „sąlyga, leidžianti nutraukti sutartį bet kada dėl bet kokios sutarties sąlygos pažeidimo, prasilenkia su sveika komercine logika“³⁸⁶.

Įdomu, kad vienoje iš nutarčių Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sutartyje iš anksto aptartas nutraukimo sąlygas yra pavadinęs šalių sutartu esminiu pažeidimu, nurodydamas,

382 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-272/2011; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-297/2012.

383 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-476-469/2016.

384 *Ibid.*

385 Rice (t/a Garden Guardian) v. Great Yarmouth Borough Council [2003] TCLR 1, Court of Appeal.

386 *Ibid.*

kad: „CK 6.217 straipsnio 5 dalis suteikia teisę sutarties šalims nutraukti sutartį joje numatytais atvejais, t. y. net ir tada, kai CK prasme pažeidimas nėra esminis, arba šalys gali susitarti, kokius sutarties pažeidimus laikys esminiais, teikiančiais teisėtą pagrindą jos nutraukimui. <...> Pagal CK 6.217 straipsnį sutarties pažeidimas gali būti laikomas esminiu dviem pagrindais: pirma, pažeidimas gali būti laikomas esminiu pagal įstatymą; antra, šalys gali pačios susitarti, ką jos laikys esminiu pažeidimu.“³⁸⁷ Taigi, tarp anksčiau cituotos LAT praktikos ir šios nutarties yra tam tikras prieštaravimas, nes anksčiau cituotose nutartyse pažeidimas nevadinamas esminiu, o šioje yra taip vadinamas. Vis dėlto, tai yra labiau lingvistinis prieštaravimas ir jo nereikėtų sureikšminti, nes vartojama formuluotė *net ir tada, kai LR CK prasme pažeidimas nėra esminis, arba šalys gali susitarti, kokius sutarties pažeidimus laikys esminiais* reikėtų suprasti taip, kad teismas pabrėžė, jog toks pažeidimas esminio pažeidimo kriterijų prasme nebūtinai bus esminis. Tačiau pačioms šalims jis svarbus tiek, kad jos susitarė dėl galimybės nutraukti sutartį šio konkretaus pažeidimo atveju. Todėl tokį pažeidimą lyg ir būtų galima vadinti esminiu, tačiau ne LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies kriterijų prasme. Tiesa, nepaisant to, kad nutartis priimta išplėstinės kolegijos, vėlesnėje teismo praktikoje ši išaiškinimo dalis nėra cituojama.

Dar vienas aktualus klausimas - ar LR CK 6.217 straipsnio 5 dalies pagrindu gali būti susitariama dėl sutarties nutraukimo, kai išvis nėra sutarties pažeidimo. Teismų praktika į šį klausimą neatsako. Minėta, LR CK komentare ši norma siejama su sutarties pažeidimu. Vis dėlto, šio darbo autoriaus nuomone, jeigu ši taisyklė, nors ir įtvirtinta straipsnyje, kurio pagrindinis tikslas sureguliuoti esminio sutarties pažeidimo klausimus, leidžia nutraukti sutartis ir ne dėl esminio pažeidimo, tai nėra priežasčių, kodėl ji negalėtų būti skirta reguliuoti ir toms situacijoms, kurios išvis nėra siejamos su sutarties pažeidimu. Galimybė nutraukti sutartį nesant esminio pažeidimo, bet esant šalių valiai dėl konkrečių pažeidimų, leidžia naudoti sutarties nutraukimo institutą ne kaip kraštutinę savignyos priemonę. Taip suteikiamas prioritetas šalių tarpusavio suderintai valiai. Manytina, kad LR CK 6.217 straipsnio 5 dalies loginės konstrukcijos esmė yra ne sutarties pažeidimas, o būtent šalių suderinta valia, nes pati taisyklė nieko nekalba apie pažeidimą, tačiau įtvirtina galimybę nutraukti sutartį joje numatytais atvejais. Taigi, norma akcentuoja šalių valią, kuri gali pasireikšti susitariant ne tik dėl nutraukimo esant sutarties pažeidimams, bet ir nesant sutarties pažeidimo, kai šalys nusistato atvejus, kada nebenorės tęsti sutartinių santykių. Tokia šalių valia, jeigu atitinka teisėtumo ir sąžiningumo reikalavimus, turi būti gerbiama.

Reikia atkreipti dėmesį ir į LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 2 punkto ir to paties straipsnio 5 dalies santykį. Esminio sutarties pažeidimo kriterijus, leidžiantis nutraukti sutartį tuo atveju, kai griežtas prievolės sąlygų laikymasis turi esminę reikšmę, negali būti tapatinamas su iš anksto aptartais sutarties nutraukimo atvejais. Griežto prievolės sąlygų laikymosi esmingumo kriterijaus veikimo sferoje yra ne iš anksto aptartos sutarties nutraukimo sąlygos, o tik tokios sutarties sąlygos, kurių neįvykdymas suteiks galimybę vienašališkai nutraukti sutartį esminio sutarties pažeidimo pagrindu.

Apibendrinant, darytinos išvados, kad LR CK 6.217 straipsnio 5 dalis suteikia galimybę naudoti vienašalį sutarties nutraukimą ne tik kaip kraštutinę savignyos priemonę. Šiuo atveju teikiamas prioritetas šalių valiai. Šios normos pagrindu sutartis gali būti nutraukta

387 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-297/2012.

ne dėl esminio pažeidimo, tačiau iš anksto aptartos sutarties nutraukimo sąlygos teismo gali būti vertinamos sąžiningumo ir teisėtumo aspektais. Taip pat ši taisyklė leidžia vienašališkai nutraukti sutartį net nesant sutarties pažeidimo.

2.3.9. LR CK 6.217 straipsnio 4 dalis – teisminis sutarties nutraukimas?

Šiame straipsnyje įtvirtinta taisyklė nustato, kad *kitais šiame straipsnyje nenumatytais pagrindais* sutartį galima nutraukti *tik teismo tvarka* pagal suinteresuotos šalies ieškinį. Ši taisyklė taip pat nėra būdinga jokiam negriežtosios teisės šaltiniui ir yra išimtinai lietuviškos teisėkūros pavyzdys. Aiškindamas šią taisyklę V. Mikelėnas nurodo, kad: „kai sutarties pažeidimas nėra esminis, vienašališkai, t. y. nesikreipiant į teismą, sutarties negalima nutraukti. Tačiau net ir esant neesminiam sutarties pažeidimui šalis gali nutraukti sutartį teismo tvarka, t. y. turi teisę kreiptis į teismą dėl sutarties nutraukimo. Tačiau ši norma yra dispozityvi, todėl šalys gali sutartyje aptarti, kada jos turės teisę vienašališkai ją nutraukti“³⁸⁸.

Norma kelia klausimų dėl kelių priežasčių. Pirma, pati taisyklė yra LR CK straipsnyje, kuris reguliuoja ne tik esminį pažeidimą, tačiau ir neesminio pažeidimo atvejus, t. y. LR CK 6.217 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta blanketinė norma, nukreipianti į situaciją, kai sutartį galima nutraukti dėl neesminio pažeidimo, kai suteikiamas papildomas terminas įvykdyti sutartį, tačiau tai nėra padaroma. LR CK 6.217 straipsnio 5 dalis apima atvejus, kai sutartis nutraukiama dėl joje iš anksto aptartų nutraukimo situacijų, kurios nebūtinai yra esminis pažeidimas, taip pat šios taisyklės pagrindu sutartis gali būti nutraukta net nesant pažeidimo. Pati LR CK 6.217 straipsnio 4 dalies loginė konstrukcija nukreipia į atvejus, kai nutraukimas yra už LR CK 6.217 straipsnio ribų, o ne į neesminio pažeidimo situacijas. LR CK komentare pateikiamas taisyklės aiškinimas galėtų būti laikomas pagrįstu tik tuo atveju, jei LR CK 6.217 straipsnis reguliuotų tik esminį sutarties pažeidimą, tačiau taip nėra.

Pagal taisyklės konstrukciją, ji turėtų reguliuoti tuos atvejus, kai sutartį nutraukti galimybė numatoma už LR CK 6.217 straipsnio ribų. Kokie tai galėtų būti atvejai? Tai galėtų būti, pavyzdžiui, sutarties nutraukimas *force majeure* atveju (LR CK 6.212 straipsnio 4 dalis). Problema ta, kad ši taisyklė perkelta iš UNIDROIT principų 7.1.7 straipsnio, pagal kurį sutartis gali būti nutraukta nesikreipiant į teismą³⁸⁹. Kitas variantas galėtų būti LR CK 6.204 straipsnis ir jo 3 dalies 1 punktą, tačiau vien jo paties specifika lemia, kad jis taikomas tik teismo. Atskiras sutarčių rūšis reglamentuojančios LR CK normose yra nemažai specialių taisyklių, kurios leidžia nutraukti sutartį. Pavyzdžiui, galimybė nutraukti pirkimo-pardavimo sutartį dėl netinkamos kokybės daikto (LR CK 6.334 straipsnio 1 dalies 4 punktą), nuomos sutarties nutraukimas prieš terminą nuomininko reikalavimu (LR CK 6.498 straipsnis), nuomos sutarties nutraukimas prieš terminą nuomotojo reikalavimų (LR CK 6.497 straipsnis), žemės nuomos sutarties nutraukimas prieš terminą nuomininko ar nuomotojo reikalavimu (LR CK 6.564-6.565 straipsniai) ir t. t. Visiems šioms nutraukimo pagrindams būdinga tai, kad jie nustato gana konkrečius sutarties nutraukimo atvejus. Pavyzdžiui, kai tam tikrą laiką nemokamas nuomos mokestis ar kai išsinuomotas sklypas naudojamas ne pagal paskirtį ir pan. Esant tokiems konkrečiai apibrėžtiems pažeidimams

388 Mikelėnas, *supra* note 22: 294.

389 *Supra* note 129: 240-243.

neaišku, kam reikalinga teismo intervencija tikrinti nutraukimo teisėtumą. Jie yra žymiai mažiau abstraktūs negu LR CK 6.217 straipsnio 2 dalyje įtvirtinti vertinamojo pobūdžio esminio sutarties pažeidimo kriterijai. Taigi, normos logika diktuotų, kad tarsi be teismo intervencijos galima nutraukti sutartį tuo atveju, kai yra žymiai daugiau abejonų dėl pažeidimo esmingumo, tačiau negalima nutraukti sutarties, jeigu akivaizdžiai yra įstatymo nustatytas konkretus nuomos sutarties nutraukimo atvejis, pavyzdžiui, kai tris mėnesius iš eilės nemokamas nuomos mokesčio. Tai yra labai keistas teisinis reguliavimas, kurio šio tyrimo autorius negali logiškai paaiškinti. Maža to, toks reguliavimas iškreipia UNIDROIT principų idėją, kad sutartis bet kuriuo atveju nutrauktina be kreipimosi į teismą. Net 2016 m. priėmus naują UNIDROIT principų redakciją, viena iš esminių naujų taisyklių turėjo būti galimybė nutraukti sutartį nesant jos pažeidimo, tačiau esant pateisinamai sutarties nutraukimo priežastčiai. Net tokioje situacijoje, kai nėra pažeidimo, buvo priimtas sprendimas nereikalauti kreiptis į teismą dėl sutarties nutraukimo. Sutarties nutraukimo ne teismo tvarka logika yra grindžiama tuo, kad asmuo, kuris nutraukia sutartį, turi gerai pasverti, ar jo kontrahentas nesikreips į teismą bandydamas įrodyti sutarties nutraukimo neteisėtumą. Todėl šioje vietoje nukentėjusioji šalis pakankamai rizikuoja ir turi gerai apsispręsti, ar iš tiesų verta gintis naudojant kraštutinę savignyos priemonę. Pirmoje darbo dalyje minėta, kad net Prancūzija, ilgiausia besilaikiusi pozicijos, kad sutartį galima nutraukti tik teismo tvarka, po kai kurių kasacinio teismo precedentų 2016 m. įgyvendinusi sutarčių teisės reformą, atsisakė tokio griežto reguliavimo ir perėjo prie sutarties nutraukimo ne teismo tvarka. Šiuolaikinėje sutarčių teisėje nėra vietos teisminiam sutarties nutraukimui, nes tokiu atveju šis institutas tampa neefektyvus, kadangi dabarties sutartiniais, ir ypač komerciniams, santykiams reikia operatyvumo. Reikalavimas visada kreiptis į teismą atgrasytų nuo šio būdo naudojimo. Pavyzdžiui, LR CK 6.721 straipsnio 1 dalis įtvirtina besąlygišką kliento teisę vienašališkai nutraukti sutartį net nesant jokio pažeidimo. Pakanka to, kad klientui nebereikalingos gaunamos paslaugos. Taikant LR CK 6.217 straipsnio 4 dalį, klientas, siekdamas minėtos normos pagrindu nutraukti tokias buitines sutartis, kaip interneto, mobiliojo ryšio ir pan., turėtų visada kreiptis į teismą, nes tai yra nutraukimo atvejis ne dėl esminio pažeidimo, o apskritai nesant pažeidimo. Tokios situacijos būtų netoleruotinos ir paneigtų vienašalį nutraukimą nesikreipiant į teismą kaip galimą pažeistų teisių savignyos ar tiesiog teisių įgyvendinimo (kaip yra LR CK 6.721 straipsnio 1 dalies atveju) būdą.

Tai, kad teisminė sutarties nutraukimo tvarka yra visiškai nepagrįsta, iliustruoja ir kasacinio teismo praktika bylose, kuriose buvo spęsti nuomos sutarčių nutraukimo klausimai. Nuomos sutartį specialiosios nuomos taisyklės leidžia nutraukti **tik teismo tvarka**³⁹⁰. Kita vertus, LR CK žemės nuomą reglamentuojančios specialiosios taisyklės leidžia šią sutartį nutraukti **nesikreipiant į teismą**³⁹¹. Natūraliai kyla klausimas, kodėl

390 „6.497 straipsnis. Sutarties nutraukimas prieš terminą nuomotojo reikalavimu

1. Nuomotojas turi teisę *pareikšti teisme reikalavimą* nutraukti nuomos sutartį prieš terminą, jeigu:
- 1) nuomininkas naudoja turtą ne pagal sutartį ar turto paskirtį;
- 2) nuomininkas tyčia ar dėl neatsargumo blogina daikto būklę;
- 3) nuomininkas nemoka nuomos mokesčio“.

391 „6.564 straipsnis. Žemės nuomos sutarties nutraukimas prieš terminą nuomotojo reikalavimu

1. Žemės nuomos sutartis prieš terminą *nuomotojo reikalavimu gali būti nutraukta*:
- 1) jeigu žemės nuomininkas naudoja žemę ne pagal sutartį ar pagrindinę tikslinę žemės naudojimo paskirtį;

bendrosios sutarčių teisės normos leidžia nutraukti visas sutartis nesikreipiant į teismą, tačiau nuomos specialus reguliavimas liepia kreiptis į teismą, kai žemės nuomos atveju į teismą kreiptis nereikia. Vienintelis galimas paaiškinimas yra toks, kad tiesiog rengiant LR CK minėtos nuostatos nebuvo tarpusavyje suderintos. Minėta, bendrosios sutarčių teisės taisyklės perkeltos iš liberalių komercinių UNIDROIT principų, nuomos specialiosios taisyklės perkeltos ne iš tokio liberalaus 1994 m. Rusijos federacijos civilinio kodekso, o žemės nuomos taisyklės perkeltos iš atkūrus nepriklausomybę parengto LR žemės įstatymo. Dar 2004 m. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo visa plenarinė sesija susidūrė su šia problema, kurios, deja, tuo metu nesugebėjo išspręsti teisingai, nurodydama, kad žemės nuomos sutartį galima nutraukti nesikreipiant į teismą, tačiau visi kiti nuomos sutarties porūšiai turi būti nutraukti tik teismo tvarka³⁹². 2011 m. su analogiška problema vėl susidūręs teismas suprato LR CK sistemiškumo trūkumus ir ištaisė anksčiau priimtą išaiškinimą konstatuodamas, kad reikalavimas nuomos sutartį nutraukti *tik teismo tvarka* nėra logiškas³⁹³. Tai yra labai progresyvus išaiškinimas, iliustruojantis, kad kodekso nesistemiškumo problemos tam tikrais atvejais teismų gali būti išsprendžiamos jį aiškinant prieš raidę, prioritetą teikiant teleologiniam ir sisteminiam-loginiam teisės aiškinimo metodams. Šio darbo autorius mano, kad bet koks reikalavimas nutraukti sutartį tik teisme daro sutarties nutraukimą neefektyviu savignyos būdu.

LR CK 6.217 straipsnio 4 dalis niekada nebuvo tiesioginiu kasacinės bylos objektu, ji retai cituojama šio teismo praktikoje ir vos plačiau dėl jos buvo pasisakyta tik kartą. Įdomu tai, kad teismas, aiškindamas galimybę nutraukti vienašališkai sutartį ne teismo tvarka, visiškai ignoravo šios normos turinį nurodydamas, kad: „Bendrosiose sutarčių pabaigą reglamentuojančiose civilinės teisės normose leidžiama tik įstatymuose ar sutartyje nustatytais atvejais sutartį nutraukti vienašališkai, t. y. nesikreipiant į teismą (CK 6.217 – 6.220 straipsniai). Taigi dispozityviškumo principas privatiniuose santykiuose leidžia sutarties šaliai pasirinkti galimybę savo iniciatyva nesikreipiant į teismą vienašališkai nutraukti sutartį arba inicijuoti sutarties nutraukimą teismine tvarka, jeigu realiai atsiranda tokį sutarties nutraukimą leidžiančios įstatyme ar sutartyje numatytos aplinkybės. Antra vertus, CK 6.217 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad kitais šiame straipsnyje nenumatytais pagrindais

2) jeigu žemės nuomininkas ilgiau kaip tris mėnesius nuo žemės nuomos sutartyje nustatyto nuomos mokesčio mokėjimo termino šio mokesčio nesumoka“.

392 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 29 d. nutarimas civilinėje byloje Nr. 3K-P-346/2004.

393 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-102/2011: „Sistemiškai aiškinant nuomos sutartinių santykių teisinį reguliavimą, atkreiptinas dėmesys į tai, kad CK 6.564, 6.565 straipsniuose, reglamentuojančiuose terminuotos žemės (socialiai vertingesnio objekto, nei negyvenamosios patalpos) nuomos sutarties nutraukimo pagrindus, taip pat CK 6.609 straipsnyje, reglamentuojančiame nuomininko teisę nutraukti gyvenamųjų patalpų nuomos sutartį, nevartojama formuluotė „turi teisę pareikšti reikalavimą teisme“, nenustatyta privalomos teisminės nutraukimo tvarkos, tik reikalavimas prieš tam tikrą terminą įspėti kitą šalį apie sutarties nutraukimą. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija konstatuoja, kad reikalavimas nutraukti kitų rūšių terminuotas nuomos sutartis, kurių nutraukimą reglamentuoja CK 6.497 ir 6.498 straipsniai (transporto priemonių, negyvenamųjų patalpų, pastatų ir įrenginių, įmonės nuomos) tik teismo tvarka, būtų nelogiškas, prieštarautų privačių santykių dispozityviškumo, sutarties laisvės, teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principams, todėl pripažįsta, kad šių normų nuostatos dėl teisės pareikšti reikalavimą nutraukti nuomos sutartį teisme nėra imperatyviosios, jose nustatyta galima, tačiau ne privaloma sutarties nutraukimo tvarka.“

sutartį galima nutraukti tik teismo tvarka pagal suinteresuotos šalies ieškinį. Sutarties šalys gali visais atvejais vienašališkai nutraukti sutartį, jei tokia teisė numatyta sutartyje (CK 6.217 straipsnio 5 dalis), nebent įstatymas įsakmiai nurodytų specialią išimtį, jog tam tikros sutartys turi būti vienašališkai nutraukiamos tik teismine tvarka. <...>. Tokią sutarties šalies galimybę nutraukti sutartį vienašališkai lemia įstatymo leidėjo pripažinimas nukentėjusiai šaliai galimybės operatyviai ginti savo pažeistas teises. Operatyvus sutarties nutraukimo būdas nesikreipiant į teismą yra prevencinė priemonė tam, kad šalys tinkamai vykdytų sutartį, kitokiu atveju, kai sutartis vykdoma netinkamai, kita šalis prisiima riziką dėl vienašalio sutarties nutraukimo ir jai tenkančių nepalankių padarinių – prievolės atlyginti kitos šalies patirtus nuostolius (CK 6.221 straipsnio 2 dalis).³⁹⁴ Jeigu ne pati LR CK 6.217 straipsnio 4 dalis šios citatos viduryje, tai šis kasacinio teismo išaiškinimas būtų visiškai racionalus ir pagrįstas. Ši byla spęsta 2008 m., todėl gana keista matyti, kad nė vienoje byloje, kurioje sutarties nutraukimas nebuvo grindžiamas LR CK 6.217 straipsnio pagrindu, šalis, kuri ginčijo sutarties nutraukimo teisėtumą, neįrodinėjo, kad nutraukimas neteisėtas, nes atliktas ne teismo tvarka. Tai tik patvirtina, kad galimybė nutraukti sutartį tik teismo tvarka iškrenta iš LR CK reguliavimo konteksto.

Atsižvelgiant į išdėstytą, LR CK 6.217 straipsnio 4 dalis nedera su šiuolaikinės sutarčių teisės vienu iš bruožų, pagal kurį vienašališkai sutartys yra nutraukiamos ne teismo tvarka. Kadangi ši taisyklė iškrenta ir iš LR CK sisteminio sutarčių reguliavimo konteksto, reikėtų ją pašalinti iš kodekso.

2.3.10. Numatomas sutarties pažeidimas ir jo taikymo problematika

LR CK 6.219 straipsnyje nurodoma, kad šalis gali nutraukti sutartį, jeigu iki sutarties įvykdymo termino pabaigos iš konkrečių aplinkybių ji gali numanyti, kad kita šalis pažeis sutartį iš esmės. Tai labai įdomi taisyklė, nes ji leidžia nutraukti sutartį net tuo atveju, kai dar nėra padaryta jokie sutarties vykdymo pažeidimo. L. Didžiulis kelia klausimą, kad žvelgiant į šią teisės normą, gali kilti bene konstitucinio lygmens problema – kaip teisinėje valstybėje galima taikyti teises sankcijas asmeniui, kuris dar faktiškai jokio neteisėto veiksmo neatliko?³⁹⁵ Atsakyti į šį klausimą galima detaliau panagrinėjus šios taisyklės teisinę prigimtį.

Sutarčių teisės literatūroje pripažįstama³⁹⁶, kad galimybė nutraukti sutartį dėl numatomo sutarties pažeidimo suformuota dar 1853 m. *Hochster v. dela Tour* byloje³⁹⁷, kurioje atsakovas pasamdė ieškovą teikti gido paslaugas per atsakovo trijų mėnesių trukmės kelionę po Europą, turėjusią prasidėti nuo 1852 m. birželio 1 d. Likus kelioms savaitėms iki kelionės pradžios (gegužės 11 d.), atsakovas pranešė ieškovui, kad pastarojo paslaugų jam nebeprireiks. Dar nesuėjęs sutarties vykdymo terminui (gegužės 22 d.) ieškovas kreipėsi į teismą, prašydamas nuostolių atlyginimo. Taigi, iškilo fundamentalus klausimas: ar ieškovas gali ginti savo teises, kai atsakovui dar nėra kilusi pareiga vykdyti savo sutartines

394 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-70/2008.

395 Didžiulis, *supra* note 11: 1.

396 Stannard, *supra* note 28: 205; Didžiulis, *supra* note 11: 6.

397 *Hochster v. De la Tour*. 118 Eng. Rep. 922 (Q.B. 1853).

prievoles, tačiau pastarasis jau yra pareiškęs, kad nevykdys sutarties? Teismas nusprendė, kad ieškovas turi teisę gintis teisme ir reikalauti nuostolių atlyginimo, nepaisant to, kad atsakovo prievolė dar neturi būti vykdoma. Lordas Campbell CJ nurodė, kad: „Jeigu ieškovas neturi gynybos priemonės dėl sutarties pažeidimo, nebent jis laiko sutartį galiojančia ir laikosi jos iki 1852 m. birželio 1 d., tai reiškia, kad iki šio momento jis negali susirasti kito darbo, nes taip pažeistų savo sutartinius įsipareigojimus atsakovui. Tačiau neabejotina, kad racionaliau ir naudingiau abiem šalims būtų, kad po to, kai atsakovas atsisakė ieškovo paslaugų, ieškovas turėtų laisvę laikyti sutartį pasibaigusia ir manyti, kad iš jo nebus pareikalauta jos vykdymo. Taip pat ieškovas turėtų teisę iš karto kreiptis dėl nuostolių atlyginimo“³⁹⁸.

Vėlesnėje byloje *Frost v. Knight*³⁹⁹ šis precedentas buvo patvirtintas. Šioje byloje atsakovas įsipareigojo vesti ieškovę iš karto po to, kai mirs jo tėvas. Po kurio laiko atsakovas persigalvojo ir atšaukė sužadėtuves. Lordų rūmai nusprendė, kad ieškovė turėjo teisę kreiptis į teismą dėl pažado sulaužymo nesulaukusi atsakovo tėvo mirties. Šioje byloje lordas Cockburn CJ nurodė, kad: „Nukentėjusioji šalis gali kitos šalies atliktą sutarties nutraukimą laikyti neteisėtu ir iš karto kreiptis į teismą bei ginti savo teises“⁴⁰⁰. Taigi, šios taisyklės logika yra grindžiama tuo, kad būtų iracionalu nukentėjusiai šaliai neleisti ginti savo pažeistų teisių tuo pagrindu, kad formaliai sutartis dar galėtų būti įvykdyta ateityje, nors sutartį pažeidusi šalis deklaruoja, kad nevykdys sutarties. J. W. Carter pažymi, kad dar nesant pačios sutarties pažeidimo nukentėjusiai šaliai leidžiama gintis nesulaukus jo, nes tokiais veiksmais, kai sutartį pažeisianti šalis deklaruoja, kad jos nevykdys, ji jau pažeidžia sutartinę pareigą būti pasiruošusia ir siekti įvykdyti sutartį⁴⁰¹. Aiškindamas LR CK prie labai panašios išvados prieina ir L. Didžiulis, kuris argumentuoja, kad atsižvelgiant į LR CK 6.189 straipsnyje įtvirtintą sutarties privalomumo principą, galima daryti apibendrinančią išvadą, jog sutarties šalims civilinė teisė formuluoja bendro pobūdžio pareigą būti lojalioms sutartimi prisiimtiems įsipareigojimams. Todėl asmuo, sudarydamas sutartį, įsipareigoja būti lojalus jos vykdymui. Šios pareigos pažeidimas yra neteisėtas aktas. Galima visiškai sutikti su tokia argumentacija. UNIDROIT principuose taisyklės logika grindžiama tuo, kad pastaroji įtvirtina principą, nurodantį, jog sutarties pažeidimas, kurio tikimasi, yra lygus įvykusiam sutarties pažeidimui⁴⁰².

Be numatomo sutarties pažeidimo taisyklės šiuolaikinė sutarčių teisė sunkiai įsivaizduojama, todėl ji yra įtvirtinta visuose negriežtosios teisės šaltiniuose. Palyginimui, Vokietijos BGB 323 straipsnio 4 dalis leidžia nutraukti sutartį iki termino sutarčiai įvykdyti suėjimo, jeigu pasidaro akivaizdu, kad tenkinamos sutarties nutraukimo sąlygos⁴⁰³. Nyder-

398 *Supra note*, 397.

399 *Frost v. Knight* (1872) LR 7 Ex 111, 41 LJEx 78.

400 *Ibid.*

401 John W. Carter, *Carter's Breach of Contract* (Oxford: Hart Publishing, 2015), 7-24.

402 *Supra note* 129: 258.

403 BGB 323 straipsnio 4 dalis:

„(4) Der Gläubiger kann bereits vor dem Eintritt der Fälligkeit der Leistung zurücktreten, wenn offensichtlich ist, dass die Voraussetzungen des Rücktritts eintreten werden.“, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_323.html.

Liet.: „(4) Kreditorius gali nutraukti sutartį prieš sueinant jos įvykdymo terminui, jei yra akivaizdu,

landų civilinio kodekso 6:80 straipsnis įtvirtina nuostatą, pagal kurią sutarties neįvykdymo padariniai šaliai atsiranda, net jei įvykdymo terminas dar nėra suejęs, tokiais atvejais: 1) yra akivaizdu, kad sutarties nebus įmanoma įvykdyti jos nepažeidus; 2) jei skolininkas pareiškia, kad neįvykdys prievolių tinkamai; 3) jei kreditorius turi pagrįstų priežasčių tikėtis, kad prievolė bus įvykdyta netinkamai, ir kreditoriui pareikalavus skolininkas nepateikia patikimumo, kad sutartis bus įvykdyta laiku. Teisė nutraukti sutartį dėl esminio sutarties pažeidimo pripažįstama ir Skandinavijos šalių⁴⁰⁴ bei Lenkijos teismų praktikoje⁴⁰⁵. Kita vertus, pastebėtina, kad nei Prancūzijos teismų praktikoje, nei po reformos pakeistame Prancūzijos civiliniame kodekse tokia galimybė nėra įtvirtinta. S. Rowan tai paaiškinta tuo, kad teisinė politika sąlygoja, kad sutarčių laikymuisi vis dar teikiamas prioritetas. Net ir tuo atveju, kai skolininkas aiškiai pareiškia, kad jis nenorės ar negalės įvykdyti sutarties, yra įmanoma, kad jis persigalvos, arba įvykdymas pasidarys įmanomu, kai ateis laikas įvykdyti sutartį⁴⁰⁶. Pati S. Rowan kritikuoja tokį įstatymo leidėjo pasirinkimą nurodydama, kad tokia savi-gynos priemonė skatintų sutarčių teisės ekonominį efektyvumą⁴⁰⁷. Galima tik sutikti su jos mintimis ir pridėti, kad gali pasitaikyti situacijų, kai net nebus objektyvios galimybės skolininkui apsigalvoti ir įvykdyti sutartį, pavyzdžiui, kai skolininkas perleidžia sutarties objektu esantį unikalų daiktą trečiajam asmeniui. Tokioje situacijoje nukentėjusioji šalis pagal Prancūzijos teisę lieka įkalinta sutartyje ir negali jos nutraukti iki sueis terminas ją įvykdyti, nors yra visiškai akivaizdu, kad sutartis nebus įvykdyta.

Minėta, šios taisyklės pagrindinis bruožas yra tai, kad sutarties **pažeidimas dar nėra įvykdytas**. Ji taikytina tik tuo atveju, jeigu numatomas sutarties pažeidimas bus esminis⁴⁰⁸. Anglijos sutarčių teisėje numatomas pažeidimas siejamas su dviem atvejais: a) atsisakymu vykdyti sutartį; b) neįmanomumu įvykdyti sutartį⁴⁰⁹. Atsisakymas pasireiškia valios

kad ateityje atsiras pagrindas nutraukti sutartį“.

404 Lando, *supra* note 38. 278.

405 Jacek Napierała, *Odpowiedzialność dłużnika za nieuchronne niewykonanie zobowiązania* (Warszawa: Dom Wydawniczy ABC, 1997), 174 ir 182.

406 Cartwright, *supra* note 31: 333.

407 *Ibid.*

408 Olandijos civilinio kodekso 6:80 straipsnis:

„1. De gevolgen van niet-nakoming treden reeds in voordat de vordering opeisbaar is:

- a. indien vaststaat dat nakoming zonder tekortkoming onmogelijk zal zijn;
- b. indien de schuldeiser uit een mededeling van de schuldenaar moet afleiden dat deze in de nakoming zal tekortschieten; of
- c. indien de schuldeiser goede gronden heeft te vrezen dat de schuldenaar in de nakoming zal tekortschieten en deze niet voldoet aan een schriftelijke aanmaning met opgave van die gronden om zich binnen een bij die aanmaning gestelde redelijke termijn bereid te verklaren zijn verplichtingen na te komen.“, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://maxius.nl/burgerlijk-wetboek-boek-6/artikel80>.

Liet.: „1. Teisiniai sutarties neįvykdymo padariniai atsiranda tuo atveju, kai kreditoriaus reikalavimas įvykdyti prievolę dar nėra galiojantis:

- a) jei yra aišku, kad skolininkui bus neįmanoma tinkamai įvykdyti sutartį;
- b) jei iš skolininko pareiškimo kreditorius gali daryti išvadą, kad jis neįvykdys prievolės; arba
- c) jei kreditorius turi pagrindo manyti, kad skolininkas nevykdys savo įsipareigojimų, ir skolininkas pagal kreditoriaus rašytinį reikalavimą nepatvirtina esantis pasirengęs įvykdyti savo įsipareigojimus per protingą terminą, nustatytą tokia reikalavime.“

409 Stannard, *supra* note 28: 209-210.

vykdyti sutartį nebuvimu. Kaip viename sprendimų argumentavo Delvin J: „Atsisakymas gali pasireikšti žodžiais ar veiksmais, jeigu jie aiškiai išreikšti. Atsisakanti šalis turi aiškiai parodyti, kad ji neketina vykdyti sutarties. Ar atsisakymas pakankamai aiškus, sprendžiama naudojant protingo žmogaus testą. Jeigu protingas žmogus padarytų išvadą, kad kita šalis atsisakė vykdyti sutartį, tai laikytina, kad atsisakymas buvo aiškiai išreikštas“⁴¹⁰. Labai panaši pozicija yra ir DCFR autorių, kurie nurodo, kad DCFR III.–3:504 straipsnis leidžia kreditoriui nutraukti sutartį tuo atveju, jei skolininkas atsisakė vykdyti sutartį, pareikšdamas, kad jos nevykdys, arba iš kitų aplinkybių yra aišku, kad įvyks esminis sutarties pažeidimas⁴¹¹. Aiškus atsisakymas vykdyti sutartį atitinka LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 3 punkte įtvirtintą skolininko kaltės, t. y. tyčios, kriterijų. Jeigu asmuo aiškiai deklaruoja, kad nežada vykdyti sutarties, kurios vykdymo terminas dar nėra suėjęs, tai, vadovaujantis kaltės kriterijumi, nukentėjusioji šalis visada turi teisę nutraukti sutartį. Tokia išvada prieinama būtent iš numatomo sutarties pažeidimo esmės, nes aiškus atsisakymas vykdyti sutartį neturėtų versti nukentėjusiąją šalį laukti iki formalaus sutarties pažeidimo.

Pagrindinis tikslas, kurio siekiama su numatomo esminio sutarties pažeidimo idėja, yra ne *galimybė nutraukti sutartį* pati savaime, o *kiek įmanoma nukentėjusiajai šaliai sumažinti potencialius nuostolius*. Pavyzdžiui:

Ilustracija. Kovo 10 d. įmonė A sudaro paslaugų sutartį su įmone B, kuri įsipareigoja iki gegužės 1 d. sukurti įmonės A veiklai reikalingą programinę įrangą, be kurios įmonės A veiklos kaštai yra žymiai didesni. Balandžio 5 dieną įmonė B informuoja įmonę A, kad jos pagrindinis programuotojas, atsakingas už A įmonei reikalingos programinės įrangos parengimą, išėjo iš darbo. Įmonė B pareiškia, kad negalės laiku parengti programinės įrangos, nes nebeturi ir neranda tinkamą kvalifikaciją turinčio specialisto.

Esant tokiai situacijai, įmonė A iš karto po šios informacijos gavimo turi teisę nutraukti sutartį, nes jai svarbus ne tik griežtas sutarties prievolių sąlygų laikymasis, bet ir dėl to, kad yra akivaizdu, jog ji negaus ir to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį. Tačiau svarbiausia yra tai, kad nedelsdama iki prievolės įvykdymo termino suėjimo ir balandžio 5 dieną nutraukusi sutartį įmonė A galės pradėti ieškoti kito kontrahento ir su juo sudaryti pakeičiančiąją sutartį. Taip bus galima sumažinti potencialius nuostolius, kuriuos įmonei A turės atlyginti įmonė B. Tokia situacija geresnė abiem kontrahentams, nes minimizuojami galimi nuostoliai. Nuostolių minimizavimo tikslą yra pabrėžęs ir kasacinis teismas nurodydamas, kad: „Sutarties nutraukimas tokiomis aplinkybėmis yra kur kas racionalesnis problemos sprendimo būdas tiek kreditoriui, tiek skolininkui, nes kreditorius, užuot laukęs akivaizdžiai numatomo prievolės neįvykdymo padarinių, gali tęsti savo planus sudaręs sutartis su kitais kontrahentais arba perplanuoti savo veiklą. Skolininkui tai naudinga tuo, kad sutartis nutraukiama ir nedidėja kreditoriaus patiriami nuostoliai, kuriuos jis gali vėliau prisiteisti iš skolininko.“⁴¹²

Sprendžiant dėl numatomo esminio pažeidimo, *nebūtina sutartį pažeisiančios šalies aiški deklaracija, kad sutartis nebus įvykdyta*. Kaip pažymima UNIDROIT principuose, kon-

410 SK Shipping (S) Pte Ltd v. Petro export Ltd [2009].

411 von Bar, *supra* note 12: 887.

412 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-297/2012.

krečios faktinės aplinkybės gali indikuoti, kad įvyks esminis sutarties pažeidimas⁴¹³. Tai iliustruoja ir anksčiau minėtas pavyzdys su vestuvine suknele. Jeigu kelios dienos prieš vestuves nuotakai tampa žinoma, kad jos užsakyta suknelė dar nepradėta siūti, o siuvėja net neturi reikiamos medžiagos, tai nuotaka galėtų nutraukti sutartį dėl numatomo esminio pažeidimo, nes tokioje situacijoje tampa akivaizdu, kad ji laiku negaus to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį.

Numatomas esminis pažeidimas gali pasireikšti bet kuriuo LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 1-4 punktuose įtvirtintų kriterijų pagrindu. Nesutiktina su kai kurių autorių netiesiogine išvada⁴¹⁴, kad numatomo esminio pažeidimo atveju netaikomas kriterijus, ar neįvykdymas duoda pagrindą nukentėjusiajai šaliai nesitikėti, kad sutartis bus įvykdyta ateityje. Minėta, šis kriterijus numatomo pažeidimo atveju šiek tiek modifikuotųsi į „*būsimas neįvykdymas duoda pagrindą nukentėjusiajai šaliai nesitikėti, kad sutartis bus įvykdyta ateityje*“ ir kartu su kitais kriterijais būtų taikomas ir numatomo pažeidimo atveju. Pavyzdžiui:

Iliustracija. Liepos 9 d. sudarytoje van Gogh tapyto paveikslą pirkimo-pardavimo sutartyje asmuo A įsipareigojo šį paveikslą asmeniui B perduoti iki rugsėjo 1 d. Nepaisydamas sutartinių įsipareigojimų, liepos 30 d. A perleidžia sutarties objektu esantį paveikslą trečiajam asmeniui C.

Esant tokiai situacijai, asmuo B ne tik negaus to, ką tikėjosi gauti sudarydamas sutartį, bet ir būsimas sutarties neįvykdymas aiškiai parodo, kad sutartis nebus įvykdyta ir ateityje. Todėl sutartis nutrauktina net ne vieno, o dviejų esminio sutarties pažeidimo kriterijų pagrindu. Kuo daugiau kriterijų atitinka sutarties pažeidimas, tuo didesnė tikimybė, kad jis laikytinas esminiu ir nukentėjusiai šaliai tampa paprasčiau apsispręsti, ar nutraukti sutartį.

Labai svarbu atsakyti į klausimą, koks turi būti įsitikinimo, kad įvyks esminis pažeidimas, laipsnis, leidžiantis nutraukti sutartį. Dėl savo specifikos, t. y., kad faktiškai sutartis dar nėra pažeista, įsitikinimas dėl būsimo pažeidimo turi būti labai aukštas. UNIDROIT principuose rašoma, kad numatomas pažeidimas turi būti *aiškus*, o vien įtarimo, nors ir gerai pagrįsto, kad jis įvyks, nepakanka⁴¹⁵. Teisės doktrinoje terminas *aiškus* yra sistemiskai analizuojamas su CISG 72 straipsnio taikymo praktika, nes minėta norma nustato, kad dėl numatomo sutarties pažeidimo sutartį galima nutraukti tik tada, kai yra *aišku*, jog ji nebus įvykdyta⁴¹⁶. Pagal CISG taikymo praktiką tai neturi būti absoliutus įsitikinimas (100 proc.), bet jis turi būti akivaizdus bet kuriam asmeniui analogiškoje situacijoje⁴¹⁷. *Akivaizdaus bet kuriam asmeniui* įsitikinimo standartas į CISG taikymo praktiką

413 *Supra note* 129: 258.

414 Žr. šios disertacijos 96-97 puslapius.

415 *Supra note*, 129: 258.

416 72 straipsnis:

„(1) If prior to the date for performance of the contract it is *clear* that one of the parties will commit a fundamental breach of contract, the other party may declare the contract avoided.“

Liet.: „(1) Jeigu iki sutarties įvykdymo datos tampa aišku, kad viena iš šalių padarys esminį sutarties pažeidimą, kita šalis gali pareikšti apie sutarties nutraukimą.“

417 John Flemegas ir kt., *An International Approach to the Interpretation of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (1980) as Uniform Sales Law* (New York: Cambridge University Press, 2007), 209-210.

perimtas iš Australijos aukščiausiojo teismo spęstos bylos *Laurinda Pty Ltd v. Capalaba Park Shopping Centre Pty Ltd*⁴¹⁸. Analogiškos pozicijos laikosi ir LAT, kuris yra nurodęs, kad: „būsimas pažeidimas turi būti akivaizdus; akivaizdumas kvalifikuojant numatomą sutarties pažeidimą turi būti toks, kad būtų pakankamai didelė tikimybė, jog numatomas sutarties pažeidimas bus, tačiau absoliutaus įsitikinimo nereikalaujama“⁴¹⁹.

Tuo atveju, kai nukentėjusioji šalis nujaučia, kad ateityje gali įvykti esminis sutarties pažeidimas, tačiau tai nebūtų akivaizdu bet kuriam asmeniui, galima pasitelkti LR CK 6.220 straipsnyje įtvirtintą taisyklę, pagal kurią nukentėjusioji šalis gali pareikalauti, kad sutartį galimai pažeisianti šalis patvirtintų, jog bus pajėgi laiku tinkamai įvykdyti sutartinius įsipareigojimus. Šios taisyklės **tikslas** – *sumažinti galimo neteisėto sutarties nutraukimo riziką. Ši taisyklė išsprendžia potencialiai nukentėjusios šalies dilemą: laukti iki kol įvyks sutarties pažeidimas ir patirti nuostolius, ar pasitikrinti, ar potencialiai sutartį pažeisianti šalis visgi ją įvykdys. Jeigu kontrahentas pagrįstai patvirtina, kad įvykdys sutartį, tai nutraukimas tampa teisiškai nebeįmanomu. Šis patvirtinimas gali pasireikšti įvairiomis formomis. Nuo elementaraus rašytinio ar žodinio patvirtinimo iki pareikalavimo pateikti prievolės įvykdymo užtikrinimo būdą. Pavyzdžiui, jeigu prievolė yra piniginė, o kreditorius abejoja, jog skolininkas sugebės laiku ir tinkamai ją įvykdyti ir šis pažeidimas būtų esminis, visai pagrįsta būtų pareikalauti garantijos ar laidavimo. Pavyzdžiui, kaip pažymi R. Koch, jeigu pirkėjui yra būdinga vėluoti vykdyti pinigines prievoles, tai kelia abejonių dėl jo kreditingumo, todėl galima reikalauti patvirtinimo pateikti piniginės prievolės užtikrinimo būdą*⁴²⁰. Priklausomai nuo faktinių aplinkybių, patvirtinimas gali būti ir paprastesnis, pavyzdžiui:

Iliustracija. Asmuo A nusipirko iš distributoriaus B Ferrari automobilį. Šiek tiek juo pavažinėjus, asmeniui A paaiškėjo, kad automobilio variklis turi nepataisomų gedimų. Distributorius B, kuris užsiima ir parduodamų automobilių technine priežiūra bei remontu, įsipareigoja atlikti garantinį remontą, t. y. pakeisti variklį iki rugsėjo 30 d. Šio modelio variklio distributorius neturi, todėl jį reikia užsakyti iš Italijos gamintojo. Rugsėjo 15 d. asmuo A sužino, kad distributorius vis dar neturi variklio. A kreipiasi į B reikalaudamas, jog B patvirtintų, kad laiku sutaisys automobilį. Savo ruožtu B atsiunčia dokumentaciją, pagal kurią aiškiai matyti, jog variklis į Lietuvą atkelias rugsėjo 25 d.

Tokioje situacijoje A neturėtų teisės nutraukti sutartį, nes B pateikti dokumentai įrodo, kad sutartis bus tinkamai įvykdyta laiku. Kitaip tariant, patvirtinimas turi būti adekvatus, o adekvatumas priklauso nuo konkrečios faktinės situacijos. Sąvoka *adekvatus patvirtinimas* (angl. *Adequate assurance of due performance*) vartojama tiek UNIDROIT principų 7.3.4 straipsnio pavadinime, tiek pačioje taisyklėje. Nors LR CK ši *adekvatumo sąvoka nevertojama*, tačiau ją reikia turėti omenyje teologiškai aiškinant LR CK 6.220 straipsnį.

Pažymėtina, kad patvirtinimas turi įvykti per protingą laiką, t. y. kiek įmanoma greičiau konkrečioje faktinėje situacijoje. Delsimas pateikti patvirtinimą gali būti prilygina-

418 *Laurinda Pty. Limited And Others v. Capalaba Park Shopping Centre Pty. Limited* (1989) 166 CLR 623 2 May 1989.

419 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-297/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-53-684/2017.

420 Koch, *supra* note 39: 177 – 354.

mas atsisakymui jį pateikti. Tai sustiprina nukentėjusios šalies įsitikinimą, jog sutartis bus pažeista iš esmės. Tokia aplinkybė turėtų būti reikšminga ir nutraukimo teisėtumą vertinanti teisme.

Kreditorius, laukdamas patvirtinimo, turi teisę sustabdyti savo sutartinių įsipareigojimų vykdymą. Gali kilti klausimas, kokią dalį savo sutartinių įsipareigojimų vykdymo kreditorius turi teisę sustabdyti, jeigu skolininko neįvykdymas yra dalinis. Teisės doktrinoje laikomasi pozicijos, kad kreditorius gali sustabdyti visą savo įvykdymą. UNIDROIT komentatoriai tai grindžia dviem argumentais: 1) patvirtinimo apie sutarties įvykdymą taisyklė nenustato proporcingumo reikalavimo; 2) teisė sustabdyti vykdymą šiuo atveju taikoma esminio sutarties pažeidimo kontekste, kuriam keliama aukšti reikalavimai. Todėl tai yra pakankamas pagrindas sustabdyti visą įvykdymą⁴²¹. Pirmas argumentas yra gana silpnas, nes esant poreikiui proporcingumo reikalavimą galima išvesti iš viešpataujančio sąžiningumo principo. Antras argumentas irgi nėra visiškai įtikinantis. Šio darbo autorius mano, kad labiau *įtikintų argumentas, jog taikydama* visišką sustabdymą nukentėjusioji šalis taip siekia apsaugoti nuo didesnių nuostolių, į kuriuos įsiskaitytų pastarosios sutarties įvykdymas.

Apibendrinant, numatomas esminis pažeidimas suteikia galimybę potencialiai nukentėjusiai šaliai nutraukti sutartį net ir nesant faktinio sutarties pažeidimo. Ši taisyklė pateisinama tuo, kad ją siekiama tikslo kiek įmanoma labiau sumažinti nuostolius, kurie galimai kils būsimo esminio sutarties pažeidimo atveju.

2.4. Sutarties nutraukimo būdų sąveikos problema: papildomo termino sutarčiai įvykdyti kaip sutarties nutraukimo būdo santykis su esminiu sutarties pažeidimu

LR CK šeštosios knygos II dalies XVIII skyrius reglamentuoja sutarčių pabaigą. LR CK 6.217 ir 6.219 straipsniai nustato sutarties nutraukimo pagrindus, o LR CK 6.218 straipsnis - nutraukimo tvarką. Esminį sutarties pažeidimą ir jo kriterijus rasti nėra sudėtinga – jis įtvirtintas LR CK 6.217 straipsnio 1 dalyje, kuri nustato, kad šalis gali nutraukti sutartį, jeigu kita šalis sutarties neįvykdo ar netinkamai įvykdo ir tai yra esminis sutarties pažeidimas. Šio pažeidimo vertinamieji kriterijai įtvirtinti to paties straipsnio 2 dalyje. Papildomas terminas sutarčiai įvykdyti įtvirtintas LR CK 6.209 straipsnyje. Įžangoje minėta, jog bendrosios sutarčių teisės nuostatos perkeltos į Lietuvos civilinį kodeksą iš UNIDROIT principų, todėl atitinkamai LR CK 6.217 straipsnis tiek, kiek jame įtvirtinta esminio sutarties pažeidimo samprata, yra UNIDROIT principų 7.3.1 straipsnio atspindys, o LR CK 6.209 straipsnis yra identiška 7.1.5 straipsnio kopija.

Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad LR CK įtvirtintas papildomo termino sutarčiai įvykdyti ir esminio sutarties pažeidimo sampratas, kaip įstatyminius vienašalio sutarties nutraukimo būdus, reikia aiškinti UNIDROIT principuose įtvirtintų šių doktrinų kontekste, o taip pat naudoti analogiškas idėjas įtvirtinančius CISG, PECL ir DCFR negriežtosios teisės šaltinius.

⁴²¹ Vogenauer, *supra* note 45: 953.

2.4.1. Tinkamo vienašalio sutarties nutraukimo pagrindo pasirinkimo problema

Minėta, kad papildomas terminas sutarčiai įvykdyti ir esminis sutarties pažeidimas yra savarankiškai taikomi, nors ir tarpusavyje susiję vienašalio sutarties nutraukimo pagrindai. Taigi, kyla klausimas, kokiais kriterijais vadovaujantis reikia nuspręsti, kuriuo iš šių dviejų pagrindų reikia naudotis, siekiant apginti pažeistas teises teisėtai vienašališkai nutraukiant sutartį. Pastebėtina, jog pati papildomo termino sutarčiai įvykdyti idėja suponuoja, kad tai yra „lengviau“ taikomas sutarties nutraukimo būdas. Taip yra todėl, kad siekiant vienašališkai nutraukti sutartį papildomo termino sutarčiai įvykdyti ir esminio sutarties pažeidimo atvejais įrodinėjamos skirtingos aplinkybės. Norint nutraukti sutartį dėl esminio sutarties pažeidimo, reikia vadovautis esminio sutarties pažeidimo samprata ir pavyzdiniu kriterijų sąrašu, t. y. reikia būti įsitikinusi, jog, priklausomai nuo situacijos, egzistuoja viena ar kelios aplinkybės, kurios įtvirtintos LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 1-5 punktuose. Tai reiškia, kad nukentėjusi sutarties šalis, subjektyviai vertindama, turi būti įsitikinusi, jog jos įsitikinimas, kad ji negavo to, ko tikėjosi iš sutarties, sutaps su teismo vertinimu, jeigu kita šalis kreipėsi į teismą, bandydama pripažinti vienašališką sutarties nutraukimą dėl esminio sutarties pažeidimo nepagrįstu ir neteisėtu. Kadangi šiuolaikiniai komerciniai sutartiniai santykiai būna unikalūs ir neretai labai sudėtingi, prieiti prie vienareikšmiškos išvados, kad sutarties pažeidimas buvo esminis, gali būti sunku. Papildomo termino atveju tereikia būti įsitikinusi, kad šis terminas buvo protingas, t. y. reikia skolininkui suteikti adekvatią paskutinę galimybę įvykdyti sutartį (LR CK 6.209 straipsnio 3 dalis⁴²²). Tokiu atveju įrodyti, jog nustatytas papildomas terminas sutarčiai įvykdyti yra protingas, turėtų būti gerokai lengviau, negu įrodyti esminio sutarties pažeidimo kriterijus.

Kitas klausimas, kaip nuspręsti, kokios trukmės papildomas terminas yra protingas. Akivaizdu, kad „protingo termino“ sąvoka yra vertinamoji. DCFR autoriai, komentuodami papildomo termino trukmę, pasinaudodami PECL principų komentarų, nurodo, kad vertinant, ar nustatytas terminas yra protingas, reikia atsižvelgti į šiuos kriterijus⁴²³: patį sutartyje nustatytą terminą, t. y. jeigu sutarties įvykdymo terminas buvo trumpas, tai papildomas terminas sutarčiai įvykdyti irgi gali būti trumpas; atsižvelgtina į tai, kaip skubiai kreditoriui reikia įvykdymo; svarbi pati neįvykdyta sutartinė prievolė, t. y. tai, kas turėjo būti perduota sutartimi (prekės, paslaugos), tai reiškia, kad jeigu įvykdymas yra sudėtingas, atitinkamai papildomas terminas turėtų būti ilgesnis; taip pat atsižvelgtina į priežastį, kodėl pažeista sutartis, pavyzdžiui, jeigu sutarties neįvykdymas sąlygotas blogo oro, tai turėtų būti suteikiamas ilgesnis papildomas terminas negu tuo atveju, kai skolininkas tiesiog pamiršo įvykdyti sutartį. Svarbu paminėti, jog reikėtų įtikinti teismą, kad skolininkui buvo suteikta adekvati paskutinė galimybė įvykdyti sutartį.

Nukentėjusioji sutarties šalis, rinkdamasi vieną iš šių įstatyminių sutarties nutraukimo būdų, taip pat turi pasverti, ar ji nori sutarties įvykdymo, ar pavėluotas sutarties įvykdymas

422 LR CK 6.209 straipsnis: “3. Jeigu termino praleidimas nėra esminis sutarties pažeidimas ir nukentėjusi šalis nustatė protingą papildomą terminą, tai pasibaigus šiam terminui ji gali sutartį nutraukti. Jeigu papildomas terminas nustatytas neprotingai trumpas, tai jis turi būti atitinkamai pailgintas.”

423 von Bar, *supra* note 12: 883.

reikia, kad ji negaus to, ko tikėjosi iš sutarties. Esant pastarajai situacijai papildomo termino nustatymas neturi jokios prasmės. Galima panagrinėti kelis pavyzdžius, kurie padės suprasti, kada kreditorius visiškai praranda interesą gauti pavėluotą sutarties įvykdymą ir kada pavėluotas įvykdymas neturėtų tokių padarinių:

Iliustracija A. Verslininkas iš Lietuvos (pirkėjas), siekdamas pardavinėti fejerverkus šventiniu laikotarpiu, sudarė fejerverkų pirkimo-pardavimo sutartį su Kinijos verslininku (pardavėjas). Sutartyje numatyta, kad pardavėjas pristatys fejerverkus į Klaipėdos jūrų uostą iki gruodžio 1 dienos. Lapkričio 29 d. Lietuvos verslininkas sužinojo, kad laivas su fejerverkais dar nėra išplaukęs iš Šanchajaus uosto.

Iliustracija B. Verslininkas iš Lietuvos (pirkėjas), užsiimantis tarp miestinių keleivių vežimu maršrutu Vilnius – Klaipėda, su Vokietijos verslininku (pardavėjas) sudarė keleivinio autobuso, kurio vertė 500 tūkst. eurų, pirkimo-pardavimo sutartį. Sutartyje buvo nustatyta, kad autobusas bus pristatytas į Vilnių gruodžio 1 dieną. Sutartyje nustatyta įvykdymo dieną autobusas neatkeliavo į Vilnių. Tą pačią dieną Vokietijos verslininkas pranešė kontrahentui iš Lietuvos, kad dėl tam tikrų autobuso techninių trūkumų negalės autobuso pristatyti maždaug tris savaites.

A pavyzdyje akivaizdu, kad turėdamas tokią informaciją verslininkas iš Lietuvos praranda bet kokią interesą gauti pavėluotą sutarties įvykdymą, nes nėra objektyviai įmanoma, kad laivas iš Šanchajaus į Klaipėdą atplauktų per porą dienų. Realiai krovininis laivas tokio atstumo gali neįveikti ir per vieną mėnesį. Šventinis laikotarpis, kai Lietuvoje įprastai prekiaujama fejerverkais, trunka maždaug visą gruodžio mėnesį iki naujametinės nakties. Tad net laivui atplaukus gruodžio 28 d., verslininkas iš Lietuvos objektyviai negalės realizuoti užsisakytų fejerverkų. Todėl galima prieiti prie išvados, kad šiuo atveju nėra jokios prasmės suteikti papildomą terminą įvykdyti sutartį, nes, vadovaujantis LR CK 6.217 straipsnio 2 dalies 1-2 punktais, verslininkas iš Lietuvos negauna to, ko tikėjosi iš sutarties, ir pagal sutarties esmę, griežtas sutarties sąlygų laikymasis (pristatymo termino) turi esminę reikšmę.

B pavyzdyje – priešinga situacija, nes autobusas yra didelės vertės (500 tūkst. eurų), o atsižvelgiant į jo paskirtį (keleivių tarp miestinių vežimas), akivaizdu, kad kelių savaičių vėlavimas pristatyti autobusą neturės esminės reikšmės, nes pati autobuso vertė negali atsipirkti per tokį trumpą laiką. Taip pat negalima teigti, kad verslininkas iš Lietuvos negaus to, ko tikėjosi iš sutarties. Todėl esant tokiai situacijai būtų racionalu nustatyti protingą papildomą terminą sutarčiai įvykdyti, nes esminio sutarties pažeidimo šioje situacijoje negali būti.

Apibendrinant, galima prieiti prie išvados, kad papildomas terminas sutarčiai įvykdyti taikytinas tuo atveju, kai sutarties pažeidimas nėra esminis. Tokia pozicija atitinka ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, kuris, aiškindamas vienašalio sutarties nutraukimo pagrindus, nurodo⁴²⁴: „sutartis gali būti nutraukta, esant esminiam jos pažeidimui, kuris nustatomas atsižvelgiant į LR CK 6.217 straipsnio 2 dalyje nurodytas aplinkybes; jei sutarties pažeidimas pasireiškia termino praleidimu ir toks pažeidimas nėra esminis sutarties pažeidimas pagal LR CK 6.217 straipsnio 2 dalyje nustatytus kriterijus, nukentėjusi šalis gali nutraukti sutartį, prieš tai nustatiusi papildomą protingą terminą neįvykdytai sutarčiai įvykdyti (LR CK 6.209 straipsnis).“

424 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-349/2013.

2.4.2. LR CK 6.209 straipsnio 3 dalies ir 6.217 straipsnio 3 dalies santykis

LR CK 6.217 straipsnio 3 dalyje nurodoma, kad: „kai sutarties įvykdymo terminas praleistas, nukentėjusi šalis gali nutraukti sutartį, jeigu kita šalis neįvykdo sutarties per papildomai nustatytą terminą“, o LR CK 6.209 straipsnio 3 dalyje teigiama: „jeigu termino praleidimas nėra esminis sutarties pažeidimas ir nukentėjusi šalis nustatė protingą papildomą terminą, tai pasibaigus šiam terminui ji gali sutartį nutraukti.“ Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad šios dvi nuostatos reglamentuoja analogišką situaciją. Tai patvirtintų ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, nes ne vienoje byloje teismas, aiškindamas sutarties nutraukimo pagrindus dėl neesminio pažeidimo, nurodo būtent šias dvi normas⁴²⁵. Manytina, toks šių dviejų normų tarpusavio susiejimas nėra visiškai tikslus.

LR CK 6.217 straipsnio 3 dalis yra perkelta iš UNIDROIT principų 7.3.1 straipsnio 3 dalies⁴²⁶, kuri nukreipia į šių principų 7.1.5 straipsnį, t. y. į papildomą terminą sutarčiai įvykdyti. Tačiau, atidžiai išnagrinėjus oficialų UNIDROIT principų komentarą, pastebėtina, jog į papildomą terminą sutarčiai įvykdyti minėta principų nuostata nukreipia ne kaip į nutraukimo pagrindą dėl neesminio sutarties pažeidimo, bet kaip į sutarties nutraukimo procedūrą. Tai reiškia, kad sutarties nutraukimo pagrindas šiuo atveju – esminis sutarties pažeidimas, tiesiog šioje situacijoje naudojama papildomo termino įtvirtinta procedūra. Komentaro autoriai nurodo⁴²⁷, kad šiuo atveju, kai sutarties įvykdymo termino praleidimas buvo esminis sutarties pažeidimas, tai ir sutarties nutraukimo pagrindas po papildomo termino suteikimo vis tiek išlieka esminis sutarties pažeidimas. Manytina, kad praktikoje gali pasitaikyti būtent tokių atvejų, kai kreditorius, įvertinęs praleistą sutarties įvykdymo terminą, subjektyviai vertina, kad toks termino praleidimas yra esminis sutarties pažeidimas, tačiau vis tiek nori gauti įvykdymą. Tokią situaciją gali sąlygoti objektyvios priežastys, pavyzdžiui: rinkoje nėra tokių prekių ar nėra subjektų teikiančių analogiškas paslaugas, arba kainų skirtumai tokie dideli, kad kreditorius būtų linkęs toleruoti net esminį sutarties pažeidimą ir pan.

Esant tokiai dvilypėi situacijai, kurioje nutraukimo pagrindas – esminis sutarties pažeidimas, o naudojama papildomo termino procedūra, kyla klausimas, ką reikia nurodyti pranešime, kuris suteikia papildomą terminą įvykdyti sutartį. Tokiu atveju pranešime reikėtų nurodyti ne tik konkrečiai apibrėžtą papildomą terminą, bet ir tai, jog kreditorius įvertino pradinį sutarties pažeidimą, kaip esminį. Tai parodytų skolininkui, jog kredito-

425 Citata iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos: „jei sutarties pažeidimas pasireiškia termino praleidimu ir toks pažeidimas nėra esminis sutarties pažeidimas pagal CK 6.217 straipsnio 2 dalyje nustatytus kriterijus, nukentėjusi šalis gali nutraukti sutartį, prieš tai nustatiusi papildomą protingą terminą neįvykdytai sutarčiai įvykdyti (CK 6.209 straipsnis, 6.217 straipsnio 3 dalis) (paryškinta autoriaus)“. Ši motyvacija atkartojama ne vienoje teismo nutartyje, pvz.: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-349/2013; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-599/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-306/2012 ir kt.

426 7.3.1 straipsnis: „(3) In the case of delay the aggrieved party may also terminate the contract if the other party fails to perform before the time allowed it under Article 7.1.5 has expired.“
Liet.: „(3) Kai praleistas sutarties įvykdymo terminas, nukentėjusi šalis taip pat gali nutraukti sutartį, jeigu kita šalis neįvykdo sutarties per terminą, nustatytą pagal 7.1.5 str.“.

427 *Supra note* 129: 231-232.

rius iš karto galėjo nutraukti sutartį, tačiau, nepaisydamas esminio sutarties pažeidimo, vis dar nori gauti sutarties įvykdymą ir taip suteikia paskutinę progą skolininkui įvykdyti sutartį. Pastebėtina, kad tokia situacija šiek tiek prieštarauja esminio pažeidimo doktrinos sampratai, nes esminis pažeidimas kyla iš maksimos, jog: „kreditarius negauna to, ko tikėjosi sudarydamas sutartį.“ Tačiau, šių dviejų taisyklių (LR CK 6.217 straipsnio 3 dalies ir LR CK 6.209 straipsnio 3 dalies) sąveika kyla iš minėtų praktinių sumetimų, dėl kurių kreditarius pateisina esminį pažeidimą ir vis tiek suteikia paskutinę progą įvykdyti sutartį.

Kitas klausimas, į kurį reikėtų atsakyti: ar tuo atveju, kai sutartis vienašališkai nutraukiama dėl esminio pažeidimo naudojant papildomą terminą, kilus ginčui reikia įrodinėti esminio sutarties pažeidimo aplinkybes. Vienareikšmiško atsakymo nėra. Šiuo atveju galimos dvi situacijos: 1) jeigu kyla teisminis ginčas, kreditarius pirmiausia gali įrodinėti, kad suteikė protingą papildomą terminą sutarčiai įvykdyti, t. y. adekvačią paskutinę galimybę; 2) tuo atveju, kai skolininkui pavyks įrodyti teismui, kad papildomas terminas nebuvo protingas, kreditoriui tektų įrodinėti, jog pradinis pažeidimas, kuris buvo iki papildomo termino suteikimo, buvo esminis sutarties pažeidimas.

Atsižvelgiant į išdėstytą, darytina išvada, jog LR CK 6.209 straipsnio 3 dalis ir 6.217 straipsnio 3 dalis nereglamentuoja tapačių situacijų, tiesiog LR CK 6.217 straipsnio 3 dalies atveju nutraukimo pagrindas yra esminis sutarties pažeidimas, nors šiuo atveju naudojama LR CK 6.209 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta procedūra, kurios pagrindas įprastai yra neesminis sutarties pažeidimas. Esmė ta, kad net ir tokiam pažeidimui, kuris galėtų būti vertinamas kaip esminis, kreditarius vis tiek nori gauti sutarties įvykdymą ir taip suteikia paskutinę progą skolininkui įvykdyti sutartinius įsipareigojimus.

2.4.3. Ar papildomas terminas sutarčiai įvykdyti gali būti suteiktas tik tuo atveju, kai sutarties pažeidimas pasireiškia termino praleidimu?

Vertinant LR CK 6.209 straipsnį tik sisteminiu ir lingvistiniu metodais, į šį klausimą būtų galima atsakyti labai paprastai, nurodant, kad papildomą terminą sutarčiai įvykdyti galima suteikti tik tuo atveju, kai sutarties pažeidimas buvo termino praleidimas. LR CK 6.209 straipsnio 3 dalis aiškiai nurodo, kad: „**jeigu termino praleidimas** (paryškinta autoriaus) nėra esminis sutarties pažeidimas ir nukentėjusi šalis nustatė protingą papildomą terminą, tai pasibaigus šiam terminui ji gali sutartį nutraukti.“ Pažymėtina, kad ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika šios LR CK nuostatos taikymą sieja tik su termino praleidimu⁴²⁸. Minėta, jog LR CK 6.209 straipsnis perkeltas iš UNIDROIT principų 7.1.5 straipsnio⁴²⁹, kuris visiškai nepakeistas, tiesiog yra išverstas į lietuvių kalbą. Oficialiame

428 *Supra note 55.*

429 (1) “In a case of non-performance the aggrieved party may by notice to the other party allow an additional period of time for performance. <...>

(3) Where in a case of delay in performance (paryškinta autoriaus) which is not fundamental the aggrieved party has given notice allowing an additional period of time of reasonable length, it may terminate the contract at the end of that period. If the additional period allowed is not of reasonable length it shall be extended to a reasonable length. The aggrieved party may in its notice provide that if the other party fails to perform within the period allowed by the notice the contract shall automatically terminate.”

Liet.: „(1) Jeigu sutartis neįvykdyta, nukentėjusi šalis gali nustatyti protingą papildomą terminą

šios UNIDROIT principų nuostatos komentare yra nurodoma, jog pagal šią taisyklę pavėluotas sutarties įvykdymas labai skiriasi nuo kitokio netinkamo sutarties įvykdymo. Tai pasireiškia tuo, kad pavėluoto įvykdymo, priešingai negu kitokio tipo netinkamo įvykdymo, nebegalima ištaisyti, nes terminas jau būna praėjęs. Nepaisant to, pasitaiko atvejų, kai kreditoriui gali būti geriau gauti pavėluotą įvykdymą negu jo visai negauti⁴³⁰. Analogiškai, tiek PECL principuose, tiek DCFR papildomas terminas sutarčiai įvykdyti siejamas su sutarties neįvykdymu, kuris pasireiškia termino praleidimu.

Tačiau nagrinėjant CISG konvencijos nuostatas, galima prieiti prie išvados, jog joje įtvirtinta papildomo termino sutarčiai įvykdyti idėja šiek tiek skiriasi nuo ankstesnėje pas-traipoje nagrinėtų negriežtosios teisės šaltinių. CISG konvencijos 47 straipsnio 1 dalyje nurodoma, jog: „pirkėjas gali nustatyti protingą papildomą terminą pardavėjui įvykdyti savo prievolės.“⁴³¹ Ši nuostata, priešingai nei analogiškos papildomą terminą sutarčiai įvykdyti įtvirtinančios nuostatos UNIDROIT, PECL principuose ir DCFR, eksplisitiškai nesieja papildomo termino sutarčiai įvykdyti su pažeidimu, kuris pasireiškia termino praleidimu. Konvencijoje vartojama sąvoka „prievolės“ neišskiriant jų pobūdžio. CISG konvencijos 49 straipsnis nustato atvejus, kada pirkėjas gali nutraukti sutartį. Šio straipsnio 1 dalies (b) punktas nustato įprastinį nutraukimo atvejį suteikiant papildomą terminą sutarčiai įvykdyti, kuris pasireiškia būtent termino praleidimu, t. y. kai pardavėjas vis tiek nepristato prekių, nors pirkėjas buvo nustatęs papildomą terminą joms pristatyti⁴³². Atkreiptinas dėmesys į to paties straipsnio 2 dalies (b) punkto (ii) papunktį, kuris nurodo, jog: „tais atvejais, kai pardavėjas pristato prekes, pirkėjas praranda teisę nutraukti sutartį, išskyrus tuos atvejus, kai sutarties pažeidimas pasireiškia kitokiu būdu negu termino praleidimas, po to kai suėjo 47 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas papildomas terminas.“⁴³³ Analogiška teisė

sutarčiai įvykdyti ir pranešti apie tai kitai šaliai. <...>

(3) Jeigu termino praleidimas prievolei įvykdyti nėra esminis sutarties pažeidimas ir nukentėjusi šalis nustatė protingą papildomą terminą, tai pasibaigus šiam terminui ji gali sutartį nutraukti. Jeigu papildomas terminas nustatytas neprotingai trumpas, tai jis turi būti atitinkamai pailgintas. Nukentėjusi šalis savo pranešime dėl papildomo termino gali nurodyti, jeigu kita šalis jos neįvykdys per nustatytą papildomą terminą, tai sutartis savaime bus nutraukta.“

430 *Supra* note 58: 231-232.

431 47 straipsnis: „(1) The buyer may fix an additional period of time of reasonable length for performance by the seller of his obligations.“

Liet.: „(1) Pirkėjas gali nustatyti pardavėjui protingą papildomą laikotarpį savo prievolėms įvykdyti.“

432 49 straipsnis: „(1) The buyer may declare the contract avoided:

(b) in case of non-delivery, if the seller does not deliver the goods within the additional period of time fixed by the buyer in accordance with paragraph (1) of article 47 or declares that he will not deliver within the period so fixed.“

Liet.: „(1) Pirkėjas gali pareikšti apie sutarties nutraukimą:

(b) nepristatymo atveju, jeigu pardavėjas nepristato prekių pagal 47 straipsnio (1) punktą per papildomą pirkėjo nustatytą laikotarpį arba jeigu pareiškia, kad jis nepristatys per taip nustatytą laikotarpį.“

433 49 straipsnis: „(2) However, in cases where the seller has delivered the goods, the buyer loses the right to declare the contract avoided unless he does so: <...> b) in respect of any breach other than late delivery, within a reasonable time: <...> (ii) after the expiration of any additional period of time fixed by the buyer in accordance with paragraph (1) of article 47, or after the seller has declared that he will not perform his obligations within such an additional period“.

Liet.: „(2) Tačiau tais atvejais, kai pardavėjas pristatė prekes, pirkėjas netenka teisės pareikšti apie

vienašališkai nutraukti sutartį po papildomo termino pabaigos už bet kokią kitą pažeidimą, nesusijusį su pinigų sumokėjimo pavėlavimu, įtvirtinama pardavėjui CISG konvencijos 64 straipsnio 2 dalies (b) punkto (ii) papunktyje⁴³⁴. J. C. Duncan pateikia tokius pavyzdžius, kuomet papildomas terminas sutarčiai įvykdyti gali būti nustatytas pagal CISG konvenciją: 1) kai pristatytos prekės neatitinka kiekio, kokybės reikalavimų, pirkėjas pardavėjui gali nustatyti papildomą terminą tam, kad: a) prekės būtų sutaisytos; b) pardavėjas pristatytų visą reikiamą dokumentaciją; c) tinkamai surinktų prekes jų naudojimui pagal paskirtį ir kt.; 2) pardavėjas pirkėjui gali nustatyti papildomą terminą tam, kad: a) atliktų bet kokius veiksmus, kurie yra būtini tinkamam prekių pristatymui; b) prekių priėmimui; c) kainos sumokėjimui⁴³⁵. Taigi darytina išvada, jog CISG konvencijoje įtvirtina papildomo termino sutarčiai įvykdyti doktrina yra universalesnė, negu LR CK, UNIDROIT, PECL principuose, DCFR, nes ji leidžia nustatyti papildomą terminą sutarčiai įvykdyti ne tik, kai sutarties pažeidimas pasireiškia termino praleidimu, bet ir esant kitokio tipo pažeidimams.

Derėtų atkreipti dėmesį į anksčiau šiame darbe išdėstytus argumentus, kuriais paaiškinta kaip, įvykus Vokietijos prievolių teisės reformai, buvo pakeistas vienašalio sutarties nutraukimo reguliavimas. Kaip pastebėjo O. Lando, BGB reguliavimas, kai papildomo termino sutarčiai įvykdyti nustatymas yra galimas tik tais atvejais, kai praleistas jos įvykdymo terminas, laikytas nepakankamu. Todėl papildomo termino sutarčiai įvykdyti taikymas išplėstas apimant ir kitus galimus sutarties pažeidimus, kurie nesusiję su įvykdymo termino praleidimu⁴³⁶.

Nepaisant to, kad mūsų kodekso kūrėjai tinkamai (pažodžiui) perkėlė UNIDROIT 7.1.5 straipsnio nuostatas į LR CK 6.209 straipsnį, o Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šią nuostatą aiškina pagal UNIDROIT principų įtvirtintą idėją, šio darbo autorius mano, jog būtų racionalu šią LR CK normą aiškinti plečiamai, *contra legem*, t. y. nesiejant galimybės suteikti papildomą terminą tik tuo atveju, kai pradinis sutarties pažeidimas pasireiškia termino praleidimu. Visų pirma, papildomo termino suteikimas saugo ne tik kreditoriaus interesus, bet ir pačius sutartinius santykius, o kartu ir skolininko interesus, suteikiant jam dar vieną šansą tinkamai įvykdyti sutartį. Antra, esminio sutarties pažeidimo atvejai gali būti įvairūs,

sutarties nutraukimą, jeigu jis nepadaro to: <...> (b) dėl bet kokio kito pažeidimo, išskyrus pavėluotą pristatymą – per protingą laiką: <...> (ii) po pagal 47 straipsnio (1) punktą pirkėjo nustatyto bet kokio papildomo laikotarpio pasibaigimo arba po to, kai pardavėjas pareiškė, kad neįvykdys savo prievolių per tą papildomą laikotarpį“.

434 64 straipsnis: „(2) However, in cases where the buyer has paid the price, the seller loses the right to declare the contract avoided unless he does so: <...> b) in respect of any breach other than late performance by the buyer, within a reasonable time: <...> (ii) after the expiration of any additional period of time fixed by the seller in accordance with paragraph (1) of article 63, or after the buyer has declared that he will not perform his obligations within such an additional period.“

Liet.: „(2) Tačiau tais atvejais, kai pirkėjas sumokėjo kainą, pardavėjas netenka teisės pareikšti apie sutarties nutraukimą, jeigu jis nepadaro to: <...> (b) bet kokio kito pažeidimo atveju, išskyrus pirkėjo prievolių pavėluotą įvykdymą, – per protingą laiką: <...> (ii) po pardavėjo pagal 63 straipsnio (1) punktą nustatyto papildomo laikotarpio pasibaigimo arba po to, kai pirkėjas pareiškė, kad neįvykdys savo prievolių per tą papildomą laikotarpį.“

435 John C. Duncan, „Nachfrist Was Ist? Thinking Globally and Acting Locally: Considering Time Extension Principles of the U.N. Convention on Contracts for the International Sale of Goods in Revising the Uniform Commercial Code“, *Brigham Young University Law Review* 4, 2 (2000): 1368.

436 Hartkamp, *supra* note 36: 694.

jie nei CISG konvencijoje, nei nagrinėtuose negriežtosios teisės šaltiniuose, nei doktrinoje nėra siejami tik su termino įvykdyti sutartį praleidimu. Susidaro tokia situacija, kad esant neesminiam sutarties pažeidimui, sutartį būtų galima nutraukti tik tuo atveju, jeigu tas pažeidimas pasireiškia termino įvykdyti sutartį praleidimu. Bet kokiais kitais neesminių pažeidimų atvejais papildomo termino negalima suteikti, o tai reiškia, negalima kalbėti ir apie vienašalio sutarties nutraukimo galimybę. Trečia, neatrodo, kad termino sutartį įvykdyti praleidimas, kuris yra neesminis pažeidimas, kažkuo ypatingai skiriasi nuo kitų neesminių sutarties pažeidimų. Ketvirta, kai praleidžiamas sutarties įvykdymo terminas, o po to suteikiamas protingas papildomas terminas įvykdyti sutartį, jis skatina skolininką įvykdyti sutartį, nes priešingu atveju nukentėjusi sutarties šalis įgyja teisę vienašališkai nutraukti sutartį. Galimybė nustatyti papildomą terminą sutarčiai įvykdyti, esant ir kitiems sutarties pažeidimams, atliktų skolininką skatinančiąją ir drausminančiąją funkcijas. Penkta, toks esminio sutarties pažeidimo santykis su papildomu terminu sutarčiai įvykdyti, koks dabar įtvirtintas LR CK, suteikia galimybę skolininkui piktnaudžiauti, kai jo padarytas sutarties pažeidimas nepasireiškia termino įvykdyti sutartį praleidimu. Jeigu jis yra neesminis, tai kreditorius neturi teisės nutraukti sutartį, nes įstatymas nenumato galimybės nustatyti papildomą terminą sutarčiai įvykdyti. Galima teigti, jog, kai neesminis sutarties pažeidimas pasireiškia ne termino įvykdyti sutartį praleidimu, tokiu atveju, nesuteikiant galimybės nustatyti papildomą terminą, įstatymas suteikia prioritetą sutartį pažeidžiančiosios, o ne nukentėjusiosios šalies interesams. Tokiu atveju skolininkas nerizikuoja, kad jo padarytas sutarties pažeidimas gali sukelti sutarties nutraukimo teisinius padarinius.

Apibendrinant, šiuo metu tiek įstatymas, tiek jį aiškinantys teismai LR CK 6.209 straipsnyje įtvirtintą teisę suteikti papildomą terminą įvykdyti sutartį sieja tik su tokiu neesminiu sutarties pažeidimu, kuris pasireiškia sutarties termino įvykdymo praleidimu. Manytina, toks papildomo termino taikymas, nors ir nėra klaidingas, tačiau yra ribotas, nes tiek Vokietijos civilinis kodeksas po reformos, tiek CISG konvencija leidžia nustatyti papildomą terminą sutarčiai įvykdyti ir tais atvejais, kai sutarties pažeidimas nepasireiškia sutarties įvykdymo termino praleidimu. Manytina, teismai LR CK 6.209 straipsnį galėtų aiškinti plečiamai, t. y. taikydami ir kitokio tipo sutarties pažeidimams, bet kartu išlaikydami ir pačią papildomo termino sutarčiai įvykdyti idėją.

2.4.4. Pranešimas apie sutarties nutraukimą dėl esminio sutarties pažeidimo ir jo santykis su pranešimu apie papildomą terminą sutarčiai įvykdyti

LR CK 6.218 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad: „šio kodekso 6.217 straipsnyje numatytais pagrindais nukentėjusi šalis gali sutartį nutraukti vienašališkai, nesikreipdama į teismą. Apie sutarties nutraukimą privaloma iš anksto pranešti kitai šaliai per sutartyje nustatytą terminą, o jeigu sutartyje toks terminas nenurodytas, – prieš trisdešimt dienų.“ Ši nuostata į LR CK perkelta iš UNIDROIT principų 7.3.2 straipsnio. Problema pasireiškia tuo, kad UNIDROIT principuose nėra nustatytas konkretus terminas, per kurį reikia pranešti sutartį pažeidusiai šaliai, apie sutarties nutraukimą. LR CK nurodo, kad pranešimas turi būti įteikiamas per: 1) sutartyje numatytą terminą; arba 2) jeigu nėra sutartinio termino, tai prieš trisdešimt dienų. Kyla klausimas, ką reiškia šis terminas ir kokių tikslų jis nustato-

mas. LR CK komentaras nepateikia aiškaus atsakymo, jame tiesiog nurodoma UNIDROIT principų idėja, jog: „šalių bendradarbiavimo principas reikalauja, kad nukentėjusi šalis, nusprendusi pasinaudoti teise vienašališkai atsisakyti sutarties, privalo iš anksto informuoti apie tai kitą šalį. Kadangi tokiais atvejais kreiptis į teismą nereikia, teisė nutraukti sutartį įgyvendinama pranešant apie sutarties nutraukimą kitai šaliai. Tokia nuostata leidžia sutartį pažeidusiai šaliai iš anksto sužinoti nukentėjusios šalies poziciją ir išvengti papildomų nuostolių, kurių gali atsirasti dėl to, kad nėra aišku, ar bus reikalaujama įvykdyti sutartį ir ar pavėluotas įvykdymas bus priimtas.“⁴³⁷

Kai kurie mokslininkai, bandydami paaiškinti šio termino prasmę, sieja jį su papildomo termino sutarčiai įvykdyti doktrina. Pavyzdžiui, S. Drazdauskas savo disertacijoje rašo⁴³⁸: „Lietuvos Civilinio kodekso 6.218 str. 1 d. buvo įtvirtintas reikalavimas pranešti kitai šaliai apie sutarties nutraukimą prieš trisdešimt dienų (arba kitokį sutartyje numatytą terminą). Tokia taisyklė iš esmės atitinka vokiškąją *Nachfrist* doktriną, pagal kurią šalis, ketinanti nutraukti sutartį, turi pranešti apie tai kitai šaliai, šitaip suteikiant galimybę ištaisyti sutarties įvykdymo trūkumus. Kaip minėta, šio reikalavimo buvo atsisakyta tiek CISG konvencijoje, tiek UNIDROIT principuose, paliekant šaliai teisę (bet ne pareigą) nustatyti papildomą terminą sutarčiai įvykdyti. Papildomo termino nustatymas yra būtina sąlyga sutarčiai nutraukti tik jeigu sutarties pažeidimas nėra esminis. Nors Civilinio kodekso 6.218 str. 1 d. numatytas pranešimas apie sutarties nutraukimą nėra prilyginamas papildomo termino nustatymui, tačiau šalis, gavusi tokį pranešimą turi teisę pasinaudoti galimybe ištaisyti sutarties įvykdymo trūkumus, todėl iš esmės tai labai artima papildomo termino nustatymui.“ R. Balčikonis šią normą savo disertacijoje aiškina taip⁴³⁹: „aptariamą kodekso straipsnį galima lyginti su Vokietijos teisės *Nachfrist* terminu, nes įspėti apie nutraukimą yra privaloma. Toks įspėjimas kartu reiškia tai, kad nustatomas papildomas terminas sutarčiai įvykdyti. CK 6.218 str. 1 d. konkuruoja su CK 6.209 str., nes pirmasis nustato pareigą nustatyti papildomą terminą, o antrasis – tik teisę. Atsakymą randame sulyginę CK 6.218 str. su UNIDROIT principų 7.3.2, kurį, kaip sakoma Kodekso komentare, šis straipsnis pakartoja. Paradoksalu, bet UNIDROIT principų 7.3.2 str. tokios pareigos nenustato. Jis jos nenustato todėl, kad principuose atsisakyta *Nachfrist* instituto, tai yra atsisakyta pareigos privalomai nustatyti papildomą terminą. Teisę nustatyti papildomą terminą įtvirtina principų 7.1.5 str., kurį pakartoja CK 6.209 str. Todėl sistemiškai aiškindami CK 6.209 ir 6.218 straipsnius darome išvadą, kad kodeksas privalomai reikalauja nustatyti papildomą terminą sutarčiai įvykdyti, o tai reiškia, kad sutartyje nustatomas terminas pranešti kitai šaliai apie sutarties nutraukimą (CK 6.218 str. 1 d.) visada turi būti protingas.“

Šio straipsnio autorius negali sutikti su tokiais mokslininkų LR CK 6.218 straipsnio 1 dalies paaiškinimais. Jau anksčiau atskleistas papildomo termino ir esminio sutarties pažeidimo santykis, taip pat įrodyta, jog UNIDROIT principų kūrėjai papildomo termino doktrinos nėra atsisakę – ji įtvirtinta principų 7.1.5 straipsnyje. Jau minėta, kad ši papildomo termino sutarčiai įvykdyti doktrina skiriasi nuo originalios vokiškos tuo, jog pagal BGB 326 straipsnį (iki 2002 m. reformos) norint nutraukti sutartį dėl vykdymo pažeidimo,

437 Mikelėnas, *supra* note 22: 294-295.

438 Drazdauskas, *supra* note 23: 277-279.

439 Balčikonis, *supra* note 11: 127.

privaloma suteikti papildomą terminą ją įvykdyti. Taip pat minėta, kad BGB nebuvo „tikrosios“ esminio sutarties pažeidimo sampratos. Tai reiškia, kad iki reformos vienintelis būdas nutraukti sutartį buvo procedūra, kai kreditorius privalėjo suteikti papildomą terminą įvykdyti sutartį. Taip pat šiame darbe buvo pateiktas Vokietijos Aukščiausiojo teismo precedentas⁴⁴⁰, kuriame buvo nukrypta nuo bendrosios papildomo termino taisyklės ir nurodyta, jog kartais papildomo termino nustatymas būtų beprasmiškas. Šiuolaikiniai sutarčių teisės šaltiniai: CISG konvencija, PECL principai, DCFR, o kartu ir UNIDROIT principai įtvirtina du būdus (be šalių sutartinių būdų) vienašališkai nutraukti sutartis, t. y. po suteikto papildomo termino sutarčiai įvykdyti (kuris, kaip aiškiai nurodoma tuose šaltiniuose, yra įkvėptas būtent papildomo termino doktrinos) ir po esminio sutarties pažeidimo.

Kaip aiškiai nurodoma pačioje LR CK 6.218 straipsnio 1 dalyje – ji taikoma tik sutarties nutraukimui pagal LR CK 6.217 straipsnį, t. y. iš esmės nutraukimui dėl esminio sutarties pažeidimo. Šiame darbe jau buvo pagrįsta, kad papildomas terminas sutarčiai įvykdyti ir esminis sutarties pažeidimas – savarankiški, nors ir vienas su kitu susiję, sutarties nutraukimo pagrindai. Toks LR CK 6.218 straipsnyje nustatyto sutartinio arba įstatyminio 30 dienų termino aiškinimas, neva jis reiškia, kad per tą terminą suteikiamas papildomas terminas sutarčiai įvykdyti, prieštarauja esminio sutarties pažeidimo pačiai pagrindinei idėjai, t. y., **jog įvykus esminiam sutarties pažeidimui, kreditorius negauna to, ko tikėjosi sudarydamas sutartį, todėl praranda bet kokią interesą gauti sutarties įvykdymą ir turi teisę iš karto nutraukti sutartį.** Todėl įstatyme įtvirtintas trisdešimtys dienų terminas paneigia pačią sutarties nutraukimo dėl esminio sutarties pažeidimo prasmę.

Minėta, kad dabartinė BGB 323 straipsnio redakcija nustato specialias taisykles, kurios tam tikrais atvejais pateisina papildomo termino procedūros nesilaikymą, taip *de facto* įtvirtinant klasikinę esminio sutarties pažeidimo idėją, nors ji taip nėra vadinama. Tokį teisinį reguliavimą Vokietijos įstatymo leidėjas pagrindė suprasdamas, jog tam tikrais atvejais nustatyti papildomą terminą sutarčiai įvykdyti ir taip suteikti skolininkui paskutinę galimybę įvykdyti sutartinius įsipareigojimus, nebelineka jokios prasmės, nes kreditorius praranda interesą gauti tai, ko tikėjosi sudarydamas sutartį.

Painiai į lietuvių kalbą išversta LR CK 6.218 straipsnio 2 dalis⁴⁴¹ yra perkelta iš UNIDROIT principų 7.3.2 straipsnio 2 dalies, kuri nustato ne ką kitą, kaip nukentėjusios šalies pareigą per protingą terminą apsispręsti, ar ji įgyvendins savo teisę nutraukti sutartį. Jeigu šalis, turinti teisę nutraukti sutartį, šia teise nepasinaudoja per protingą terminą, ji netenka galimybės pasinaudoti šiuo teisių gynimo būdu. Analogiška taisyklė įtvirtinta PECL principuose, kuriuose jos lingvistinė forma žymiai aiškesnė: „nukentėjusi šalis praranda teisę vienašališkai nutraukti sutartį, jeigu ji per protingą terminą nuo sužinojimo apie esminį sutarties pažeidimą nepraneša kitai šaliai apie sutarties nutraukimą.“⁴⁴² Galima teigti, kad

440 Beale, *supra* note 33: 940-943.

441 6.218 straipsnis. Pranešimas apie sutarties nutraukimą: „2. Kai sutartį iš esmės pažeidusi šalis iki sutarties nutraukimo buvo pasiūliusi ją įvykdyti, tačiau šis pasiūlymas buvo pareikštas pavėluotai arba dėl kitų priežasčių neatitinka sutarties reikalavimų, nukentėjusi šalis praranda teisę vienašališkai nutraukti sutartį, jeigu ji per protingą terminą nepraneša kitai šaliai apie sutarties nutraukimą po to, kai ji sužinojo ar turėjo sužinoti apie pasiūlymą įvykdyti sutartį, arba toks pasiūlymas neatitinka tinkamo sutarties įvykdymo.“

442 9:303 straipsnis: „Notice of Termination: <...> (2) The aggrieved party loses its right to terminate the

šios taisyklės įgyvendina Anglijos teismų precedentuose suformuotą sutarties patvirtinimo taisyklę (angl. *affirmation of a contract*).

Labai svarbu skirti galimus sutarties nutraukimo pagrindus. Papildomas terminas sutarčiai įvykdyti taikomas tada, kai sutarties pažeidimas nėra esminis (vienintelė išimtis LR CK 6.209 straipsnio 3 dalies ir 6.217 straipsnio 3 dalies sisteminis taikymas), nes tada kreditorius dar nėra praradęs intereso gauti sutarties įvykdymą ir taip suteikiama paskutinė proga skolininkui įvykdyti sutartį. Esminis sutarties pažeidimas reiškia, kad kreditorius praranda bet kokią interesą gauti sutarties įvykdymą, nes jis jau nebegaus to, ką tikėjosi gauti sudarydamas sutartį, todėl apie privalomą papildomą įstatymo (ar sutarties) numatytą 30 dienų terminą negalima kalbėti. Kodekso kūrėjai LR CK 6.218 straipsnio 1 dalyje numatydami terminą, kurio nebuvo originalioje UNIDROIT principų 1994 m. redakcijoje, paneigia esminio sutarties pažeidimo doktrinos tikslus ir prasmę.

Taip pat labai svarbu pažymėti, kad LR CK 6.218 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto pranešimo negalima aiškinti su LR CK 6.209 straipsniu, kaip tai daro Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus išplėstinė kolegija⁴⁴³. UNIDROIT principų 7.3.2 straipsnio nuostata nenustato pranešimo apie sutarties nutraukimą termino, ji antroje dalyje tiesiog nurodo vertinamąjį „protingą terminą“. Ta pati „protingo termino“ sąvoka vartojama tiek UNIDROIT principuose, tiek LR CK 6.209 straipsnio 3 dalyje. Akivaizdu, kad papildomo termino sutarčiai įvykdyti ir pranešimo apie sutarties nutraukimą dėl esminio sutarties pažeidimo kontekste vartojama sąvoka „protingas terminas“ turi visiškai skirtingą prasmę. Papildomo termino atveju protingas terminas turi būti toks, kad leistų sutarties terminą praleidusiai šaliai ištaisyti šį trūkumą, t. y., priklausomai nuo faktinės situacijos, terminas turi būti pakankamos trukmės, kad realiai būtų įmanoma įvykdyti sutartį. Taip pat pastebėtina, kad papildomo termino atveju terminas – „šventas“, t. y. jo metu negalima imti ir nutraukti sutarties dėl esminio sutarties pažeidimo (CK 6.209 straipsnio 2 dalis). UNIDROIT principų 7.3.2 straipsnyje įtvirtintas „protingas terminas“ reiškia, kad kreditorius subjektyviai įvertindamas, kad skolininkas padarė esminį sutarties pažeidimą, turi kiek įmanoma greičiau apsispręsti, ar nutrauks sutartį ir nedelsdamas pranešti apie tai skolininkui, kad pastarasis galėtų kiek įmanoma sumažinti galimai kilsiančių nuostolių galimybę, jeigu planuos įvykdyti sutartį, o kreditorius atsisakys tokio įvykdymo. Šiuo atveju, kreditoriui delsiant (t. y. kiek įmanoma greičiau nepranešant skolininkui apie sutarties nutraukimą), skolininkas gali pradėti arba tęsti sutarties įvykdymą ir tokiu atveju kreditorius praras teisę

contract unless it gives notice within a reasonable time after it has or ought to have become aware of the non-performance.”

Liet.: „Pranešimas apie nutraukimą: <...> (2) Nukentėjusi šalis praranda teisę nutraukti sutartį, nebent praneša apie sutarties nutraukimą per protingą terminą nuo to momento, kai sužinojo arba turėjo sužinoti apie sutarties neįvykdymą.“

- 443 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-508/2013: „Vertindama kasacinio skundo argumentus išplėstinė teisėjų kolegija konstatuoja, kad nėra pagrindo pripažinti, jog kreditoriaus 2012 m. balandžio 25 d. raštu nustatytas papildomas terminas buvo neprotingas. Pažymėtina, kad Sutartis buvo nutraukta 2012 m. birželio 5 d., taigi skolininkai, nurodytą raštą gavę 2012 m. gegužės 5 d., disponavo 30 dienų papildomu terminu. Pripažinti, kad toks papildomas terminas nustatytas kreditoriui elgiantis nesąžiningai, piktnaudžiaujant savo teise, pagrindo nėra. Pažymėtina, kad CK 6.218 straipsnio, reglamentuojančio pranešimą apie sutarties nutraukimą, 1 dalyje nustatytas analogiškos trukmės terminas.“

vienašališkai nutraukti sutartį pagal UNIDROIT principų 7.3.2 straipsnio 2 dalį. Minėta, taip įgyvendinama sutarties patvirtinimo idėja. Analogiška taisyklė, kuri draudžia delsti pateikti skolininkui pranešimą apie vienašalį sutarties nutraukimą dėl esminio sutarties pažeidimo, įtvirtinta DCFR III.–3:508 straipsnyje⁴⁴⁴.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas LR CK 6.218 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą terminą aiškina kaip imperatyvų⁴⁴⁵. Taip pat, pasak teismo, šis terminas šalių susitarimu negali būti pašalintas. Šiuo išaiškinimu nederėtų vadovautis, nes jis paneigia esminio sutarties pažeidimo prasmę. Žinant kaip sunkiai įstatymo leidėjas linkęs keisti kodeksų nuostatas, ko gero, būtent Lietuvos Aukščiausiam Teismui teks pareiga kūrybiškai išaiškinti LR CK 6.218 straipsnio 1 dalį nurodant, jog joje įtvirtintas terminas neturi jokios prasmės, nėra imperatyvus ir prieštarauja esminio sutarties pažeidimo doktrinos prasmei.

Kita vertus, vienos iš nutarčių motyvuose kasacinis teismas, be kita ko, nurodė, kad „Vienai iš šalių pažeidus sutartį, kita sutarties šalis turi teisę ją nutraukti **iš karto** (esminio pažeidimo atveju – CK 6.217 straipsnis)“⁴⁴⁶. Deja, ši mintis teismo nebuvo išplėtotą.

Griežtas šio išankstinio pranešimo apie sutarties nutraukimą laikymasis riboja kreditoriaus galimybes patenkinti savo poreikius, dėl kurių ir buvo sudaryta sutartis, nes iš karto nutraukus sutartį, kreditorius galėtų ieškoti alternatyvos rinkoje, sudaryti pakeičiančiąją sutartį (LR CK 6.258 straipsnio 5 dalis), nebijodamas, kad po to gaus pavėluotą įvykdymą iš pakeistos pirminės sutarties pažeidėjo.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog įvykus esminiam sutarties pažeidimui, t. y. kreditoriui suvokus, kad skolininkas iš esmės pažeidė sutartį, sutartiniai santykiai turėtų nutrūkti nuo to momento, kai kreditorius tinkamai pranešimu informuoja skolininką, jog nutraukia sutartį dėl esminio pažeidimo. Įstatymas nedetalizuoja pranešimo formos, todėl jis gali būti bet kokios formos, svarbu tik tai, kad jis pasiektų skolininką ir pastarasis būtų tinkamai informuotas apie sutarties nutraukimo faktą (LR CK 6.166 straipsnis).

Pastebėtina, jog šis terminas sukelia problemų ir naujausioje Lietuvos sutarčių teisės mokslininkų doktrinoje. S. Selelionytė-Drukeitinienė, nagrinėdama sutarties nutraukimo padarinius, rašo: „Pagal CK 6.218 str. 1 d. apie sutarties nutraukimą būtina informuoti mažiausiai prieš 30 dienų. Kyla klausimas, kaip reikėtų elgtis su tęstinės ir dalios sutarties

444 „III.–3:508: Loss of right to terminate: (1) If performance has been tendered late or a tendered performance otherwise does not conform to the contract the creditor loses the right to terminate under this Section unless notice of termination is given within a reasonable time.“

Liet.: „III.–3:508: Praradimas teisės nutraukti sutartį: (1) Jei sutartis įvykdoma pavėluotai arba kitaip pažeidžiant sutarties sąlygas, kreditorius praranda teisę nutraukti sutartį pagal šio skyriaus nuostatas, nebent praneša apie sutarties nutraukimą per protingą terminą.“

445 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-241/2009: „CK 6.218 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad apie sutarties nutraukimą privaloma iš anksto pranešti kitai šaliai per sutartyje nustatytą terminą, o jei toks terminas nenurodytas, - prieš trisdešimt dienų. Taigi, įstatymo imperatyviai reikalaujama, kad antrajai sutarties šaliai privalo būti iš anksto pranešta apie numatomą sutarties nutraukimą. Pabrėžtina, kad pareiga pranešti apie sutarties nutraukimą yra nustatyta antrosios sutarties šalies naudai. CK 6.218 straipsnyje nedetalizuota pranešimo įteikimo būdų ir tvarkos bei imperatyviai nenustatyta termino, prieš kurį antroji šalis privalo būti įspėta, todėl dėl šių klausimų šalys gali susitarti sutartyje. Tačiau šalių susitarimu negali būti pašalintas CK 6.218 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas imperatyvas, jog antrajai sutarties šaliai privaloma iš anksto pranešti apie sutarties nutraukimą (CK 6.157 straipsnio 1 dalis).“

446 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-442/2013.

įvykdymu, gautu po sutarties pažeidimo tačiau, iki jos nutraukimo. <...> Kyla klausimas, ar CK 6.222 str. 2 d. neužkerta kelio galimybei per restituciją koreguoti šalių nelygybę, atsiradusią po tęstinės ir dalios sutarties pažeidimo, tačiau iki jos nutraukimo.⁴⁴⁷ Šie probleminiai klausimai mokslininkės keliami būtent dėl įstatyme nustatyto 30 dienų termino. Minėta, kad sutartis nutrūksta, kai kreditorius tinkamai praneša skolininkui apie esminį sutarties pažeidimą, o ne po įstatymo numatyto 30 dienų termino pabaigos. Toks įstatymo imperatyvas visiškai nelogiškas ir prieštarauja esminio sutarties pažeidimo doktrinos pamatinei idėjai. Įstatymas negali įpareigoti nukentėjusią šalį priimti pavėluotą įvykdymą po esminio sutarties pažeidimo, nes jau egzistuojant esminio sutarties pažeidimo aplinkybėms kreditorius negauna ir nebegaus to, ko tikisi iš sutarties. Sutarties įvykdymo priėmimas po esminio sutarties pažeidimo reiškia, kad nukentėjusioji nuo pažeidimo sutarties šalis patvirtina sutartį.

Apibendrinant, LR CK 6.218 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas privalomas (įstatyminis 30 dienų arba kitokios trukmės sutartinis) terminas iš anksto pranešti apie sutarties nutraukimą vertintinas kaip įstatymo leidėjo (kodekso kūrėjų) darbo trūkumas, kuris paneigia pačią vienašalio sutarties nutraukimo dėl esminio pažeidimo prasmę. Jis negali būti vertinamas kaip papildomo termino sutarčiai įvykdyti išraiškos forma. Pranešimo apie vienašalį nutraukimą tinkamas įteikimas kitai šaliai vertintinas kaip juridinis faktas (vienašalis sandoris), nuo kurio momento sutartis laikytina nutraukta.

447 Ambrasienė, *supra* note 11: 345-348.

3. ILGALAIKIŲ, MIŠRIŲ (TARPUSAVYJE SUSIJUSIŲ), VIENOS IŠ ŠALIŲ IŠ DALIES ĮVYKDYTŲ SUTARČIŲ NUTRAUKIMO PROBLEMOS

3.1. UNIDROIT iniciatyva dėl ilgalaikių santykinų sutarčių nutraukimo

Nors didžioji dalis taisyklių, kurios tinkamos vienkartinio įvykdymo sutartims, tinka ir ilgalaikio vykdymo sutartims, su tam tikrais sutarčių teisės institutais kyla problemų. Vienas iš problemiškesnių šiuo atveju yra sutarties nutraukimo institutas. Kad ir koks svarbus bebūtų *pacta sunt servanda* principas, yra visiškai nerealu tikėtis, kad ilgalaikė sutartis tęsis (bus vykdoma) be galo⁴⁴⁸. Šią problemą pirmiausia pastebėjo Tarptautinio privatinės teisės vienodinimo instituto darbo grupė, kuri 2009 m. parengė pirmą studiją ilgalaikių sutarčių nutraukimo klausimu⁴⁴⁹. Tačiau dėl laiko trūkumo atsisakyta į 2010 m. UNIDROIT principų redakciją įtraukti ilgalaikių sutarčių nuostatas. Anot R. Zimmermann, sutarties nutraukimas dėl pateisinamos priežasties buvo svarbiausias šios darbo grupės uždavinys. Jis manė, kad būtina sukurti naujas, atskiras UNIDROIT principų taisykles minėtam uždaviniui įgyvendinti⁴⁵⁰. Todėl buvo parengta dar viena išsami studija⁴⁵¹. Deja, naujos taisyklės nors ir buvo sukurtos, tačiau nebuvo įgyvendintos, nes nerastas bendras sutarimas.

Nors projektas ir nebuvo įgyvendintas, jo medžiaga labai vertinga. Be UNIDROIT darbo grupės šis klausimas nėra plačiau analizuotas nei užsienio teisės literatūroje, nei, juo labiau, Lietuvos. Atsižvelgiant į tai, šiame skyriuje bus analizuojamos Tarptautinio privatinės teisės vienodinimo instituto studijos, jų priedai ir paruošiamieji darbai. Šio darbo autorius mano, kad šiuose šaltiniuose pateikiama informacija galėtų būti pavyzdžiu modernizuojant sutarčių teisę.

3.1.1. Ilgalaikės sutarties samprata

Siekiant išnagrinėti ilgalaikių sutarčių nutraukimo problematiką, pirmiausia reikia atsakyti į klausimą, kas yra pati ilgalaikė sutartis ir kuo ji ypatinga. Pastebėtina, kad iki 2016 m. UNIDROIT principai nepateikė tikslaus ilgalaikių sutarčių apibrėžimo, todėl buvo siekta tai sukurti⁴⁵². Manytina, kad sutartinių santykių ilgą trukmę tėra vienas iš kriterijų, kuriuo remiantis galima kvalifikuoti sutartį. Akivaizdu, kad sutartis, kuri įvykdoma atliekant vieną veiksmą (angl. *one shot*), pavyzdžiui, daikto ar pinigų perdavimą, negali būti laikoma ilgalaike. Kitas kriterijus būtų vykdymo tęstinumas (arba pakartotinumumas), t. y. ilgalaikė

448 von Bar, *supra* note 12: 736.

449 „Draft Chapter on Termination of Long Term Contracts for Just Cause“, Revised draft rules with explanatory notes prepared by Professor François Dessemontet in the light of the discussions of the Working Group at its 3rd session held in Rome, 26-29, May 2008, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://www.unidroit.org/english/documents/2009/study50/s-50-109-e.pdf>.

450 Reinhard Zimmermann, „Comments and suggestions to UNIDROIT 2014“, Study L – Doc. 126 Annex I, 2014, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://www.unidroit.org/english/documents/2014/study50/s-50-126-e.pdf>.

451 The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and Long-Term Contracts. UNIDROIT 2014 Study L – Doc. 126, 2014, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://www.unidroit.org/english/documents/2014/study50/s-50-126-e.pdf>.

452 *Supra* note, 451: 3-4.

sutartis neįvykdoma atliekant vieną veiksmą. Ilgalaikėms sutartims būdingas aukštesnis šalių tarpusavio pasitikėjimo lygis, nes vargu ar gali ilgai tęstis sutartiniai santykiai, jeigu kontrahentai nepasitiki vienas kitu. Ilgalaikių sutarčių pavyzdžiais galėtų būti distribucijos, franšizės, lizingo, pavedimo, paslaugų sutartys ir pan.

Jeigu išnagrinėtume negriežtosios teisės šaltinius, nesunkiai rastume, kad egzistuoja tam tikros nuostatos, kurios iš principo skirtos ilgalaikėms sutartims. UNIDROIT principų 5.1.8 straipsnis įtvirtina taisyklę, leidžiančią pranešimu nutraukti sutartis, kurios sudarytos neapibrėžtam laikotarpiui⁴⁵³. Ši taisyklė iš esmės atlieka dvi funkcijas:⁴⁵⁴ 1) *Spragų užpildymo*. Įprastai sutartyse būna apibrėžtas jų pabaigos momentas, tačiau neretais atvejais sutarties pabaiga nebūna apibrėžta terminu. Būtent pastarajam atvejui ir skirta ši taisyklė, kuri leidžia nutraukti sutartį pateikus kitai šaliai išankstinį pranešimą apie sutarties nutraukimą. Toks pranešimas turi būti pateiktas per protingą terminą, kuris kiekvienoje konkrečioje situacijoje bus skirtingas; 2) *Ribojimo*. Ši taisyklė taip pat įtvirtina principą, kad jokia sutartis negali šalių supančioti amžinai, net jeigu tai yra *expressis verbis* sulygta pačioje sutartyje. Draudimas sudaryti amžinas sutartis aiškiai išreikštas ir DCFR komentare⁴⁵⁵. Šios nuostatos taikymas UNIDROIT principų komentare iliustruojamas tokiu pavyzdžiu:

Iliustracija. A sutinka distribucijos sutartimi pardavinėti B produktus šalyje X. Šioje distribucijos sutartyje nenustatytas jos pabaigos terminas, todėl laikoma, kad ji galioja neapibrėžtam laikui. Bet kuri šalis turi teisę vienašališkai nutraukti šią sutartį su sąlyga, kad pateiks kitai šaliai išankstinį pranešimą apie sutarties nutraukimą per protingą terminą⁴⁵⁶.

453 5.1.8 straipsnis: „(Contract for an indefinite period)

A contract for an indefinite period may be ended by either party by giving notice a reasonable time in advance.“

Liet.: „(Sutartis neapibrėžtam terminui)

Neapibrėžtam terminui sudarytą sutartį bet kuri šalis gali nutraukti apie tai per protingą terminą iš anksto įspėjusi kitą šalį.“

454 *Supra* note 129: 159.

455 von Bar, *supra* note 12: 734.

456 *Ibid.*

Analogiškos taisyklės įtvirtintos tiek PECL principuose⁴⁵⁷, tiek DCFR⁴⁵⁸, tiek Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse⁴⁵⁹. Galėtų atrodyti, kad šių nuostatų pakanka ir jos ne tik atskleidžia ilgalaikės sutarties sampratą, bet ir sureguliuoja jų nutraukimo klausimus. Tačiau ši hipotezė būtų tik iš dalies teisinga. Praktikoje neretai pasitaiko tokių ilgalaikių sutarčių, kurios turi aiškiai apibrėžtą pabaigos terminą, pavyzdžiui, distribucijos sutartyje gali būti nustatyta, kad ji bus vykdoma dešimt metų, t. y. asmuo X turės pardavinėti gamintojo Y periodiškai tiekiamas prekes visą dešimties metų laikotarpį. Akivaizdu, kad aukščiau cituotos negriežtosios teisės šaltinių nuostatos netiktų tokioje situacijoje ir jų pagrindu nebūtų galima nutraukti tokios distribucijos sutarties.

Iš to, kas išdėstyta, galima padaryti išvadą, kad ilgalaikio vykdymo sutartis galima klasifikuoti į du porūšius: 1) **sutartys, kurių pabaiga nėra apibrėžta terminu** (*ilgalaikė neterminuota sutartis*); 2) **sutartys, kurių pabaiga apibrėžta terminu** (*ilgalaikė terminuota sutartis*). Būtent antrasis porūšis ir yra problemiškas, nes neturi specialiųjų taisyklių. Esminis skirtumas tarp sutarties, kurios pabaiga nėra apibrėžta terminu, ir tos, kurios pabaiga apibrėžta konkrečiu terminu, yra teisinis tikrumas. Turint aiškiai apibrėžtą sutartyje numatytą terminą, kontrahentai tiksliai žino, kuriam laikui prisiima sutartinių įsipareigojimų vykdymą. Tai reiškia, kad UNIDROIT principų 5.1.8 straipsnio nebūtų galima taikyti šiai situacijai pagal analogiją, nes taip būtų paneigiama ilgalaikės terminuotos sutarties prasmė. Nebeliktų jokios protingos priežasties apibrėžti ilgalaikės sutarties pabaigą konkrečiu terminu, jeigu laikymosi būtų galima išvengti iš anksto pranešus apie vienašalį sutarties nutraukimą.

Ar tai turėtų reikšti, kad ilgalaikės terminuotos sutarties negalima nutraukti, kol nesuėjo jos pabaigos terminas? Pagal dabar egzistuojantį negriežtosios teisės šaltinių reguliavimą, šis atsakymas būtų teigiamas. Tačiau skirtingų valstybių praktika rodo, kad tam tikrais

457 „Article 6:109 (ex art. 2:109) - Contract for an Indefinite Period

A contract for an indefinite period may be ended by either party by giving notice of reasonable length.“

Liet.: „6:109 straipsnis (buvęs 2:109 straipsnis) - Sutartis neribotam terminui

Sutartis, kuri sudaryta neribotam terminui, gali būti nutraukta bet kurios šalies iš anksto, per protingą terminą, įspėjus kitą šalį“.

458 „III.–1:109: Variation or termination by notice

(1) A right, obligation or contractual relationship may be varied or terminated by notice by either party where this is provided for by the terms regulating it.

(2) Where, in a case involving continuous or periodic performance of a contractual obligation, the terms of the contract do not say when the contractual relationship is to end or say that it will never end, it may be terminated by either party by giving a reasonable period of notice. In assessing whether a period of notice is reasonable, regard may be had to the interval between performances or counter-performances.“

Liet.: „III.–1:109: Pakeitimas ar nutraukimas pranešimu.

(1) Teisė, pareiga ar sutartiniai santykiai gali būti pakeičiami arba nutraukiami pranešimu kitai šaliai, kai tai leidžia sutarties sąlygos.

(2) Tuo atveju, kai yra tęstinio ar periodinio vykdymo sutartis, o sutarties sąlygos nenustato, kada sutartis pasibaigia, arba nurodo, kad ji niekada nesibaigia, tai tokią sutartį galima nutraukti iš anksto, per protingą terminą, pranešus kitai šaliai. Vertinant, ar pranešimo terminas yra protingas, reikia atkreipti dėmesį į laiko tarpus tarp sutarties vykdymo ir priešpriešinio vykdymo.“

459 „6:199 straipsnis. Sutartis neapibrėžtam terminui

Neapibrėžtam terminui sudarytą sutartį bet kuri šalis gali nutraukti apie tai per protingą terminą iš anksto įspėjusi kitą šalį, jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ko kita.“

kraštutiniais atvejais nebelieka nieko kito, kaip tik nutraukti tokio tipo sutartį prieš terminą. Prie tokios realybės UNIDROIT principus ir bando pritaikyti jų kūrėjai.

Šio tyrimo autoriaus nuomone, UNIDROIT iniciatyva buvo inspiruota Vokietijos civilinio kodekso 2002 m. įvykdytos reformos, kai į kodeksą buvo įtraukta nauja bendroji taisyklė (BGB 314 straipsnis), leidžianti nutraukti ilgalaikes sutartis, kuri nustato, kad: „Bet kuri iš sutarties šalių turi teisę nutraukti ilgalaikę tęstinio vykdymo sutartį, pateikdama pranešimą apie sutarties nutraukimą, kuris įsigalioja iš karto, jeigu yra pateisinama priežastis nutraukti sutartį. Laikoma, kad egzistuoja pateisinama priežastis, jeigu atsižvelgiant į konkrečios situacijos aplinkybes ir derinant abiejų šalių interesus, iš sutartį nutraukiančios šalies negalima protingai tikėtis, kad ji tęs sutarties vykdymą iki sutartyje nustatytos jos pabaigos.“⁴⁶⁰ Atkreiptinas dėmesys, kad ši vokiška taisyklė taikytina abiem atvejais, t. y. terminuotos ir neterminuotos ilgalaikės sutarties atveju Vokietijos civilinis kodeksas reikalauja *pateisinamos priežasties* nutraukti sutartį.

Panaši į šią vokišką taisyklę 2009 m. buvo išvesta ir Australijos teismų praktikoje. Ginčo esmė: viena Australijos farmacinė bendrovė (A) sudarė distribucijos sutartį su kita Australijos bendrove (B), kuriai suteikė išimtinės distribucijos teises prekiauti A produktais Honkonge. Galiojant distribucijos sutarčiai, šalys nuolat ginčijosi dėl jos vykdymo. Galiausiai A nutraukė distribucijos sutartį. B paprieštaravo dėl tokio sutarties nutraukimo, nes jos nuomone sutartis buvo nutraukta neteisėtai, t. y. be *pateisinamos priežasties*. Australijos federalinis teismas nustatė, kad sutartis buvo nutraukta teisėtai. Teismas šį sprendimą pagrindė tuo, kad verslo santykiai tarp šalių praktiškai pasibaigė, nes per sutarties vykdymo laikotarpį tarp šalių įvyko ne vienas ginčo incidentas dėl tinkamo sutarties vykdymo, o to rezultatas buvo visiškas šalių tarpusavio pasitikėjimo praradimas. Teismas nurodė, kad jeigu šalys šiems santykiams reguliuoti būtų sudariusios partnerystės sutartį, tai pagal šias faktines aplinkybes sutartį būtų galima nutraukti pagal partnerystės nuostatas, nes partneriai prarado tarpusavio pasitikėjimą. Teismas šios sutarties nutraukimą pripažino teisėtu pagal sutartyje esančių pasitikėjimo nuostatų pažeidimą. Kaip pabrėžiama sprendimo motyvuose, Australijos sutarčių teisėje nėra tokios teisės normos, kuri leidžia nutraukti ilgalaikę sutartį dėl pateisinamos priežasties, kokia egzistuoja Vokietijos BGB 314 straipsnyje, t. y. leidžiančios nutraukti sutartį dėl nepataisomo pasitikėjimo praradimo, kai pasitikėjimas yra gyvybiškai svarbus toliau vykdant sutartį⁴⁶¹. Ši byla kaip pavyzdys pateikiama ir 2014 m.

460 „§ 314 Kündigung von Dauerschuldverhältnissen aus wichtigem Grund

(1) Dauerschuldverhältnisse kann jeder Vertragsteil aus wichtigem Grund ohne Einhaltung einer Kündigungsfrist kündigen. Ein wichtiger Grund liegt vor, wenn dem kündigenden Teil unter Berücksichtigung aller Umstände des Einzelfalls und unter Abwägung der beiderseitigen Interessen die Fortsetzung des Vertragsverhältnisses bis zur vereinbarten Beendigung oder bis zum Ablauf einer Kündigungsfrist nicht zugemutet werden kann.“, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_314.html.

Liet.: „314 straipsnis. Tęstinio vykdymo sutarčių nutraukimas dėl pateisinamos priežasties.

(1) Kiekviena sutarties šalis gali nutraukti tęstinio vykdymo teisinius santykius iš karto įsigaliojančiu pranešimu, kai yra pateisinama priežastis tai padaryti. Pateisinama priežastis egzistuoja tada, jeigu, atsižvelgiant į konkrečios situacijos aplinkybes ir derinant abiejų šalių interesus, iš sutartį nutraukiančios šalies negalima protingai tikėtis tęsti sutartinius santykius iki sutartyje numatyto termino pabaigos.“

461 Australian Medic-Care Company Ltd v. Hamilton Pharmaceutical Pty Limited.

UNIDROIT studijoje⁴⁶². Tikėtina, kad panašių ginčų gali kilti ir ateityje, todėl UNIDROIT darbo grupė ir siekia užbėgti įvykiams už akių, sukurdamą naujas ilgalaikių sutarčių nutraukimo taisykles.

3.1.2. Ilgalaikių sutarčių nutraukimas dėl pateisinamos priežasties

Vienas iš UNIDROIT darbo grupės tikslų buvo pateikti pateisinamos priežasties sąvoką, dėl kurios būtų galima nutraukti ilgalaikes sutartis. 2013 m. studijoje pateisinama priežastis apibrėžta vertinamaisiais kriterijais, kurie analogiški taikytiems *Australian Medic-Care Company Ltd v. Hamilton Pharmaceutical Pty Limited* byloje. Nurodoma, kad pateisinama priežastimi laikomas nepataisomas kontrahentų tarpusavio pasitikėjimo praradimas⁴⁶³. 2009 m. UNIDROIT principų pakeitimo projekte buvo pateiktas šiek tiek kitoks pateisinamos priežasties apibrėžimas – t. y. rimtas pagrindas pakeisti arba nutraukti sutartį, nes iš sutartį nutraukiančios šalies nebūtų teisinga ir sąžininga tikėtis tęsti sutartinius santykius iki sutarties ar pranešime nurodyto termino pabaigos⁴⁶⁴. Šis apibrėžimas artimesnis Vokietijos BGB 314 straipsnio pirmajai daliai.

2013 m. studijoje pateikiama pateisinamos priežasties samprata paremiama tuo, kad ilgalaikiai, tęstinio vykdymo sutartiniai santykiai yra grindžiami šalių tarpusavio pasitikėjimu, tai yra jų santykių pamatas. Tokio tipo sutartyse taikomas aukštesnio lygmens bendradarbiavimo pareigos standartas. Be įprastinių rizikų, būdingų sutartiniam santykiams, tokių kaip sutarties pažeidimai, nenugalima jėga ar sutarties vykdymo aplinkybių pasikeitimas, egzistuoja neištaisomo tarpusavio pasitikėjimo praradimo rizika. Jos atsiradimas reiškia, kad bent vienai iš sutarties šalių toliau vykdyti sutartį nebelineka prasmė⁴⁶⁵. UNIDROIT darbo grupės nariai pastebi, kad sudarant tokias sutartis rekomenduotina sutartyje aptarti pasitikėjimo praradimo atvejus ir galimus to padarinius, tačiau problemos kyla būtent tais atvejais, kai sutartyse šie klausimai nėra aptariami. Šiuo tikslu ir sukurta naujų UNIDROIT principų taisyklių projektas⁴⁶⁶. Dėl šių problemų P. Finn siūlė UNIDROIT principus papildyti, jei ne visu skyriumi, kuris būtų skirtas ilgalaikių sutarčių nuostatoms, tai bent jau nustatyti atskiras taisykles dėl tokio tipo sutarčių nutraukimo⁴⁶⁷. Kitas svarbus klausimas, kurį darbo grupei reikia atsakyti: ar visos ilgalaikės sutartys galės būti nutrauktos dėl pateisinamos priežasties? UNIDROIT darbo grupės nuomone, ne visos ilgalaikės sutartys galės būti nutraukiamos šiuo pagrindu. Esminis kriterijus turėtų būti *pasikartojančių pozityvių* pareigų vykdymas. Jeigu sutartis nenumato tokių pareigų, o nu-

462 *Supra note*, 451: 13.

463 *Ibid.*, 12.

464 François Dessemontet, „Position Paper with Draft Provisions on Termination of Long-Term Contracts for Just Cause“, UNIDROIT 2007 – Study L – Doc.104 (Excerpts), žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://www.unidroit.org/english/documents/2007/study50/s-50-104-e.pdf>.

465 *Supra note*, 451: 14.

466 *Ibid.*

467 Paul Finn, „Comments and suggestions to UNIDROIT 2014“, Study L – Doc. 126 Annex I, 2014, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://www.unidroit.org/english/documents/2014/study50/s-50-126-e.pdf>.

mato tik *pasyviąsias* pareigas, tai tokios sutarties dėl pateisinamos priežasties nebus galima nutraukti. Pavyzdžiui:

Iliustracija. Asmenys A (nuomotojas) ir B (nuomininkas) sudarė 99 metų ilgalaikės nuomos sutartį. Po 10 metų B nusprendė nutraukti sutartį dėl pateisinamos priežasties. Toks ilgalaikės nuomos sutarties nutraukimas bus neteisėtas, nes ilgalaikės nuomos sutartis nesukuria nuomotojui pozityvių pareigų ir pasitikėjimas šioje situacijoje negali būti prarastas.

Naujųjų taisyklių pagrindinis taikymo objektas turėtų būti sutartys, kuriose įkūnijamos pozityviosios pareigos *nuolat* kooperuotis ir bendradarbiauti. Tai sutartys, kurios įpareigoja šalį keistis *jautria* informacija. Šioms sutartims taikomas aukštas pasitikėjimo standartas. 2009 m. studijoje pateikiamos konkrečios bylos⁴⁶⁸, kuriose ilgalaikės sutartys buvo nutrauktos dėl pateisinamos priežasties. Šių bylų bendras vardiklis - tarpusavio pasitikėjimo praradimas, kuris užkerta kelią vykdyti sutartis ateityje, todėl tai laikoma pateisinama priežastimi nutraukti sutartis. Anot UNIDROIT darbo grupės, tokioms situacijoms galima pritaikyti objektyvųjį testą, t. y. protingo žmogaus standartą. Tai reiškia, kad reikia patikrinti, ar analogiškoje situacijoje protingi asmenys tęstų sutartinius santykius, ar vis dėlto siektų juos užbaigti⁴⁶⁹. Šis testas yra patikimesnis negu siekis išsiaiškinti subjektyvią šalių poziciją, norint nustatyti, ar jos prarado tarpusavio pasitikėjimą. Šiam testui iliustruoti pateikiamas toks pavyzdys:

Iliustracija. Sutarties šalys A ir B, abi gyvenančios užsienyje, sudarė jungtinės veiklos sutartį užsiimti verslu B valstybėje. Vieną dieną B yra suimamas policijos pareigūnų ir jam

468 *Byla Nr. 1.* Buvo sudaryta licencijavimo sutartis, pagal kurią išradėjas tam tikrais etapais turėjo pateikti darbo rezultatus. Išradėjas vėlavo vykdyti sutartį joje numatytais terminais ir prarado užsakovo pasitikėjimą. Teismas pripažino, kad užsakovas turėjo teisę nutraukti sutartį dėl pateisinamos priežasties - pasitikėjimo praradimo. Schweizerisches Bundesgericht, BGE 92 II 299, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., https://www.bger.ch/ext/eurospider/live/de/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F2F92-II-299%3Ade&lang=de&zoom=&type=show_document.

Byla Nr. 2. Buvo sudaryta buto nuomos sutartis. Staiga ženkliai pablogėjusi nuomininkės finansinė padėtis buvo laikoma pateisinama priežastimi nutraukti sutartį. Schweizerisches Bundesgericht, BGE 122 III 262, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., http://relevancy.bger.ch/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F2F122-III-262%3Ade&lang=de&type=show_document.

Byla Nr. 3. Tarp dviejų asmenų buvo sudaryta neatlygintinė paskolos sutartis. Sutartyje palūkanos nenumatytos dėl kontrahentų artimų tarpusavio santykių. Teismas konstatavo, kad pasitikėjimo praradimas paskolos gavėju leido paskolos davėjui nutraukti sutartį dėl pateisinamos priežasties. Schweizerisches Bundesgericht, BGE 128 III 428, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., http://relevancy.bger.ch/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F2F128-III-428%3Ade&lang=de&type=show_document.

Byla Nr. 4. Vokietijos Aukščiausiasis Federalinis teismas nusprendė, kad užsakovo ir rangovo sutarties nutraukimas buvo pateisinama priežastis rangovui nutraukti sutartis su subrangovais. Bundesgerichtshof, BGH, Urteil vom 29. Juli 2004 - III ZR 293/03, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=2004-7&nr=30058&pos=8&anz=312>.

Byla Nr. 5. Buvo sudaryta paskolos sutartis. Vokietijos Aukščiausiasis Federalinis Teismas nusprendė, kad neišvengiamas paskolos gavėjo nemokumas leidžia paskolos davėjui nutraukti sutartį dėl pateisinamos priežasties. Bundesgerichtshof, BGH, Urteil vom 20. Mai 2003 - XI ZR 50/02, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=2003-5-20&anz=19&pos=18>.

469 *Supra note*, 449.

pateikiami kaltinimai (susiję su partnerių verslu) dėl valstybės tarnautojo papirkimo. A turi teisę nutraukti sutartį dėl pateisinamos priežasties, nes B elgesys, nors ir nepažeidžia jungtinės veiklos sutarties, tačiau jų verslui užtraukia šešėlį ne tik viešojoje erdvėje, bet ir prieš valdžios institucijas. Šis pavyzdys parodo, kad vieno iš partnerių veiksmai (kaltė), dėl kurių jis yra apkaltinamas, nėra tokie svarbūs, kaip pati faktinė situacija, dėl kurios sukompromituojamas pats verslas viešojoje erdvėje. Abejotina, ar kiti protingi asmenys analogiškoje situacijoje tęstų sutartį.

Apibendrinant galima padaryti išvadą, kad ilgalaikių sutarčių nutraukimas dėl pateisinamos priežasties siejamas pirmiausia su nepataisomu sutarties šalių tarpusavio pasitikėjimo praradimu sutartyse, kuriose reikalaujama itin aukšto pasitikėjimo, kooperacijos ir bendradarbiavimo laipsnio.

3.1.3. Ilgalaikių sutarčių nutraukimo dėl pateisinamos priežasties būdai

Vienas iš svarbiausių klausimų, kurį iškelia M. J. Bonell, yra, koku būdu būtų galima nutraukti ilgalaikės sutartis dėl pateisinamos priežasties⁴⁷⁰. Galimi du variantai: 1) teismo sprendimu; 2) pranešimu kitai šaliai.

Argumentai dėl teismo intervencijos būtų tokie, kad ilgalaikių sutarčių nutraukimo padariniai yra sunkesni už vienkartinio vykdymo sutarčių. Nutraukus ilgalaikę sutartį labiau pažeidžiamas civilinės apyvartos stabilumas. Teismo nešališkumas leidžia objektyviai nustatyti, ar egzistuoja pateisinama priežastis nutraukti sutartį.

Vis dėlto, 2009 m. UNIDROIT principų projekte buvo linkstama prie to, kad ilgalaikės sutartys būtų nutraukiamos pranešimu kitai šaliai apie sutarties nutraukimą. Pirmiausia, pranešimas atlieka informavimo funkciją, nes juo kitai šaliai pasakoma, kad sutartis nebus toliau vykdoma. Taip abi šalys apsaugomos nuo nuostolių didėjimo ateityje. Pranešimas turėtų įsigalioti nuo jame nustatyto termino, po kurio sutartis turėtų nutrūkti. Tai reiškia, kad įprastai sutartiniai santykiai nenutrūktų iš karto. Tuo šis būdas panašus UNIDROIT principų 5.1.8 straipsnyje įtvirtintą taisyklę, kuri leidžia pranešimu nutraukti sutartis, kurios sudarytos neapibrėžtam laikotarpiui. Šiuo atveju pranešimas turi būti pateikiamas iš anksto, o sutartis nutrūksta po pranešime nustatyto protingo termino.

Kalbant apie pranešimą nutraukti sutartį dėl pateisinamos priežasties, ši procedūra skiriasi nuo kitų sutarčių nutraukimo būdų. UNIDROIT principų 7.3.1 straipsnis leidžia *iš karto* nutraukti sutartis dėl esminio sutarties pažeidimo. Nors UNIDROIT studijose šios nuostatos ir ilgalaikių sutarčių nutraukimo dėl pateisinamos priežasties santykis nėra atskleidžiamas, šio darbo autorius mano, kad pagrindinis skirtumas tarp šių nutraukimo būdų yra tas, kad esminio sutarties pažeidimo atveju egzistuoja **sutarties pažeidimas**, kuris yra tiek svarbus, kad nukentėjusi sutarties šalis negauna to, ko tikisi iš sutarties. Ilgalaikės sutarties nutraukimo dėl pateisinamos priežasties atveju sutarties **pažeidimo nėra**, tiesiog šalys nepataisomai praranda pasitikėjimą viena kita. Šių institutų dar vienas skirtumas yra tas, kad esminio pažeidimo atveju sutartis nutrūksta nuo to momento, kai kitą šalį pasiekia pranešimas. Labai panaši situacija yra, kai sutartis nutraukiama pažeidimo atveju, kuris **nėra esminis**. Tokiu atveju nukentėjusioji šalis, prieš nutraukdama sutartį,

470 *Supra note*, 451: 13.

turi suteikti papildomą terminą (paskutinę galimybę) sutartį įvykdyti. Šioje situacijoje egzistuoja pažeidimas, tačiau jis neesminis. Skirtumas nuo ilgalaikės sutarties nutraukimo dėl pateisinamos priežasties, kad neesminio pažeidimo atveju, be paties pažeidimo, kaip kvalifikuojančio nutraukimo pagrindo, sutartis nutrūksta, tik jeigu sutartį pažeidusi šalis neištaiso sutarties vykdymo trūkumų.

Tačiau labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad dėl pranešimo įsigaliojimo (sutarties nutrūkimo) momento diskusijos nėra baigtos. 2009 m. studijoje išsakoma nuomonė, kad pačiose UNIDROIT principų taisyklėse gal ir nevertėtų nustatyti pranešimo įsigaliojimo momento. Manoma, jog užtektų komentare nurodyti, kad sutartiniai santykiai turėtų nutrūkti po pranešime nustatyto termino arba išimtiniais atvejais sutartis nutrūktų iš karto, atsižvelgiant į pateisinamos priežasties rimtumą. Manoma, kad tokių komentarų turėtų pakakti nukreipiant šalis ir teismus teisinga kryptimi⁴⁷¹.

Pranešime apie sutarties nutraukimą kitai šaliai taip pat turėtų būti nurodytos konkrečios aplinkybės, kurios sudaro pateisinamą priežastį nutraukti sutartį. Šių aplinkybių nurodymas pranešime labai svarbus, nes tik jomis remiantis ginčo atveju galima konstatuoti pateisinamos priežasties nutraukti sutartį (ne)buvimą. Teismo procese būtų nesąžininga remtis aplinkybėmis, kurių sutarties nutraukimo momentu šalys viena kitai neatskleidė. Studijoje laikomasi pozicijos, kad šalys ginčo metu negalėtų remtis tokiomis aplinkybėmis, kurios nebuvo atskleistos, arba atsirado vėliau negu pateiktas pranešimas, nors jos ir sudarytų pateisinamą priežastį nutraukti sutartį. Manoma, kad šalys galėtų remtis tomis aplinkybėmis, kurių nenurodė pranešime tik tuo atveju, jeigu įrodytų, kad pranešimo pateikimo metu jų nežinojo ir negalėjo žinoti, arba vėlesnio jų atsiradimo negalėjo numatyti⁴⁷².

Šalis, kuri ketina nutraukti sutartį, turėtų šia teise naudotis sąžiningai. Tai, be kita ko, reiškia ir tai, kad ji neturėtų delsti, kažko laukti ir pan. Apie ketinimą nutraukti sutartį ji turėtų pranešti kiek įmanoma anksčiau kitai šaliai nuo pateisinamos priežasties atsiradimo momento tam, kad nesukeltų papildomų nuostolių.

Apibendrinant, šio darbo autorius palaiko poziciją, kad ilgalaikių sutarčių nutraukimo procedūra turėtų vykti pranešimo kitai šaliai būdu. Visi kiti UNIDROIT principuose nustatyti nutraukimo būdai vykdomi pranešimu. Tai yra subalansuotas būdas, nes šalis, kuri ketina nutraukti sutartį dėl pateisinamos priežasties, prisiima riziką, kad kita šalis kreipsis į teismą ir sieks pripažinti sutarties nutraukimą neteisėtu. Tokiu atveju sutartį nutraukianti šalis turės įrodyti, kad pateisinama priežastis nutraukti sutartį iš tiesų egzistuoja, o kita šalis įrodinės, kad pateisinamos priežasties nėra. Pranešimo procedūra užtikrina operatyvumą, o tai yra labai svarbus tarptautinių komercinių sutartinių santykių aspektas.

3.1.4. Ilgalaikių sutarčių nutraukimo reglamentavimo problemos Lietuvoje

LR CK 6.199 straipsnyje yra įtvirtinta bendroji taisyklė, kuri nustato, kad neapibrėžtam terminui sudarytą sutartį bet kuri šalis gali nutraukti apie tai per protingą terminą iš anksto įspėjusi kitą šalį, jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ko kita. Ši norma turi kelias problemas. Pirma, ji nustato galimybę nutraukti tik tas ilgalaikes sutartis, kurios yra sudarytos

471 *Supra note*, 449.

472 *Ibid.*

neapibrėžtam terminui. Tai reiškia, kad sutartys su aiškiai apibrėžtu terminu negali būti nutrauktos, nebent bus kiti tokios sutarties nutraukimo pagrindai, pavyzdžiui, esminis sutarties pažeidimas. Antra, normoje nustatyta, kad tokio tipo sutartys gali būti nutrauktos, *jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ko kita*. Ši taisyklės dalis nėra perimta iš UNIDROIT principų 5.1.8 straipsnio. Ją suformulavo kodekso kūrėjai. Tačiau tokia formuluotė sudaro įspūdį, kad sutartimi šalys gali nusistatyti išimtį (t. y. uždrausti nutraukti sutartį) iš bendrosios taisyklės (kuri leidžia nutraukti sutartį). Tokia išvada reiškia, kad kodekso kūrėjai paneigė UNIDROIT principų 5.1.8 straipsnio tikslą, nes ši taisyklė buvo sukurta būtent tiems atvejams, kad būtų išvengta *amžinų ir pabaigos neturinčių sutarčių*. Todėl ši normos dalis keistina, ją šalinant iš kodekso.

Tai, kad egzistuoja poreikis turėti galimybę nutraukti sutartį, kurios vykdymas grindžiamas abipusiu šalių tarpusavio pasitikėjimu, patvirtina ir naujausia kasacinio teismo praktika. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų kasacinis teismas sprendė dėl komercinio atstovavimo sutarties nutraukimo teisėtumo, kai pastaroji, pagal teismų nustatytas aplinkybes, nebuvo pažeista iš esmės⁴⁷³. Šioje byloje ieškovė ir atsakovė sudarė sutartį, kuria ieškovė įsipareigojo tarpininkauti atsakovei parduodant metalo gaminius Vokietijoje registruotai bendrovei ir jos dukterinėms įmonėms. Atsakovė įsipareigojo mokėti ieškovei ginčo sutartyje nustatyto dydžio komisinį mokestį. Šalys susitarė dėl ieškovės maržos, kuri sudarė skirtumą tarp atsakovės pasiūlytos kainos už gaminio vienetą (14,60 eurų) ir ieškovės pasiūlytos kainos Vokietijos įmonei (16,98 eurų), t. y. 2,38 eurų. Atsakovė turėjo sumokėti minėtą maržą ieškovei kiekvieną kartą, gavusi apmokėjimą iš Vokietijos įmonės. Ieškovės teigimu, ji vykdė savo įsipareigojimus atsakovei tinkamai. Atsakovė nereiškė pretenzijų ieškovei dėl sutarties vykdymo. Atsakovė mokėjo ieškovei komisinį mokestį nuo sutarties sudarymo. Vieną dieną atsakovė, neįspėjusi ieškovės bei nepareiškusi pastarajai jokių pretenzijų dėl netinkamo sutarties vykdymo, pateikė ieškovei pranešimą dėl sutarties nutraukimo, kuriuo nurodė, kad, ieškovei netinkamai vykdant sutartį, ji šią nutraukia nuo pranešimo pateikimo dienos. Vis dėlto, išnagrinėjus bylą, kuri antrą kartą grįžo į kasacinį teismą, esminių sutarties vykdymo pažeidimų nenustatyta. Kita vertus, buvo padaryta išvada, kad tarp šalių prarastas tarpusavio pasitikėjimas. Kasacinis teismas, vadovaudamasis LR CK 2.166 straipsnio 1 dalimi, nurodė, kad: „komercinio atstovavimo sutarties teisiniai santykiai tarp šalių yra pagrįsti tarpusavio pasitikėjimu, lojalumu, kooperacija, apsikeitimu komerciškai vertinga ir jautria informacija ir kt. Tokio pobūdžio sutartyse tais atvejais, kai viena iš šalių nebepageidauja tęsti bendradarbiavimo, tolimesnis jų bendras darbas gali tapti labai komplikuo-
tas, nes nebelieka esminių bendradarbiavimo prielaidų ir pagrindų. Tokiu atveju teismui nusprendus, kad sutartis turi būti toliau vykdoma, abi sutarties šalys būtų priverstos dirbti su subjektu, kuriuo pasitikėjimas yra prarastas, o pasitikėjimas, kaip jau minėta, yra vienas iš esminių tokių santykių bruožų. Todėl tokio pobūdžio situacijose, kokia susiklostė nagrinėjamoje byloje, prioritetas įprastai turėtų būti teikiamas nuostolių atlyginimui, bet ne šalių grąžinimui į nutrūkusius sutartinius santykius.“⁴⁷⁴

473 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-152-313/2018.

474 *Ibid.*

Jeigu esant komercinio atstovavimo santykiams LR CK 2.166 straipsnis įtvirtina specialią taisyklę, kad apibrėžtam terminui sudarytą sutartį kiekviena šalis turi teisę nutraukti prieš terminą, *jeigu tam yra svarbių priežasčių*, kurios atitinka UNIDROIT projekto idėją, tai kitos ilgalaikės, tarpusavio pasitikėjimo sutartys, panašių taisyklių neturi. Pavyzdžiui, distribucijos sutartį LR CK 6.804 straipsnio 1 dalis ar franšizės sutartį CK 6.776 straipsnio 1 dalis leidžia nutraukti, tik kai šios sudarytos neapibrėžtam terminui.

3.2. Vienos iš šalių įvykdytos arba iš dalies įvykdytos sutarties nutraukimo problema

Vienašalis sutarties nutraukimas kaip savignos priemonė maksimaliai efektyviai gali būti įgyvendinamas tik tais atvejais, kai sutarties objektu esantis daiktas nėra perduodamas arba nėra sumokama kaina sutartį pažeidusiai šaliai. Analogiška situacija yra ir su paslaugų (plačiąja prasme) sutartimis, kai dar paslaugos nėra suteikiamos arba nesumokama kaina. Kai sutartis nutraukiama pranešimu kitai šaliai, siekiama užbaigti teisinius santykius be tinkamo sutarties vykdymo. Tuo atveju, kai viena iš šalių yra tinkamai (visiškai ar iš dalies) įvykdžiusi sutartį, siekiama ne tik nutraukti sukurtus teisinius santykius, bet ir susigrąžinti tai, kas buvo įvykdyta. Tai gali būti sutarties vykdymo metu perduotas daiktas, suteiktos paslaugos ar sumokėta kaina. Tokiu atveju iš esmės yra siekiama taikyti restituciją (LR CK 6.222 straipsnio 1 dalis), kurios taikymas pagal įstatymą yra teismo prerogatyva.

Pačios restitucijos taisyklės, kurios įtvirtintos LR CK 6.222 straipsnyje, yra perimtos iš UNIDROIT principų 7.3.6 straipsnio. Principų kūrėjai sąmoningai pasirinko nenustatyti taisyklės, kuri spręstų, ar po sutarties nutraukimo retroaktyvus nutraukimo efektas (t. y. restitucija) įvyktų automatiškai, t. y. automatiškai grįžtų nuosavybės titulas, ar tai turėtų būti padaryta kreipiantis į teismą⁴⁷⁵. Šio darbo autoriaus nuomone, net ir nustačius, kad titulas grįžta automatiškai po sutarties nutraukimo, nebūtų išspręsta praktinė problema, kaip susigrąžinti daiktą ar pinigus, kurie faktiškai perduoti sutartį pažeidusiai šaliai.

Galimos situacijos, kai sutartį pažeidusi šalis pripažįsta, kad, pavyzdžiui, padarė esminę pažeidimą ir pati geranoriškai grąžina iš nukentėjusios šalies gautą sutarties įvykdymą. Kita vertus, paprastai sutartį pažeidusi šalis nesutinka, kad jos pažeidimas buvo esminis ir yra pasiruošusi bylinėtis iki galo, įrodinėdama, kad vienašalis sutarties nutraukimas nebuvo teisėtas. Tokiu atveju gautas sutarties įvykdymas nebus geruoju, t. y. be teismo įpareigojimo, grąžintas. Tokia situacija savotiškai paranki sutartį pažeidusiai šaliai, nes nukentėjusioji šalis, norėdama atgauti tą, ką ji perdavė sąžiningai vykdydama sutartį, turės kreiptis į teismą ir prašyti taikyti restituciją. Ji turės pradėti procesą, tai kainuos, nes teks sumokėti žyminį mokestį ir neretai prireiks profesionalaus atstovavimo. Sutartį pažeidusiai šaliai belieka laukti ieškinio prieš ją, kad galėtų gintis įrodinėdama, jog pažeidimas nebuvo esminis. Tokioje situacijoje vienašalis sutarties nutraukimas pranešimu tampa visiškai neefektyvus, nes automatiškai nesukelia sutarties nutraukimo retroaktyvių padarinių (sutarties įvykdymo susigrąžinimo).

Sutarties objektu esančio daikto susigrąžinimo problema ypač išryškėjo Lietuvos teisinėje praktikoje, kai VĮ Registrų centras pradėjo perregistruoti nuosavybę į nekilnojamąjį

⁴⁷⁵ Zimmermann, *supra* note 46: 563–587.

turtą atgal pardavėjui po to, kai pirkėjas galimai iš esmės pažeisdavo sutartį. Tokį esminį pažeidimą liudijimu konstatuodavo notarai, kurie laikydavo, kad išduotas liudijimas yra nuosavybės perregistravimo pagrindas. Dėl tokios notarinės praktikos 2017 m. kilo abejonių Notarų rūmams, kurie kreipėsi į Mykolo Romerio universitetą ir Vilniaus universiteto Teisės fakultetą nuomonių dėl tokios praktikos teisėtumo⁴⁷⁶. Nuomonę MRU vardu rengė šio tyrimo autorius⁴⁷⁷. Problema pasireiškia tuo, kad notaro liudijimas pats savaime negali būti pagrindu taikyti restituciją, nes įstatymai nesuteikia notarui įgaliojimu savotiškai vykdyti teisingumo funkciją. Liudijimas turi tik procedūrinę reikšmę, t. y. juo patvirtinama, kad nukentėjusioji šalis išreiškia valią nutraukti sutartį. Tačiau šis valios išreiškimas negali būti pagrindu pereiti nuosavybei. LR CK IV knygos V skyriaus II skirsnyje nėra numatytas toks nuosavybės perėjimo pagrindas. Tokiai pozicijai pritaria ir V. Mikelėnas, nurodymams, kad: „teisinės politikos požiūriu bei vadovaujantis pamatiniu teisės principu, kad nuosavybė iš savininko gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnis), paminėtina ir tai, kad nuosavybės teisės sugrąžinimo ankstesniam savininkui galimybę notaro išduodamo liudijimo pagrindu notarams galėtų būti suteikta tik įstatymų leidybos procese. Šiuo atveju analogija taikytina išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto procesui, kai ši funkcija iš teismų buvo perduota vykdyti notarams. Todėl ir restitucija, (kai ji yra taikoma ne šalių abipusiu susitarimu) galėtų būti taikoma notaro liudijimo pagrindu tik tuo atveju, jeigu tai numatytų įstatymas.“⁴⁷⁸

Nors anksčiau aprašytas nuosavybės grąžinimas atrodo labai efektyvus (nutraukimo padarinių prasme) ir patogus, jis ne tik neturi teisinio pagrindo, bet ir sukelia didžiulę teisinių

476 Abejones sukėlė tokios tipinės notarų NETSVEP sistemoje naudojamos sutarčių sąlygos: „4.1.2. punkte nurodytos sumos, bei banko antspaudu patvirtinto dokumento, įrodančio, kad Pardavėjas grąžino Pirkėjui iš Pirkėjo pagal šią sutartį gautas sumas (jei tokių buvo), atskaitęs pagal šią sutartį leistinas atskaityti netesysbas (baudą), pagrindu Pardavėjas pateikia prašymą šią sutartį patvirtinusiame notarų biuro notarui persiųsti Pirkėjui pranešimą apie šios sutarties vienašališką nutraukimą dėl esminio jos pažeidimo, kuriame nurodoma, kad po 5 (penkių) darbo dienų nuo Pirkėjo šio pranešimo gavimo dienos (šalys susitaria, kad pranešimo gavimo diena yra laikoma trečioji darbo diena po pranešimo išsiuntimo dienos) šią sutartį patvirtinusio notarų biuro notaras išduoda Pardavėjui liudijimą, patvirtinantį faktą, kad Pardavėjo prašymu Pirkėjui buvo persiųstas pranešimas apie šios sutarties vienašalį nutraukimą dėl esminio jos pažeidimo. Šalys besąlygiškai susitaria, kad notarui išdavus šiame punkte nurodytą liudijimą, laikoma, kad ši sutartis yra Pardavėjo vienašališkai nutraukta dėl esminio jos pažeidimo dėl Pirkėjo kaltės. Šalių susitarimu notaro išduotas liudijimas yra pagrindas išregistruoti bet kokius įrašus (juridinius faktus, daiktines teises, žymas ir kt.) Nekilnojamojo turto registre apie šios sutarties sudarymą. Ši liudijimą Pardavėjas pateikia registruoti valstybės įmonei Registrų centrui kartu su prašymu išregistruoti Pirkėjo nuosavybės teises į Daiktus ir visus (bet kuriuos) šios sutarties pagrindą įregistruotus įrašus (juridinius faktus, daiktines teises, žymas ir kt.), įskaitant, bet neapsiribojant ir notaro pranešimą apie šios sutarties sudarymą;

8.4.3. Pirkėjo atstovas patvirtina, kad Pirkėjas besąlygiškai ir neatšaukiamai sutinka su šios sutarties 8.4. punkte nurodyta Pardavėjo vienašalio šios sutarties nutraukimo tvarka, sutinka, kad Pardavėjo išsiųsto pranešimo apie vienašalį šios sutarties nutraukimą gavimo diena būtų laikoma trečioji darbo diena po šio pranešimo išsiuntimo dienos, ir taip pat sutinka, kad notarui išdavus šios sutarties 8.4.2. punkte nurodytą liudijimą būtų laikoma, kad ši sutartis yra Pardavėjo vienašališkai nutraukta dėl esminio jos pažeidimo dėl Pirkėjo kaltės bei, kad būtų išregistruoti bet kokie įrašai (juridiniai faktai, daiktinės teisės, žymos ir kt.) Nekilnojamojo turto registre apie šios sutarties sudarymą“.

477 Publikuota: „Konsultacijos“, *Notaras*, Nr. 24/2017, 56-58.

478 „Konsultacijos“, *Notaras*, Nr. 24/2017, 50-51.

asimetriją tarp daikto pirkėjo ir pardavėjo. Pavyzdžiui, notaro liudijimo pagrindu nuosavybė pereitų tuo atveju, kai sutartį dėl esminio pažeidimo nutraukia pardavėjas, tačiau, ką daryti tuo atveju, jeigu sutartį iš esmės pažeistų pats pardavėjas? Tada pirkėjas norėtų nutraukti sutartį ir susigrąžinti jos pagrindu perduotus pinigus. Tokioje situacijoje iš notaro išduoto liudijimo nebūtų jokios naudos ir pirkėjui tektų kreiptis į teismą. Analogiška problema kiltų dėl to, kad notaras neturi galimybių taikyti dvišalės restitucijos. Galima tokia situacija, kai pirkėjas įvykdo dalį sutarties, t. y. sumoka avansinį mokėjimą (dalį kainos), tačiau laiku nesumoka visos kainos. Tokiu atveju pardavėjas galėtų nutraukti sutartį dėl esminio pažeidimo ir notaro liudijimo pagrindu susigrąžintų savininko titulą, o pirkėjui siekiant susigrąžinti avansą reikėtų kreiptis į teismą.

Vis dėlto, esant notarinėms nekilnojamojo turto perleidimo sutartims, LR CK suteikia galimybę efektyviai pasinaudoti vienašaliu sutarties nutraukimu. Užtenka, remiantis LR CK 4.49 straipsnio 1 dalimi, sutartyje nustatyti sąlygą, kad nuosavybė į daiktą pereina tik po visiško tinkamo sutarties įvykdymo, atitinkamai pasirašant daikto priėmimo-perdavimo aktą tik po visiško ir tinkamo sutarties įvykdymo. Tokiu atveju, jei pirkėjas laiku nesumokėtų sutartos kainos, nuosavybės teisė išliktų pirkėjui. Deja, šis sprendimas efektyvus tik esant nekilnojamojo turto perleidimo sutartims siekiant išlaikyti nuosavybę į perleistą daiktą. Kai perleidžiamas kilnojamas daiktas, sumokama kaina, suteikiamos tam tikros paslaugos, restitucija gali būti pritaikyta su teismo pagalba.

Apibendrinant išdėstyta, vienašalio sutarties nutraukimo pranešimu kitai šaliai efektyvumas gerokai sumažėja tuo atveju, kai nukentėjusioji šalis įvykdo pagal sutartį prisiimtą savo įsipareigojimą dalį. Tokiu atveju pastaroji susiduria su problema, kad negali pasiekti retroaktyvaus sutarties nutraukimo efekto (restitucijos taikymo) nesikreipdama į teismą. Esant nekilnojamojo turto perleidimo sutartims šios problemos galima išvengti sutartyje nustatant, kad nuosavybės perėjimo momentas įforminamas priėmimo-perdavimo aktu tik po to, kai pirkėjas tinkamai įvykdo sutartinius įsipareigojimus.

3.3. Tarpusavyje susijusių arba mišrių sutarčių nutraukimo problemos

Viena naujausių sutarčių nutraukimo problemų yra tarpusavyje susijusių sutarčių sąveika vienos iš jų nutraukimo atveju. Pavyzdžiui, asmuo A išsinuomoja įrenginius iš asmens B, su kuriuo, be kita ko, sudaro įrenginių priežiūros sutartį. Tai gali būti įforminta dviem atskiromis sutartimis (nuomos ir paslaugų) arba viena mišria sutartimi. Tokioje situacijoje kyla keli klausimai: 1) jeigu sudaryta viena mišri sutartis, tai kokių pagrindu ją nutraukti, jeigu siekiama pasinaudoti specialiosiomis sutarčių nutraukimo taisyklėmis, kurios įtvirtintos prie atskirų sutarčių rūšių; 2) jeigu sudarytos dvi sutartys, tai nutraukus vieną iš jų, koks yra antrosios sutarties likimas.

Nepaisant to, ar sudaryta viena ar kelios sutartys, Prancūzijos sutarčių teisėje tokios sutartys vadinamos tarpusavyje susijusiomis (pranc. *contrats interdépendants*)⁴⁷⁹. 2013 m. gegužės 17 d. Prancūzijos kasacinis teismas sprendė bylą⁴⁸⁰, kurioje kilo ginčas dėl tarpusavyje susi-

479 Fauvarque-Cosson, *supra* note 53: 253-254.

480 Cour de cassation, Chambre mixte, 17 mai 2013, 11-22.768, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000027424507>.

jusių sutarčių nutraukimo. Viena iš šių sutarčių šalių (A) sudarė sutartį su dviem skirtingais subjektais, kurių viena buvo paslaugų sutartis (su B), o kita finansinės nuomos (su C). Paslaugų sutarties dalyku buvo baro reklamos transliacijos paslaugos per mieste esančius reklamos ekranus. Šioms transliacijų paslaugoms teikti reikėjo įrangos (reklamos ekranų), kurią turėjo C. Abi sutartys turėjo įtvirtintą sutarčių atskyrimo sąlygą (pranc. *clause de divisibilité*), kuri turėjo reikšti, kad paslaugų ir įrangos finansinės nuomos sutartys tarpusavyje nėra susijusios. Kadangi reklamos transliacijų teikėjas (B) pradėjo netinkamai vykdyti sutartį, užsakovas (A) nutraukė su juo sutartį. Kilo klausimas, kokius padarinius tai sukelia įrangos finansinės nuomos sutarčiai. A nutraukęs paslaugų sutartį nustojo mokėti nuomą C. Dėl to C su ieškiniu kreipėsi į teismą prieš A. Liono apeliacinis teismas sprendė, kad paslaugų sutarties nutraukimas neturi įtakos finansinės nuomos sutarties likimui ir ji negali būti laikoma nutraukta. Prancūzijos kasacinis teismas nusprendė, kad šios dvi sutartys yra tarpusavyje susijusios, viena nuo kitos priklausomos, todėl vienos sutarties pabaiga lemia kitos sutarties pabaigą. Toks sprendimas grindžiamas keliomis aplinkybėmis. Pirma, kad visi šių santykių dalyviai žinojo, jog finansinės nuomos sutartis sudaroma tam, kad aptarnautų reklamos transliavimo sutartį, t. y. finansinės nuomos sutartis nebūtų sudaryta, jeigu ne reklamos transliacijos sutartis. Antra, abi sutartys buvo sudarytos iš esmės tuo pačiu metu. Todėl kasacinis teismas laikė, kad sutarčių sąlygos nustatančios, kad šios sutartys tarpusavyje nėra susijusios, yra niekinės.

Tai, kad, esant tarpusavyje susijusioms sutartims, vienos iš jų nutraukimas lemia kitos pabaigą, nurodoma ir Belgijos⁴⁸¹ bei Nyderlandų⁴⁸² teisės doktrinoje. Nyderlanduose toks klausimas spęstas byloje Jans/FCN. Šioje byloje vartotojas pirkto panaudotą automobilį iš automobilių perpardavinėjimu užsiimančios bendrovės. Siekdamas finansuoti šį pirkinį jis sudarė lizingo sutartį, pagal kurią lizingo davėjas įsipareigojo įgyti automobilį iš perpardavinėjimo bendrovės. Vartotojas įsipareigojo mokėti lizingo įmokas ir palūkanas lizingo bendrovei. Tiek pirkimo pardavimo, tiek lizingo sutartis buvo sudaryta viename dokumente, t. y. trišale sutartimi. Praėjus šiek tiek laiko po sutarties sudarymo, vartotojas pastebėjo, kad automobilis turi didelių trūkumų, dėl kurių negali būti naudojamas pagal paskirtį. Todėl vartotojas nusprendė nutraukti abi šias sutartis (trišalės sutarties pavidalu) dėl esminio sutarties pažeidimo. Nyderlandų Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad sutartis nutraukta teisėtai, nes sutartys tarpusavyje yra neatskiriama susijusios (sudarytos vienu dokumentu), o pardavėjo esminis pažeidimas lėmė tai, kad lizingo sutartis tapo beprasme⁴⁸³.

Mišrios sutarties nutraukimo, į kurią inkorporuotos kelios sutartys, spęstas ir Lietuvos Aukščiausiajame Teisme. Šioje byloje⁴⁸⁴ 2011 m. rugsėjo 5 d. ginčo šalys sudarė sutartį, pagal kurią: a) atsakovė įsipareigojo įrengti, aptarnauti, ieškovės vardu įregistruoti ir išnuomoti elektroninių ryšių tinklo įrangą; b) ieškovė įsipareigojo suteikti duomenų perdavimo didmeninę paslaugą visoje Lietuvoje, naudojant išnuomotą įrangą. Taigi buvo sudaryta

481 Tam D. Vu, „Belgian Perspective on the Judgments of the French Cour de Cassation of 17 May 2013“, *European Review of Private Law* 22, 2 (2014): 261-263.

482 van Dongen, *supra* note 54: 291.

483 Hoge Raad, HR 23-01-1998, NJ 1999, 97 Jans/FCN, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://arresten.eu/verbintenissenrecht/hr-23-01-1998-nj-1999-97-jansfcn/>.

484 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-446-695/2017.

mišri sutartis, kuri turi kelių atskirų sutarčių rūšių elementų, kurios pačios savaime galėtų būti atskiromis sutartimis. Ko gero, dėl patogumo šalys teisinius santykius įformino viena sutartimi. Sudarytos sutarties specifi­ka lėmė tai, kad ja sukurto prievolės buvo tarpusavyje susijusios, t. y. atsakovė norėjo gauti paslaugą, nes pati neturi reikiamų dažnių transliacijoms (telekomunikacinių duomenų perdavimas), tačiau ieškovė (paslaugos tiekėjas) pati neturėjo techninių pajėgumų tai padaryti, todėl norint suteikti paslaugą, jai reikėjo išsinuomoti iš atsakovės įrangą. Atsakovei nusprendus, kad jai nebereikia šių paslaugų, nutraukė sutartį LR CK 6.721 straipsnio 1 dalies pagrindu, kuri suteikia besąlygišką teisę klientui nutraukti paslaugų sutartį. Ieškovė ginčijo šio nutraukimo teisėtumą teisme. Taigi, kasacinis teismas sprendė, ar šis LR CK straipsnis yra tinkamas pagrindas tokios sutarties nutraukimui. Kasacinis teismas konstatavo, kad: „šalių sudarytoje sutartyje įranga nuomojama vieninteliu tikslu – suteikti atsakovei duomenų perdavimo paslauga. Nesant duomenų perdavimo paslaugos elemento, ieškovė nebūtų sudariusi atskiros nuomos sutarties (neteikiant duomenų perdavimo paslaugos, nebūtina įrangos nuoma). Dėl to sudarytoje sutartyje atlygintinų paslaugų elementas yra svarbus ir išlaikęs esminius atlygintinų paslaugų požymius. Tą pripažįsta ir atsakovė, kasacinio skundo 52 punkte nurodydama, jog pagrindinė prievolė, pagal kurią sprendžiamas kitos prievolės likimas, yra paslaugų teikimas. Tai reiškia, kad, sprendžiant dėl šalių sudarytos sutarties vykdymo ir nutraukimo, taikytinos atlygintinų paslaugų sutartį reglamentuojančios CK normos. <...> Kartu reikia spręsti, kokią tai daro įtaką visos mišrios sutarties vykdymui. Įgyvendinant CK 6.721 straipsnio 1 dalyje nustatytą besąlygišką kliento teisę nutraukti paslaugų sutartį mišrios sutarties atveju turi būti įvertinta, ar gali būti atskirai vykdoma kita mišrios sutarties dalis. Tokiu atveju atsižvelgiama į kitos sutarties esmę, pobūdį, poreikius ją vykdyti, abiejų sutarčių susiejimą ir kitas konkrečias aplinkybes. Jeigu sutartys sudarytos šalims jas susiejant bendrais poreikiais, gali būti vertinamos ir kaip nedalomai vykdomos, tai tokiu atveju vienašališkai gali būti nutraukta tik visa sutartis, bet ne jos dalis dėl paslaugų teikimo, t. y. dalinis sutarties nutraukimas šiuo atveju negalimas.“⁴⁸⁵ Taigi, kasacinis teismas priėjo prie išvados, kad iš dalies ši mišri sutartis negalėjo būti nutraukta, t. y. nutraukiant paslaugų sutarties dalį, bet paliekant nuomą. Nors nutarties motyvuose tai tiesiogiai nėra pasakyta, tačiau galima daryti išvadą, kad dviejų skirtingų sutarčių tarpusavio priklausymas viena nuo kitos lemia tai, kad vienos sutarties dalies pabaiga lemia kitos sutarties dalies pabaigą. Šis išaiškinimas svarbus ir tuo, kad teismas nurodė, kokiomis nutraukimo taisyklėmis vadovautis, kai sutartis yra mišri. Jeigu naudojamos ne bendrosios sutarčių nutraukimo taisyklės, o specialiosios, t. y. reglamentuojančios atskirų sutarčių rūšių nutraukimą, turėtų būti vadovaujamasi tos sutarties taisyklėmis, kuri yra pagrindinė, o ne aptarnaujanti sutartis.

Apibendrinant reikia pažymėti, kad nors mišrių ar tarpusavyje susijusių sutarčių nutraukimas yra gana nauja problema, ne viena jurisdikcija jau rado atsakymą, kaip tai tinkamai padaryti. Visi sprendimai turi bendrą vardiklį, kuris yra sutarčių tarpusavio sąsajumas. Jis turi būti aiškus, t. y. toks, kad jį žinotų visų susijusių nutraukiamų sutarčių šalys. Turi būti aišku, kad aptarnaujanti sutartis turi savotišką akcesoriškumą, t. y. ji sudaroma tik tam, kad būtų įgyvendinta pagrindinė sutartis.

485 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-446-695/2017.

IŠVADOS

Atlikta analizė leidžia konstatuoti, kad darbo įvade nurodytas tikslas buvo pasiektas, uždaviniai įgyvendinti, o ginamieji teiginiai patvirtinti. Tai pagrindžia toliau pateiktos tyrimo išvados:

1. Pirmąjį ginamąjį teiginį **dėl būtinumo naudoti mišrią sutarties nutraukimo būdų sistemą** patvirtina šios išvados:
 - 1.1. Prancūziškame modelyje taikyta nutraukimo tik teismo tvarka galimybė buvo neefektyvi ir netinkama šiuolaikinėje sutarčių teisėje. Tai patvirtina, Prancūzijos ir Ispanijos pavyzdžiai, kai šiose jurisdikcijose įstatymų pakeitimais arba suformuotos teismų praktikos pagrindu buvo atsisakyta (arba dar tik atsisakoma) tokio sutarties nutraukimo modelio.
 - 1.2. Po 2016 m. Prancūzijos Napoleono kodekso sutarčių teisės reformos naujasis reguliavimas leidžia pranešimu nutraukti sutartį tiek nustatant papildomą terminą sutarčiai įvykdyti, tiek iš karto ją nutraukiant dėl esminio pažeidimo.
 - 1.3. Vokietijoje įtvirtintas sutarties nutraukimo modelis, kai buvo leidžiama nutraukti sutartis dėl termino praleidimo suteikiant papildomą terminą sutarčiai įvykdyti, po 2002 m. prievolių teisės reformos evoliucionavo. Po šios reformos sutartis leidžiama nutraukti nenustatant papildomo termino tuo atveju, kai pastarojo nustatymas nepašalintų neigiamų padarinių, kuriuos dėl sutarties pažeidimo patyrė nukentėjusioji šalis.
 - 1.4. Esminis sutarties pažeidimas (anglosaksiškas modelis) ir papildomas terminas sutarčiai įvykdyti yra savarankiški, nors tarpusavyje susiję nutraukimo būdai. Jų sisteminis reguliavimas būdingas negriežtosios teisės šaltiniams. Šiuolaikinėje sutarčių teisėje papildomas terminas sutarčiai įvykdyti taikomas neesminių sutarties pažeidimų atvejais. Esminio sutarties pažeidimo taisyklės tokiems pažeidimams taikomos, kai nukentėjusi sutarties šalis negauna to, ko tikėjosi gauti iš sutarties. Papildomo termino sutarčiai įvykdyti pagrindinis tikslas – suteikti paskutinę galimybę skolininkui įvykdyti sutartį. Skolininkui šia galimybe nepasinaudojus, galima sutartį nutraukti vienašališkai. Esminio sutarties pažeidimo doktrinos tikslas – suteikti kreditoriui galimybę iš karto nutraukti sutartį, kai tolimesnis sutarties vykdymas praranda bet kokią prasmę.
 - 1.5. Iš visų galimų vienašalio nutraukimo modelių efektyviausias yra mišrusis, kuriame dera galimybės nesikreipiant į teismą: a) nutraukti sutartį iš karto, kai padaromas esminis pažeidimas; b) nesant esminio pažeidimo, nutraukti sutartį tik prieš tai suteikiant papildomą terminą sutarčiai įvykdyti.
2. Antrąjį ginamąjį teiginį, kad sprendžiant dėl vienašalio sutarties nutraukimo esminio pažeidimo atveju, **svarbiausias kriterijus yra neigiami sutarties pažeidimo padariniai nukentėjusiai šaliai**, patvirtina šios išvados:
 - 2.1. Negriežtosios teisės šaltiniuose akcentuojama, kad vienašalis sutarties nutraukimas yra sąžiningumo principo išraiška, užtikrinanti, kad nukentėjusioji šalis nebus įkalinta sutartiniuose santykiuose. Sąžiningumo principas lemia, kad galimybe nutraukti sutartį bus naudojama kaip kraštutine savignyos priemone,

- o ne dėl to, kad viena iš sutarties šalių tiesiog nori pasitraukti iš sutartinių santykių.
- 2.2. Sutarties pažeidimo padarinių kriterijus yra svarbiausias siekiant nustatyti, ar iš tiesų buvo esminis sutarties pažeidimas. Jis siejamas su paties pažeidimo padariniais nukentėjusiai šaliai. Vadovaujantis juo realiai, o ne formaliai, vertinamas pažeidimo esmingumas. Jeigu į klausimą, ar nukentėjusioji nuo pažeidimo sutarties šalis negavo to, ką tikėjosi gauti iš sutarties, atsakoma teigiamai, reiškia, jog nutraukimas yra teisėtas ir pagrįstas.
 - 2.3. Teoriškai griežto prievolės sąlygų laikymosi, kaip turinčio esminę reikšmę, kriterijus yra kilęs iš bendrosios teisės sistemos ir gali atrodyti patrauklu jį taikyti izoliuotai, t. y. kaip savarankišką sutarties nutraukimo pagrindą. Manytina, kad praktikoje jis turi būti taikomas sistemai su pirmuoju esminio pažeidimo kriterijumi. Tokiais atvejais būtina vertinti kiekvienos bylos aplinkybes ir įsitikinti, ar iš tiesų tai, kad nebuvo griežtai laikomasi prievolės, nulėmė, jog nukentėjusioji šalis negavo to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį. Taigi, šis kriterijus negali būti taikomas formaliai, neatsižvelgiant į reikšmingas aplinkybes, nes tai gali lemti netinkamą esminio sutarties pažeidimo taikymo praktiką.
 3. Trečiąją ginamąją teiginį, kad **vienašalio sutarties nutraukimo *ultima ratio* pobūdis neturėtų būti suabsoliutintas**, patvirtina šios išvados:
 - 3.1. Kai yra konkurencija tarp sutarties pakeitimo ir sutarties nutraukimo taisyklių taikymo, teismai ne visada turėtų spręsti sutarties pakeitimo naudai. Tam tikrais iš esmės pasikeitusių aplinkybių, kurios apsunkina sutarties vykdymą, atvejais rekomenduotina ne keisti sutartį, o ją nutraukti. Taip yra todėl, kad sutartinius santykius yra sudėtinga subalansuoti ir teismo bandymas balansuoti gali reikšti faktinį naujos sutarties sukūrimą.
 - 3.2. Sutarties pakeitimas dėl esminio sutarties pažeidimo LR CK 6.223 straipsnio 2 dalies 1 punkto pagrindu yra neįmanomas, jeigu sutarties objektas yra nedalus. Tokiu atveju būtų paneigta esminio sutarties pažeidimo samprata. Esant šioms aplinkybėms, sutartis gali būti tik nutraukiama. Kita vertus, jeigu sutarties objektas yra dalus, tokia sutartis gali būti nutraukta iš dalies. Tai galima padaryti, kai sutartis pažeidžiama iš dalies. Esant tokiai situacijai yra galimas sutarties pakeitimas dėl esminio sutarties pažeidimo.
 - 3.3. Ilgalaikių terminuotų santykinų sutarčių ypatumai lemia tai, kad vienašalis tokių sutarčių nutraukimas turėtų būti galimas net ir tais atvejais, kai formaliai nė viena iš šalių nepažeidė sutarties. Tokias sutartis turėtų būti galima nutraukti, jeigu šalys praranda tarpusavio pasitikėjimą arba egzistuoja pateisinama priežastis nutraukti sutartį.

REKOMENDACIJOS IR PASIŪLYMAI

Atsižvelgiant į dėstomojoje dalyje pateiktus argumentus ir apibendrintas išvadas, rekomenduotina tobulinti su vienašaliu sutarties nutraukimu susijusį teisinį reguliavimą:

1. Ištaisyti ilgalaikių sutarčių, kurios sudarytos neapibrėžtam terminui teisinį reguliavimą, panaikinant galimybę susitarti dėl tokio tipo sutarčių nenutraukiamumo ir LR CK 6.199 straipsnį išdėstant taip:

6.199 straipsnis. Sutartis neapibrėžtam terminui

Neapibrėžtam terminui sudarytą sutartį bet kuri šalis gali nutraukti apie tai per protingą terminą iš anksto įspėjusi kitą šalį. ~~Jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ko kita:~~

2. LR CK 6.218 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas sutartinis arba įstatyminis trisdešimties dienų terminas iš anksto pranešti apie sutarties nutraukimą negali būti vertinamas, kaip vokiškosios *Nachfrist* doktrinos įgyvendinimas. Šioje normoje įtvirtintas terminas prieštarauja pačiai esminio sutarties pažeidimo doktrinos prasmei. LR CK 6.218 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas terminas šalintinas iš civilinio kodekso. LR CK 6.218 straipsnio 1 dalis turėtų būti sistemiškai aiškinama su šio straipsnio 2 dalimi, kuri turėtų būti suprantama, kaip nustatanti kreditoriaus pareigą per protingą terminą (kiek įmanoma greičiau) apsispręsti, ar jis įgyvendins savo teisę nutraukti sutartį. Jeigu šalis, turinti teisę nutraukti sutartį šia teise nepasinaudoja per protingą terminą, ji netenka galimybės vienašališkai nutraukti sutartį dėl esminio sutarties pažeidimo. LR CK 6.218 straipsnis keistinas taip:

6.218 straipsnis. Pranešimas apie sutarties nutraukimą

1. Šio kodekso 6.217 straipsnyje numatytais pagrindais nukentėjusi šalis gali sutartį nutraukti vienašališkai, nesikreipdama į teismą. Apie sutarties nutraukimą privaloma iš anksto, **kiek įmanoma greičiau**, pranešti kitai šaliai. ~~per sutartyje nustatytą terminą, o jeigu sutartyje toks terminas nenurodytas, – prieš trisdešimt dienų.~~
2. Kai sutartį iš esmės pažeidusi šalis iki sutarties nutraukimo buvo pasiūliusi ją įvykdyti, tačiau šis pasiūlymas buvo pareikštas pavėluotai arba dėl kitų priežasčių neatitinka sutarties reikalavimų, nukentėjusi šalis praranda teisę vienašališkai nutraukti sutartį, jeigu ji per protingą terminą nepraneša kitai šaliai apie sutarties nutraukimą po to, kai ji sužinojo ar turėjo sužinoti apie pasiūlymą įvykdyti sutartį, arba toks pasiūlymas neatitinka tinkamo sutarties įvykdymo. **Jeigu nukentėjusioji šalis nepraneša apie sutarties nutraukimą per protingą terminą po to, kai sužinojo arba turėjo sužinoti apie esminį sutarties pažeidimą, tai pastaroji prarandą teisę nutraukti sutartį.**
3. LR CK 6.217 straipsnio 4 dalis nedera su šiuolaikinės sutarčių teisės vienu iš bruožų, pagal kurį vienašališkai sutartys yra nutraukiamos ne teismo tvarka. Kadangi ši taisyklė iškrenta ir iš LR CK sisteminio sutarčių reguliavimo konteksto, reikėtų ją pašalinti iš civilinio kodekso. Teismui neturėtų būti suteikta neapibrėžta diskrecijos teisė nutraukti sutartį, kai to prašo ieškovas, jeigu tokiame nutraukime nėra aiškaus sutartyje įtvirtinto ar įstatyme nustatyto pagrindo. LR CK 6.217 straipsnis keistinas išbraukiant 4 dalį:

6.217 straipsnis. Sutarties nutraukimas

4. ~~Kitais šiame straipsnyje nenumatytais pagrindais sutartį galima nutraukti tik teismo tvarka pagal suinteresuotos šalies ieškinį.~~
4. LR CK 6.186 straipsnio 3 dalis, leidžianti reikalauti nutraukti sutartį, jeigu sutarties standartinės sąlygos nors ir neprieštarauja įstatymams, tačiau atima iš jos paprastai tokios rūšies sutarčių suteikiamas teisės ar galimybes, panaikina ar apriboja sutarties standartinės sąlygas parengusios šalies civilinę atsakomybę arba nustato sutarties šalių lygybės bei jų interesų pusiausvyros principus pažeidžiančias sąlygas, arba prieštarauja protingumo, sąžiningumo ar teisingumo kriterijams, yra šalintina iš civilinio kodekso. Ši norma suteikia per daug plačią diskrecijos teisę teismams. Ja vadovaujantis, praktiškai visada būtų įmanoma rasti pagrindą nutraukti sutartį. LR CK 6.186 straipsnis keistinas išbraukiant 3 dalį:

6.186 straipsnis. Netikėtos (siurprizinės) sutarčių standartinės sąlygos

3. ~~Pagal kitos šalies pasiūlytas standartinės sąlygas sudariusi sutartį prisijungimo būdu šalis turi teisę reikalauti ją nutraukti ar pakeisti, jeigu sutarties standartinės sąlygos nors ir neprieštarauja įstatymams, tačiau atima iš jos paprastai tokios rūšies sutarčių suteikiamas teisės ar galimybes, panaikina ar apriboja sutarties standartinės sąlygas parengusios šalies civilinę atsakomybę arba nustato sutarties šalių lygybės bei jų interesų pusiausvyros principus pažeidžiančias sąlygas, arba prieštarauja protingumo, sąžiningumo ar teisingumo kriterijams.~~
5. Vadovaujantis LR CK 6.209 straipsnio 3 dalimi ir negriežtosios teisės šaltiniais, terminas sutarčiai įvykdyti gali būti taikomas tik tada, kai sutarties pažeidimas pasireiškia įvykdymo termino praleidimu. Pagal CISG ir reformuotus Vokietijos BGB bei Prancūzijos Napoleono kodeksą, papildomo termino suteikimo galimybė nesiejama vien tik su termino įvykdyti sutartį praleidimu. Papildomą terminą galima suteikti ir esant kitokio tipo sutarties pažeidimams. Siūlytina sudaryti galimybę suteikti papildomą terminą sutarčiai įvykdyti prieš ją nutraukiant ne dėl esminio pažeidimo ne tik, kai sutarties pažeidimas pasireiškia termino praleidimu, bet ir kitais atvejais. LR CK 6.209 straipsnio 3 dalis keistina taip:

6.209 straipsnis. Papildomas terminas sutarčiai įvykdyti

3. Jeigu ~~termino praleidimas~~ **sutarties pažeidimas** nėra esminis ~~sutarties pažeidimas~~ ir nukentėjusi šalis nustatė protingą papildomą terminą, tai pasibaigus šiam terminui ji gali sutartį nutraukti. Jeigu papildomas terminas nustatytas ne-protingai trumpas, tai jis turi būti atitinkamai pailgintas. Nukentėjusi šalis savo pranešime dėl papildomo termino gali nurodyti, kad sutartis bus vienašališkai nutraukta, jeigu kita šalis jos neįvykdys per nustatytą papildomą terminą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr>.
2. Nyderlandų civilinis kodeksas. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005289/2019-01-01>.
3. Prancūzijos civilinis kodeksas (2016-10-01 d. redakcija). Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?idArticle=LEGIARTI000006436634&cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20160107>.
4. Prancūzijos civilinis kodeksas (2019-03-01 d. redakcija). Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=385343A9CAD017B9B0677AD3138C6ACD.tplgfr29s_1?idSectionTA=LEGISCTA000032009927&cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20190326.
5. Rusijos civilinis kodeksas. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. http://internet-law.ru/law/kodeks/gk_1_26.htm.
6. United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/sales/cisg/V1056997-CISG-e-book.pdf>.
7. Vokietijos civilinis kodeksas (BGB) (2001-12-31 d. redakcija). Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <https://dejure.org/gesetze/0BGB010102/326.html>.
8. Vokietijos civilinis kodeksas (BGB) (2019-03-01 d. redakcija). Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_323.html.

Negriežtosios teisės šaltiniai

9. von Bar, Christian ir kt. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. Munich: sellier. european law publishers GmbH, 2009.
10. Pasiūlymas Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas dėl bendrosios Europos pirkimo–pardavimo sutarčių teisės /* KOM/2011/0635 galutinis - 2011/0284 (COD) */. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52011PC0635&from=EN>.
11. The Principles of European Contract Law. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002>.
12. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. 1994 ed. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-1994>.
13. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. 2010 ed. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>.
14. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. 2016 ed. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2016>.

Teismų praktika

15. Arcos Ltd v. E. A. Ronaasen and Son.
16. Australian Medic-Care Company Ltd v. Hamilton Pharmaceutical Pty Limited.
17. Boone v. Eyre (1779), 1 H. Bl 273.
18. Bundesgerichtshof, BGH, Urteil vom 20. Mai 2003 - XI ZR 50/02. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=2003-5-20&anz=19&pos=18>.
19. Bundesgerichtshof, BGH, Urteil vom 29. Juli 2004 - III ZR 293/03. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=2004-7&nr=30058&pos=8&anz=312>.
20. China International Economic and Trade Arbitration Commission [CIETAC] (PRC), CISG/2000/17. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/000000c1.html>.
21. Cour de Cassation, Chambre civile 1, du 28 avril 1987, 85-13.674, Publié au bulletin. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007018721>.
22. Cour de Cassation, 173 P/B 93-16.542, 23 Jan. 1996. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <http://www.unilex.info/case.cfm?pid=1&do=case&id=186&step=FullText>.
23. Cour de Cassation, Chambre civile 1, du 13 octobre 1998, 96-21.485, Publié au bulletin. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007038939>.
24. Cour de Cassation, Chambre civile 3, du 11 mai 2005, 03-21.136, Publié au bulletin. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007051419>.
25. Cour de cassation, Chambre mixte, 17 mai 2013, 11-22.768. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000027424507>.
26. Cutter v. Powell (1795) 6 TR 320.
27. Davidson v. Gwynne [1810] EngR 263; (1810) 12 East 381.
28. Freeman v. Taylor [1846] 8 Bingham 124.
29. Frost v. Knight (1872) LR 7 Ex 111, 41 LJEx 78.
30. Hochster v. De la Tour. 118 Eng. Rep. 922 (Q.B. 1853).
31. Hoge Raad, HR 23-01-1998, NJ 1999, 97 Jans/FCN. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <http://arresten.eu/verbintenissenrecht/hr-23-01-1998-nj-1999-97-jansfcn/>.
32. Hong Kong Fir Shipping Co Ltd v. Kawasaki Kisen Kaisha Ltd [1962] 2 QB 26.
33. Landgericht Landshut, 5 April 1995, 54 O 644/94. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/950405g1.html>.
34. Laurinda Pty. Limited And Others v. Capalaba Park Shopping Centre Pty. Limited (1989) 166 CLR 623 2 May 1989.
35. Lietuvos Apeliacinio Teismo 2013 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-275/2013.
36. Lietuvos Apeliacinio Teismo 2014 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-366/2014.

37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 29 d. nutarimas civilinėje byloje Nr. 3K-P-346/2004. Teismų praktika. 2004, 22.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-207/2006.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-70/2008.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-241/2009.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-106/2010.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-569/2010.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-18/2011.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-102/2011.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-272/2011.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-531/2011.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-58/2012.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-168/2012.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-206/2012.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-247/2012.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-297/2012.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-306/2012.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-599/2012.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-244/2013.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-288/2013.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-230/2013.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-345/2013.

58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-349/2013.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugpjūčio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-443/2013.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-435/2013.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-442/2013.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-508/2013.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-114/2014.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-244/2014.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-401/2014.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-327-687/2015.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-420-969/2015.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-596-313/2015.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-388-684/2016.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-476-469/2016.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-53-684/2017.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-250-687/2017.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-318-611/2017.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-358-916-2017.
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-446-695/2017.
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-38-690/2018.
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-152-313/2018.
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-210-969/2018.

79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-145-421/2018.
80. *Maple Flock Co v. Universal Furniture Products (Wembley) Ltd*: CA 1934.
81. Oberlandesgericht Düsseldorf, 10 Feb. 1994, 6 U 119/93. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <https://cisgw3.law.pace.edu/cases/940210g2.html>.
82. Oberlandesgericht Frankfurt am Main, 17. Zivilsenat, 17.09.1991, 5 U 164/90. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <http://www.cisg-online.ch/content/api/cisg/urteile/28.htm>.
83. *Poussard v. Spiers & Pond*, 1 Q.B.D. 410 1876.
84. *Rice (t/a Garden Guardian) v. Great Yarmouth Borough Council* [2003] TCLR 1, Court of Appeal.
85. *Ritchie v. Atkinson* (1808) 10 East 295.
86. Schweizerisches Bundesgericht (I. Zivilabteilung) 28 Oktober 1998, 4C.179/1998/odi. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/981028s1.html>.
87. Schweizerisches Bundesgericht, 18 Mai 2009, 4A_68/2009. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/090518s1.html>.
88. Schweizerisches Bundesgericht, BGE 122 III 262. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. http://relevancy.bger.ch/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F122-III-262%3Ade&lang=de&type=show_document.
89. Schweizerisches Bundesgericht, BGE 92 II 299. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. https://www.bger.ch/ext/eurospider/live/de/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F92-II-299%3Ade&lang=de&zoom=&type=show_document.
90. Schweizerisches Bundesgericht, BGE 128 III 428. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. http://relevancy.bger.ch/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F128-III-428%3Ade&lang=de&type=show_document.
91. *SK Shipping (S) Pte Ltd v. Petro export Ltd* [2009].
92. *Suisse Atlantique Societe d'Armement SA v. NV Rotterdamsche Kolen Centrale* [1967] 1 AC 361.
93. *Stocznia Gdanska SA v. Latvian Shipping Company* (No 2), [2002] EWCA Civ. 889 per Rix LJ at para 87.
94. *Tarrabochia v. Hickie* (1856) 1 H & N 183.
95. *Union Eagle Limited v. Golden Achievement Limited* (Hong Kong) [1997] UKPC 5 (3rd February, 1997).
96. *United Scientific Holdings Ltd v. Burnley Borough Council* [1978] A.C. 904, HL.
97. *Walford v. Miles* [1992] 2 AC 128.

Specialioji literatūra

98. Ambrasienė, Dangutė ir kt. *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva Europiniame kontekste*. Vilnius: Justitia, 2013.
99. Arlauskas, Saulius, ir Remigijus Jokubauskas. „Sąžiningumo principas prievoliniuose teisiniuose santykiuose“. *Jurisprudencija* 20, 4 (2013): 1368–1390.
100. Balčikonis, Rolandas. „Sąžiningumo principas sutarčių teisėje“. *Jurisprudencija* 41, 33 (2003): 164–183.

101. Balčikonis, Rolandas. „Sutarčių vykdymo teisinės problemos: esminis sutarties pažeidimas“. Daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2004.
102. Balčikonis, Rolandas. „Esminio sutarties pažeidimo samprata pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą“. *Jurisprudencija* 51, 43 (2004): 44–61.
103. Beale, Hugh G. ir kt. *Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2002.
104. Beale, Hugh G. ir kt. *Chitty on contracts. General principles. Vol. 1*. London: Sweet and Maxwell, 2004.
105. Beale, Hugh G. „General Clauses and specific rules in the Principles of European Contract Law: the good faith clause“. Iš *General Clauses and Standards in European Contract Laws - Comparative Law EC Law and Codification*, Stefan Grundmann ir kt., 205-218. The Hague: Kluwer Law International, 2005.
106. Beale, Hugh G., William D. Bishop ir Michael P. Furmston. *Contract Cases and Materials. Fifth edition*. New York: Oxford University Press, 2008.
107. Beale, Hugh G. ir kt. *Cases, Materials and Text on Contract Law. Second ed.* Oxford: Hart Publishing, 2010.
108. Beale, Hugh G. „Remedies for breach of contract in the light of the recent changes to German Law, English Law and the DCFR“. Iš *Obligationenrecht im 21. Jahrhundert*, Uwe Blaurock ir kt. 115-146. Baden-Baden: Nomos, 2010.
109. Bianca, Massimo ir Michael J. Bonell. *Commentary to the UN Convention on the International Sale of Goods*. Milan: Giuffrè: 1998.
110. Bonell, Michael J. „The UNIDROIT principles of international commercial contracts: Why? What? How?“. *Tulane Law review* 69, 5(1995): 1122-1147.
111. Bonell, Michael J. ir Fabio Liguori. „The U.N. Convention on the International Sale of Goods: a Critical Analysis of Current International Case Law (Part II)“. *Revue de droit uniforme*, 2 (1996): 359-375.
112. Bonell, Michael J. „The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods - alternatives or complementary instruments?“. *Business Law Review*, 1 (2000): 91-101.
113. Borkowski, Andrew ir Paul du Plessis. *Textbook On Roman Law*. Gosport, Hampshire: Oxford University Press, 2005.
114. Brownsword, Roger. *Contract Law: Themes for the Twenty-First Century. 2nd ed.* New York: Oxford University Press, 2006.
115. Budreckienė, Viktorija. „Good faith and fair dealing in the commercial contract law“. *Social Transformations in Contemporary Society*, 2 (2014): 24-32; ir kt.
116. Carter, John W., Gregory J. Tolhurst ir Elisabeth Peden, „Developing the Intermediate Term Concept“, *Journal of Contract Law*, 22 (2006): 268-286.
117. Carter, John W. *Carter's Breach of Contract*. Oxford: Hart Publishing, 2015.
118. Cartwright, John, Stefan Vogenauer ir Simon Whittaker. *Reforming the French Law of Obligations. Comparative Reflections on Avant-projet de reforme du droit des obligations et de la prescription*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2009.

119. Cartwright, John. *Contract Law. An Introduction to the English Law of Contract for the Civil Lawyer. 3rd edition*. Oxford: Hart Publishing, 2016.
120. Cartwright, John ir kt. *The code Napoleon rewritten. French civil code after 2016 reforms*. Oxford: Hart Publishing, 2017.
121. Chengwei, Liu. „Remedies for non-performance: Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles & PECL“. 2003. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/chengwei.html>.
122. Chochrin, Tomas. „Vienašališkas sutarties nutraukimas ir papildomas terminas sutarčiai įvykdyti“. Iš *Privatinės teisės doktrina ir praktika. Liber amicorum Vytautui Pakalniškiui*, Ramūnas Birštonas ir kt., 265-300. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
123. Chochrin, Tomas. „The influence of soft law instruments upon termination of long-term contracts“. *Social transformations in contemporary society 2015 (STICS): international scientific conference for young researchers: abstract book*, 17-18. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2015.
124. Chochrin, Tomas ir Rūta Lazauskaitė. „The Doctrine of Laesio Enormis in Lithuanian Contract Law“. *Jurisprudencija* 21, 4 (2014): 1163-1185.
125. Chochrin, Tomas ir Rūta Lazauskaitė. „Civilinių ir komercinių sutarčių teisinio reguliavimo raida 1918-2018 m.“. Iš *Lietuvos teisė 1918-2018 m.: šimtmečio patirtis ir perspektyvos*, Vytautas Sinkevičius ir kt., 389-402. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Vytauto Didžiojo universitetas, Vilniaus universitetas, 2018.
126. Dannemann, Gerhard ir kt. *The Common European Sales Law in Context Interactions with English and German Law*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
127. Didžiulis, Laurynas. „Numatomo sutarties pažeidimo doktrina: samprata, kvalifikavimo pagrindai ir teisinis poveikis“. *Teisės problemos* 1, 55 (2007): 46-84.
128. DiPalma, Marryellen. „Nachfrist under National Law, the CISG, and the UNIDROIT and European Principles: A Comparison“. *International Contract Adviser (Kluwer)* 5, 1 (Winter 1999): 28-38.
129. van Dongen, Sanne. „L'interdépendance contractuelle in Dutch Law“. *European Review of Private Law* 22, 2 (2014): 283-291.
130. Drazdauskas, Stasys. „Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei“. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2008.
131. Duncan, John C. „Nachfrist Was Ist? Thinking Globally and Acting Locally: Considering Time Extension Principles of the U.N. Convention on Contracts for the International Sale of Goods in Revising the Uniform Commercial Code“. *Brigham Young University Law Review* 4, 2 (2000): 1365-1412.
132. Ferrari, Franco. „Fundamental Breach of Contract Under the UN Sales Convention 25 Years of Article 25 CISG“. *Journal of Law and Commerce*, 25 (Spring 2006): 489-508. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <https://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/ferrari14.html#114>.
133. Flemegs, John ir kt. *An International Approach to the Interpretation of the United Nations convention on contracts for the international sale of goods (1980) as Uniform sales law*. New York: Cambridge University Press, 2007.

134. Gergen, Mark P. „Theory in self-help remedies in Contract“. *Boston University Law Review*, 89 (2009): 1397-1449.
135. Goode, Roy. „The Concept of „Good Faith“ in English Law“. Centro di studi e ricerche di diritto comparato e straniero. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/goode1.html>.
136. Graffi, Leonardo. „Case Law on the Concept of „Fundamental Breach“ in the Vienna Sales Convention“. *International Business Law Journal*, 3 (2003): 338-349.
137. Fauvarque-Cosson, Bénédicte. „L'interdépendance contractuelle dans une opération incluant une location financière: A propos de deux arrêts de chambre mixte de la Cour de cassation“. *European Review of Private Law* 22, 2 (2014): 253-260.
138. Haanappel, Peter. „Contract law reform in Quebec“. *La revue du barreau canadien* 60, 3 (September 1982): 393-405.
139. Harrison, Jeffrey L. „A Nihilistic View Of The Efficient Breach“. *Michigan State Law Review*, 1 (2013): 168-209.
140. Hartkamp, Arthur S. „Judicial Discretion Under the New Civil Code of the Netherlands“. *American Journal of Comparative Law*, 40 (1992): 551-571.
141. Hartkamp, Arthur S. ir kt. *Towards a European Civil Code. 4th Edition*. The Hague, London & Boston: Kluwer Law International, 2010.
142. Holmes, Oliver Wendell. *The Common Law*. Boston: Little Brown, 1981.
143. Jafarzadeh, Mirghasem. „Buyer's Right to Withhold Performance and Termination of Contract: A Comparative Study Under English Law, Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods 1980, Iranian and Shi'ah Law“. Shahid Beheshti University, 2001. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/jafarzadeh1.html>.
144. Kadner Graziano, Thomas. *Comparative contract law. Cases, Materials and Exercises*. Chipenham, Eastbourne: Palgrave Macmillan, 2009.
145. Klass, Gregory. „Efficient Breach“. Iš *The Philosophical Foundations of Contract Law*, Gregory Klass ir kt., 362-387. Oxford: Oxford University Press, 2014.
146. Kimbel, Erickson P. „Nachfrist Notice and Avoidance under the CISG“. *Journal of Law and Commerce*, 18 (1999): 301-331.
147. Koch, Robert. „The Concept of Fundamental Breach of Contract under the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)“. *Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 1998*, Kluwer Law International (1999): 177-354.
148. Kötz, Hein. *European Contract Law. Second edition*. New York: Oxford University Press, 2017.
149. Laithier, Yves-Marie. „Comparative reflections on French law of remedies for breach of contract“. Iš *Comparative Remedies for Breach of Contract*, Nili Cohen ir kt., 103-122. Oxford: Hart Publishing, 2005.
150. Lando, Ole. „Is good faith an over-arching general clause in Principles of European Contract Law?“. *European Review of Private Law*, 6 (2007): 841-853.

151. Lando, Ole. „Is codification needed in Europe? Principles of European Contract Law and the relationship to Dutch law“. *European Review of Private Law. Kluwer Law international*, 1 (1993): 157-170.
152. Lando, Ole ir Hugh G. Beale. *Principles Of European Contract Law. Parts I and II*. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000.
153. Lando, Ole. „Salient Features of the Principles of the European Contract Law: A Comparison with UCC“. *Pace International Law Review* 13, 2 (Fall 2001): 339-369.
154. Lando, Ole. „CISG and Its Followers: A Proposal to Adopt Some International Principles of Contract Law“. *The American Journal of Comparative Law* 53, 2 (2005): 379-401.
155. Lando, Ole. „How the Principles of European Contract Law (PECL) were prepared“. *European Journal of Law Reform* 8, 4 (2007): 477-483.
156. Lando, Ole. „Is good faith an over-arching general clause in Principles of European Contract Law?“. *European Review of Private Law*, 6 (2007): 841-853.
157. Lando, Ole. „Termination for breach of contract in the CISG, the principles of European contract law, the Unidroit principles of international commercial contracts and Chinese Law“. Iš *The Future of European Contract Law: Essays in Honour of Ewoud Hondius to Commemorate His Retirement as Professor of Civil Law at the University of Utrecht*, Katharina Boele-Woelki ir kt., 195-210. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2007.
158. Lando, Ole ir kt. *Restatement of Nordic Contract Law*. Copenhagen: Djof Publishing, 2016.
159. Lete, Javier ir kt. *La recodification du droit des obligations en France et en Espagne*. Poitiers: Presses universitaires juridiques de Poitiers, 2016.
160. Lord Hailsham of St. Marylebone ir kt., *Halsbury's Laws of England, 4th ed*. London: Butterworth, 1997.
161. Markesinis, Basil, Hannes Unberath ir Angus Johnston. *The German Law of Contract. A Comparative Treatise. Second Edition*. Oxford: Hart Publishing, 2006.
162. McKendrick, Ewan. „Good Faith: A Matter of Principle?“. Iš *Good Faith in Contract and Property Law*, Angelo D. M. Forte ir kt., 39-62. Oxford: Hart Publishing, 1999.
163. McKendrick, Ewan. *Contract Law: Text, Cases, and Materials*. Oxford: Oxford University Press, 2012.
164. Mikelėnas, Valentinas. *Prievolių teisė 1 dalis*. Vilnius: Justitia, 2001.
165. Mikelėnas, Valentinas ir kt. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003.
166. Napierała, Jacek. *Odpowiedzialność dłużnika za nieuchronne niewykonanie zobowiązania*. Warszawa: Dom Wydawniczy ABC, 1997.
167. Nassar, Nagla. *Sanctity of Contracts Revisited: a Study in the Theory and Practice of Long-Term International Commercial Transactions*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1999.
168. Norkūnas, Algis. „Sąžiningumo principo įgyvendinimas“. *Jurisprudencija* 42, 34 (2003): 5–11.

169. Peel, Edwin. *Treitel The Law of Contract*. London: Sweet & Maxwell. Thomson Reuters, 2015.
170. Perillo, Joseph M. „Unidroit principles of International commercial contracts: The black letter text and a review“. *Fordham Law Review* 63, 2 (1994): 281-317.
171. Perillo, Joseph M. „Force Majeure and Hardship under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts“. *Contratación internacional. Comentarios a los Principios sobre los Contratos Comerciales Internacionales del Unidroit*, Universidad Nacional Autónoma de México - Universidad Panamericana. 1998. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <https://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/perillo3.html>.
172. Posner, Richard A. *Economic Analysis of Law. Ninth edition*. New York: Wolters Kluwer Law & Business, 2014.
173. Posner, Richard A. *Divergent Paths. The Academy and The Judiciary*. Cambridge: Harward University Press, 2016.
174. Ridder, Philip ir Marc-Philippe Weller. „Unforeseen Circumstances, Hardship, Impossibility and Force Majeure under German Contract Law“. *European Review of Private Law*, 22 (2014): 371-392.
175. van Rossum, Mark. „The Principles of European Contract Law. A Review Essay“. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 3 (1996): 69-87.
176. Rowan, Solene. „The new French law of contract“. *International & Comparative Law Quarterly*, 66, 4 (2017): 1-21.
177. Sagatys, Gediminas ir kt. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
178. Schlechtriem, Peter. „Termination and Adjustment of Contracts [Under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts]“. *European Journal of Law Reform* 1, 3 (1999): 305-323. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <https://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/slechtriem11.html>.
179. Selelionytė-Drukeitinienė, Simona. „Sutartinė atsakomybė: grįšta kalte ar be kaltės?“. *Jurisprudencija* 18, 4 (2011): 1417-1441.
180. Selelionytė-Drukeitinienė, Simona. „Sutartinė atsakomybė“. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*, Gediminas Sagatys ir kt., 1016-1019. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
181. Schulze, Reiner ir Fryderyk Zoll. *European Contract Law*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2016.
182. Smits, Jan M. *Contract law. A comparative introduction*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2017.
183. Stannard, John E. ir David Capper. *Termination for breach of contract*. New York: Oxford University Press, 2014.
184. Treitel, Guenter H. *The law of contract*. London: Sweet & Maxwell, 2003.
185. Vogenauer, Stefan ir kt. *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (PICC). Second ed.* Oxford: Oxford University Press, 2015.
186. Vu, Tam D. „Belgian Perspective on the Judgments of the French Cour de Cassation of 17 May 2013“. *European Review of Private Law* 22, 2 (2014): 261-282.

187. Zapolskis, Paulius. „Aplinkybių pasikeitimo įtaka sutarties vykdymui“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012.
188. Zapolskis, Paulius. „Sutarties pakeitimas dėl nacionaliniu ir pasauliniu mastu vykusios ekonominės krizės aplinkybių“. Iš *Privatinės teisės doktrina ir praktika. Liber amicorum Vytautui Pakalniškiui*, Ramūnas Birštonas ir kt., 301-318. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
189. Zimmermann, Reinhard. *The Law of Obligations Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Cape Town: Juta & Co, Ltd, 1992.
190. Zimmermann, Reinhard ir kt. *Good Faith in European Contract Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
191. Zimmermann, Reinhard. „Remedies for Non-Performance. The revised German law of obligations, viewed against the background of the Principles of European Contract Law“. *Edinburgh Law Review*, 6 (2002): 271-314.
192. Zimmermann, Reinhard ir Simon Whittaker. *Good Faith in European Contract Law (The Common Core of European Private Law)*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
193. Zimmermann, Reinhard. „The Unwinding of Failed Contracts in the UNIDROIT Principles 2010“. *Uniform Law Review* 16, (August 2011): 563–587.
194. Zweigert, Konrad ir Hein Kotz. *An Introduction to Comparative Law. 3 Revised edition*. Cambridge: Oxford University Press, 1998.
195. Zweigert, Konrad ir Hein Kotz. *Lyginamosios teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2001.

Kiti šaltiniai

196. Dessemontet, François. „Position Paper with Draft Provisions on Termination of Long-Term Contracts for Just Cause“, UNIDROIT 2007 – Study L – Doc.104 (Excerpts). Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <https://www.unidroit.org/english/documents/2007/study50/s-50-104-e.pdf>.
197. „Draft Chapter on Termination of Long Term Contracts for Just Cause“, Revised draft rules with explanatory notes prepared by Professor François Dessemontet in the light of the discussions of the Working Group at its 3rd session held in Rome, 26-29, May 2008. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <http://www.unidroit.org/english/documents/2009/study50/s-50-109-e.pdf>.
198. Finn, Paul. „Comments and suggestions to UNIDROIT 2014“, Study L – Doc. 126 Annex I, 2014. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <https://www.unidroit.org/english/documents/2014/study50/s-50-126-e.pdf>.
199. „Konsultacijos“, *Notaras*, Nr. 24/2017, 50-51.
200. „Konsultacijos“, *Notaras*, Nr. 24/2017, 56-58.
201. Rapport au Président de la République relatif à l'ordonnance n° 2016-131 du 10 février 2016 portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations, JORF n°0035. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000032004539>.

202. The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and Long-Term Contracts. UNIDROIT 2014 Study L – Doc. 126, 2014. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <https://www.unidroit.org/english/documents/2014/study50/s-50-126-e.pdf>.
203. Zimmermann, Reinhard. „Comments and suggestions to UNIDROIT 2014“, Study L – Doc. 126 Annex I. Žiūrėta 2019 m. kovo 24 d. <https://www.unidroit.org/english/documents/2014/study50/s-50-126-e.pdf>.

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Tomas Chochrin

**VIENAŠALIS SUTARTIES NUTRAUKIMAS
KAIP KRAŠTUTINĖ SAVIGYNOS PRIEMONĖ**

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

Vilnius, 2019

Daktaro disertacija rengta 2013-2019 metais, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui su Vytauto Didžiojo universitetu Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-160 suteiktą doktorantūros teisę.

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Ramūnas Birštonas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Daktaro disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto ir Vytauto Didžiojo universiteto teisės mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:

prof. dr. Virginijus Bitė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Nariai:

prof. dr. Simona Drukteinienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001);

doc. dr. Salvija Kavalnė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001);

doc. dr. Javier Lete Achirica (Santjago de Kompostelos universitetas, Ispanija, socialiniai mokslai, teisė, S 001);

doc. dr. Agnė Tikniūtė (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Daktaro disertacija bus ginama viešame teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2019 m. birželio 13 d. 13 val. Mykolo Romerio universitete, I-414 auditorijoje.

Adresas: Ateities g. 20, Vilnius, Lietuva.

Daktaro disertacijos santrauka išsiųsta 2019 m. gegužės 13 d.

Daktaro disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (Gedimino pr. 51, Vilnius), Mykolo Romerio universiteto bibliotekoje (Ateities g. 20, Vilnius) ir Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekoje (K. Donelaičio g. 52, Kaunas).

VIENAŠALIS SUTARTIES NUTRAUKIMAS KAIP KRAŠTUTINĖ SAVIGYNOS PRIEMONĖ

SANTRAUKA

Tyrimo problematika. Sutarčių privalomumo principas (lot. *pacta sunt servanda*), kuris recepuotas iš romėnų teisės, drąsiai gali būti vadinamas kertiniu šios teisės šakos principu. Šis principas yra grindžiamas idėja, kad sutartis ja susisaisčiusioms šalims turi įstatymo galią. Idealiomis utopinėmis sąlygomis visi civilinių teisinių santykių dalyviai visada laikytųsi šio principo, t. y. sudarytos sutartys ne tik visada būtų įvykdomos, bet ir įvykdomos tinkamai, o kontrahentai vienas kitam neturėtų jokių pretenzijų. Deja, socialinė-ekonominė realybė yra kitokia. Neretai sutartį sudariusios šalys nebenori ar nebepajėgia vykdyti sutarties, todėl toliau tęsti sutartinius santykius gali būti beprasmiška. Kaip teigia J. M. Smits, galimybė nutraukti sutartį yra grindžiama tuo, kad sutarties šalių tarpusavio teisių ir pareigų pusiausvyra būtų sunaikinta, jeigu kreditorius neturėtų galimybės pasitraukti iš sutartinių santykių, kai skolininkas neįvykdo savo įsipareigojimų⁴⁸⁶. Esant tokiai situacijai viena iš šiuolaikinės sutarčių teisės suteikiamų gynybos priemonių yra sutarties nutraukimo institutas.

Viena vertus, galimybė nutraukti sutartį yra teisėta sutarčių privalomumo principo išimtis. Kita vertus, ji užtikrina sąžiningumo principo sutarčių teisėje įgyvendinimą. Tam tikrais atvejais (pavyzdžiui, kai sutartis numato galimybę nutraukti sutartį arba kai sutartis nutraukiama šalių susitarimu) teisė nutraukti sutartį yra sutarčių laisvės principo išraiška. Sąžiningumo principas kartu su sutarties laisvės principu ir sutarčių privalomumo principu yra kertiniai šiuolaikinėje sutarčių teisėje. Per šių trijų principų tarpusavio sąveiką galima atskleisti moderniosios sutarčių teisės veikimo mechanizmą. Derinant šiuos principus tarpusavyje gali būti atskleistos galimybės, kaip pasinaudoti sutarties nutraukimo institutu. Tai grindžiama tuo, kad sutartyje nustatytos sutarčių nutraukimo sąlygos ne visada atitinka sąžiningumo principo keliamus reikalavimus. Be to, kai sutartis nutraukiama vienašališkai dėl jos pažeidimo, taip pat kyla klausimas, ar nukentėjusioji šalis (net ir patyrusi sutarties pažeidimą) sąžiningai naudojasi teise nutraukti sutartį.

Šis institutas nuolat vystosi, kinta ir tobulėja. 2002 m. po Vokietijos prievolių teisės ir 2016 m. Prancūzijos civilinio kodekso reformų prie labiausiai pakitusio teisinio reguliavimo priskirtinos ir sutarties nutraukimo taisyklės. Praktiškai visa Tarptautinio privatinės teisės vienodinimo instituto 2016 m. priimta nauja tarptautinių komercinių sutarčių principų (toliau – UNIDROIT principai) redakcija yra skirta ilgalaikių sutarčių nutraukimo taisyklių sukūrimui. Deja, dėl vidinio konsensuso trūkumo sukurtos taisyklės

486 Jan M. Smits, *Contract law. A comparative introduction* (Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2017), 229.

nebuvo iki galo įgyvendintos. Reguliavimo evoliucija net ir galias teises tradicijas turinčiose valstybėse bei nuolatinis mokslininkų dėmesys tik patvirtina, kad ši tema yra neišsemama ir iki galo neištirta. Nors šiame darbe analizuojamas sutarties nutraukimo instituto reguliavimas įvairiose užsienio valstybėse, vis dėlto, šiuo tyrimu nesiekama išspręsti visus pasauliniu lygmeniu dėl sutarties nutraukimo instituto taikymo kylančius klausimus. Šiuo tyrimu autorius siekia nustatyti sutarties nutraukimo instituto taikymo Lietuvoje probleminius aspektus bei pasiūlyti sprendimo būdus, kaip tinkamai taikyti šį institutą praktikoje ir kaip ištaisyti teisinio reguliavimo trūkumus. Šio darbo autoriaus nuomone, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK)⁴⁸⁷ nuostatos, kurios nustato sutarčių nutraukimo taisykles, yra gana problemiškos, joms trūksta sistemiskumo, nuoseklumo. Be to, kodekso kūrėjams, rengiant LR CK įtvirtintas sutarties nutraukimo taisykles, neišvengta klaidų. Taip pat reikia pripažinti, kad ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktika taikant sutarties nutraukimo institutą, nors ir gausi gerų pavyzdžių, ne visada pateikia tinkamus atsakymus. Pavyzdžiui, LAT ne visada pakankamai argumentuoja, kodėl pripažįsta sutarties nutraukimą dėl esminio pažeidimo (ne) teisėtu. Nutraukimo (ne)teisėtumas teismo sprendimo motyvuose paprastai nebūna išsamiai analizuojamas siejant jį su sutarties nutraukimo vertinamaisiais kriterijais.

Sutarčių teisės reguliavimo kontekste išsiskiria negriežtosios teisės šaltiniai (angl. *soft law*), kurie, nors ir neturi privalomos teisinės galios, operatyviausiai siūlo problemų sprendimo būdus. Kadangi LR CK bendrosios sutarčių nuostatos yra parengtos perkeliant UNIDROIT principus (1994 metų redakcija)⁴⁸⁸, todėl pastarųjų principų vaidmuo aktualus, kaip pirminio šaltinio, kuriuo paremta Lietuvos sutarčių teisė. O. Lando UNIDROIT principus ir Europos sutarčių teisės principus (toliau – PECL principai)⁴⁸⁹ kartu su Vienos konvencija dėl tarptautinių pirkimo-pardavimo sutarčių (toliau – CISG)⁴⁹⁰ vadina *Troika*⁴⁹¹. Šie negriežtosios teisės šaltiniai su CISG siejami neatsitiktinai. O. Lando paaikškina, kad kuriant šiuos negriežtosios teisės šaltinius buvo siekta CISG konvencijos reguliavimo idėjas pritaikyti visoms sutarčių rūšims. Norėta nuo specifinių pirkimo-pardavimo santykių pereiti prie bendrųjų sutarčių nuostatų, kurių taikymas nebūtų siejamas su tam tikrais vieno konkretaus tipo sutartiniais santykiais. Siekdamas šio tikslo

487 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr>.

488 UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. 1994 ed., žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-1994>.

489 The Principles of European Contract Law, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002>.

490 United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/sales/cisg/V1056997-CISG-e-book.pdf>.

491 Ole Lando, „Termination for breach of contract in the CISG, the principles of European contract law, the Unidroit principles of international commercial contracts and Chinese Law“, iš *The Future of European Contract Law: Essays in Honour of Ewoud Hondius to Commemorate His Retirement as Professor of Civil Law at the University of Utrecht*, Katharina Boele-Woelki ir kt. (Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2007), 209.

principų rengimo darbo grupės CISG pagrindu sukūrė UNIDROIT ir PECL principus. Kadangi CISG turi gana gausią užsienio teismų sprendimų taikymo praktiką, todėl tiek konvencija, tiek teismų praktika aktuali aiškinant ne tik negriežtosios teisės šaltiniuose įtvirtintas idėjas, bet ir LR CK esančias sutarčių nutraukimo reguliavimo taisykles. Deja, net ir negriežtosios teisės šaltinių siūlomi sprendimai nėra tobuli. Todėl LR CK įtvirtintos nutraukimo taisyklės, nors ir paremtos UNIDROIT principais, taip pat kelia nemažai problemų Lietuvos teismų praktikoje. Pavyzdžiui, vienašalio nutraukimo taisyklės nėra pritaikytos efektyviai veikti sutarčių, kurių viena iš šalių jau perdavusi sutarties objektu esantį daiktą, pinigus, ar suteikusi paslaugas, atžvilgiu.

LAT yra ne kartą konstatavęs, kad sutarties nutraukimas, kaip vienas iš pažeistų teisių gynbos būdų, pagal tarptautinėje sutarčių teisėje pripažįstamą *favor contractus* principą ir jį atspindintį nacionalinį teisinį reguliavimą, yra išimtinis teisių gynimo būdas, todėl jo taikymui turi būti konstatuotas pakankamas įstatyme įtvirtintas ir faktinis pagrindas⁴⁹². Toks požiūris į sutarties nutraukimą kaip *savigynos būdą*⁴⁹³ yra vyraujantis šiuolaikinėje sutarčių teisėje. Vis dėlto, šio darbo autoriaus nuomone, pasakyti, kad nutraukimas yra kraštutinė priemonė nepakanka. Ne mažiau svarbu nustatyti, kokia vienašalio sutarties nutraukimo sąveika su kitais sutarčių teisėje esančiais savignos būdais. Atsižvelgiant į tai, darbe keliama **mokslinė problema** – sutarčių nutraukimo instituto vieta sutarčių teisės savignos būdų sistemoje Lietuvoje nėra aiškiai apibrėžta. Teisės moksle nėra nustatytos jo taikymo galimybių ribos. Siekiant išspręsti šiame tyrime apibrėžtą mokslinę problemą darbo autorius lyginamuoju ir istoriniu aspektais išanalizavo kitų valstybių teisėje ir negriežtosios teisės šaltiniuose įtvirtintą sutarčių nutraukimo teisinį reguliavimą, teisės doktriną ir teismų praktiką. Taip siekiama prisidėti prie mokslinio diskurso, pasiūlyti naujus sprendimus, kurie galėtų padėti ne tik sklandžiau taikyti šį institutą praktikoje, bet ir tobulinti esamą teisinį reguliavimą.

Temos aktualumas ir naujumas. Temos aktualumą, kaip minėta, pagrindžia tai, kad Europiniu lygmeniu sutarties nutraukimo institutas yra nuolat vystomas ir tobulinamas. Pavyzdžiui, ilgalaikių sutarčių nutraukimo taisyklių vakuumas ir poreikis teismų prakti-

492 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-358-916-2017; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-569/2010.

493 Šio darbo autorius mano, kad vienašalis sutarties nutraukimas savo esme yra ir turi būti laikomas ne civilinių teisių *gynybos*, o *savigynos* būdu. Autoriaus nuomone, esminis skirtumas tarp savignos ir gynybos būdo yra tas, kad savigną turėtų būti laikomi tokie veiksmai, kai pažeistos teisės bandomos apginti be teismo intervencijos. Jeigu siekiant tam tikru būdu apginti savo pažeistą teisę reikia kreiptis pagalbos į teismą, tuo atveju, tas būdas turėtų būti laikomas gynybos, o ne savignos būdu. Neveltui darbo pavadinime yra akcentuojamas žodis savigną, nes šio darbo autorius siekia įrodyti, kad optimaliausias būdas nutraukti sutartį yra ne teismo tvarka. Būtent žodis savigną akcentuoja, kad nukentėjusioji šalis turi pati imtis iniciatyvos ne teismine tvarka (jeigu tai įmanoma) ginti savo pažeistas teises. Tokia takoskyra naudojama ir naujesnėje užsienio sutarčių teisės literatūroje (žr. pavyzdžiui, Mark P. Gergen, „Theory in self-help remedies in Contract“, *Boston University Law Review*, 89 (2009): 1397; Solene Rowan, „The new French law of contract“, *International & Comparative Law Quarterly*, 66, 4 (2017): 15-16.), kurioje kalbant apie vienašalį sutarties nutraukimą, kaip savignos būdą, vartojama sąvoka *self-help remedy*, o ne sąvoka, reiškianti gynybos būdą – *remedy*.

koje paskatino Tarptautinį privatinės teisės vienodinimo institutą atlikti 8 metus trukusį tyrimą, kuris nors nevirto aiškiomis taisyklėmis, tačiau suteikė daug medžiagos analizei ir vienašalio sutarties nutraukimo instituto modernizavimui ateityje. Lietuvoje ilgalaikių sutarčių nutraukimas iš esmės nenagrinėtas⁴⁹⁴. Kitose Europos jurisdikcijose šis klausimas taip pat yra naujovė. Net ir įvykdžius fundamentalią Prancūzijos civilinio kodekso reformą 2016 m. šis klausimas nebuvo išspręstas. M. Fabre-Magnan apgailestauja, kad reformuojant Prancūzijos civilinį kodeksą *Avant-projet* nutylėjo vieną iš įdomiausių šiuolaikinės sutarčių teisės temų – ilgalaikių sutarčių nutraukimo galimybę⁴⁹⁵.

Skirtingose jurisdikcijose vienašališkai nutraukti sutartį esant sutarties pažeidimui galima įvairiais būdais. Jeigu Prancūzijos Napoleono kodekso įtakos valstybių (Italija, Ispanija, Portugalija, Belgija) teisė leisdavo tai padaryti tik teismo tvarka, tai bendrosios teisės įtakos sferos jurisdikcijos leidžia tai padaryti nesikreipiant į teismą. Vienose valstybėse nesikreipiant į teismą leidžiama iš karto nutraukti sutartį (bendrosios teisės sistemos, Skandinavija), o kitose (Vokietijos teisės tradicija) - įprastai tik po suteikto papildomo termino. Kadangi Lietuvos civilinis kodeksas yra parengtas tiek pagal UNIDROIT principus, tiek pagal kitų valstybių kodeksus, LR CK esanti nutraukimo taisyklių sistema yra mišri. Tai reiškia, kad ji apima ir teisę nutraukti sutartį iš karto, ir po suteikto papildomo termino. Tai neretai suklaidina tiek teismus, tiek sutartinių santykių dalyvius. Nors sutarčių nutraukimo tema Lietuvos teisės doktrinoje ne kartą nagrinėta⁴⁹⁶, daug probleminių klausimų vis dar neturi atsakymų. Pavyzdžiui, papildomo termino ir esminio sutarties pažeidimo santykis, šio tyrimo autoriaus nuomone, Lietuvos teisės doktrinoje nėra pakankamai atskleistas. Pastaraisiais metais Lietuvos teisės moksle sutarties nutraukimo institutas nebuvo nagrinėjamas, todėl šiuo tyrimu taip pat siekiama išanalizuoti naujausios (anksčiau atliktų tyrimų atžvilgiu, t. y. nuo 2008 m.) Lietuvos teismų bei užsienio teismų praktikos, teisinio reguliavimo ir teisės doktrinos raidos tendencijas. Nemažos dalies anksčiau atliktų tyrimų objektu praktiškai negalėjo būti didžiausios privatinės teisės vienodinimo iniciatyvos rezultatas – Bendrosios pagrindų sistemos projektas (toliau – DCFR)⁴⁹⁷. Taip pat Lietuvos teisės sistemoje visiškai nenagrinėtas ir

494 Išskyrus rengiant šį tyrimą atliktą pranešimą: Tomas Chochrin, „The influence of soft law instruments upon termination of long-term contracts“, *Social transformations in contemporary society 2015 (STICS): international scientific conference for young researchers: abstract book* (Vilnius: Mykolas Romeris University, 2015), 17-18.

495 John Cartwright, Stefan Vogenauer, Simon Whittaker, *Reforming the French Law of Obligations. Comparative Reflections on Avant-projet de réforme du droit des obligations et de la prescription* (Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2009), 169-171.

496 Rolandas Balčikonis, „Sutarčių vykdymo teisinės problemos: esminis sutarties pažeidimas“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2004); Dangutė Ambrasienė ir kt., *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva Europiniame kontekste* (Vilnius: Justitia, 2013); Laurynas Didžiulis, „Numatomo sutarties pažeidimo doktrina: samprata, kvalifikavimo pagrindai ir teisinis poveikis“, *Teisės problemos* 1, 55 (2007): 46-84.

497 Christian von Bar ir kt., *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)* (Munich: sellier. european law publishers GmbH, 2009).

dar vienas negriežtosios teisės šaltinis – Bendrasis pirkimų-pardavimų teisės projektas (toliau – CESL)⁴⁹⁸.

Tyrimo aktualumą pagrindžia ir tai, kad Lietuvoje gana gausu teisminių ginčų dėl sutarčių nutraukimo (ne)teisėtumo. Vien tai, kad bylos dėl vienašalio sutarties nutraukimo nuolat nagrinėjamos Lietuvos Aukščiausiajame Teisme, parodo šios srities problemišumą ir aktualumą.

Pažymėtina, kad šis tyrimas turi ir verifikacinio pobūdžio elementų, nes juo siekiama ne tik pateikti sprendimus (kartais alternatyvius) kitų autorių iškeltoms problemoms. Šiuo tyrimu taip pat siekiama iš laiko perspektyvos patikrinti, ar kitų autorių iškeltos hipotezės, padarytos išvados, atlaikė laiko išbandymą. Dėl šios priežasties tyrime išsamiai nagrinėjamas esminis sutarties pažeidimas ir jo kriterijai savo objektu sutampa su R. Balčikonio parašyta disertacija⁴⁹⁹, kurioje analizuojamos esminio sutarties neįvykdymo problemos.

Nors Lietuvos teisės doktrinoje sutarčių nutraukimui yra skirta gana nemažai dėmesio, vis dėlto šioje srityje yra likę daug neatsakytų klausimų. Šis tyrimas ypatingas ir tuo, kad sutarčių teisės nutraukimo taisyklės iki šiol beveik nebuvo analizuotos platesniame kontekste lyginant jį su kitais sutarčių teisės institutais. Pavyzdžiui, labai specifinis yra sutarties nutraukimo ir pakeitimo teismo tvarka santykis. Iš pirmo žvilgsnio pakeitimas turėtų turėti prioritetą. Tačiau praktikoje sutarties pakeitimas su teismo įsikišimu sukelia nemažai keblumų, todėl nutraukimas dažniau būna optimalus gynybos būdas.

Tyrimo objektas – sutarties nutraukimo institutas ir jo santykis su kitais nuo sutarties pažeidimo nukentėjusios šalies teisių gynimo būdais sutarčių teisėje.

Tyrimo tikslas – apibrėžti vienašalio sutarties nutraukimo instituto vietą sutarčių teisės suteikiamų pažeistų teisių gynybos būdų sistemoje bei pateikti optimalius sprendimus, kurie užtikrintų tinkamą vienašalio sutarties nutraukimo instituto taikymą.

Siekiant užsibrėžto tikslo, tyrime išsikeliama šie **uždaviniai**:

1. Atskleisti sutarties nutraukimo instituto teisinę prigimtį, šio instituto santykį su kitais sutarčių teisėje įtvirtintais pažeistų teisių gynybos (savigynos) būdais, negriežtosios teisės šaltinių ir užsienio valstybių jurisdikcijose esančių pagrindinių sutarties nutraukimo modelių, jų teisinio reguliavimo ir praktinio taikymo ypatumus.
2. Atskleisti esminio sutarties pažeidimo sampratą sutarties nutraukimo kontekste, jo nustatymo vertinamųjų kriterijų turinį, jo santykį su papildomu terminu sutarčiai įvykdyti bei taikymo praktikoje problematiką.

⁴⁹⁸ Pasiūlymas Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas dėl bendrosios Europos pirkimo–pardavimo sutarčių teisės /* KOM/2011/0635 galutinis - 2011/0284 (COD) */, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52011PC0635&from=EN>.

⁴⁹⁹ Rolandas Balčikonis, „Sutarčių vykdymo teisinės problemos: esminis sutarties pažeidimas“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2004).

3. Ištirti specifinių rūšių (ilgalaikių, tarpusavyje susijusių ir (arba) mišrių, nekilnojamojo turto perleidimo, iš dalies įvykdytų) sutarčių nutraukimo probleminius aspektus ir pateikti galimus šių problemų sprendimo būdus.

Apibendrinant, šiuo tyrimu siekiama, remiantis negriežtosios teisės šaltiniais ir užsienio patirtimi, išspręsti svarbiausias teorines ir praktines problemas, su kuriomis susiduria ar ateityje gali susidurti Lietuvos teismai bei civilinių teisinių santykių dalyviai.

Atsižvelgiant į nurodytą tyrimo tikslą ir uždavinius, darbe iškeliama šie **ginamieji teiginiai**:

- 1) Šiuolaikinėje sutarčių teisėje nepakanka pasirinkti vieną iš galimų sutarties nutraukimo modelių – būtina pasirinkti ir taikyti jų mišrią sistemą.
- 2) Sąžiningumo principas lemia, kad sprendžiant, ar galima vienašališkai nutraukti sutartį, esminis kriterijus yra neigiami sutarties pažeidimo padariniai nukentėjusiam šaliai.
- 3) Nors vienašalis sutarties nutraukimas yra laikomas *ultima ratio*, tačiau tam tikrais atvejais yra geriau nutraukti sutartinius santykius, negu bandyti juos išsaugoti.

Tyrimo struktūra

Atsižvelgiant į išsikeltą tikslą ir uždavinius, darbą be įvadinės ir baigiamosios dalies (išvados, pasiūlymai) sudaro trys dėstomosios dalys.

Pirmojoje dalyje nagrinėjama skirtingų sutarčių nutraukimo modelių vystymosi raida: 1) prancūziškosios teisės tradicijos nutraukimo modelis, kai sutartį leidžiama nutraukti tik teismine tvarka; 2) vokiškosios teisės tradicijos modelis, kai sutartį leidžiama nutraukti tik suteikus paskutinę galimybę ištaisyti vykdymo trūkumus; 3) anglosaksų teisės tradicijos, kai sutartį leidžiama nutraukti iš karto, jeigu sutarties pažeidimas yra pakankamai rimtas.

Toliau pirmojoje dalyje analizuojamas sutarties nutraukimo instituto santykis su sutarčių teisės principais ir sutarčių teisės savignyos būdais. Atskleidžiama sutarties privalomumo ir sąžiningumo principų sąveika bei šių principų įtaka vienašaliam sutarties nutraukimui. Taip pat analizuojamas sutarties nutraukimo santykis su sutarties pakeitimu, esant skirtingoms priežastims: dėl esminio pažeidimo, dėl iš esmės pasikeitusių aplinkybių, dėl sąžiningumo principo pažeidimo. Šioje dalyje taip pat atskleidžiamas sutarties nutraukimo santykis su kitais teisių gynimo būdais (pavyzdžiui, sutarties vykdymo sustabdymu, skolininko teise ištaisyti sutarties vykdymo trūkumus), analizuojama teisė nutraukti sutartį dėl nenugalimos jėgos aplinkybių, esminės nelygybės. Pirmojoje darbo dalyje atskleidžiamas sutarties nutraukimo santykis su reikalavimu vykdyti prievolę natūra, nagrinėjama efektyvaus sutarties pažeidimo doktrina ir jos praktinio taikymo galimybės.

Antrojoje dalyje apibrėžiama sutarties pažeidimo (neįvykdymo) samprata skirtingo intensyvumo prievolių kontekste (prievolės garantuoti rezultatą ir prievolės dėti maksimalias pastangas). Šioje dalyje taip pat nagrinėjamos bendrosios sutarties nutraukimo taisyklės, jų tarpusavio santykis. Ši analizė atliekama vertinant tiek užsienio teisės doktri-

ną ir praktiką, tiek Lietuvos specifinį reguliavimą. Antrojoje dalyje detaliai analizuojami esminio sutarties pažeidimo kriterijai, atskleidžiamas vienašalio sutarties nutraukimo ir papildomo termino sutarčiai įvykdyti, kaip sutarties nutraukimo pagrindų, santykis.

Trečiojoje dalyje, pirmiausia, analizuojama UNIDROIT iniciatyva, skirta galimybei dėl pateisinamos priežasties nutraukti ilgalaikes santykinės sutartis (angl. *long-term relational contracts*). Naujasis pavyzdinis reguliavimas lyginamas su LR CK 6.199 straipsnyje įtvirtinta neterminuotų sutarčių nutraukimo taisykle. Taip pat atskleidžiamos LR CK reguliavimo problemos, kurios apsunkina galimybes efektyviai nutraukti ilgalaikes sutartis, kai nėra sutarties pažeidimo. Antra, nagrinėjama iš dalies ar visiškai vienos šalies įvykdytų sutarčių nutraukimo problematika. Iliustruojant tokio tipo sutarčių nutraukimo problemas, analizuojama notariškai tvirtinamų nekilnojamojo turto perleidimo sutarčių nutraukimo galimybė. Trečia, tiriamas gana naujas sutarčių teisės fenomenas – mišrių ir tarpusavyje susijusių sutarčių nutraukimas.

Tyrimo rezultatų aprobavimas ir praktinė reikšmė. Rengiant šį darbą išnagrinėta reikšmingiausia mokslinė doktrina ir teismų praktika. Darbo autorius siekė, kad šis tyrimas skaitytojui padėtų suprasti, kodėl vienašalis nutraukimas įprastai yra laikomas kraštutine savignyos priemone, bei kokia šios priemonės sąveika su kitais galimais savignyos būdais sutarčių teisėje. Rengiant šį darbą buvo parengtos kelios publikacijos:

- 1) 2014 m. mokslinėje studijoje išspausdintas straipsnis „Vienašališkas sutarties nutraukimas: papildomas terminas sutarčiai įvykdyti ir esminis sutarties pažeidimas“⁵⁰⁰;
- 2) 2014 m. teisės mokslų žurnale *Jurisprudencija* išspausdintas straipsnis „The doctrine of *laesio enormis* in Lithuanian contract law“⁵⁰¹;
- 3) 2018 m. parengtas knygos „Lietuvos teisė 1918-2018 m.: šimtmečio patirtis ir perspektyvos“ skyrius, skirtas 1918-2018 m. civilinių ir komercinių sutarčių teisės raidai⁵⁰²;
- 4) 2017 m. Lietuvos Notarų Rūmų leidžiamas žurnalas „Notariatas“ išspausdino autoriaus parengtą išvadą dėl nekilnojamojo turto perleidimo sutarčių nutraukimo galimybių⁵⁰³.

Darbo autorius 2014-2015 m. taip pat atliko pusės metų stažuotę Kijevo Taraso Ševčenkos universitete. 2015 m. tarptautinėje konferencijoje buvo skaitytas pranešimas „The

500 Tomas Chochrin, „Vienašališkas sutarties nutraukimas ir papildomas terminas sutarčiai įvykdyti“, iš *Privatinės teisės doktrina ir praktika. Liber amicorum Vytautui Pakalniškiui*, Ramūnas Birštonas ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 265-300.

501 Tomas Chochrin, Rūta Lazauskaitė. „The Doctrine of *Laesio Enormis* in Lithuanian Contract Law“, *Jurisprudencija* 21, 4 (2014): 1167.

502 Tomas Chochrin, Rūta Lazauskaitė. „Civilinių ir komercinių sutarčių teisinio reguliavimo raida 1918-2018 m.“, iš *Lietuvos teisė 1918-2018 m.: šimtmečio patirtis ir perspektyvos*, Vytautas Sinkevičius ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Vytauto Didžiojo universitetas, Vilniaus universitetas, 2018), 389-402.

503 „Konsultacijos“, *Notaras*, Nr. 24/2017, 56-58.

influence of *soft law* instruments upon termination of long-term contracts⁵⁰⁴. Darbo autorius 2017 m. birželio 30 d. Lietuvos Teisėjų padėjėjų asociacijos nariams vedė mokymus, kurių tema buvo „Sutarčių nutraukimą reglamentuojančių LR CK nuostatų sisteminio taikymo problemų sprendimo būdai.“ Tyrimo medžiaga taip pat naudota vedant civilinės teisės specialiosios dalies seminarus bei skaitant Europos ir tarptautinės sutarčių teisės (angl. *European and international contract law*) studijų dalyko paskaitas ir seminarus. Rengiant šį darbą į Mykolo Romerio universiteto Privatinės teisės institutą kreipėsi Lietuvos Notarų rūmų atstovai, prašydami ekspertinės nuomonės dėl nekilnojamojo turto pirkimo-pardavimo sutarčių vienašalio nutraukimo. Šio darbo autorius turėjo galimybę instituto vardu parengti nuomonę, kurios pagrindu pakeista iki tol vyravusi notarinių sutarčių nutraukimo praktika.

Metodologija. Tyrimo specifika lemia tai, kad jame dominuoja šie metodai:

Lyginamasis. Darbe nagrinėjamos sutarčių nutraukimo taisyklės nėra originalios Lietuvos įstatymo leidėjo ar kodeksą rengusios darbo grupės kūrėjų idėjos, tad lyginamasis metodas kartu atlieka ir *teleologinio* metodo funkciją. Taip yra todėl, kad sutarčių nutraukimo taisyklės Lietuvoje iš esmės buvo parengtos perkeltiant UNIDROIT principus, o šie savo ruožtu parengti pagal geriausią Europos valstybių sutarčių teisės praktiką. Taigi tik lyginamuoju metodu galima atskleisti, kokios iš tiesų yra LR CK esančių sutarčių nutraukimo taisyklių idėjos ir tikslai. Tai yra ypatingai svarbu, nes nemaža dalis sutarčių nutraukimo taisyklių, perkeltiant jas iš UNIDROIT į LR CK, buvo modifikuotos. Todėl remiantis vien lingvistiniu ir loginiu teisės aiškinimo metodais ne visada įmanoma suprasti šių taisyklių prasmę.

Darbe lyginamuoju aspektu be negriežtosios teisės šaltinių analizuojamos trys pagrindinės jurisdikcijos: Vokietijos, Prancūzijos ir Anglijos. Jos pasirinktos neatsitiktinai. Šių jurisdikcijų pasirinkimą lėmė tai, kad jose yra skirtingas vertybinis požiūris į sutarčių teisę. Vokietijoje sutarčių teisė po Antrojo pasaulinio karo buvo labai smarkiai paveikta socialinių teisės idėjų. Todėl šiuo laikotarpiu smarkiai iškilo sąžiningumo principo vaidmuo sutarčių teisėje. Tai lėmė, kad nutraukiant sutartį laikytasi bendrosios taisyklės, jog prieš įvykdant vienašalį sutarties nutraukimą buvo būtina sutartį pažeidusiai šaliai suteikti paskutinę galimybę įvykdyti sutartį. Prancūzijos sutarčių teisėje ilgą laiką viešpatavo sutarties privalomumo principas. Jis lėmė, kad sutartis leista nutraukti (jeigu pačioje sutartyje nenustatyta kitaip) tik teismo tvarka. Todėl vienašalis sutarties nutraukimas savo esme buvo ne savignos, o gynybos būdas, kuris reikalavo teismo intervencijos. Anglija ilgą laiką siekė, kad Londonas būtų pasauliniu tarptautinės prekybos centru. Siekta, kad tarptautinis verslas rinktųsi Anglijos sutarčių teisę, kaip materialiąją, o jurisdikciją taip pat perduotų Anglijos teismams. Todėl precedentais buvo suformuotos palankios tarptautinei prekybai sutarčių teisės taisyklės. Šioje jurisdikcijoje sutarties laisvė ir priva-

504 Tomas Chochrin, „The influence of soft law instruments upon termination of long-term contracts“, *Social transformations in contemporary society 2015 (STICS) : international scientific conference for young researchers: abstract book* (Vilnius: Mykolas Romeris University, 2015), 17-18.

lomumas derinami su iniciatyva veikti ir lankstumu. Taip išsivystė specifinės vienašalio sutarties nutraukimo taisyklės, kurios leidžia iš karto, nesikreipiant į teismą, nutraukti sutartį dėl esminio sutarties pažeidimo. Autoriaus manymu, būtent dėl šių trijų jurisdikcijų skirtingo vertybinio požiūrio į sutarčių teisę, jose susiformavo trys skirtingi sutarčių nutraukimo modeliai. Šie modeliai bėgant laikui gana stipriai asimiliavosi, tai parodo ir jų pagrindu parengtų negriežtosios teisės šaltinių vienašalio sutarties nutraukimo reguliavimas.

Teleologinis. Šiame darbe teleologiniu metodu siekiama atskleisti ne įstatymo leidėjo valią, o kodekso kūrėjų valią. Tai yra daroma sutinkant su R. Posner nuomone, kad paprastai nėra tokio dalyko kaip įstatymo leidėjo valia⁵⁰⁵. Tai ypač aktualu žinant Lietuvos civilinio kodekso rengimo aplinkybes. Prie LR CK parengimo įstatymo leidėjas iš esmės prisidėjo tik svarstydamas kodeksą ir jį priimdamas. Darbe išsakoma kritika dėl LR CK įtvirtinto reguliavimo ar teismų praktikos nėra skirta sumažinti kodekso autorių ar teismų nuopelnus. Tai yra kvietimas diskusijai ir tolimesniam teisės vystymui.

Istorinis. Šis metodas taikomas kartu su lyginamuoju (teleologiniu) metodu. Juo siekiama išsiaiškinti, kodėl skirtingose jurisdikcijose susiformavo kardinaliai skirtingi sutarčių nutraukimo modeliai. Analizuojamos tokių skirtumų priežastys ir atsiradimo aplinkybės. Remiantis istoriniu ir lyginamuoju (teleologiniu) metodu taip pat nustatoma, kodėl negriežtosios teisės šaltinių autoriai pasirinko mišrų, kitoms sistemoms anksčiau nebūdingą sutarčių nutraukimo modelį. Pažymėtina, kad mišraus modelio įtaka atsispindi ir Vokietijos bei Prancūzijos prievolių teisės reformose.

Tyrimų apžvalga

Vienašalio sutarties nutraukimo temai yra skiriamas gana didelis dėmesys užsienio mokslininkų darbuose. Šiam institutui nemažai dėmesio skirta ir Lietuvos teisės doktrinoje. Vis dėlto, šioje temoje liko daug neatsakytų aktualių klausimų. Siekiant įgyvendinti šio darbo tikslą ir uždavinius, buvo nemažai remtasi toliau aptartais tyrimais.

Iš Lietuvos teisės mokslininkų, visų pirma, išskirtina R. Balčikonio daktaro disertacija ir mokslinis straipsnis⁵⁰⁶. Juose autorius visą dėmesį sutelkė į esminį sutarties neįvykdymą (pažeidimą). Kadangi šis darbas taip pat nemažą dalimi skirtas vienašaliui sutarties nutraukimui dėl esminio pažeidimo, R. Balčikonio atliktas tyrimas buvo naudingas siekiant patikrinti pastarojo autoriaus įžvalgas nūdienos kontekste. Šiam tyrimui neabejotinai aktualus ir V. Mikelėno indėlis rengiant LR CK komentaro nuostatas, skirtas esminiam sutarties pažeidimui⁵⁰⁷. Sutarties pažeidimo ir papildomo termino sutarčiai

505 Richard A. Posner, *Divergent Paths. The Academy and The Judiciary* (Cambridge: Harvard University Press, 2016), 76–78.

506 Rolandas Balčikonis, „Sutarčių vykdymo teisinės problemos: esminis sutarties pažeidimas“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2004); Rolandas Balčikonis, „Esminio sutarties pažeidimo samprata pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą“, *Jurisprudencija* 51, 43 (2004): 44–61.

507 Valentinas Mikelėnas ir kt., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė* (I) (Vilnius: Justitia, 2003).

įvykdyti problematiką savo disertacijoje glaustai aptarė S. Drazdauskas⁵⁰⁸. Esminio sutarties pažeidimo probleminiams aspektams dalį savo tyrimų skyrė ir S. Selionytė-Drukteinienė⁵⁰⁹. Numatomo sutarties pažeidimo problematiką analizavo L. Didžiulis⁵¹⁰.

Labiausiai vienašalio sutarties nutraukimo doktrina išvystyta Anglijoje. Ją analizavo J. Cartwright⁵¹¹, W. D. Bishop, M. P. Furmston, H. Beale⁵¹², J. E. Stannard su D. Capper⁵¹³, E. Peel⁵¹⁴, K. Zweigert su H. Kötz⁵¹⁵.

Sutarčių nutraukimo problematiką ir nutraukimo modelio evoliuciją Prancūzijoje tyrė S. Rowan⁵¹⁶, S. Whittaker⁵¹⁷, H. Beale⁵¹⁸. Vokietijoje kylančias sutarties nutraukimo problemas bei reformuotą nutraukimo modelį analizavo R. Zimmermann⁵¹⁹, B. Markesinis, H. Unberath, H. Johnston⁵²⁰, O. Lando⁵²¹, M. DiPalma⁵²².

508 Stasys Drazdauskas, „Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2008).

509 Dangutė Ambrasienė ir kt., *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva Europiniame kontekste* (Vilnius: Justitia, 2013).

510 Laurynas Didžiulis, „Numatomo sutarties pažeidimo doktrina: samprata, kvalifikavimo pagrindai ir teisinis poveikis“, *Teisės problemos* 1, 55 (2007): 46-84.

511 John Cartwright, *Contract Law. An Introduction to the English Law of Contract for the Civil Lawyer. 3rd edition* (Oxford: Hart Publishing, 2016).

512 Hugh G. Beale ir kt., *Cases, Materials and Text on Contract Law* (Oxford: Hart Publishing, 2002); Hugh G. Beale ir kt., *Cases, Materials and Text on Contract Law. Second ed.* (Oxford: Hart Publishing, 2010); Hugh G. Beale, William D. Bishop ir Michael P. Furmston, *Contract Cases and Materials. Fifth edition* (New York: Oxford University Press, 2008); Hugh G. Beale ir kt., *Chitty on contracts. General principles. Vol. 1* (London: Sweet and Maxwell, 2004).

513 John E. Stannard ir David Capper, *Termination for breach of contract* (New York: Oxford University Press, 2014).

514 Edwin Peel, *Treitel The Law of Contract* (London: Sweet & Maxwell. Thomson Reuters, 2015).

515 Konrad Zweigert ir Hein Kötz, *Lyginamosios teisės įvadas* (Vilnius: Eugrimas, 2001).

516 Solene Rowan, „The new French law of contract“, *International & Comparative Law Quarterly*, 66, 4 (2017): 15-16; John Cartwright ir kt., *The code Napoleon rewritten. French civil code after 2016 reforms* (Oxford: Hart Publishing, 2017).

517 John Cartwright, Stefan Vogenauer, Simon Whittaker, *Reforming the French Law of Obligations. Comparative Reflections on Avant-projet de reforme du droit des obligations et de la prescription* (Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2009), 169-171.

518 Hugh G. Beale ir kt., *Cases, Materials and Text on Contract Law. Second ed.* (Oxford: Hart Publishing, 2010).

519 Reinhard Zimmermann, „Remedies for Non-Performance. The revised German law of obligations, viewed against the background of the Principles of European Contract Law“, *Edinburgh Law Review*, 6 (2002): 271-314; Reinhard Zimmermann, *The Law of Obligations Roman Foundations of the Civilian Tradition* (Cape Town: Juta & Co, Ltd, 1992).

520 Basil Markesinis, Hannes Unberath ir Angus Johnston, *The German Law of Contract. A Comparative Treatise. Second Edition* (Oxford: Hart Publishing, 2006).

521 Arthur S. Hartkamp ir kt., *Towards a European Civil Code. 4th Edition* (The Hague, London & Boston: Kluwer Law International, 2010).

522 Marryellen DiPalma, „Nachfrist under National Law, the CISG, and the UNIDROIT and European Principles: A Comparison“, *International Contract Adviser (Kluwer)* 5, 1 (Winter 1999): 28-38.

Negriežtosios teisės šaltinių ir CISG įtaką vienašalio sutarties nutraukimo institutui nagrinėjo L. Chengwei⁵²³, R. Koch⁵²⁴, L. Graffi⁵²⁵ (šie mokslininkai daug dėmesio skyrė esminio pažeidimo kriterijų analizei), H. Beale⁵²⁶. O. Lando daug dėmesio skyrė sąžiningumo principo įtakai sutarties nutraukimui⁵²⁷, taip pat analizavo Skandinavijos šalyse taikomus sutarčių nutraukimo modelius⁵²⁸. E. McKendrick tyrė negriežtosios teisės šaltiniuose įtvirtinto sutarties nutraukimo instituto panašumus su Anglijos sutarčių teisėje esančiu sutarties nutraukimo modeliu⁵²⁹. P. Huber parengė labai išsamią doktrininę UNIDROIT principuose įtvirtintų sutarties nutraukimo taisyklių analizę⁵³⁰. UNIDROIT nutraukimo taisyklių problemas taip pat analizavo ir R. Zimmermann⁵³¹. Bendrais bruožais nutraukimo modelių santykį su negriežtosios teisės šaltiniuose įtvirtintomis taisyklėmis nagrinėjo ir J. M. Smits⁵³². S. Vogenauer bei G. Dannemann redaguotoje studijoje analizuojamos CESL nutraukimo taisyklių naujovės santykyje su vokišku ir anglišku sutarties nutraukimo modeliais⁵³³. CESL nutraukimo taisyklės analizavo R. Schulze su F.

523 Liu Chengwei, „Remedies for non-performance: Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles & PECL“, 2003, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/chengwei.html>.

524 Robert Koch, „The Concept of Fundamental Breach of Contract under the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)“, *Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)* 1998, Kluwer Law International (1999): 177-354.

525 Leonardo Graffi, „Case Law on the Concept of „Fundamental Breach“ in the Vienna Sales Convention“, *International Business Law Journal*, 3 (2003): 338-349.

526 Hugh G. Beale, „Remedies for breach of contract in the light of the recent changes to German Law, English Law and the DCFR“, iš *Obligationenrecht im 21. Jahrhundert*, Uwe Blaurock ir kt. (Baden-Baden: Nomos, 2010), 115-146.

527 Ole Lando, „How the Principles of European Contract Law (PECL) were prepared“, *European Journal of Law Reform* 8, 4 (2007): 477-483; Ole Lando, „Is codification needed in Europe? Principles of European Contract Law and the relationship to Dutch law“, *European Review of Private Law. Kluwer Law international*, 1 (1993): 157-170; Ole Lando, „Termination for breach of contract in the CISG, the principles of European contract law, the Unidroit principles of international commercial contracts and Chinese Law“, iš *The Future of European Contract Law: Essays in Honour of Ewoud Hondius to Commemorate His Retirement as Professor of Civil Law at the University of Utrecht*, Katharina Boele-Woelki ir kt. (Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2007); Ole Lando, „Is good faith an over-arching general clause in Principles of European Contract Law?“, *European Review of Private Law*, 6 (2007): 841-853; Ole Lando, „Salient Features of the Principles of the European Contract Law: A Comparison with UCC“, *Pace International Law Review* 13, 2 (Fall 2001): 339-369.

528 Ole Lando ir kt., *Restatement of Nordic Contract Law* (Copenhagen: Djof Publishing, 2016).

529 Ewan McKendrick, *Contract Law: Text, Cases, and Materials* (Oxford: Oxford University Press, 2012).

530 Stefan Vogenauer ir kt., *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (PICC)*. Second ed. (Oxford: Oxford University Press, 2015).

531 Reinhard Zimmermann, „The Unwinding of Failed Contracts in the UNIDROIT Principles 2010“, *Uniform Law Review* 16, (August 2011): 563-587.

532 Jan M. Smits, *Contract law. A comparative introduction* (Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2017).

533 Gerhard Dannemann ir kt., *The Common European Sales Law in Context Interactions with English and German Law* (Oxford: Oxford University Press, 2013).

Zoll⁵³⁴. Lyginamuoju aspektu sutarčių nutraukimo modelius nagrinėjo ir H. Kötz⁵³⁵. R. Zimmermann su S. Whittaker tyrė sąžiningumo principo įtaką sutarties nutraukimui⁵³⁶. Iš Nyderlandų perspektyvos tai darė A. Hartkamp⁵³⁷. Tarpusavyje susijusių sutarčių nutraukimo problemas nagrinėjo B. Fauvarque-Cosson⁵³⁸, S. van Dongen⁵³⁹.

534 Reiner Schulze ir Fryderyk Zoll, *European Contract Law* (Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2016).

535 Hein Kötz, *European Contract Law. Second edition* (New York: Oxford University Press, 2017).

536 Reinhard Zimmermann ir kt., *Good Faith in European Contract Law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000).

537 Arthur S. Hartkamp, „Judicial Discretion Under the New Civil Code of the Netherlands“, *American Journal of Comparative Law*, 40 (1992): 551-571.

538 Bénédicte Fauvarque-Cosson, „L’interdépendance contractuelle dans une opération incluant une location financière: A propos de deux arrêts de chambre mixte de la Cour de cassation“, *European Review of Private Law* 22, 2 (2014): 253-260.

539 Sanne van Dongen, „L’interdépendance contractuelle in Dutch Law“, *European Review of Private Law* 22, 2 (2014): 283-291.

IŠVADOS

Atlikta analizė leidžia konstatuoti, kad darbo įvade nurodytas tikslas buvo pasiektas, uždaviniai įgyvendinti, o ginamieji teiginiai patvirtinti. Tai pagrindžia toliau pateiktos tyrimo išvados:

1. Pirmąjį ginamąjį teiginį **dėl būtinumo naudoti mišrią sutarties nutraukimo būdų sistemą** patvirtina šios išvados:
 - 1.1. Prancūziškame modelyje taikyta nutraukimo tik teismo tvarka galimybė buvo neefektyvi ir netinkama šiuolaikinėje sutarčių teisėje. Tai patvirtina, Prancūzijos ir Ispanijos pavyzdžiai, kai šiose jurisdikcijose įstatymų pakeitimais arba suformuotos teismų praktikos pagrindu buvo atsisakyta (arba dar tik atsisakoma) tokio sutarties nutraukimo modelio.
 - 1.2. Po 2016 m. Prancūzijos Napoleono kodekso sutarčių teisės reformos naujasis reguliavimas leidžia pranešimu nutraukti sutartį tiek nustatant papildomą terminą sutarčiai įvykdyti, tiek iš karto ją nutraukiant dėl esminio pažeidimo.
 - 1.3. Vokietijoje įtvirtintas sutarties nutraukimo modelis, kai buvo leidžiama nutraukti sutartis dėl termino praleidimo suteikiant papildomą terminą sutarčiai įvykdyti, po 2002 m. prievolių teisės reformos evoliucionavo. Po šios reformos sutartis leidžiama nutraukti nenustatant papildomo termino tuo atveju, kai pastarojo nustatymas nepašalintų neigiamų padarinių, kuriuos dėl sutarties pažeidimo patyrė nukentėjusioji šalis.
 - 1.4. Esminis sutarties pažeidimas (anglosaksiškas modelis) ir papildomas terminas sutarčiai įvykdyti yra savarankiški, nors tarpusavyje susiję nutraukimo būdai. Jų sisteminis reguliavimas būdingas negriežtosios teisės šaltiniams. Šiuolaikinėje sutarčių teisėje papildomas terminas sutarčiai įvykdyti taikomas neesminių sutarties pažeidimų atvejais. Esminio sutarties pažeidimo taisyklės tokiems pažeidimams taikomos, kai nukentėjusi sutarties šalis negauna to, ko tikėjosi gauti iš sutarties. Papildomo termino sutarčiai įvykdyti pagrindinis tikslas – suteikti paskutinę galimybę skolininkui įvykdyti sutartį. Skolininkui šia galimybe nepasinaudojus, galima sutartį nutraukti vienašališkai. Esminio sutarties pažeidimo doktrinos tikslas – suteikti kreditoriui galimybę iš karto nutraukti sutartį, kai tolimesnis sutarties vykdymas praranda bet kokią prasmę.
 - 1.5. Iš visų galimų vienašalio nutraukimo modelių efektyviausias yra mišrusis, kuriame dera galimybės nesikreipiant į teismą: a) nutraukti sutartį iš karto, kai padaromas esminis pažeidimas; b) nesant esminio pažeidimo, nutraukti sutartį tik prieš tai suteikiant papildomą terminą sutarčiai įvykdyti.
2. Antrąjį ginamąjį teiginį, kad sprendžiant dėl vienašalio sutarties nutraukimo esminio pažeidimo atveju, **svarbiausias kriterijus yra neigiami sutarties pažeidimo padariniai nukentėjusiai šaliai**, patvirtina šios išvados:
 - 2.1. Negriežtosios teisės šaltiniuose akcentuojama, kad vienašalis sutarties nutraukimas yra sąžiningumo principo išraiška, užtikrinanti, kad nukentėjusioji šalis nebus įkalinta sutartiniuose santykiuose. Sąžiningumo principas lemia, kad galimybe nutraukti sutartį bus naudojama kaip kraštutine savignyos priemone,

- o ne dėl to, kad viena iš sutarties šalių tiesiog nori pasitraukti iš sutartinių santykių.
- 2.2. Sutarties pažeidimo padarinių kriterijus yra svarbiausias siekiant nustatyti, ar iš tiesų buvo esminis sutarties pažeidimas. Jis siejamas su paties pažeidimo padariniais nukentėjusiai šaliai. Vadovaujantis juo realiai, o ne formaliai, vertinamas pažeidimo esmingumas. Jeigu į klausimą, ar nukentėjusioji nuo pažeidimo sutarties šalis negavo to, ką tikėjosi gauti iš sutarties, atsakoma teigiamai, reiškia, jog nutraukimas yra teisėtas ir pagrįstas.
 - 2.3. Teoriškai griežto prievolės sąlygų laikymosi, kaip turinčio esminę reikšmę, kriterijus yra kilęs iš bendrosios teisės sistemos ir gali atrodyti patrauklu jį taikyti izoliuotai, t. y. kaip savarankišką sutarties nutraukimo pagrindą. Manytina, kad praktikoje jis turi būti taikomas sistemai su pirmuoju esminio pažeidimo kriterijumi. Tokiais atvejais būtina vertinti kiekvienos bylos aplinkybes ir įsitikinti, ar iš tiesų tai, kad nebuvo griežtai laikomasi prievolės, nulėmė, jog nukentėjusioji šalis negavo to, ką tikėjosi gauti sudarydama sutartį. Taigi, šis kriterijus negali būti taikomas formaliai, neatsižvelgiant į reikšmingas aplinkybes, nes tai gali lemti netinkamą esminio sutarties pažeidimo taikymo praktiką.
 3. Trečiąją ginamąją teiginį, kad **vienašalio sutarties nutraukimo *ultima ratio* pobūdis neturėtų būti suabsoliutintas**, patvirtina šios išvados:
 - 3.1. Kai yra konkurencija tarp sutarties pakeitimo ir sutarties nutraukimo taisyklių taikymo, teismai ne visada turėtų spręsti sutarties pakeitimo naudai. Tam tikrais iš esmės pasikeitusių aplinkybių, kurios apsunkina sutarties vykdymą, atvejais rekomenduotina ne keisti sutartį, o ją nutraukti. Taip yra todėl, kad sutartinius santykius yra sudėtinga subalansuoti ir teismo bandymas balansuoti gali reikšti faktinį naujos sutarties sukūrimą.
 - 3.2. Sutarties pakeitimas dėl esminio sutarties pažeidimo LR CK 6.223 straipsnio 2 dalies 1 punkto pagrindu yra neįmanomas, jeigu sutarties objektas yra nedalus. Tokiu atveju būtų paneigta esminio sutarties pažeidimo samprata. Esant šioms aplinkybėms, sutartis gali būti tik nutraukiama. Kita vertus, jeigu sutarties objektas yra dalus, tokia sutartis gali būti nutraukta iš dalies. Tai galima padaryti, kai sutartis pažeidžiama iš dalies. Esant tokiai situacijai yra galimas sutarties pakeitimas dėl esminio sutarties pažeidimo.
 - 3.3. Ilgalaikių terminuotų santykinų sutarčių ypatumai lemia tai, kad vienašalis tokių sutarčių nutraukimas turėtų būti galimas net ir tais atvejais, kai formaliai nė viena iš šalių nepažeidė sutarties. Tokias sutartis turėtų būti galima nutraukti, jeigu šalys praranda tarpusavio pasitikėjimą arba egzistuoja pateisinama priežastis nutraukti sutartį.

REKOMENDACIJOS IR PASIŪLYMAI

Atsižvelgiant į dėstomojoje dalyje pateiktus argumentus ir apibendrintas išvadas, rekomenduotina tobulinti su vienašaliu sutarties nutraukimu susijusį teisinį reguliavimą:

1. Ištaisyti ilgalaikių sutarčių, kurios sudarytos neapibrėžtam terminui teisinį reguliavimą, panaikinant galimybę susitarti dėl tokio tipo sutarčių nenutraukiamumo ir LR CK 6.199 straipsnį išdėstant taip:

6.199 straipsnis. Sutartis neapibrėžtam terminui

Neapibrėžtam terminui sudarytą sutartį bet kuri šalis gali nutraukti apie tai per protingą terminą iš anksto įspėjusi kitą šalį. ~~Jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ko kita:~~

2. LR CK 6.218 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas sutartinis arba įstatyminis trisdešimties dienų terminas iš anksto pranešti apie sutarties nutraukimą negali būti vertinamas, kaip vokiškosios *Nachfrist* doktrinos įgyvendinimas. Šioje normoje įtvirtintas terminas prieštarauja pačiai esminio sutarties pažeidimo doktrinos prasmei. LR CK 6.218 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas terminas šalintinas iš civilinio kodekso. LR CK 6.218 straipsnio 1 dalis turėtų būti sistemiškai aiškinama su šio straipsnio 2 dalimi, kuri turėtų būti suprantama, kaip nustatanti kreditoriaus pareigą per protingą terminą (kiek įmanoma greičiau) apsispręsti, ar jis įgyvendins savo teisę nutraukti sutartį. Jeigu šalis, turinti teisę nutraukti sutartį šia teise nepasinaudoja per protingą terminą, ji netenka galimybės vienašališkai nutraukti sutartį dėl esminio sutarties pažeidimo. LR CK 6.218 straipsnis keistinas taip:

6.218 straipsnis. Pranešimas apie sutarties nutraukimą

1. Šio kodekso 6.217 straipsnyje numatytais pagrindais nukentėjusi šalis gali sutartį nutraukti vienašališkai, nesikreipdama į teismą. Apie sutarties nutraukimą privaloma iš anksto, **kiek įmanoma greičiau**, pranešti kitai šaliai. ~~per sutartyje nustatytą terminą, o jeigu sutartyje toks terminas nenurodytas, – prieš trisdešimt dienų.~~
2. Kai sutartį iš esmės pažeidusi šalis iki sutarties nutraukimo buvo pasiūliusi ją įvykdyti, tačiau šis pasiūlymas buvo pareikštas pavėluotai arba dėl kitų priežasčių neatitinka sutarties reikalavimų, nukentėjusi šalis praranda teisę vienašališkai nutraukti sutartį, jeigu ji per protingą terminą nepraneša kitai šaliai apie sutarties nutraukimą po to, kai ji sužinojo ar turėjo sužinoti apie pasiūlymą įvykdyti sutartį, arba toks pasiūlymas neatitinka tinkamo sutarties įvykdymo. **Jeigu nukentėjusioji šalis nepraneša apie sutarties nutraukimą per protingą terminą po to, kai sužinojo arba turėjo sužinoti apie esminį sutarties pažeidimą, tai pastaroji prarandą teisę nutraukti sutartį.**
3. LR CK 6.217 straipsnio 4 dalis nedera su šiuolaikinės sutarčių teisės vienu iš bruožų, pagal kurį vienašališkai sutartys yra nutraukiamos ne teismo tvarka. Kadangi ši taisyklė iškrenta ir iš LR CK sisteminio sutarčių reguliavimo konteksto, reikėtų ją pašalinti iš civilinio kodekso. Teismui neturėtų būti suteikta neapibrėžta diskrecijos teisė nutraukti sutartį, kai to prašo ieškovas, jeigu tokiame nutraukime nėra aiškaus sutartyje įtvirtinto ar įstatyme nustatyto pagrindo. LR CK 6.217 straipsnis keistinas išbraukiant 4 dalį:

6.217 straipsnis. Sutarties nutraukimas

4. ~~Kitais šiame straipsnyje nenumatytais pagrindais sutartį galima nutraukti tik teismo tvarka pagal suinteresuotos šalies ieškinį.~~
4. LR CK 6.186 straipsnio 3 dalis, leidžianti reikalauti nutraukti sutartį, jeigu sutarties standartinės sąlygos nors ir neprieštarauja įstatymams, tačiau atima iš jos paprastai tokios rūšies sutarčių suteikiamas teisės ar galimybes, panaikina ar apriboja sutarties standartinės sąlygas parengusios šalies civilinę atsakomybę arba nustato sutarties šalių lygybės bei jų interesų pusiausvyros principus pažeidžiančias sąlygas, arba prieštarauja protingumo, sąžiningumo ar teisingumo kriterijams, yra šalintina iš civilinio kodekso. Ši norma suteikia per daug plačią diskrecijos teisę teismams. Ja vadovaujantis, praktiškai visada būtų įmanoma rasti pagrindą nutraukti sutartį. LR CK 6.186 straipsnis keistinas išbraukiant 3 dalį:

6.186 straipsnis. Netikėtos (siurprizinės) sutarčių standartinės sąlygos

3. ~~Pagal kitos šalies pasiūlytas standartinės sąlygas sudariusi sutartį prisijungimo būdu šalis turi teisę reikalauti ją nutraukti ar pakeisti, jeigu sutarties standartinės sąlygos nors ir neprieštarauja įstatymams, tačiau atima iš jos paprastai tokios rūšies sutarčių suteikiamas teisės ar galimybes, panaikina ar apriboja sutarties standartinės sąlygas parengusios šalies civilinę atsakomybę arba nustato sutarties šalių lygybės bei jų interesų pusiausvyros principus pažeidžiančias sąlygas, arba prieštarauja protingumo, sąžiningumo ar teisingumo kriterijams.~~
5. Vadovaujantis LR CK 6.209 straipsnio 3 dalimi ir negriežtosios teisės šaltiniais, terminas sutarčiai įvykdyti gali būti taikomas tik tada, kai sutarties pažeidimas pasireiškia įvykdymo termino praleidimu. Pagal CISG ir reformuotus Vokietijos BGB bei Prancūzijos Napoleono kodeksą, papildomo termino suteikimo galimybė nesiejama vien tik su termino įvykdyti sutartį praleidimu. Papildomą terminą galima suteikti ir esant kitokio tipo sutarties pažeidimams. Siūlytina sudaryti galimybę suteikti papildomą terminą sutarčiai įvykdyti prieš ją nutraukiant ne dėl esminio pažeidimo ne tik, kai sutarties pažeidimas pasireiškia termino praleidimu, bet ir kitais atvejais. LR CK 6.209 straipsnio 3 dalis keistina taip:

6.209 straipsnis. Papildomas terminas sutarčiai įvykdyti

3. Jeigu termino praleidimas sutarties pažeidimas nėra esminis sutarties pažeidimas ir nukentėjusi šalis nustatė protingą papildomą terminą, tai pasibaigus šiam terminui ji gali sutartį nutraukti. Jeigu papildomas terminas nustatytas ne-protingai trumpas, tai jis turi būti atitinkamai pailgintas. Nukentėjusi šalis savo pranešime dėl papildomo termino gali nurodyti, kad sutartis bus vienašališkai nutraukta, jeigu kita šalis jos neįvykdys per nustatytą papildomą terminą.

MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

1. Tomas Chochrin. „Vienašališkas sutarties nutraukimas ir papildomas terminas sutarčiai įvykdyti“, iš *Privatinės teisės doktrina ir praktika. Liber amicorum Vytautui Pakalniškiui, Ramūnas Birštonas ir kt.* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014).
2. Tomas Chochrin, Rūta Lazauskaitė. „The Doctrine of *Laesio Enormis* in Lithuanian Contract Law“, *Jurisprudencija* 21, 4 (2014).
3. Tomas Chochrin, Rūta Lazauskaitė. „Civilinių ir komercinių sutarčių teisinio reguliavimo raida 1918-2018 m.“, iš *Lietuvos teisė 1918-2018 m.: šimtmečio patirtis ir perspektyvos*, Vytautas Sinkevičius ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Vytauto Didžiojo universitetas, Vilniaus universitetas, 2018).

CURRICULUM VITAE

Asmeninė informacija

Vardas, pavardė	Tomas Chochrin
Kontaktai	Tomaschochrin@gmail.com

Išsilavinimas

2006 m. – 2010 m.	Teisės krypties bakalauro studijos Mykolo Romerio universitetas (Teisės fakultetas) Suteiktas teisės bakalauro kvalifikacinis laipsnis
2010 m. – 2012 m.	Teisės krypties magistrantūros studijos Mykolo Romerio universitetas (Teisės fakultetas) Suteiktas teisės magistro kvalifikacinis laipsnis (Civilinės teisės specializacija)
2013 m. – 2019 m.	Teisės krypties doktorantūros studijos Mykolo Romerio universitetas (Mykolo Romerio teisės mokykla, Privatinės teisės institutas)

Darbo patirtis

	Mykolo Romerio universiteto, Mykolo Romerio teisės mokyklos, Privatinės teisės instituto lektorius.
2012 m. rugsėjo mėn. – iki dabar	Dėstomi dalykai: romėnų teisė, civilinė teisė bendroji dalis, civilinė teisė specialioji dalis, civilinis procesas, Europos ir tarptautinė sutarčių teisė.
2016 m. spalio mėn. – iki dabar	Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Teisės tyrimų grupės konsultantas

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Tomas Chochrin

UNILATERAL TERMINATION OF CONTRACTS AS A LAST RESORT SELF-HELP REMEDY

Summary of Doctoral Thesis
Social Sciences, Law (S 001)

Vilnius, 2019

The doctoral thesis was prepared during the period of 2013-2019 and is defended at Mykolas Romeris University under the right to organize doctoral studies granted to Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University by the order of the Minister of Education, Science and Sport of the Republic of Lithuania No. V-160 dated on 22nd February, 2019.

Scientific supervisor:

Prof. Dr. Ramūnas Birštonas (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001).

The doctoral thesis will be defended at the Law Research Council of Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University:

Chairman:

Prof. Dr. Virginijus Bitė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001).

Members:

Prof. Dr. Simona Drukeitinienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001);

Assoc. Prof. Dr. Salvija Kavalnė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001);

Assoc. Prof. Dr. Javier Lete Achirica (Santiago de Compostela University, Spain, Social Sciences, Law, S 001);

Assoc. Prof. Dr. Agnė Tikniūtė (Vytautas Magnus University, Social Sciences, Law, S 001).

The public defence of the doctoral thesis will take place at the Law Research Council at Mykolas Romeris University on 13th June, 2019 at 1.00 PM in the auditorium I-414 of Mykolas Romeris University.

Address: Ateities str. 20, LT-08303, Vilnius, Lithuania.

The summary of the doctoral thesis was sent out on 13th May, 2019.

The doctoral thesis is available at Martynas Mažvydas National Library of Lithuania (Gedimino ave. 51, Vilnius,) and the libraries of Mykolas Romeris University (Ateities str. 20, Vilnius) and Vytautas Magnus University (K. Donelaičio str. 52, Kaunas).

UNILATERAL TERMINATION OF CONTRACTS AS A LAST
RESORT SELF-HELP REMEDY

SUMMARY

Research problem. The *pacta sunt servanda* principle, which stems from Roman law, can be boldly called the cornerstone of contract law. This principle is based on the idea that a contract has the force of law for the parties involved. Under ideal utopian conditions, all civil law actors would always adhere to this principle, thus contracts would be always performed properly and the contractors would not have any claims for non-performance against each other. Unfortunately, the socio-economic reality is different. Often contracting parties no longer want or can no longer perform contractual obligations, so the continuation of a contractual relationship may be pointless. According to J. M. Smits, the possibility of terminating the contract is based on the fact that the balance between the rights and obligations of the parties to the contract would be destroyed if the creditor was unable to withdraw from the contractual relationship when the debtor failed to fulfil his obligations⁵⁴⁰. In this situation, one of the remedies available under modern contract law is a unilateral termination of a contract.

On the one hand, the possibility of terminating the contract is a legitimate exception to the principle of the binding nature of contracts. On the other hand, it ensures the implementation of the principle of fairness (good faith) in contract law. In certain cases (for example, where the contract provides for the possibility of terminating the contract or if the contract is terminated by agreement between the parties), the right to terminate the contract is an expression of the principle of freedom of contract. The principle of fairness, together with the principle of freedom of contract and the principle of the binding nature of contracts, are the cornerstones of modern contract law. Through the interaction of these three principles, the mechanism and operation of modern contract law can be revealed. The interrelation between these principles reveals how to properly use a unilateral termination as a remedy in contract law. This is based on the fact that the contractual termination clauses do not always meet the requirements of fairness. In addition, when a contract is terminated unilaterally for a breach, the question also arises as to whether the aggrieved party (even in the event of a breach of contract) exercises his right to terminate the contract acting in good faith.

Unilateral termination is ever evolving, changing and improving. During German law of obligations reform in 2002 and the French Civil Code reform in 2016 general rules of termination were among the most changed legal regulations. Practically the entire new version of the Principles of International Commercial Agreements (hereinafter - PICC) were designed to establish rules for the termination of long-term contracts. Unfortunately, the new rules were not adopted due to the lack of internal consensus of the PICC's governing

540 Jan M. Smits, *Contract law. A comparative introduction* (Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2017), 229.

body. The evolution of regulation, even in countries with profound legal traditions, and the constant attention of legal scholars confirm that this particular topic is inexhaustible and yet not fully explored. Although in this doctoral thesis the termination of the contract is analysed in various legal regimes, however, it was impossible to address all the issues arising at the global level regarding to this topic. In this study, the author seeks to identify key problematic issues of the application of the termination of contract in Lithuania and to propose solutions on how to properly apply this institute in practice and also to remedy shortcomings of legal regulation. In the opinion of the author, the provisions of the Civil Code of the Republic of Lithuania (hereinafter - CC)⁵⁴¹, which establish the rules of termination of contracts, are rather problematic, lacking systematicness and consistency. In addition, the drafters of the CC did not avoid some mistakes. It should also be acknowledged that the case law of the Supreme Court of the Republic of Lithuania (hereinafter referred to as the LAT), while giving some adequate solutions, also does not always provide the appropriate answers. For example, the LAT does not always adequately reason its decisions on why it recognizes a breach of a contract as fundamental one or not. The breach itself is not always analysed within the criteria of fundamental breach leaving the parties of the case and other readers guessing.

Soft law distinguishes itself in the context of contract law regulation, which, although not legally binding, offers the most expeditious ways of solving problems. Since the general provisions on contract law of the CC are prepared by transposing the PICC (1994 edition)⁵⁴², the role of the PICC should be held as the primary source, on which Lithuanian contract law is based. According to O. Lando, PICC and the Principles of European Contract Law (hereinafter PECL)⁵⁴³, together with the Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Sales (hereinafter CISG)⁵⁴⁴, are called *Troika*⁵⁴⁵. These sources of *soft law* are not accidentally associated with CISG. O. Lando explains that the creation of these sources of *soft law* sought to apply the CISG's regulatory ideas to all types of contracts. The intention was to move from specific purchase-sale relationships to general contract provisions, the application of which would not be linked to certain contractual relationships of a particular type. In order to achieve this objective, the two working groups developed UNIDROIT and PECL principles. Since CISG has a rather extensive case law, both the convention itself and the case law are relevant to the interpretation of not only the ideas enshrined in *soft law* sources, but also the rules of termination of contracts in the CC of the Republic of Lithuania. Unfortunately,

541 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr>.

542 UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. 1994 ed., žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-1994>.

543 The Principles of European Contract Law, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002>.

544 United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/sales/cisg/V1056997-CISG-e-book.pdf>.

545 Ole Lando, „Termination for breach of contract in the CISG, the principles of European contract law, the Unidroit principles of international commercial contracts and Chinese Law“, iš *The Future of European Contract Law: Essays in Honour of Ewoud Hondius to Commemorate His Retirement as Professor of Civil Law at the University of Utrecht*, Katharina Boele-Woelke ir kt. (Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2007), 209.

even the solutions offered by *soft law* sources are not perfect. Therefore, the termination rules of the CC of the Republic of Lithuania, although based on the PICC, also pose a lot of problems in Lithuanian case law. For example, unilateral termination rules are not effective in situations where contracts that have already been performed by one of the parties (transfer of property, delivery of services or payment of money).

The LAT has repeatedly stated that termination of the contract as one of the remedies, due to the *favor contractus* principle, is an exclusive one, therefore its application must have sufficient legal and factual basis⁵⁴⁶. Such an approach to contract termination as a way of self-help is prevalent in modern contract law. However, in the opinion of the author of this work, to state that termination is an extreme measure is not enough. It is no less important to determine the relationship of unilateral termination in conjunction with other remedies in contract law. Thus, **the research issue posed by the work** – the relationship of the unilateral termination in the system of remedies (and self-help remedies) of contract law in Lithuania is not clearly defined. This particular issue is not addressed by legal scholars. In order to solve this particular issue the author analysed the legal regulation of termination of contracts, legal doctrine and case law established in other countries' laws and in *soft law* sources by usage of comparative and historical methods. This thesis aims to contribute to scholarly discourse by offering new solutions that could help not only to make the unilateral termination of contracts more easily accessible to apply in practice, but also to improve the existing legal framework.

Relevance and novelty of the research. The relevance of the topic, as mentioned above, is justified by the fact that, at European level, the unilateral termination self-help remedy is constantly being developed and improved. For example, the vacuum of law and the need for long-term contract termination rules have prompted the International Institute for the Unification of Private Law to conduct an 8-year study, which was dedicated to the unilateral termination of long-term contracts. In Lithuania this particular topic was not addressed by legal scholars at all⁵⁴⁷. In other European jurisdictions this issue is also a novelty. Even after the fundamental reform of the French Civil Code was completed in 2016, this issue has not been resolved. M. Fabre-Magnan regrets that, in the reform of the French Civil Code, *Avant-projet* was silent on one of the most interesting topics of modern contract law – the possibility of terminating long-term contracts⁵⁴⁸.

A unilateral termination of a contract in different jurisdictions in the event of a breach of contract is possible in various ways. On the one hand, the countries affected by the French Napoleonic Code (Italy, Spain, Portugal, Belgium) allowed this to be done only through court proceedings, on the other hand, the jurisdictions in the sphere of influence of common law

546 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-358-916-2017; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-569/2010.

547 One small exception was a speech and an article by: Tomas Chochrin, „The influence of soft law instruments upon termination of long-term contracts“, *Social transformations in contemporary society 2015 (STICS): international scientific conference for young researchers: abstract book* (Vilnius: Mykolas Romeris University, 2015), 17-18.

548 John Cartwright, Stefan Vogenauer, Simon Whittaker, *Reforming the French Law of Obligations. Comparative Reflections on Avant-projet de reforme du droit des obligations et de la prescription* (Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2009), 169-171.

tradition allow to do so without going to the court. In some states it is allowed to terminate the contract immediately (common law system, Scandinavian countries), while in others (German legal tradition) - usually only after fixing the additional time for performance. As the CC of Lithuania was drafted in accordance with the PICC and the laws of other countries, the system of termination rules of Lithuanian CC is mixed. This means that it covers both the right to terminate the contract immediately and after the additional time for performance. Both these possibilities lead to confusion of the courts and the participants in the contractual relationship. Although the issue of termination of contracts in Lithuanian legal doctrine has been repeatedly discussed⁵⁴⁹, many key issues are still left unresolved. For example, the relationship between the additional time for performance and the fundamental non-performance of the contract is not sufficiently discussed in the Lithuanian legal doctrine. In recent years unilateral termination of contracts has not been researched by legal scholars, therefore, this thesis is also aimed at analysing the tendencies of the recent development of Lithuanian courts' and foreign judicial practice, legal regulation and legal doctrine (in respect of previous researches, since 2008). A large part of the earlier research projects could not be aimed at the Draft common frame of reference (hereinafter DCFR)⁵⁵⁰ since it did not exist yet. In addition, another source of law, the common European sales law initiative (hereinafter CESL)⁵⁵¹, has not been addressed in the Lithuanian legal doctrine either.

It should be noted that this thesis also tries to verify the legal research of other authors. This thesis also aims to check with the benefit of hindsight whether the opinions of other authors and their conclusions withstood the test of time. For this reason, the study thoroughly examines the fundamental breach of the contract and its criteria and therefore this research partially coincides with the thesis written by R. Balčikonis, in which he analyses the topic fundamental of non-performance⁵⁵².

Although the topic of termination of contracts caught quite a lot of attention in the Lithuanian legal doctrine, there are still many unanswered questions in this area. This study emphasizes on the relationship between unilateral termination of contracts and other remedies for non-performance. For example, the relationship between termination and modification of a contract by a court is very specific. At first glance, modification should have a priority over termination. However, modification of the contract by way of court's intervention could cause a lot of trouble, so oftentimes termination is more likely to be a more suitable remedy.

549 Rolandas Balčikonis, „Sutarčių vykdymo teisinės problemos: esminis sutarties pažeidimas“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2004); Dangutė Ambrasienė ir kt., *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva Europiniame kontekste* (Vilnius: Justitia, 2013); Laurynas Didžiulis, „Numatomo sutarties pažeidimo doktrina: samprata, kvalifikavimo pagrindai ir teisinis poveikis“, *Teisės problemos* 1, 55 (2007): 46-84.

550 Christian von Bar ir kt., *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)* (Munich: sellier. european law publishers GmbH, 2009).

551 Pasiūlymas Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas dėl bendrosios Europos pirkimo-pardavimo sutarčių teisės /* KOM/2011/0635 galutinis - 2011/0284 (COD) */ , žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52011PC0635&from=EN>.

552 Rolandas Balčikonis, „Sutarčių vykdymo teisinės problemos: esminis sutarties pažeidimas“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2004).

The object of the thesis - the general rules of unilateral termination of contracts and its relationship with the other remedies in contract law.

The goal of the thesis is to define the relationship of unilateral termination of contracts within the system of remedies in contract law and to provide optimum solutions to ensure the proper application of the unilateral termination as a self-help remedy.

In order to achieve the set goal, the research raises the following **objectives**:

1. To unveil the legal nature of the contract termination and the relationship of this remedy with other remedies in contract law according to *soft law*, foreign jurisdictions of contract law and Lithuanian contract law.
2. To unravel the concept of fundamental non-performance of contract in the context of termination of the contract, to unfold its criteria, its relationship with the additional time for performance.
3. To research the key problematic aspects of termination of specific types (long-term, interrelated (mixed), real estate transfer, partially executed) contracts and give possible ways of solving these issues.

In summary, this thesis aims to solve the most important theoretical and practical problems faced by Lithuanian courts and participants of civil legal relations, based on the *soft law* and foreign experience.

Depending on the goal and objectives of the research, the following **defending statements** are raised in the thesis:

- 1) In modern contract law it is not enough to choose one of the possible models of termination - it is necessary to choose and apply mixed system.
- 2) The principle of good faith presupposes that, in deciding whether to terminate a contract unilaterally, the negative effects of a breach of contract to the aggrieved party is the paramount deciding factor.
- 3) Although a unilateral termination is considered an *ultima ratio*, in some cases it is better to terminate the contractual relationship than to try to preserve it.

Structure of the thesis

In order to achieve set goal and objectives, the thesis without the introductory and final part (conclusions, suggestions) consists of three parts.

The first part examines the evolution of different models of termination of contracts:

- 1) the model of termination of the French legal tradition, where the contract is used to be allowed to be terminated only by court order; 2) a model of the German legal tradition, where the contract used to be allowed to be terminated only after the last chance to cure non-performance; (3) English legal tradition, where the contract is terminated immediately if the breach is sufficiently serious.

Next in this part the impact of contract law principles upon the unilateral termination is discussed. The interplay between the binding nature of the contract and the principle of good faith is revealed. There is also an analysis of the termination of the contract in relation to the modification of contracts by way of court decision. This section also discloses the termination of the contract with other remedies (for example creditor's right to withhold performance, right of the debtor to cure non-performance), the right to terminate the contract due to *force majeure* or *clausula rebus sic stantibus*. Also relationship between spe-

cific performance and the termination of contracts is analysed. The doctrine of effective breach is also analysed.

In the second part of the thesis the concept of breach (non-performance) is defined. Different types of obligations (the obligation to guarantee the result and the obligation to make the maximum effort) are discussed. This section also deals with the general rules of contract termination in Lithuania's CC. This analysis is carried out by assessing both foreign law doctrine and practice and Lithuania's specific regulation.

The criteria of fundamental breach are examined in detail. The relationship between termination in case of additional time for performance and fundamental non-performance is unveiled. A lot of problematic issues due to the lack of systematic approach in case law practice are given practical solutions.

In the third part of the thesis the UNIDROIT initiative, which was aimed to create solutions for termination of long-term relational contracts for compelling reason, is analysed. The new exemplary regulation is compared with the general rule of termination of contracts of indefinite duration, which is established in article 6.199 of the Lithuania's CC. The issues of CC's legal regulation, which obstructs the possibility to effectively terminate long-term contracts when there is no breach of contract, are also analysed.

The issues of the partially performed contracts' unilateral termination is also discussed. To illustrate those issues difficulties of notarised real estate transfer agreements are given as an example. Finally, a rather new phenomenon of contract law - termination of mixed interrelated contracts is examined.

Significance of the research. The most important legal doctrine and jurisprudence on remedies for non-performance in contract law have been examined in this work. The author of the thesis sought to help the reader understand why unilateral termination is usually considered to be the ultimate self-defence tool, and what is the interaction of this remedy with other remedies in contract law. Several publications were prepared during the preparation of this work:

- 1) in 2014 "Unilateral termination of contract: additional time for performance and fundamental non-performance" published in a scientific study⁵⁵³;
- 2) in 2014 in the Jurisprudence law journal, an article "The doctrine of *laesio enormis* in Lithuanian contract law"⁵⁵⁴;
- 3) in 2018 in the book "Law of Lithuania 1918-2018: Experience and Perspectives of the Century" a part on the development of civil and commercial contract law during the years of 1918-2018⁵⁵⁵;

553 Tomas Chochrin, „Vienašališkas sutarties nutraukimas ir papildomas terminas sutarčiai įvykdyti“, iš *Privatinės teisės doktrina ir praktika. Liber amicorum Vytautui Pakalniškiui*, Ramūnas Birštonas ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 265-300.

554 Tomas Chochrin, Rūta Lazauskaitė. „The Doctrine of Laesio Enormis in Lithuanian Contract Law“, *Jurisprudencija* 21, 4 (2014): 1167.

555 Tomas Chochrin, Rūta Lazauskaitė. „Civilinių ir komercinių sutarčių teisinio reguliavimo raida 1918-2018 m.“, iš Lietuvos teisė 1918-2018 m.: *šimtmečio patirtis ir perspektyvos*, Vytautas Sinkevičius ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Vytauto Didžiojo universitetas, Vilniaus universitetas, 2018), 389-402.

- 4) in 2017 a magazine “Notariatas”, published by the Lithuanian Chamber of Notaries, published author’s opinion on the possibility of unilateral termination of real estate transfer agreements⁵⁵⁶.

During 2014-2015 author of the thesis also completed a six month internship at Kiev Taras Shevchenko University. At the international conference in 2015, a presentation on the influence of soft law instruments on termination of long-term contracts was given. In June 2017 author of the thesis held training for the members of the Lithuanian Association of Judges’ Assistants on the topic “Ways of solving systematic problems of CC regulation on the termination of contracts”. The research material was also applied during the lectures given by the author on the special part of civil law and European and international contract law subjects.

Methodology of the research. The specificity of the thesis determined that the following methods were the most significant:

Comparative method. The rules of termination of contracts analysed in this thesis are not original ideas of Lithuanian legislator or the members’ of the working group, which prepared the CC. Due to the fact that the rules of unilateral termination of contracts in Lithuania were essentially prepared by transposing PICC, which in turn were based on the best practice of European contract law, thus, the comparative method is of paramount importance. It also performs the function of a teleological method. Only the comparative method can reveal what were the ideas and goals of the rules of termination of contracts in the CC of the Republic of Lithuania. This is particularly important as a number of contract termination rules have been modified here and there by the authors of the CC. Therefore, it is not always possible to understand the meaning of these rules on the basis of linguistic and logical methods of interpretation of law.

In the comparative aspect, three main jurisdictions are analysed in addition to *soft law* sources: Germany, France and England. They are not randomly selected. The choice of these jurisdictions stems from the fact that they have a different value approach to contract law. In Germany, contract law after the Second World War was severely affected by sociological law ideas. Therefore, during this period, the role of the principle of good faith in contract law has risen sharply. This led to the general rule that termination of the contract was conditional. It depended upon whether the aggrieved party gave a last chance to perform for the defaulting party. In French contract law, the principle of the binding nature of the contract has long prevailed. It has led to the termination of the contract (unless the contract itself provides otherwise) only by court order. Therefore, the unilateral termination of the contract was not a matter of self-defence, but a defence that required court’s intervention. England has for a long sought for London to be a global market centre. The aim was for the international business to choose English substantial law and its forum. Therefore, favourable rules of contract law for international trade have been formed. In this jurisdiction, contract freedom and binding force were combined with freedom of action. This has resulted in specific unilateral termination approach, which allows to terminate a immediately contract in cases of a material breach without intervention of a court. In the author’s view, these three jurisdictions have different approaches based on differentiating values when it comes to contract law, which have led to three different termination models.

556 „Konsultacijos“, *Notaras*, Nr. 24/2017, 56-58.

These models have assimilated over time, as evidenced by the regulation of unilateral termination rules of *soft law* sources.

Teleological method. In this work the teleological approach aims to reveal not the intent of the legislator, but the intent of the authors of the CC. This is done in agreement with Posner's view that there is usually no such thing as the will of the legislator⁵⁵⁷. This is especially true when knowing the circumstances of drafting the Lithuania's CC. During the preparations of the CC, the legislator essentially contributed only by formal enactment of the CC as a law. It should be stressed that the criticism expressed in the thesis regarding the regulation of the CC or the case law of its application is not intended neither to undermine the work of the authors' of the CC nor the case law of courts. Consequently, the author only hopes to inspire discussions for the future development of the law.

Historical method. This method is used in conjunction with a comparative and teleological approach. Its purpose is to find out why different jurisdictions have different forms of termination. The causes and circumstances of such differences are analysed. Based on the historical and comparative and teleological method, it is also determined why the authors of *soft law* sources have chosen a mixed model for the unilateral termination of contracts that was not characteristic of other systems. It should be noted that the influence of the mixed model is now reflected in the reforms of German law of obligations and French contract law.

Research overview

The subject of the unilateral termination of contracts is given considerable attention in the by foreign legal scholars. It has also received considerable attention in Lithuanian law. However, there are many unanswered topical issues in this topic. In order to achieve the goal and objectives of this work, this thesis is based on the works of following scholars.

Among Lithuanian scholars, first of all R. Balčikonis' works should be noted⁵⁵⁸. His research is focused on fundamental non-performance of the contract. Since his work is also largely devoted to the unilateral termination of the contract due to a material breach, in this thesis R. Balčikonis' works were reviewed with the benefit of the hindsight. The contribution of V. Mikelėnas to the commentary of the CC of the Republic of Lithuania for the fundamental breach is undoubtedly relevant to this research⁵⁵⁹. S. Drazdauskas has briefly discussed the issues of breach of contract and the additional time for performance in his dissertation⁵⁶⁰. S. Selelionytė-Drukeitinienė also devoted some of her research to the problematic aspects of the fundamental breach of the contract⁵⁶¹. L. Didžiulis analysed issues of anticipatory non-performance⁵⁶².

557 Richard A. Posner, *Divergent Paths. The Academy and The Judiciary* (Cambridge: Harvard University Press, 2016), 76-78.

558 Rolandas Balčikonis, „Sutarčių vykdymo teisinės problemos: esminis sutarties pažeidimas“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2004); Rolandas Balčikonis, „Esminio sutarties pažeidimo samprata pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą“, *Jurisprudencija* 51, 43 (2004): 44–61.

559 Valentinas Mikelėnas ir kt., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė* (I) (Vilnius: Justitia, 2003).

560 Stasys Drazdauskas, „Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2008).

561 Dangutė Ambrasienė ir kt., *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva Europiniame kontekste* (Vilnius: Justitia, 2013).

562 Laurynas Didžiulis, „Numatomo sutarties pažeidimo doktrina: samprata, kvalifikavimo pagrindai ir

The most unilateral doctrine of termination of the contract was developed in England. It was analysed by J. Cartwright⁵⁶³, W. Bishop, M. Furmston, H. G. Beale⁵⁶⁴, E. Stannard, D. Capper⁵⁶⁵, E. Peel⁵⁶⁶, K. Zweigert and H. Kötz⁵⁶⁷.

S. Rowan⁵⁶⁸, S. Whittaker⁵⁶⁹, H. G. Beale⁵⁷⁰ investigated the issue of termination of contracts and the evolution of the termination model in France. The problems of termination of the contract in Germany and the reformed termination model were analysed by R. Zimmermann⁵⁷¹, B. Markesinis, H. Unberath, H. Johnston⁵⁷², O. Lando⁵⁷³, M. DiPalma⁵⁷⁴.

The influence of the *soft law* and CISG on the unilateral termination of the contract were examined by L. Chengwei⁵⁷⁵, R. Koch⁵⁷⁶, L. Graffi⁵⁷⁷ (these scientists have devoted much attention to the analysis of the criteria of essential violation), H. G. Beale⁵⁷⁸. O. Lando focused

teisinis poveikis“ *Teisės problemos* 1, 55 (2007): 46-84.

563 John Cartwright, *Contract Law. An Introduction to the English Law of Contract for the Civil Lawyer*. 3rd edition (Oxford: Hart Publishing, 2016).

564 Hugh G. Beale ir kt., *Cases, Materials and Text on Contract Law* (Oxford: Hart Publishing, 2002); Hugh G. Beale ir kt., *Cases, Materials and Text on Contract Law*. Second ed. (Oxford: Hart Publishing, 2010); Hugh G. Beale, William D. Bishop ir Michael P. Furmston, *Contract Cases and Materials*. Fifth edition (New York: Oxford University Press, 2008); Hugh G. Beale ir kt., *Chitty on contracts. General principles*. Vol. 1 (London: Sweet and Maxwell, 2004).

565 John E. Stannard ir David Capper, *Termination for breach of contract* (New York: Oxford University Press, 2014).

566 Edwin Peel, *Treitel The Law of Contract* (London: Sweet & Maxwell. Thomson Reuters, 2015).

567 Konrad Zweigert ir Hein Kotz, *Lyginamosios teisės įvadas* (Vilnius: Eugrimas, 2001).

568 Solene Rowan, „The new French law of contract“, *International & Comparative Law Quarterly*, 66, 4 (2017): 15-16; John Cartwright ir kt., *The code Napoleon rewritten. French civil code after 2016 reforms* (Oxford: Hart Publishing, 2017).

569 John Cartwright, Stefan Vogenauer, Simon Whittaker, *Reforming the French Law of Obligations. Comparative Reflections on Avant-projet de reforme du droit des obligations et de la prescription* (Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2009), 169-171.

570 Hugh G. Beale ir kt., *Cases, Materials and Text on Contract Law*. Second ed. (Oxford: Hart Publishing, 2010).

571 Reinhard Zimmermann, „Remedies for Non-Performance. The revised German law of obligations, viewed against the background of the Principles of European Contract Law“, *Edinburgh Law Review*, 6 (2002): 271-314; Reinhard Zimmermann, *The Law of Obligations Roman Foundations of the Civilian Tradition* (Cape Town: Juta & Co, Ltd, 1992).

572 Basil Markesinis, Hannes Unberath ir Angus Johnston, *The German Law of Contract. A Comparative Treatise*. Second Edition (Oxford: Hart Publishing, 2006).

573 Arthur S. Hartkamp ir kt., *Towards a European Civil Code*. 4th Edition (The Hague, London & Boston: Kluwer Law International, 2010).

574 Marryellen DiPalma, „Nachfrist under National Law, the CISG, and the UNIDROIT and European Principles: A Comparison“, *International Contract Adviser (Kluwer)* 5, 1 (Winter 1999): 28-38.

575 Liu Chengwei, „Remedies for non-performance: Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles & PECL“, 2003, žiūrėta 2019 m. kovo 24 d., <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/chengwei.html>.

576 Robert Koch, „The Concept of Fundamental Breach of Contract under the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)“, *Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)* 1998, Kluwer Law International (1999): 177-354.

577 Leonardo Graffi, „Case Law on the Concept of „Fundamental Breach“ in the Vienna Sales Convention“, *International Business Law Journal*, 3 (2003): 338-349.

578 Hugh G. Beale, „Remedies for breach of contract in the light of the recent changes to German Law,

on the impact of the principle of good faith on termination of the contract⁵⁷⁹, as well as on the models of termination in the Scandinavian countries⁵⁸⁰. E. McKendrick investigated the similarities of the contract termination mechanism established in *soft law* with the model of contract termination in English contract law⁵⁸¹. P. Huber drew up a very detailed analysis of contract termination in the PICC⁵⁸². Issues of the PICC termination rules were also analysed by R. Zimmermann⁵⁸³. In general terms, the relationship between the termination patterns and the rules established in the sources of *soft law* were examined by J. M. Smits⁵⁸⁴. The study, edited by S. Vogenauer and G. Dannemann, analyses the novelties of CESL termination rules in relation to German and English termination rules⁵⁸⁵. CESL termination rules were also analysed by R. Schulze and F. Zoll⁵⁸⁶. Comparative aspects of contract termination models were also analysed by H. Kötz⁵⁸⁷. R. Zimmermann and S. Whittaker analysed the impact of the principle of good faith on termination of the contracts⁵⁸⁸. From the perspective of the Netherlands, this was done by A. Hartkamp⁵⁸⁹. Issues related to the termination of interconnected contracts were analysed by B. Fauvarque-Cosson⁵⁹⁰ and S. van Dongen⁵⁹¹.

English Law and the DCFR“, iŝ *Obligationenrecht im 21. Jahrhundert*, Uwe Blaurock ir kt. (Baden-Baden: Nomos, 2010), 115-146.

- 579 Ole Lando, „How the Principles of European Contract Law (PECL) were prepared“, *European Journal of Law Reform* 8, 4 (2007): 477-483; Ole Lando, „Is codification needed in Europe? Principles of European Contract Law and the relationship to Dutch law“, *European Review of Private Law. Kluwer Law international*, 1 (1993): 157-170; Ole Lando, „Termination for breach of contract in the CISG, the principles of European contract law, the Unidroit principles of international commercial contracts and Chinese Law“, iŝ *The Future of European Contract Law: Essays in Honour of Ewoud Hondius to Commemorate His Retirement as Professor of Civil Law at the University of Utrecht*, Katharina Boele-Woelki ir kt. (Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2007); Ole Lando, „Is good faith an over-arching general clause in Principles of European Contract Law?“, *European Review of Private Law*, 6 (2007): 841-853; Ole Lando, „Salient Features of the Principles of the European Contract Law: A Comparison with UCC“, *Pace International Law Review* 13, 2 (Fall 2001): 339-369.
- 580 Ole Lando ir kt., *Restatement of Nordic Contract Law* (Copenhagen: Djof Publishing, 2016).
- 581 Ewan McKendrick, *Contract Law: Text, Cases, and Materials* (Oxford: Oxford University Press, 2012).
- 582 Stefan Vogenauer ir kt., *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (PICC)*. Second ed. (Oxford: Oxford University Press, 2015).
- 583 Reinhard Zimmermann, „The Unwinding of Failed Contracts in the UNIDROIT Principles 2010“, *Uniform Law Review* 16, (August 2011): 563-587.
- 584 Jan M. Smits, *Contract law. A comparative introduction* (Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2017).
- 585 Gerhard Dannemann ir kt., *The Common European Sales Law in Context Interactions with English and German Law* (Oxford: Oxford University Press, 2013).
- 586 Reiner Schulze ir Fryderyk Zoll, *European Contract Law* (Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2016).
- 587 Hein Kötz, *European Contract Law. Second edition* (New York: Oxford University Press, 2017).
- 588 Reinhard Zimmermann ir kt., *Good Faith in European Contract Law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000).
- 589 Arthur S. Hartkamp, „Judicial Discretion Under the New Civil Code of the Netherlands“, *American Journal of Comparative Law*, 40 (1992): 551-571.
- 590 Bénédicte Fauvarque-Cosson, „L’interdépendance contractuelle dans une opération incluant une location financière: A propos de deux arrêts de chambre mixte de la Cour de cassation“, *European Review of Private Law* 22, 2 (2014): 253-260.
- 591 Sanne van Dongen, „L’interdépendance contractuelle in Dutch Law“, *European Review of Private Law* 22, 2 (2014): 283-291.

CONCLUSIONS

The analysis carried out allows us to conclude that the goal stated in the introduction of the thesis was achieved, the objectives were achieved and the defending statements were approved. This is supported by the following conclusions:

1. The first defending statement is on the necessity to use a mixed system of termination is confirmed by the following conclusions:
 - 1.1. The possibility of a judicial termination in France was ineffective and inappropriate in modern contract law. This is confirmed by the examples of France and Spain because in these jurisdictions a judicial termination of contract has been abandoned (or is still being abandoned) by amendments to the law or (and) by the established case law.
 - 1.2. After 2016 the new regulation of the contract law reform of the French civil code allows to terminate the contract by giving a notice to the non-performing party and by imposing an additional period for performance of the contract or by immediately terminating the contract due to a material breach.
 - 1.3. In Germany general rules of termination allowed to terminate a contract only in cases of late performance, when the aggrieved party gave a last chance for the non-performing party to cure its performance. After the reform of the law of obligations in 2002 these rules were changed. Following this reform a contract may be terminated without any additional period of performance if it does not eliminate the negative consequences of the breach of contract for the injured party.
 - 1.4. The fundamental breach of the contract (English model) and the additional period for performance of the contract are independent, albeit interrelated, ways of termination. Their systematic regulation is inherent in the sources of *soft law*. In modern contract law, the additional period for performance of a contract is used in the case of non-fundamental breach. The fundamental breach of contract rules applies to such violations when the injured party does not receive what he expected from the contract. The primary purpose for setting additional time for performance is to give the debtor the last chance to fulfil the contract. If the debtor does not exercise the last change, then contract can be terminated unilaterally. The main purpose of the fundamental breach of contract is to give the creditor the opportunity to terminate the contract immediately, where further performance of the contract loses any meaning.
 - 1.5. Thus, of all possible unilateral termination models, the most effective one is a mixed one, which combines the possibility of unilateral termination without intervention of a court: (a) to terminate the contract as soon as the fundamental breach occurs; (b) in the absence of a fundamental breach, to terminate the contract only after additional period for performance of the contract.
2. The second defending statement, that the most important criterion for a unilateral termination of a contract in the event of a fundamental breach is the negative consequences for the injured party of a breach of contract, was confirmed by the following conclusions:

- 2.1. The sources of *soft law* emphasize that unilateral termination of the contract is an expression of the principle of good faith that ensures that the injured party will not be imprisoned in contractual relations. The principle of good faith means that the remedy of termination the contract will be used as extreme means of self-defence, and not because one of the parties to the contract simply wants to withdraw from the contractual relationship.
- 2.2. The criterion of the consequences of a breach of contract is crucial in determining whether there has been a fundamental breach of the contract. It is based on the negative consequences of the breach itself. According to it, the essence of the violation should be evaluated substantially, not formally. If the question whether the injured party has not received what he expected from the contract is answered in the affirmative, it means that the termination is legal and reasonable.
- 2.3. Theoretically, the criterion of strict adherence to the obligation's essential conditions, derives from the English legal tradition and may seem attractive to use as an isolated basis of termination, as a breach of condition in English contract law. However, the negative consequences of the breach, during the application of this criterion, must also be in consideration. In such cases, it is necessary to assess the circumstances of each case to ascertain whether the fact that the obligation was not strictly adhered to resulted in the injured party not receiving what it had hoped to obtain from the conclusion of the contract. Thus, this criterion cannot be applied formally, irrespective of the relevant negative consequences, as it may lead to inappropriate cases of unilateral termination.
3. The third defending statement, that the nature of the unilateral termination of the *ultima ratio* should not be overestimated, was confirmed by the following conclusions:
 - 3.1. When there is competition between the modification of the contract and the application of the rules on termination, the courts should not always decide in favour of a change of contract. It is advisable not to change a contract, but to terminate it in certain cases of *clausula rebus sic stantibus*, which make it difficult to perform the contract. This is because the contractual relationship is difficult to rebalance and the court's attempt to balance can mean a creation of a new contract.
 - 3.2. The modification of the contract due to a fundamental breach on the basis of Article 6.223, paragraph 2, subsection 1 of the CC is not possible if the subject-matter of the contract is non-divisible. In such a case, the concept of a fundamental breach would be distorted and destructed. In these circumstances, the contract can only be terminated. On the other hand, if the subject-matter of the contract is divisible, such a contract may be terminated only in part. This can be done when the contract is partially violated. In such a situation, a contract change is possible due to a fundamental breach of the contract.
 - 3.3. The peculiarities of long-term contractual relationships determine that a unilateral termination of such contracts should be possible even in cases where none of the parties formally breached the contract. Such contracts should be terminated if the parties have a compelling reason for a unilateral termination or lost mutual trust with each other.

SUGGESTIONS AND RECOMMENDATIONS

Considering the arguments and conclusions presented in the thesis the following recommendations are given in order to improve the legal regulation related to unilateral termination:

1. To rectify the flaws of the possibility to terminate long-term contracts concluded for indefinite duration. A possibility to agree to eliminate a possibility of termination should be removed from Article 6.199 of the CC:

Article 6.199. Contract for an indefinite period

A contract for an indefinite period may be cancelled by either party, provided the party gives notice about his intention to dissolve the contract to the other party a reasonable time in advance. ~~unless otherwise provided for by laws or a contract.~~

2. ~~The contractual or statutory thirty-day advance notice of termination provided for in Article 6.218 (1) of the CC cannot be considered as the implementation of the German *Nachfrist*. The period laid down in that provision is contrary to the very essence of the doctrine of fundamental breach. The period set out in Article 6.218 (1) CC should be removed. Article 6.218 (1) of the CC should be interpreted systematically in paragraph 2 of this Article, which should be understood as imposing on the creditor the obligation to decide within a reasonable time (as soon as possible) whether he will exercise his right to terminate the contract. If a party entitled to terminate the contract does not exercise this right within a reasonable period of time, it loses the opportunity to unilaterally terminate the contract for a fundamental breach of contract. Thus, Article 6.218 of the CC should be amended as follows:~~

Article 6.218. Notice of dissolution of a contract

1. Within the existence of the grounds indicated in Article 6.217 of this Code, the aggrieved party may dissolve the contract unilaterally without bringing an action. The party shall be bound to give the other party notice of dissolution **as soon as possible**. ~~in advance within the time-limit established by the contract; if the contract does not indicate such time-limit, the notice of dissolution must be given within thirty days.~~
2. ~~Where the party who has essentially violated the contract submits an offer to perform the contract before the dissolution thereof, but this offer is belated or otherwise does not conform to the requirements of the contract, the aggrieved party shall lose his right to dissolve the contract unilaterally unless he gives notice to the other party within a reasonable time after he became or ought to have become aware of the offer to perform the contract, or such offer fails to conform to a proper performance of the contract. The aggrieved party loses its right to terminate the contract unless it gives notice within a reasonable time after it has or ought to have become aware of the non-performance.~~
3. Article 6.217 (4) of the CC is incompatible with one of the features of modern contract law, according to which unilateral agreements are terminated by a non-judicial procedure. Since this rule falls out of the systematic context of contract regulation of the CC it should be removed. Courts should not be given an indefinite discretionary

power to terminate the contract at the request of the plaintiff, unless there is a clear contractual or statutory ground for such termination. Thus, Article 6.217 paragraph 4 of the CC should be removed:

Article 6.217. Dissolution of a contract

- ~~4. On any other grounds not established in this Article the contract may be dissolved only within the judicial proceedings resulting from an action of the interested party.~~
4. Article 6.186 of the CC of the Republic of Lithuania, allows to terminate the contract, if the standard terms of the contract do not contradict the law, but deprive it of the rights or possibilities normally provided by such contracts, exclude or limit liability of the party who drafted the standard contract terms. It also allows to terminate a contract if there is no equilibrium of interests of the parties, or the contract is contrary to the criteria of reasonableness, fairness, or justice. This provision gives too much discretion to the courts. In practice it can mean, that it is almost always possible to find a ground for termination of the contract by usage of this provision. Thus, Article 6.186 of the CC should be amended by removal of paragraph 3:

Article 6.186. Surprising standard conditions of contracts

- ~~3. A party who enters into a contract of adhesion where the standard conditions are drawn up by the other party shall have the right to claim for dissolution or modification of that contract in the event where, even though the standard conditions of the contract are not contrary to the law, they exclude the party's rights and possibilities that are commonly granted in a contract of that particular class, or exclude or limit civil liability of the party who prepared the standard conditions, or establish other provisions which violate the principle of equality of parties, cause imbalance in the parties' interests, or are contrary to the criteria of reasonableness, good faith and justice.~~
5. In accordance to Article 6.209 paragraph 3 of the CC and sources of *soft law*, the additional period for performance of a contract may be applied only in cases of late performance. According to the CISG and the reformed German BGB and the French Civil Code, the possibility to grant additional time for performance is not limited to the cases of late performance. An additional period for performance may also be granted for other types of breach. Thus, it is suggested to amend CC in a way, which allows to grant additional period for performance in cases of other types of breaches:

Article 6.209. Additional period for performance of a contract

3. In the event where ~~delay in performance~~ **non-performance** is not essential violation of a contract, and the aggrieved party has established an additional period of time of reasonable length for the performance, this party may dissolve the contract upon expiry of that period. If the additional period is unreasonably short, it must be extended up to a reasonable length. The aggrieved party may stipulate in his notice upon the additional period that in the case of failure on the part of the other party to perform the contract within the additional period, the contract will be unilaterally dissolved.

LIST OF PUBLICATIONS

1. Tomas Chochrin. „Vienašališkas sutarties nutraukimas ir papildomas terminas sutarčiai įvykdyti“, iš *Privatinės teisės doktrina ir praktika. Liber amicorum Vytautui Pakalniškiui, Ramūnas Birštonas ir kt.* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014).
2. Tomas Chochrin, Rūta Lazauskaitė. „The Doctrine of *Laesio Enormis* in Lithuanian Contract Law“, *Jurisprudencija* 21, 4 (2014).
3. Tomas Chochrin, Rūta Lazauskaitė. „Civilinių ir komercinių sutarčių teisinio reguliavimo raida 1918-2018 m.“, iš *Lietuvos teisė 1918-2018 m.: šimtmečio patirtis ir perspektyvos*, Vytautas Sinkevičius ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Vytauto Didžiojo universitetas, Vilniaus universitetas, 2018).

CURRICULUM VITAE

Personal information

Name	Tomas Chochrin
Contacts	Tomaschochrin@gmail.com

Education

2006 – 2010	Bachelor studies of law at Mykolas Romeris university (Faculty of law) Bachelor's degree of Law
2010 – 2012	Masters studies of law at Mykolas Romeris university (Faculty of law) Master's degree of Law
2013 – 2019	Doctoral studies of law at Mykolas Romeris university (Law school of Mykolas Romeris, Institute of Private law)

Work and teaching experience

	Lecturer at Mykolas Romeris university, Law school of Mykolas Romeris, Institute of Private law.
September 2012 – to date	Subjects taught: Roman law, civil law general part, civil law special part, civil procedure, European and international contract law
October 2016 – to date	Legal consultant at the Supreme Court of Lithuania

Chochrin, Tomas

VIENAŠALIS SUTARTIES NUTRAUKIMAS KAIP KRAŠTUTINĖ SAVIGYNOS PRIEMONĖ: daktaro disertacija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2019. 194 p.

Bibliogr. 143–154 p.

978-9955-19-955-7 (spausdintas)

978-9955-19-954-0 (elektroninis)

Šiame darbe analizuojami keturi vienašalio nutraukimo modeliai. Prancūziškasis modelis, kai sutartį buvo galima nutraukti tik teismine tvarka, vokiškasis, kai leidžiama sutartį nutraukti tik suteikus papildomą paskutinę progą įvykdyti sutartį, angliškas, kai sutartį leidžiama nutraukti iš karto, nesikreipiant į teismą, jeigu įvykdytas esminis sutarties pažeidimas, ir mišrusis modelis, kurį įtvirtina negriežtoji teisė. Nagrinėjamas vienašalio sutarties nutraukimo kaip savigynos būdo santykis su kitais savigynos ir gynybos būdais sutarčių teisėje. Akcentuojama sąžiningumo principo reikšmė vienašaliam sutarties nutraukimui.

Analizuojama skirtingų bendrųjų sutarties nutraukimo būdų (papildomo termino sutarčiai įvykdyti ir esminio sutarties pažeidimo) sąveika. Nuodugnai atskleidžiami esminio sutarties pažeidimo kriterijai. Akcentuojama neigiamų sutarties pažeidimo padarinių reikšmė nutraukiant sutartį. Darbe įrodoma, kad griežto prievolės sąlygų laikymosi kriterijus turi būti taikomas kartu vertinant ir neigiamus sutarties pažeidimo padarinius nukentėjusiesiems šalims.

Taip pat analizuojami nauji iššūkiai šiuolaikinei sutarčių teisei, tokie kaip ilgalaikių santykių sutarčių ar mišrių tarpusavyje susijusių sutarčių vienašalis nutraukimas.

In this thesis 4 models of unilateral termination of contracts are analysed. Former French model (judicial termination), German model (Nachfrist), English model (fundamental non-performance) and mixed model (soft law). Also termination as a self-help remedy is analysed in comparison to other remedies for non-performance in contract law. The role of good faith is emphasized when using unilateral termination as a self-help remedy.

Also relationship between two different types (additional time for performance and fundamental non-performance) of unilateral termination is unravelled in detail. Criteria of fundamental on performance are analyzed in detail. Emphasis is put to negative consequences of a breach of a contract, rather than strict compliance with contractual performance.

New issues of modern contract law such as termination of long term relational contracts or termination of so called mixed-interrelated contracts are also discussed.

Tomas Chochrin
VIENAŠALIS SUTARTIES NUTRAUKIMAS KAIP KRAŠTUTINĖ SAVIGYNOS
PRIEMONĖ

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

978-9955-19-955-7 (spausdintas)
978-9955-19-954-0 (elektroninis)

Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, Vilnius
Puslapis internete www.mruni.eu
El. paštas roffice@mruni.eu
Tiražas 20 egz. Užsakymo Nr. 21982

Parengė spaudai UAB „Baltic Printing House“
Svajonės g. 40, LT-94101, Klaipėda
www.balticprinting.com
Maketavo Karolis Simaitis

Spausdino UAB „Baltijos kopija“
Kareivių g. 13B, Vilnius
www.kopija.lt
El. paštas info@kopija.lt

ISBN 978-9955-19-955-7

9 789955 199557